

ÖN SÖZ

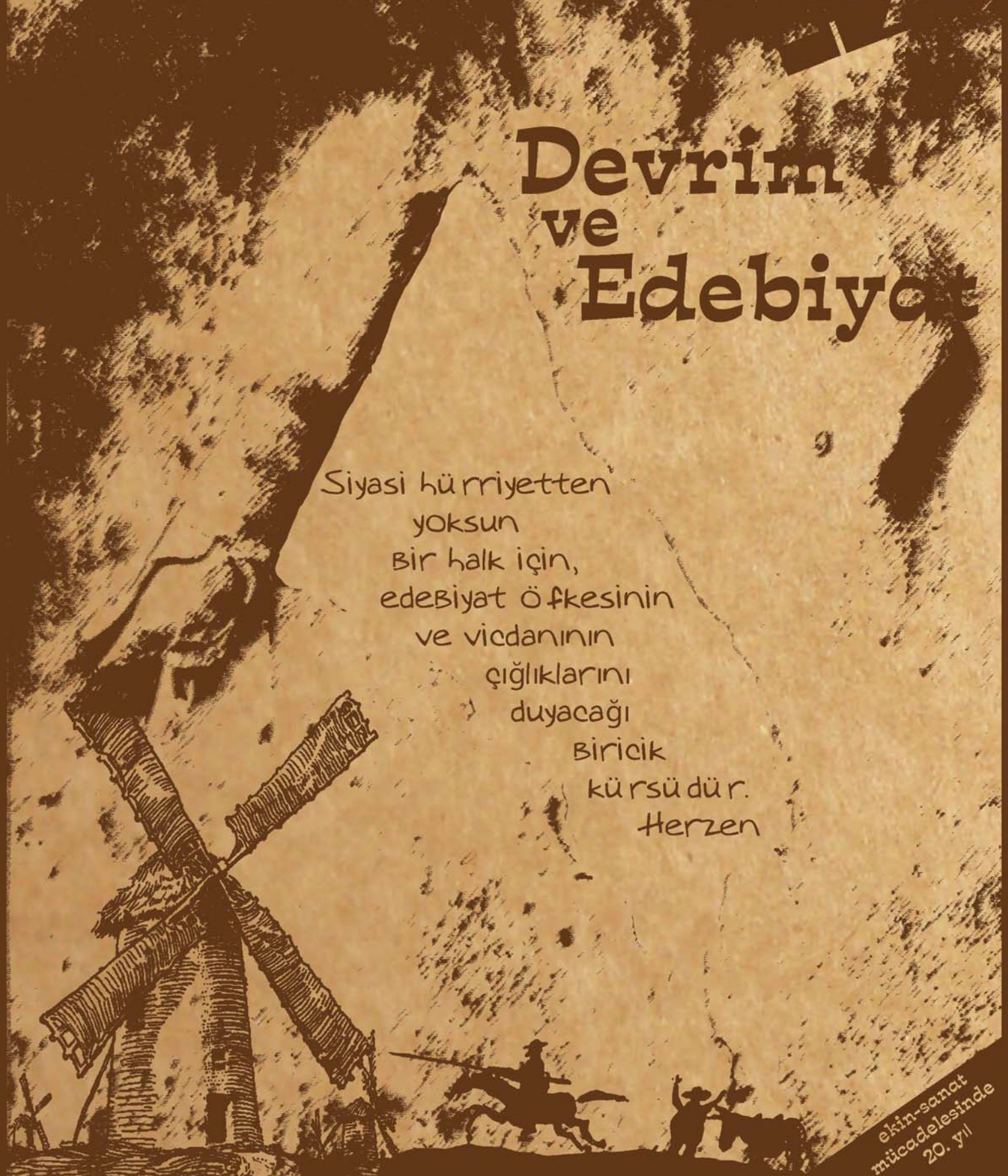
ekin-sanat-edebiyat

İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir. bu da onun önsözüdür

Devrim ve Edebiyat

Siyasi hürriyetten
yoksun
Bir halk için,
edebiyat öfkесinin
ve vicdanının
çığlıklarını
duyacağı
Biricik
kürsüdür.
Herzen

ekin-sanat
mücadelesinde
20. yıl

Öyle bir yer düşünün ki, insanlar yıkımlardan arta kalan enkazların arasında derme çatma çadırlarda... başlarını sokacak, dışarıda ki soğuktan biraz olsun korunup ısınabilecekleri yerler yapmışlar... Öyle bir yer düşünün ki, orada yaşayanların sadece yaşamı değil tüm duyguları, çabaları birbirleriyle bütünleşmiş. Öyle bir yer düşünün ki, çocuklar okullarından, arkadaşlarından ayrılmış, okul önlükleri, kitapları enkazlar altında kalmış ama yine de yaşayan düşleriyle, iliklerine kadar inen soğukta, güneşin hiçte ısıtmayan sıcaklığından aldıkları enerjiyle, yıkılan evlerinin enkazlarında oynuyor olsun. Büyükleriyle birlikte açlığı, evlerini yıkanlara karşı aynı kını paylaşsın. Kendilerini sık sık ziyarete gelen devrimci ağabey ve ablalarını soğuktan kırmızılaşmış burunlarının altında kocaman bir gülümsemeye karşılasın...

Sosyalizm/yani senin anlayacağın/el kapısının yoksulluğu değil de imkansızlığı/ekmeğimizde tuz/kitabımızda söz/ocağımızda ateş oluşu hürriyetin/yahut başkası yel de/sen yaprakmışsın gibi titrememek/Sosyalizm/devirmek dağları el birliğiyle ama elimizin öz sıcaklığını yitirmeden”
Tıpkı kırmızılaşmış burunlarının altında kocaman bir gülümsemeyi eksik etmeyen ayazmalı çocuklar gibi...

AYIŞIĞI | X
SANAT |
MERKEZİ | **KİTAP DİZİSİ**

kültür / sanat / edebiyat

Genel Yayın Yönetmeni
Songül Yücel

Yazı Kurulu
Songül Yücel
Ülkü Şeyda
Fatma Yıldırım

Ofset Hazırlık
Kapak tasarım
Tux Ajans
info@tuxajans.com

Baskı: Ser Matbaası
Mücellit: Ser Mücellit
0 212 565 17 74

İstanbul

İstiklal Cad. Rumeli Han
88/11 Kat: 6 Tel: 0212 249 44 43

İzmir

1337. Sk.No:18 Çankaya
Tel: 0232 489 63 16

Adana

Tepebağ Mah. Cemal Gürsel Cad. Ali
Hikmet İşhanı. Kat: 4 No. 401
Seyhan/Adana
Tel: 0322 363 70 62

Antep

Atatürk Bulvarı Bey Mahallesi No:6/7
Kat:3 Şahinbey Tel: 0 342 230 38 74

www.onsozdergisi.com
info@onsozdergisi.com
onsozdergisi@gmail.com
istanbulayisigi@gmail.com

ÇIĞI

Merhaba

Bir kış sayısında daha sizlerle birlikteyiz. Geçen senenin acısını çıkartır gibi kış bu sene iliklerimize kadar kendini hissettirmeye kararlı görünüyor.

Dokuzuncu sayımızda da söylediğimiz gibi bu sayımızda, “Devrimler ve Sanat” dosya konuları serisinin, “Devrimler ve Edebiyat” konusunu işlemeye çalıştık. Takdir edersiniz ki konu hayli kapsamlıydı. Herzen’in dediği gibi; “Siyasi hürriyetten yoksun bir halk için, edebiyat öfkesinin ve vicdanının çığlıklarını duyacağı biricik kürsüdür.”bu kürsüyü göz önüne sermek ne yapsak yeterli olmayacaktı. Umarız devrimlerin edebiyata, edebiyatın da devrimlere etkisini yansıtabilmişizdir

Gelecek dosya konularımızda sırasıyla, tiyatro, müzik, sinema ve plastik sanatların devrimlerle ilişkisini, sizlerin de katkılarıyla incelemeye çalışacağız.

Bu yılın bizim için bir anlamı daha var.Boğaziçi Ekin Sanat Derneğinde başlayan ekin-sanat mücadelemizin 20. yılındayız. Bu uzun yürüyüşte bizimle birlikte olmuş tüm dostlarımızla birlikte olmayı istiyoruz. Tüm Ayışığı dostlarını etkinliğimize, bekliyor, hafızalarındaki bizlerle paylaşmalarını, katkıda bulunmalarını istiyoruz.

2007'nin son ayları oldukça yoğundu. TÜYAP kitap fuarında yine dostlarla buluştuk. Ama bu fuarda Şair dostumuz Ruhan Mavruk'un “İssız Ada ve Savaş Zırlıslı” şiir kitabının heyecanı da bizimle birlikteydi. Kitabın çıkışı, imza günlerinde okurlarıyla buluşması hepimiz için unutulmaz anılarla doldu.

Bu sayımızda 1000. sayfamız var. Geçmişte bıraktığımız bin sayfaya bir tanık yerleştirmek istedik. Tüm okurlarımızla birlikte daha nice binli sayfalara diyoruz. Kim bilir belki bir gün bininci sayımıza benzer sözler yazarak karşılar birileri yine buradan okurlarını.

Gelecek sayımızda yine, yeniden ve yenilenerek birlikte olmak için hazırlanmaya başladık bile. Ön-söz'ümüzün okurlarına elden ele ulaştığını, bu ulaştırmada ellerinizin ilgisine ihtiyacı olduğunu bir daha hatırlatmak istedik. Tüm okurlarımızı imecemize davet ediyoruz. Baharda buluşmak üzere.

Estetik
Sivas'ı Anlamak
Sıla Erciyes

4-8

Sanata Dair Notlar

Yeni Evre ve Sanat
D. DAĞLI

9 - 15

Yabancılaşmaya Karşı
Beyin Egzersizleri

Korku

Temade ÇINAR

16-20

Araştırma

Sanat Neden?

Atıla Oğuz

21-22

Bubam Benim

23 - 24

Gelincik Bayrakların
Türküsü

25

Bir ozanla Bir Oyun Yazarı

26

Müşak Erenus'un Şiirine
Dair

27

Düzeltilme

Mutluluğa Dair

28-29

Panel

Vamos Bien Yoldaşlar

30-31

İnceleme

İssiz Ada ve Savaş Zırhlısı
yahut Penelope ve Odyseia

Nazım Akarsu

32-33

Dosya / 35-85

Devrim ve Edebiyat

Alman Edebiyatı ve Devrim

Ekim Devrimi,

Toplumcu Gerçekçilik

Gorki-Şolohov

Yunan İç Savaşı ve Edebiyat

Tütün Dimitr Dimov

Arab Edebiyatı

Türk Edebiyatında Yeni Dönem

Anma
MehmedUzun

87-89

Kitap Tanıtım / İmza
Issız Ada Okurlarıyla

90-92

Günlük
Bir İşçinin Günlüğü
Kazım Demir

93-94

Anı
Hemşire (4)
Eftelya Deniz

95-97

Zindan Türkü Söylüyor
Kürt Destanları

98-102

TÜYAP
TÜYAP'tan Kareler

105

Anma
Şiirlerimiz Rasim Oktar İçin
Rasim Oktar şiir Atölyesi

106-107

Şiir

Bahar Derin

111

Şiir

Nazım Akarsu

111

OKURLARDAN

Doğ Büyü ve Öl Hepsi Bu işte
Sevgi Deniz
103

Şiir
Filistinli Küçük Bir Kız

Ceren Berfin DEMİR
103

Şiir
Serpilen Yaşamlara

Deniz Demir
104

Ne Yapmalı

Recep Adıbelli
104

Şiir
Son Söz

Ronya Yıldız
104

Mektup

112

HABERLER

Tiyatro

Carrar Ananın Silahları

İzmir Ayışığı Sanat Merkezi

108

Açıklama

Mart İşçi Kültür Derneği

109

Anma

Enver Gökçe Anması

Adana Ayışığı Sanat Merkezi

110

Telekom Grevi

Taksim Ayışığı Sanat Merkezi

110

Eleştiri

Sıla Erciyes

Sivas'ı

Anlamak

Nereden çıktı şimdi Sivas Katliamı üzerine bir yazı, diyenler olacaktır. Haklılarda aslında. Bilirsiniz bizde gelenektir, bu tür olaylarla ilgili yıldönümlerinde bir şeyler yazmak, anma etkinlikleri yapmak, eylemler gerçekleştirmek. Bu vakitsiz anmanın nedeni nedir, diye soranlara, şunu diyebilirim; izlediğim Sivas 93 oyunu...

Sivas Katliamıyla ilgili bir oyun yapıldığı haberini gazeteden okuduğumda, nasıl sevindiğimi anlatamam. Bu sevincimin bir nedeni, tarihimizde önemli bir yere sahip olan bir olayın sanatsal bir üretimin konusu olarak ele alınması ve oyunlaştırılması ise, diğer nedeni, Sevdalı Bulut, Aslan Asker Şavk, Bir Delinin Hatıra Defteri gibi oyunlarından tanıdığım ve sevdiğim Genco Erkal'ın yeniden politik konulara yönelmiş olmasıydı. Tiyatro seyircisinin tiyatro salonlarını unuttuğundan yakınan birçok tiyatrocunun, TV kanallarını dolduran magazin programlarını tiyatro sahnesine taşımakta çözümü bulmuştu. Ama ne yaparlarsa yapsınlar, tiyatro salonları boş koltuklara perde demekten kendilerini kurtaramamışlardı. Sivas 93 oyununa hiç beklemedikleri şekilde büyük bir ilgi olduğunu gören Genco Erkal, "Bu tür bir oyun birdenbire seyirciyle kaybettiğimiz iletişimi sağladı." diyor. Toplum olayların can alıcı yerine parmak basan ve doğrudan doğruya iletişim kurabilen bir şey istiyor. Tüm tiyatrolarda olduğu gibi biz de seyirci kaybetmiştik ama bu oyuna hiç beklenmedik bir şekilde müthiş bir ilgi var. Dostlar Tiyatrosu eskisi gibi daha sert, daha direkt olduğu zaman gene izleyicisini buluyor demek ki."

Bugüne kadar ki başarısının temelinde, "toplumun özgürlüğü ve esenliği adına verilen inançlı savaşım yanında, tiyatro sanatının gerektirdiği tüm sorumlulukların savsaklanmadan taşındığı sürekli bir araştırma, deneme ve yaratma eylemi yatmaktadır" diyen Dostlar Tiyatrosu, Sivas 93 oyunu ile birlikte, bu çabadan vazgeçilmediği taktirde, hangi dönem olursa olsun, hak ettiği ilgiyi toplayacağını görmüş oldu. Yılların birikim ve deneyimiyle, belgesel tiyatro gibi zor bir işin altından başarı ile kalkabilmiş Genco Erkal. Hiç de kolay değildir tarihsel bir olayı anlatmak belgesel bir yöntemle. Kelime kalabalığı, olay kalabalığı, tarihler, yerler, isimler derken izleyicinin dikkatini sürekli kılmak hiç de kolay değildir. Bir saat on beş dakika süren oyunu, benim gibi tüm izleyenlerin sahneden hiç kopmadan, sıkılmadan izlediğine eminim.

Sivas Katliamının üzerinden 15 yıl geçti. Kimimiz unuttuk, kimimiz ise böyle bir olayın yaşandığını dahi bilmiyoruz. Salondan yükselen, "bu kadar da olmaz ki",

“bunlar insan değil”, “yazıklar olsun” gibi mırıltılar, oyun bittikten sonra gözyaşlarını silen insanlar, faşizmin ne demek olduğunu hatırlamış ve öğrenmiş olarak salondan ayrıldı.

Oysa hatırlanması gereken başka gerçeklerde vardı. Biz de bu dokunulmayanları hatırlatalım dedik. Ne de olsa amacımız “Sivas’ı anlamak.”

Sivas katliamı duru gökte çakan bir şimşek miydi, yoksa uzun zamandır yaşanan gelişmelerin kendini somut bir şekilde ifade ettiği, sürecin bundan sonra nasıl gideceğini gösteren bir olay mıydı? Bu soruya doğru cevap verebilmek için o günleri hatırlamakta fayda var.

89 Bahar Eylemleriyle yükselişe geçen işçi sınıfının kitlesel hareketi, 12 Eylül sonrasının moral bozukluğunu dağıtmış, yeniden kitlelerin güven kazandığı bir dönemin başlangıcı olmuştu. Devrimci mücadele, sosyalizm mücadelesi dünyadaki tüm ters rüzgarlara rağmen, hızla yükselişeydi. Özellikle yükselen Kürt halkının özgürlük mücadelesi, kapitalizmin korkulu rüyası olmuş durumdaydı. Sermaye şunu çok iyi biliyordu, bu yükselişin önüne geçilmeliydi, yoksa hareket onu aşır geçecekti. Öyle de oldu, 89 bahar eylemleriyle başlayan kitlesel işçi eylemleri, iç savaş süreciyle birlikte politik ve devrimci nitelik kazanmaya başladı. Ölüm yürüyüşü, Aras kargo işçilerinin grevi, onlarca fabrika işgali bu nitelik değişimin göstergesi oldular. Artık sermaye açısından bu gelişme ne pahasına olursa olsun durdurulmak zorundaydı. Bunun tek yolu ise, işçi sınıfı ve emekçi halklara, Kürt halkına karşı en sert zor araçlarıyla savaş başlatmaktı. 91 yılı bu savaşın başlatıldığı tarih oldu. Artık bir iç savaş süreci başlamıştı. Her gün yaşanan infazlar, gözaltında kayıplar, kaçırılmalar, işkenceler olağan olaylar haline gelmişti. Her sokak başı bir çatışmanın merkezi durumundaydı.

Kürt halkının yaşadıklarını anlatmaya sayfalar yetmez. Yeşilyurt köylülerine bok yedirmekten tutunda, köy boşaltma, ormanları yakma, gözaltında kayıp, faili belli cinayetler, gerilla cesetlerine yapılan işkenceler... Kürt halkı yaşadığı tüm bu saldırılar karşısında sinmek bir yana, harekete geçerek serhıldanları başlattı. Yükselen serhıldanlara karşı, faşizmin cevabı kitle katliamları oldu. Bir katliama ihtiyacı vardı, Sivas’ta düzenlenen Pir Sultan şenlikleri, onun için en uygun fırsattı. Orada bir araya gelen insanlar, toplumun aydınlık

yüzü, muhalif kesimleriydi. Devrim mücadelesinin bir parçasıydı. Sivas yalnızca Alevilere dönük bir katliam değil, tüm toplumu sindirmeye ve korkutmaya yönelik bir olaydır. Zaten ardından gelen kitle katliamları da bu olayın durgun gökte çakan bir şimşek olmadığını gösterdi.

Burjuvazi yeni bir süreci başlatmıştı.

Tarih 2 Temmuz 1993... Sivas... Adı sazla, sözle, ozanlarıyla anılan şehir... 400 yıl önce haksızlığa, ezilmeye, horlanmaya karşı isyana durmuş Pir Sultan Abdal'ın şehri... Ve sistemi içerden düzeltmeye çalışanlara karşı, belleklerimiz silinmez bir şekilde kazanmış, "Bozuk düzende sağlam çark olmaz" gerçekliği... Bu söze uymayıp Osmanlıya kapılanan Hızır Paşa'nın Sivas'a vali olup Pir Sultan Abdal'ı astırdığı şehir...

Üç yıldır düzenlenen Pir Sultanı Anma şenliği için, dört bir yandan aydınlar, sanatçılar, semah ekipleri kalkıp gelmişlerdi Sivas eline 93 yılının 2 Temmuz'unda... Amaçları Pir Sultan'ı anmaktı sazla, sözle... Kimsenin hazırlanan katliam senaryosundan haberi yoktu. Etkinlikler düzenleniyor, yazarlar kitaplarını imzalıyor, semah ekipleri gösterilerini yapıyorken, bir yandan da sinsi sinsi katliam hazırlıkları yapılıyordu. Her yıl olduğu gibi bu yılda festival olağan halinde sürerken Sivas sokaklarını yavaş yavaş büyüyen bir uğultu sarmaya başladı. Bahane hazır, dinsiz Aziz Nesin'i Sivas'tan kovmak... Oysa asıl amaç Pir Sultan'ı bir kez daha asmaktı... Darağacı bu kez Madımak Oteline kurulmuştu... Boyuna geçirilen ilmek değil, alev ve dumandı... 35 insanımız yakıldı. Evet, doğru, taşı atan, oteli ateşe veren insanlar çember sakallı, cüppeli, gerici insanlardı. Peki onları oraya toplayanlar, harekete geçiren ve izin verenler kimlerdi?

Tarih 15 Ağustos 1993... Kars Digor... Bağa, bahçeye gitmenin yasaklandığı bir dönem... gözaltılar, işkenceler... Ve ilçe merkezine doğru yürüyüşe geçen kitleler... Kitlenin üzerine yağın kurşunlar... 17 ölü... bunlardan 5'i çocuk... Haber şöyle geçti, "PKK ile girilen çatışmada 17 PKK'li öldürüldü." Oysa gerçek bu değildi. Daha Sivas'ın külleri soğumamışken, faşizm bir katliam daha gerçekleştirmişti. Olayın sorumlusu olarak seçilen birkaç güvenlik görevlisi, yapılan mahkemelerin ardından beraat etti.

Digor'un kanı daha yerde kurumamışken, bu kez Lice'den yükseldi çığlıklar... Tarih 21 Ekim 1993... Binlerce asker, tank, panzer ve roketatar silahlarının ateşi altında bir şehir... 4 gün boyunca süren kuşatmanın ardından geriye kalan, onlarca ölü, 300 yaralı ve içindikilerle birlikte yakılmış 228 dükkan... ve ardından yaşanan göç... Lice ölü bir kenttir artık... 9600 nüfuslu kentten geriye sadece 300 kişi kalır... Devletin yaptığı açıklama ise her zaman olduğu gibi, "saldırıları PKK yapmıştır, olayda 9 kişi ölmüştür, zarar gören vatandaşların zararları karşılanacaktır..."

Hep aynı hikaye... Oysa gerçek Maraş'tan, 1 Mayıs 77'den, Çorum'dan,

Sivas'tan, Lice'den, Digor'dan bu yana aynıdır. Tüm bu katliamların ortak bir noktası vardır; yükselen kitle hareketini sindirmek, gözdağı vermek, emekçi sınıfların geleceğe yürüyüşünü engellemek. Sivas, yaşanan bu film şeridi içinde yalnızca bir andır. Ve nedeni asla şeriatçıların, laikliğe, cumhuriyete karşı isyanı değildir. Evet doğru, taşı atan, oteli ateşe veren insanlar çember sakallı ve cüppeli idi, ama o güruhu harekete geçiren gücün amacı asla laik cumhuriyeti ortadan kaldırmaya dönük gerici bir ayaklanma değildi. Şeriatçılar bu olayda yalnızca birer figürdür. Dinci-gerici hareketin tarihi, bize, onların insanlık düşmanı, karşı-devrimci özünü göstermektedir. Her zaman sömürücü sınıfların elinde vurucu bir güç olarak kullanılmışlardır. Kimileri bu gerçeği unutsa da, insanlık onların işlediği suçları asla unutmayacaktır.

Sivas katliamı devlet ve gerici güçlerin planlı ve örgütlü bir eylemdir. Karşı devrimin bir eylemidir. Kemalistler on yıllar boyu toplumun ileri kesimini kendi egemenlikleri altında tutabilmek için onları her zaman “şeriat tehlikesi” demogojisiyle korkutmuşlardır. Sivas, başlatılan yeni sürecin ilk adımıdır. İşçi ve emekçi halklara karşı “topyekun mücadele stratejisinin” bir parçasıdır.

Cumhurbaşkanı Demirel: “Fevkalade hassas bir konu. Gerekli önlem alındı. Emniyet güçleriyle, devlet güçleriyle halk karşı karşıya getirilmemelidir. Ona gayret ediliyor.” Evet gayretleri sonuç verdi, oteli saran kalabalık ile asker ve polis karşı karşıya getirilmemişti, eylemlerini daha iyi gerçekleştirebilsinler diye.

Başbakan Çiller: “Sivas'ta üzücü bazı olaylar olmuştur. Devlet oradadır. Bütün güvenlik güçlerimiz oradadır. Otelin etrafını saran vatandaşlarımıza hiçbir biçimde zarar gelmemiştir. Dolayısıyla onlardan ölen ve yaralanan da yoktur. Dolayısıyla olay, bir otelin yakılması ve içinde olanların ölmesiyle ortaya çıkmıştır. Tahrike kapılacak bir durum yoktur.”

Yorum yapmaya gerek yok, öyle değil mi?

ANAP Genel Başkanı Yılmaz: “Bu işi bu kadar abartmayın. Bu ülkede bir futbol maçında bile bu kadar çok insan ölüyor.” Ne anlamı var ki faşizm için 35 insanın yakılarak öldürülmesinin, o bu türden suçlarla ayakta kaldığını çok iyi biliyor ve geleceği için zorunlu görüyor.

“Devlet onların yanındaydı” diyor bir oyuncu... Bu sözlerin sahiplerinin yönettiği bir ülkede başka suçlu aramaya gerek var mı? “Bir polis yürüyenlere,

üzerimde kıyafet olmasa ben de size katılırdım” diyor, ve olayları engellemek için hiçbir şey yapmıyor hatta kışkırtıyorsa, başka suçlu aramaya gerek var mı? “6000 kişilik askeri birlik Sivas’ta ama olaylara müdahale etmek için hiçbir şey yapmadı.” Neden yapsınlar ki, amaçlanan zaten sokaktaki güruhla, askeri polisi karşı karşıya getirmemek değil mi? Tüm bunlardan çıkan sonuç şudur ki, Sivas “Türk ve Kürt işçi emekçilerine karşı başlatılmış topyekun saldırının adıdır. Katliamlar sürecinin başlatılmasıdır.

Oyunun en önemli repliklerinden birisi Goethe’nin şu sözüydü: “Hiçbir şey eyleme geçen cehalet kadar korkutucu olamaz.” Evet doğru... Peki, harekete geçen cehaletten daha korkutucu değil midir onları harekete geçirenler? Kendi çıkar dünyalarının bozulmaması için halkları birbirine kırdıranlar? Bunun için uzmanlar yetiştirenler, senaryolar oluşturanlar? İnsanı, doğayı, geleceği yokoluş gerçekliğiyle karşı karşıya getirmiş bir sistem olan kapitalizmden daha korkutucu hiçbir şey olamaz.

“Yaşamak görevdir bu yangın yerinde / Yaşamak, insan kalarak” demiş Atal Behramoğlu Sivas’ın ardından yazdığı şiirde, ama yeter mi sadece insan kalarak yaşamak... İşçi ve emekçi halklara karşı eyleme geçen faşizmin karşısında eyleme geçmektir görev bu yangın yerinde...

Amacımız eğer “Sivas’ı anlamak” ise, öfkemizi, acılarımızı, kinimizi doğru hedeflere yöneltmek zorundayız. Ve bir daha yaşamamak için, sermayenin şu yanını iyi tanımak ve onu ortadan kaldırmak için mücadele etmek zorundayız. Sermaye, “Güvenli bir yüzde 10 kâr ile her yerde çalışmaya razıdır; kesin yüzde 20, iştahını kabartır; yüzde 50, küstahlaştırır; yüzde 100, bütün insanal yasaları ayaklar altına aldırır; yüzde 300 kâr ile, sahibini astırma olasılığı bile olsa, işlemeyeceği cinayet, atılmayacağı tehlike yoktur. Eğer kargaşalık ile kavga kâr getirecek olsa, bunları rahatça dürtükler.”

Geleceğimizi güvence altına almak istiyorsak, Sivas’ı anlamak ve bir daha bu türden olaylar yaşamak istemiyorsak, yapabileceğimiz tek şey, özel mülkiyete dayalı, sömürü düzenini ortadan kaldırmak, sınıfsız bir dünya olan komünizme giden yolu açmaktır.

Sivas Acısı

Ben tanırım

Bu bulut bizim oranın bulutu

Hemşeriyiz ne de olsa

Benim için kalkmış ta Sivas’tan gelmiş

Yurdumun bulutu

Başımın üstünde yeri var

Ben bilirim

Bu rüzgâr bizim oranın rüzgârı

Hemşerimiz ne de olsa

Benim için kopup gelmiş yayladan

Yurdumun rüzgârı

Kurutsun diye akan kanlarımı

Ben anlarım

Bu acı bizim ora işi hançer acısı

Bir ülkedeniz ne de olsa

Aynı dili konuşsak da

Anlamayız birbirimizi

Hançerin nakışı

Tanıdım acısından Sivas işi

Ben duyarım duyumsarım

Bizim oranın sızısı bu

Binip kara bir buluta Sivas ilinden

Sivas rüzgârında uçup gelmiş

Helallik dilemeye

Ey yüreğimin onmaz acıları

Ey beynimin dinmez sancuları

Suç ne bende ne de sende

Suç seni karanlıklara gömenlerde

Ne de olsa yurttaşımın

Kapalı olsa da bütün vicdan kapıları yüzüne

Bilmelisin bir yerin var canevimde

Aziz Nesin

İnceleme

D. Dağlı

Sanata dair notlar

Karşılaştırmalı Olarak

Aydınların Devrimdeki Durumu

Aydınların proletarya karşısındaki tavırlarını yaşanmış somut örnekler ve bunlar üzerine yapılmış değerlendirmeleri ele alarak açığa çıkarmalıyız. Lunaçarski'nin devrim sonrası yazdığı yazılar, Rus aydınlarının Ekim Devrimi sırasında ve sonrasında aldıkları tutumlarla ilgili açıklayıcı bilgiler veriyor. Lunaçarski'nin "Proçektor" (Projektör) dergisinde 1924'te çıkan yazısını irdeleyelim: Lunaçarski, "Burada sadece, Rus sanatçısının neden 7 yıldır sanatsal kamuoyumuzun gerektirdiği bir yolu bu kadar yoğun yokladığına ilişkin bir tahmin üzerinde durmak istiyorum." diyor ve hemen bu tahminini açıklıyor:

"Sanat Bilimleri Akademisi Başkanı Kagan yoldaş, buna ilişkin şöyle demişti, "Rus Devrimi olağanüstü hızlı gerçekleşti. Zafer proletarya ve askerler tarafından kazanıldı. Sanatçılar, onlar tarafından yardıma çağrılmadı. Sanatçılar zaferden sonra geldiler ve ortaya çıkmış olan tamamen yeni durum dolayısıyla biraz cesaretleri kırılmıştı. Almanya'da durum tamamen farklıydı. Orada devrim sürüncemede kaldı. Burjuvaya duyulan nefret aydınlar tabakası dahil neredeyse bütün toplumu bunaltmaktadır. Bu yüzden aydınların proletaryayla birleşmesi için yeterince zaman vardır, yeni duruma uyum sağlamak için yeterince zaman vardır.

Lunaçarski, Kagan'ın görüşleri üstünde durur:

"Benim görüşüme göre nedenler daha derin ve önemlidir. Rus burjuva aydınlar tabakası (yani entelektüel çoğunluk), proleter devrimi başlangıçtan itibaren reddedilmiştir. Diğer gerici güçlerle yakın ittifak içinde devrimi yıkma girişimleri başarısızlığa uğradıktan sonra, deyim yerindeyse, kütürdeyen yüreğiyle devrime katlanmıştır. Devrimi hayırlı bir iş olarak algılayan, yüreklerinin onunla beraber attığını duyumsayacak olan türde sanatçılar Rusya'da son derece azdı. Bizzat devrim yakın zamanda kendi yeni sanatçılarını doğurmaya başladı." Ve Lunaçarski devam eder:

"Kagan yoldaşın dediği gibi, devrimin sanatçıların yardımına ihtiyaç duymaması sözkonusu değildir, söz konusu olan sanatçıların bu devrimi kendileri için tamamen yararsız olarak değerlendirmiş olmalarıdır. Ve sanatçı devrimin içinde yolunu ancak tedricen, çok yavaş bulmaktadır."

Rusya'da burjuva aydınlar durumları gereği burjuvaziye yakın durdular. Devrim sırasında da, devrime karşı gerici ittifaka katıldılar. Tabii tüm aydınlar aynı tutumu almadı. Fakat aydın darkafalılığı ya da aydınlar oportünizmi etkisini devrimden sonra da gösterdi. Aydınlar, sosyalizmin ilk yıllarında karşılaştıkları olağanüstü güç koşullar karşısında tam bir karamsarlığa düştüler ve bu karamsarlıklarını çevrelerine de yaydılar. Onlar, kendilerini, devrimin getirdiği yeni yaşamdan, gelecekte çok geçmiş yaşama bağlı hissettiler. Geleceğin güzelliklerine hep kuşkuyla yaklaştılar. Sosyalizm üstüne kendi darkafalılıkları ve karamsar atmosferleri, Gorki gibi birini kuşatmaya alacak denli derine nüfuz etmişti. Bu tehlikeyi gören Lenin, Gorki'ye mektup göndererek oradaki o boğucu atmosferden çıkmasını ve kendi yanına, canlılığın olduğu yere gelmesini önerir. Aydınların geriliklerinin, tutarsızlıklarının, ka-

Anotoli Lunaçarski

Aydınlar, sosyalizmin ilk yıllarında karşılaştıkları olağanüstü güç koşullar karşısında tam bir karamsarlığa düştüler ve bu karamsarlıklarını çevrelerine de yaydılar. Onlar, kendilerini, devrimin getirdiği yeni yaşamdan, gelecekte çok geçmiş yaşama bağlı hissettiler. Geleceğin güzelliklerine hep kuşkuyla yaklaştılar. Sosyalizm üstüne kendi darkafalılıkları ve karamsar atmosferleri, Gorki gibi birini kuşatmaya alacak denli derine nüfuz etmişti.

rarsızlıklarının üzerinde dururken Lenin, bu durumun aydınların öznelliğinden kaynaklanmadığını, onların nesnel konumlarından ileri geldiğini belirtir. Devrimden yıllar sonra aydınlar, devrimin sonuçlarıyla uyuşurlar. Daha sonra ise sosyalist düzen çok kitlesel sosyalist aydınlar çıkarır.

Rus aydınlarının devrim sırasında proletaryadan çok burjuvaziye yakın olmalarını Lunaçarski başka bir yazısında ortaya koyuyor. Yani bunun geçmişe giden nedenleri var:

“... bilindiği gibi ideolojik olarak yenilmiş Narodnik aydınlar tabakası, giderek daha fazla Batı Avrupa tipi; yani kuvvetle gelişen sermayenin vasalları haline gelmektedir.”

Kagan ve Lunaçarski'nin söylediklerinde eksik bir yan var. Rusya'daki Ekim Sosyalist Devrimi somut ekonomik çelişkiler temeline dayanmakla birlikte, devrimin öncü gücü olan proletarya, ta Puşkin'den bu yana süren yüz yıllık bir demokratik mücadele yeteneğine sahiptir. Puşkin, Herzen, Çernişevski, Gonçarov, Tolstoy, Leonid Andreyev, Çehov, Dostoyevski gibi güçlü edebiyatçıların, sanatçıların olduğu bir toprakta, zengin bir düşünce biçimi oluşmuştur. Bu zengin edebiyat yazını sonraki kuşakları etkilemiştir. Gorki gibi proleter sanatın bu otoritesi, emek-sermaye çelişkisinden kaynaklanan, proletarya ile kapitalistler arasındaki çatışmanın yanında, düşünsel olarak ilk önce zengin Rus edebiyatı ve demokratik mücadele geleceğinin olduğu verimli bir toprakta yetişmiştir.

Burjuva aydınların çoğunluğu devrimin yanında yer almadı, ama onlar bir kamuoyu yaratacak güçte değillerdi. Gorki Rus toplumunda proleter sanatıyla bir kamuoyu oluşturmuştur. Gorki'nin bu gücü aslında devrimin gücünden başka bir şey değildir. Ve devrim tüm yüreğiyle sosyalizme bağlanan kendi aydınlarını çıkartır.

Mademki aydınların devrim karşısındaki tutumlarını anlamak için Alman ve Rus Devrimleri karşılaştırıldı, biz de Türkiye'deki aydınların devrim mücadelesindeki durumlarını ortaya koyalım. Rusya'da olduğu gibi çok güçlü eserler vermesele de, Türkiye'de de köklü bir demokratik aydın geleneği var. Burjuvazinin yanında yer alan az sayıdaki aydını saymazsak ta cumhuriyetin ilk yıllarında aydınlar sosyalist aydınlar olarak ortaya çıktılar. Nazım Hikmet, sosyalist bir aydın olarak kendi başına bir kamuoyu gücü oldu. Daha sonraki yıllarda sosyalist aydınların gücü giderek arttı. Türkiye'de aydın denince kimse burjuva aydınları anlamıyor. Aydın kavramı ile sosyalist kavramı birbirini çağırıştırır. Halk bilincine yerleşmiş haliyle aydın, kurulu düzene karşı olan, onlarla uzlaşmayan kimse olarak bilinir. Aydın bu şekilde anlaşılmasında bir doğruluk payı var. Proletarya aydınları, on yıllar boyu burjuvaziye ve gericiğin her biçimine karşı kararlı bir mücadele verdiler. Bu uğurda baskı, işkence, sürgün ve katliama uğradılar, ekonomik olarak güç koşullarda yaşadılar. Bazıları yıllar boyu tutsak kaldı. Aydınların on yıllar boyu burjuvaziye karşı mücadele etmesi, sosyalist aydın olarak hareket etmesinin nedenleri çok yönlüdür. Burjuva cumhuriyetin daha en başta gerici burjuva diktatörlüğü olması, işçi ve halk kitlesini baskı altına alması, komünistleri koyu bir baskı altında tutması, komünist katliamı yapması; işçi sınıfının toplanma ve örgütlenme, söz hakkının yasaklanması ve ağır bir terör altında tutulması aydınları bütün bunlara karşı çıkmaya ve emekçi halkın savunucusu olarak davranmaya yöneltti. Diğer bir etkende, içerde zayıf da olsa başlamış olan sosyalist mücadele ve ağırlıklı olarak da Ekim Devriminin getirdiği derin etki. Ama başka etkenler de var. Avrupa'nın güçlü eleştirel gerçekçi sanatının etkisi. Tüm bu olgular, aydınları sosyalizme yöneltti. Bu aydınların güçlü, ilerletici yanlarıydı. Zayıf yanları ve dolayısıyla daha ileri gitmelerini önleyen yanları ise burjuva ideolojisiyle tüm bağlarını koparmamaları oldu. Bu yan günümüze dek varlığını sürdürdü.

Aydınlar asıl kitlesel olarak 68'lerden itibaren devrim mücadelesine atıldı. Belli bir kesimi, biraz kenarında kalsa da çoğunluğu şu ya da bu şekilde devrim mücadelesine katıldı. Asıl önemlisi 71'in devrimci çıkışı ve sonrası yeni, militan aydın

Sadece dar anlamda değil de geniş anlamıyla kullanırsak aydın kavramını, bugün çok önemli bir aydın kitlesine sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Dünyada devrimler gerçekleşirken, hiçbir devrim, bizim gibi, bu denli geniş bir aydın kitlesine sahip değildi. Proletarya iktidara geldikten sonra çok yerde kitlelere okuma yazma öğretecek aydın bulamıyordu. Bu karşılaştırma, devrimimizin bu yönde ne denli bir güce sahip olduğunu gösteriyor.

tipinin ortaya çıkmasıdır. 71 ve sonrasında militan mücadelesinin bu alandaki somut sonuçları daha sonraki süreçte alındı. Otuz yıldan fazladır meslek örgütleri yönetimlerinin ilerlicilerin, sosyalistlerin elinde olmasının nedenleri ta o yıllara gider. Sadece dar anlamda değil de geniş anlamıyla kullanırsak aydın kavramını, bugün çok önemli bir aydın kitlesine sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. Dünyada devrimler gerçekleşirken, hiçbir devrim, bizim gibi, bu denli geniş bir aydın kitlesine sahip değildi. Proletarya iktidara geldikten sonra çok yerde kitlelere okuma yazma öğretecek aydın bulamıyordu. Bu karşılaştırma, devrimimizin bu yönde ne denli bir güce sahip olduğunu gösteriyor.

Aydınlar devrimdeki tüm önemine karşın, toplumsal konumları gereği her zaman savrulmaya açıktır. Aydınlar savrulmamak için, proletaryanın devrimci sınıf konumuna bağlanmalı. Onlar ancak bu şekilde hareket ederlerse tarihte devrimci bir rol oynayabilirler. Proletaryanın devrimci sınıf konumundan uzaklaştıkça nasıl da sermayenin etki alanına girdiklerini son yıllardaki gelişmeler yeterince açıklıyor. Bugüne kadar proletarya hareketinde yer alan bazı aydınlar, proletarya hareketinden uzaklaşıp uzaklaşmaz sermayenin ve AB'nin vasalları haline geldiler. Bugün proletarya hareketinden uzaklaşıp sermayeye yaklaşan çok sayıda aydın var. Özellikle şimdiye değin küçük burjuva düşünce yapısını terk etmeyenler daha çabuk burjuvazinin yanına gittiler. Lunaçarski'nin Narodnik aydınlarla anlattığı örnekte olduğu gibi bir durum bizde de yaşanıyor. Fakat bunlar daima azınlıkta kalanlardır. Ana eğilim, aydınların devrime yönelmeleri biçimindedir. Devrim mücadelesi yeni yeni aydınlar yaratarak ilerliyor.

ÇEHOV'UN ÜTOPYASI

ÖNEMLİ BİR OLAY (Sanatçının Öyküsü)

Yazarın "Sanatçının Öyküsü" adlı hikayesi bir sanatçının (ressamın) dinlenmek için gittiği bir çiftlikteki günleri, yine bu kişinin anlatımıyla betimleniyor. Hikaye, öykü kahramanı sanatçının bir anısı gibi verilmiş.

Sanatçı (ressam) Moskovalı, Avrupa eğitimi almış biri. Yaşam biçimi ve koşulları sonucu aylak durumunda olan biri. Kendi sözleriyle: "Benim yaşamım sıkıcı ve basit, çünkü sanatçıyım." Bu yüzden zaman zaman dinlenmek ve değişiklik olsun diye kırsal alanlara gider. Bu serüveni bir tanıdığı olan Belokurov'un çiftliğinde geçer.

Çiftlik sahibi Pyotr Petroviç, yaşam biçimiyle, asalak yaşayan genç birisi. Geniş bir çiftlik arazisi var. Günleri tekdüze biçimde geçer. Biraz Oblomov tipine benzer. Sonunda çiftliğini satıp, daha küçük bir yere yerleşir.

Olayların geçtiği bölgedeki diğer bir çiftlik, Volçaninovlara ait. Buranın sahibi bir anne (dul) ve iki kızıdır. Katerina Pavlov, kocası Moskova'da görevliyken ölünce, iki kızıyla birlikte köyde çiftlik yaşamı sürdürür. Büyük kızı Lidiya ve küçük kızı Jenya (misis) son derece zenginler ve iki bin dönüm mülkleri var. Buna rağmen köyde yaşamayı seçmişlerdir.

Sanatçı (ressam) kaldığı çiftlikten ayrılıp biraz çevreyi gezerken rastlantı olarak Volçaninovların çiftlik arazisine girer. Ve çiftlikteki iki kızkardeşi görür. Daha sonra ise kaldığı çiftlik sahibinin ilişkileri sayesinde Volçaninovlarla dostluk ilişkisi kurar. Sık sık oraya gider.

Sanatçının (ressamın) asıl ilgisini çeken büyük kız Lida'dır. Lida, zengin varlığına rağmen köy okulunda öğretmenlik yapar. Öğretmenlikten aldığı parayla geçinir ve bundan gurur duyar. Lida başka şeylerde yapar. Hastalarla ilgilenir, eczane ve ilaç meseleleriyle uğraşır, köye sağlık merkezi açmak için çaba gösterir. Köylülerin ilaç sorununu çözmek için şehir meclisi ile görüşür. Ve yoluna engel olan bölgenin ileri gelenlerine karşı mücadele verir. Köye kitap dağıtımını örgütler. Bölgenin sorunlarıyla uğraşır. Okul konusunda hem çaba gösterir hem de konuşmalar yapar. Evleri yanan köylülere yardım toplar.

Ressamın Lida ile giriştiği tartışmalarda ortaya koyduğu görüşler üzerinde durmaya değer. Hikayenin, üzerinde durmak istediğimiz esas bölümü de burası. Çehov ressamın savunmasında, bir bakıma kendi ütopyacı görüşlerini dile getirmiş oluyor. Çehov bu hikayeyi bin sekiz yüz doksan altıda yazıyor. Bu tarih önemli. İlk Fransız ve İngiliz Ütopyacıların ütopyik görüşlerini geliştirdikleri koşullar, onların bu görüşlerine uygun zeminler veriyordu. Fakat Çehov döneminde, artık gelecekteki toplumu tasarım yoluyla ortaya koymaya gerek yoktu. Çünkü daha yüksek bir toplum biçiminin maddi koşulları oluşmuştu. Bu maddi koşullara dayanarak yeni toplum kurulabilir. Yapılacak şey üretici güçleri özgürleştirmektir.

Lida ressamla bir türlü anlaşamaz. İnsan olarak da görüş olarak da. İlk önce ressam Lida'ya büyük bir ilgi göstermekle birlikte, aralarında yapılan tartışmalar henüz çok zayıf olan ilişkilerini olumsuz bir noktaya götürür. Lida ressamın varlığını yok sayarak yaptığı uğraşlarla ilgilenmeye devam eder.

Evin küçük kızı Jenya (misis) ablasından farklı olarak fazla duygusal ve hayalleri olan biridir. Ressamı, büyük bir ilgiyle dinler. Birlikte gece boyunca çiftlikte dolaşır. Ressam onunla birlikteyken resim yapar. Bu böyle sürüp giderken, Jenya ressama aşık olur. Aynı duygular ressamda da vardır. Bu ilgi, sıkıcı bir yaşam sürdüren ressama bir canlılık getirir. Yaşamdan sevk almaya başlar. Fakat aşk, mutlu yönde gitmez. Olayların akışı farklı gelişir. Anne bir süre sonra Jenya'yı (misisi) çiftlikten alıp başka bir yere gider, oradan da Avrupa'ya gitmeye karar verir.

Aradan yıllar geçer, fakat ressam aşkı misisi hiç unutmaz. Her gerçek aşk gibi aradan ne kadar zaman geçse de unutulmaz. İlla yaşamak ister. Ressam da yaşamının anlamının misis ile aşkta olduğunu bilir ve derinden duyumsar.

Neredesin, Misis?

Ressamın Lida ile giriştiği tartışmalarda ortaya koyduğu görüşler üzerinde durmaya değer. Hikayenin, üzerinde durmak istediğimiz esas bölümü de burası. Çehov ressamın savunmasında, bir bakıma kendi ütopyacı görüşlerini dile getirmiş oluyor. Çehov bu hikayeyi 1896'da yazıyor. Bu tarih önemli. İlk Fransız ve İngiliz Ütopycıların ütopyik görüşlerini geliştirdikleri koşullar, onların bu görüşlerine uygun zeminler veriyordu. Fakat Çehov döneminde, artık gelecekteki toplumu tasarımı yoluyla ortaya koymaya gerek yoktu. Çünkü daha yüksek bir toplum biçiminin maddi koşulları oluşmuştu. Bu maddi koşullara dayanarak yeni toplum kurulabilir. Yapılacak şey üretici güçleri özgürleştirmektir.

Ressam, Lida'nın sosyal çalışmalarını eleştirirken, haklı nedenlerden yola çıkıyor. Emekçilerin koşulları değişmediği sürece, onları bekleyen hep yoksulluk, açlık, hastalık, yıkım ve erken ölüm olacaktır.

“... Tabii. Zorunluluklarından bir bölümünü üstünüze alın. Hepimiz birden köylü kentli demeden hepimiz birden insanlığın mutluluğu için harcanması gereken emeği aramızda paylaşmaya razı olsaydık, her birimizin payına günde iki üç saatlik bir çalışma düşerdi. Düşünün bir kere, fakiriyle zenginiyle tüm insanlar günde üç saatçik çalışıyor, sonra serbestler. Bedenimizin tutsağı olmaz da, daha az çalışmak için insanın yerini alan yeni yeni makineler bulduğumuzu, yaptığımızı, gereksinmelerimizin sayısını düşürmeye çabaladığımızı da buna ekleyin. Kendimizle beraber

soğuktan, açlıktan korkmasınlar diye çocuklarımızı güçlendiriyoruz, Anna'lar,

Mavra'lar, Pelageya'lar gibi sağlıklarının üzerinde titremiyoruz artık. Hastalıklardan korunmadığımızı; eczanelerimizin şarap fabrikalarımızın olmadığını düşünün. Ne çok boş zamanımız olurdu! Boş zamanlarımızı hep birlikte bilim ve güzel sanatlara harcardık. Köylülerin bazen elbirliğiyle yol yaptıkları gibi bizde gerçekleri, hayatın anlamını araştırırdık. Gerçeğin pek kısa zamanda bulunabileceğine inanıyorum. İnsan kişiliğini küçülten, yakıcı yığından da, ölüm korkusundan da kurtulurduk.” (Ressam sy.117)

Tüm bu güçlü görüşlere karşın sanatçının açmazı, ancak özel mülkiyet düzeninin yıkılmasıyla; tamamen ortaklaşa bir toplumsal düzende olabilecek köklü değişikliklerin, kurulu düzen içinde gerçekleşebileceğini düşünmüş olmasıdır. Çünkü “fakiriyle zenginiyle” ya da “köylü kentli demeden” diyerek sınıfların varlığını kabul ediyor. Tabii aynı zamanda köy-kent karşıtlığını da. Sınıfların olduğu bir toplumda, buna aykırı biçimde emeği herkese eşit bölmek, burjuva toplumun doğasını anlamamaktır. Emeğin, toplumun çalışabilir, sağlıklı tüm bireylerine eşit olarak dağılabilmesi için, mülkiyetin,

üretim araçlarının, toplumun ortaklaşa denetiminde olması zorunludur. Halbuki kapitalist toplumda bir sınıfı yaşam boyunca asalak, diğer sınıfı yaşam boyunca proleter yapan üretim araçlarının bir sınıfın özel mülkiyetinde olmasıdır. Kent-kır karşıtlığı da kapitalist özel mülkiyet çerçevesinde ortadan kalkmaz, tersine iyice derinleşir. Kır-kente bağımlı kalır; kent kıra egemendir ve onu sömürür.

Sermayeye dayalı üretimde işçinin mülkiyetsizliği, yoksulluğu, sermaye birikiminin ön koşuludur. Emekçilerin yoksulluğu sermaye kavramında vardır. Böyle bir toplumda, toplumsal emeğin tüm sonuçlarına kapitalistler el koyar. Bu ise, kapitalistlere, istedikleri gibi değerlendirecekleri boş zaman tanır. İşçinin tüm zamanı ise emek-zamanına bölünmüştür. Ancak üretim araçlarının toplumsal mülkiyetinde emeğin dağılımı toplumun tüm sağlıklı ve çalışabilir üyeleri arasında dağılır. Eğer emek herkese dağıtılsa, ressamın söylediği gibi, herkese bolca serbest (özgür) zaman kalacaktır. Çünkü üretici güçler ileri düzeyde gelişmiştir, üretim sürecinde toplumsal gerekli emek süresini en aza düşürmüştür. İnsanların bu serbest (özgür) zamanı, hem boş zaman olarak hem de bir çok yönden daha nitelikli olmak için bir etkinlik zamanı olarak değerlendirilebilecektir. Toplumsal işbölümü ve kent-kır karşıtlığı ile birlikte kafa-kol emeği ayrımı da ortadan kalkacağından ve kentle kıran yeni ve üst nitelikte birliği sağlanacağından, her insan kendini çok yönlü olarak geliştirebilecektir.

Çehov, Rus işçi sınıfının düşlediği toplumu kurabilecek bir sınıf olarak serpilip geliştiğini göremeden (1905 devrimi öncesi) yaşamını yitirdi. Yine de geliştirdiği görüşler, devrimci sınıf proletarya tarafından değerlendirilmiştir.

KLİMM SAMGİN'İN HAYATI-MAKSİM GORKİY

Toplumcu gerçekçilik (sosyalist gerçekçilik) sanatının kurucusu ve proleter sanatın bir otoritesi olan Maksim Gorkiy, uzun bir roman olan Klimm Samgin'in Hayatı ile sanatının doruklarına çıkıyor.

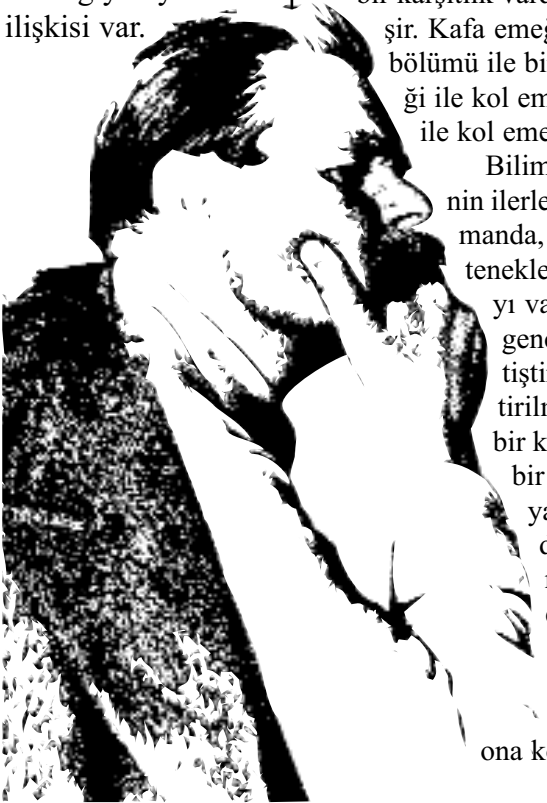
Romanın bu kadar uzun olmasının nedeni, ele alınan dönemin çok yoğun geçen bir dönem olmasından ileri geliyor. Rusya'nın 1870'leri ile 1917 arasındaki ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin gündeme geldiği, otokratik düzenin ve serfliğin her türlü gelişmenin önünde engel olduğu; bunun yanında kapitalistlerle işçi sınıfı arasındaki sınıf çelişkileri ve çatışmalarının olgunlaşmaya başladığı bir dönem; aynı zamanda on iki yıla üç devrim sığdıran bir dönem. Bu denli zengin olayların yaşandığı bir dönem ancak tüm detayları içinde verilebilir. Klimm Samgin'in Hayatı bir dönemin belgesi niteliğini taşıyor.

Gorkiy, olayları orta sınıf aydınlarının etrafında verir. Roman devrimden sonra yazıldığına göre, yazar neden olayları orta sınıfın etrafında örer. Gerçekte ise orta sınıflar olayların etrafında dönerler. Çünkü adı geçen dönemde büyük tarihsel devrim proletaryadan kaynaklanıyor ve proletarya hareketini ifade ediyor. Orta sınıf aydınları bu sürece müdahale edecek durumda değiller. Bu yüzden olayların etrafında dönüp dururlar. Gorkiy'nin buna rağmen olayları orta sınıf aydınları çevresinde ele alması, orta sınıfların, daha çok da küçük burjuvazinin devrimde, sınıf savaşımındaki konumunu ortaya çıkarmak içindir. Böyle bir dikkat çekme sosyalizm koşullarında çok daha önem kazanır. Küçük burjuvazi, sosyalizm altında bile o eski günlerine dönmek ister. Bir kısmı konumunu terk edip sosyalizm saflarına katılsa bile, sosyalizmin en zayıf bir anında tekrar eski konumuna uygun davranmaya başlar. Bu nedenle yazarın orta sınıfların toplumsal karakterini ele alması önemlidir. Gorkiy'nin Klimm Samgin'de işlediği figürler, daha sonra, sosyalizm altında tekrar tekrar karşımıza çıkarlar. En son 1990'larda oynadıkları rolle karşımıza çıktıkları gibi.

Klimm Samgin bir sosyalist sorun romanı olduğu halde, yazar, olayları veriştir ve roman karakterlerini işleyişinde yansızmış gibi davranır. Romanın kahraman karakteri olan Klimm Samgin'in birey, toplum ve dünyaya yönelik duygu ve düşünceleri ile olaylar karşısındaki tepkileri tam bir yansızlık içinde verilir. Ama bu yalnız-

Çehov, Rus işçi sınıfının düşlediği toplumu kurabilecek bir sınıf olarak serpilip geliştiğini göremeden (1905 devrimi öncesi) yaşamını yitirdi. Yine de geliştirdiği görüşler, devrimci sınıf proletarya tarafından değerlendirilmiştir.

Kapitalist toplumda eğitim tekeli, burjuvazinin ve ona yakın güçlerin elindedir. Ekonomik gücü elinde bulunduranlar, bunun sayesinde eğitimi de tekellerinde tutarlar. Emekçinin tüm zamanı emek-zamanına bölüdüğü için nasıl olsa, egemenlere eğitim, kültür edinmeleri için, onlara bolca artı-emek zamanı ve boş zaman tanır. Her zaman daha iyi eğitimli olanlar burjuva dünyasının bireyleridir. Eğer tarihin gelişimi iyi izlenilirse, her dönem eğitimli olanların mülk sahipleri oldukları rahatlıkla görülecektir. Bu durumun sınıf egemenliğiyle yakın bir ilişkisi var.

ca görünürde bir yansızlıktır (ve öyle olması da yararlı olmuştur). Romanın tüm kurgusunun temelinde ise müthiş bir partizanlık var. İşte Gorkiy, toplumcu gerçekçi bir romanda bunu başarıyla yerine getiriyor. Ve böylece Gorkiy, sanat gücünü bir kere daha kanıtıyor.

Şolohov da Durgun Don'da Gorkiy'i izliyor. Şolohov orada roman karakteri Grigori Melekhov'un durumunu anlatırken Klimm Samgin'in durumunu bir başka açıdan yansıtıyor. Şolohov romanını tıpkı Gorkiy'in Klimm Samgin'de yaptığı gibi görünürde tam bir yansızlık içinde ele alıyor.

Gorkiy görünürdeki bu yan tutmadan konuyu verişi Engels'in bu konuda söylediklerini akılda tuttuğunu gösteriyor.

“... Bence, sosyalist sorun romanı, gerçek koşulların doğru bir betimiyle, o koşullarla ilgili başat geleneksel yanılsamaları giderir, burjuva dünyanın iyimserliğini sarsar, kendisi söz konusu soruna doğrudan çözüm sunmaksızın hatta zaman zaman görünüşte yan tutmadan var olanın bengi (ebedi) geçerliliği hakkında kuşkular aşılır ise, görevini tümüyle başarmış olur.” (Engels)

Klimm Samgin'in Hayatı detaylı olarak ele alındığında romanın nasıl da zengin düşünceler içerdiği daha iyi görülecektir.

SINIF EGEMENLİĞİ VE EĞİTİM

Sermayeye dayalı üretimde, kafa emeği (üretimin entelektüel güçleri) kol emeğinden ayrılır. İşçinin entelektüel yeteneği bilim gücüne, makine gücüne, büyük fiziksel güçlere geçer. Üretim süreci artık işçiden başlayıp, işçi de sona ermez. İşçi büyük sanayiye dayalı üretimde yalnızca makine sisteminin bir gözetleyicisidir. Artık parça insandır. Onun yetenekleri, fabrika sisteminde, o dev fiziki güçler karşısında, hiçbir şey ifade etmez. İşçi, üretim sürecinde artık makineler düzeneğinin bir parçası, bir dişlisi durumuna gelir. Emekçi için, üretimin tüm sevimliliği ortadan kalkar. İşçinin hareketleri, artık hiçbir yetenek gerektirmeyen, basit, salt otomatik bir harekete dönüşür.

Kapitalist üretimin gelişimiyle birlikte, emekçiler, kol emekçileri ve kafa emekçileri diye ikiye bölünür. Kafa emeği ile kol emeği arasında giderek büyüyen bir karşıtlık vardır. Kapitalizm ilerledikçe bu karşıtlık iyice derinleşir ve yerleşir. Kafa emeği ile kol emeği arasında ki ayrılık, kapitalist üretimin yeni işbölümü ile birlikte egemen hale gelir. Kapitalist temel üzerindeki kafa emeği ile kol emeği arasında ki karşıtlığa yeni boyutlar kazandırır. Kafa emeği ile kol emeği birbirlerinin can düşmanı olurlar.

Bilimin teknolojik uygulanması, makinenin gelişmesi büyük sanayinin ilerlemesi, kafa emeği ile kol emeğini birbirinden ayırırken, aynı zamanda, üretim sürecinde her işi karşılamaya yetenekli, bütünlüklü yetenekleri üstünde taşıyan gelişmiş bireyi, parça işçinin yerine koymayı varlık-yokluk sorunu haline getirir. Fabrika sistemi işçileri daha genç yaştan itibaren, eğitimi jimnastikle birleştirecek biçimde yetiştirir. Bunun temelini fabrika atmıştır. Eğitim, spor ve işin birleştirilmesi yetkin ve çok yönlü gelişmiş bireyin gelişimi için zorunlu bir koşuldur. Kapitalist toplumdaki teknik okullar, bu yönde atılmış bir ilk adımdır. Fakat, asıl olarak bu okullar ve eğitim sistemi sosyalizmde hakettikleri önemi kazanacaklardır. Sosyalist ülkelerdeki politeknik okullar tam anlamıyla gelişmiş insanı yetiştirmeyi amaçlar. Sosyalizmde teknik ilerleme, kafa emeği ile kol emeğini birbirine yaklaştırır, aralarındaki karşıtlık ortadan kalkar.

Kapitalizmde kafa emeği ile kol emeği birbirlerine karşıt; aynı zamanda, kafa emeği kol emeği üzerinde egemendir, ona komuta eder. Kafa emeği emekçiden ayrılır, kapitalistin, serma-

yenin bir gücü haline gelir. Sermaye nasıl başkasının emeğini kendine maleder kendi gücü haline getirirse, başkasının kafa emeğini de, başkasının bilimini de kendine maleder, onu kendi gücü haline getirir. Sermaye kafa emeğinin ürünlerini kendine malettiği, bu ürünlere sermaye niteliği verdiği içindir ki, bu ürünler emekçi üzerinde egemenlik gücü durumuna gelir. Sermayenin bir gücü haline gelen bilim ve teknik ne denli ilerlerse, emekçiler de, entelektüel olarak o denli gerilerler. Sermaye niteliğiyle bilgi ve tekniğin emekçiler üzerindeki baskısı o denli ağırlaşır.

Kapitalist toplumda eğitim tekeli, burjuvazinin ve ona yakın güçlerin elindedir. Ekonomik gücü elinde bulunduranlar, bunun sayesinde eğitimi de tekellerinde tutarlar. Emekçinin tüm zamanı emek-zamanına bölündüğü için nasıl olsa, egemenlere eğitim, kültür edinmeleri için, onlara bolca artı-emek zamanı ve boş zaman tanır. Her zaman daha iyi eğitilmiş olanlar burjuva dünyasının bireyleridir. Eğer tarihin gelişimi iyi izlenilirse, her dönem eğitilmiş olanların mülk sahipleri oldukları rahatlıkla görülecektir. Bu durumun sınıf egemenliğiyle yakın bir ilişkisi var.

Baskı altındaki emekçi sınıf eğitimden yoksunken, eğitimin egemen sınıfın elinde olması, sınıf ayrımına denk bir durumdur. Kapitalizmin gelişimiyle birlikte, emekçi sınıflar, sınırlı da olsa belli bir eğitim almakla birlikte, bugünün kapitalist toplumunda da eğitim ve kültür ayrıcalıklı sınıfların tekelindedir halen. Eğitim kesinlikle, bireylerin bağlı oldukları sınıfın durumuna göre edinilir. Her birey ekonomik gücüne göre, üretim araçları karşısındaki sınıf konumuna uygun eğitim ve kültür alır. Burjuvazinin yanında yer alan, belli ekonomik ayrıcalıklara sahip olan teknik grupları, bilim çevreleri, aydınlar, toplumsal işbölümü çerçevesinde, emekçi sınıflara göre eğitim görme ayrıcalıklarına sahiptir. Bu toplumsal gruplar, emekçi sınıfa göre daha üstün durumdadır. Ekonomik ayrıcalıkları sayesinde daha iyi bir eğitim alırlar. Sonra eğitilmiş konumlarına dayanarak ekonomik ve toplumsal ayrıcalıkları elde ederler.

En gelişmiş ülkelerde de burjuvazi eğitim ve kültür edinme ayrıcalığına sahipken, emekçi sınıflar sınırlı olarak eğitim görürler. Eğitimin burjuva sınıfın bir ayrıcalığı olduğunu görememek, sınıf egemenliğini eksik olarak kavramaktır. Emekçi sınıfın eğitimi, kapitalist toplumda, hep sınırlı, güdük ve yetersiz olacaktır. Varolan toplumsal ilişkilerde emekçi sınıfların yeterli bir eğitim alacağını beklemek, bu sonucu hiçbir zaman görememek demektir. Hiç kuşkusuz toplumlar düne göre daha kültürlü. Ama burjuva toplum, sınıflar temelinde ele alınmadan anlamsız olur. Kapitalist sınıf ve seçkin çevreler daha fazla eğitim görüp kültür sahibi olurken, emekçi sınıflar hep daha sınırlı bir kültür edinecektir.

Emekçi sınıf politik iktidarı ele geçirip, sınıf egemenliğine dayanarak, toplumu ortaklaşa yönetilen ekonomik temelinde yeniden örgütler; o zaman her insan yeterli ve gelişkin bir kültür edinir.

GELEN GÜN

*Günler geçip gidiyor
geçen günler bizim değil
ardı ardına
mevsimler gidiyor
mevsimler bize yabancı
tüm gücüyle
bizim üstümüzde
ağırlığını gösteriyor doğa
ne salkım salkım üzümler
ne dalları yüklü kirazlar bizim
biz yapsak da ekmeği
ekmek bizden ayrı
bu yüzden
mücadeleye girilir
sert ve şiddetli
gün döner
gün gelir
gelen gün
bizim günümüzdür.*

KORKU

Temade Çınar

yabancılaşmaya karşı beyin egzersizleri

İnsanların çoğu kaybetmekten korktuğu için, sevmekten korkuyor.
Sevilmekten korkuyor, kendisini sevmeye layık görmediği için
Düşünmekten korkuyor, sorumluluk getireceği için
Konuşmaktan korkuyor, eleştirilmekten korktuğu için
Duygularını ifade etmekten korkuyor, reddedilmekten korktuğu için
Yaşlanmaktan korkuyor, gençliğin kıymetini bilmediği için
Unutulmaktan korkuyor, dünyaya iyi bir şey vermediği için
Ve ölmekten korkuyor aslında yaşamayı bilmediği için

W.Shakespeare

Burada korkunun bize en uygun tanımını bulup çıkarmaya çalışmayacağız. O kadar çok tanımlı, türleri vb var ki. Daha çok üzerinde egzersiz yapmak istediğimiz, korkunun bizim hareketlerimizi kısıtlayan yönü. Çince de “kriz” kelimesi heyecan ve korku duyulan bir durumla karşı karşıya olmak anlamında kullanılıyor. Kelimenin iki uç anlamı var: biri, fırsatın eşliğinde olmak, diğeri, uçurumun eşliğinde olmak. Çoğunlukla yaşamda karşımıza çıkan bu kriz anlarını çözebildiğimizde bizi yaşamın bir adım ilerisine götürür. Çözmeye çalışıp başaramadığımızda deneyim kazandırır. Kendisinden uzak durdukça her geçen gün daha da büyüyen bir sarmaşık gibi gövdeyi ele geçirir ve fırsatlar onun gerisinde gittikçe uzaklaşır. Korkulan durumdan kaçmanın getireceği yalanlar, çatışmalar ve bunların bizim yolumuzu hiç de istemediğimiz bambaşka bir yönde çizmesi işten bile değildir.

TÜYAP kitap fuarında standımızı ziyaret edenler arasında bir Amerikalı yazar da vardı. Pek çok soru sorduk birinci ağızdan cevaplanmasını istediğimiz. Demokrat, muhalif bir aydın olduğunu anladığımız yazarı soru yağmuruna tuttuk diyebiliriz. O da bizi doğrusu... 11 Eylül sonrası Amerikalıların neler hissettiklerini sorduk. Cevap çarpıcıydı. 11 Eylül sonrası pek çok şeyin değiştiğinden, Amerikalılara farklı bir düşünce tarzı aşılandığından bahsetti. En önemlisi, Ameri-

kalıpların o tarihten sonra insan haklarını kategorize ettiklerini anlattı. “Amerikalılar için insan haklarıyla, Iraklılar için ya da Kübalılar, Afganlar için insan hakları bir olamaz! Amerikalılar 11 Eylülle birlikte ilk defa evlerinde saldırıya uğradılar. Bu olay onların üzerinde büyük bir korku yarattı. Daha önce Irak’ta, Abu Graib’te ya da Guantanamo’daki insanlık dışı işkenceleri kınayacak olanlar, şimdi bu korkunun etkisiyle sessizce onaylıyorlar.”

Daha önce güvenlik ve gizli örgütlerine çok güvenen Amerikalılar karşılarındaki gücün daha güçlü olabileceğini düşündüler. Olayın içinde inandıkları bu güçlerin de olabileceğini düşünmek istemediler. Bu düşünce Amerikan orta sınıfı için daha büyük bir yıkım olurdu. Bütün kanallardan, böyle saldırılar karşısında onların desteğine ihtiyaç olduğu pompalandı. Halk muhbirleşmeye teşvik edildi. Devletin yaptığı her türlü baskı, güvenlik, şiddet yaptırımlarının, onların, yani Amerikalıların korunmasına yönelik olduğuna inandırıldı. Korku, Amerikalıları yapılan bütün vahşete seyirci kalmaya zorladı. O zamana kadar yaşanan sorunların bir takım işini kötüye kullanan, “kötü niyetli” insanlardan kaynaklı olduğunu düşünenler, karşılarında sistemi gördüler. İpinden kopmuş inci taneleri gibi bir bir ortaya dökülen yalanlar, arka arkaya çıkan baskı yasaları...

Senaryolar bugüne kadar Amerika’nın her zaman tehdit altında olduğu üzerine kurulmuştu ama bir farkla; bombaların patlamasına birkaç saniye kala bir kahraman FBI ajanı hayatını tehlikeye atarak durumu kurtarıyordu. İşte bu “Amerikan rüyası” 11 Eylülle tarumar oldu. Beklenen ajan gelmedi. Senaryolarda ta Rusya’ya, Irak’a, Afganistan’a gidip dünyayı kurtaran adamlara -ve yanlarındaki güzel bayanlara- ne olmuştu? Yoksa her defasında savaş alanına çevirdikleri ülkelerden birer evlatlık alıp kenarlarına mı çekilmişlerdi? Üstelik birkaç günde onların topuna haddini bildirecek, zamanın son teknolojisi silahlarını, teçhizatlarını her fırsatta göstermeye bayılan “yüce” Amerikan ordusu da Irak’ta, Afganistan’da bataklığa saplanmış, oradan kendini kurtarmanın üçlü dördlü planlarını yapmaya başlamıştı. Sayıları üç bini geçen asker cenazeleri Amerikalıları büsbütün uykularından uyandırmaktaydı. Irak’ta ölenlerin sayısı ise onların ilgi alanına oldukça sonra girdi. Savaş karşıtları kara listeleri uzayıp gitmekteydi.

Her zaman olduğu gibi dışarda tüm dünyaya kan kusturan Amerika içerde de saldırılarına devam ediyordu. Ne çelişkidir ki tüm kıtada Kızılderililer hariç tümü göçmen olan halklar birbirine karşı “ben daha yerliyim, sen daha göçmensin” savaşına kışkırtılıyordu. Yeni göçmen yasası, Mayısın ilk günlerinde Güney Amerikalı göçmenleri “göçmensiz bir gün” eyleminde birleştirdi. Her esmer tenlinin şüpheli muamelesi görmesi, Afrika kökenlilerin yıllardan beri gördükleri aşağılanma, şovenizmin karşı cephesini büyütmeyle kalmadı birleşmelerine neden oldu. En son savaş karşıtı gösterilerde iki yüzün üzerinde örgüt bir araya geldi.

Tüm bu olaylar sadece Amerika’da değil dünyanın her yerinde ortaya çıktı. Fransa’daki göçmen olayları bir anda tüm Avrupa kıtasına yayıldı. Bu satırları okuyanlar sadece yakın dönemlerde yaşananlara göz gezdirdiklerinde Amerikan orta sınıflarına yaşatılan senaryonun ortasında bulabilirler kendilerini. Bütün bu senaryoların

Önce Yahudiler için geldiler...

Ses çıkarmadım.

Çünkü ben Yahudi değildim.

Sonra sosyalistler için geldiler...

Ses çıkarmadım.

Çünkü ben sosyalist değildim.

Sonra sendikacılar için geldiler...

Ses çıkarmadım.

Çünkü ben sendikacı değildim.

Sonra Katolikler için geldiler...

Ses çıkarmadım.

Çünkü ben Protestan’dım.

Sonra benim için geldiler...

ve... artık ses çıkaracak kimse kalmamıştı...

Pastör Nie Moller

geniş kitlelerde yarattığı etki önce onların bilgi eksikliğini bize gösteriyor. Hangi konuda bilgi eksikliği yaşıyorsanız hiç endişelenmeyin burjuvazi onu kendi ürettiği yanlışlarla doldurmakta geç kalmayacaktır. Hele bu bilgi size kariyer ve para sağlamayacaksa hayatınız onlar için edindiğiniz bilgilerin altında ezilip gidebilir. Tarihin tüm zamanlarında olduğu gibi bugün de yaşamı çözümleyecek bilgiye sahip olmak hem zordur hem risklidir hem de sahibine sorumluluk yükler. Yeterince korkutucu değil mi?

Geleceğin İngiltere'sinde, faşizmi ele almış bir filmde, "V For Vendetta" da, televizyon kanalını ele geçiren "V" nin konuşmasının, yaşadığımız duyguları anlattığını düşüneneceksiniz:

"Vardır, elbette, bizi susturmak isteyenler. Hatta şimdi emirler telefonda bağırlıdır ve eli silahlı adamlar yola çıkmak üzeredir. Niçin? Çünkü sözler yerine kaba kuvvet kullanılabilse de kelimeler kudretini hep koruyacaktır. Kelimeler anlama ulaşmanın yollarını ve dinleyenlere hakikatin telaffuzunu gösterir. Gerçek şu ki bu ülkede feci yanlışlar var değil mi? Zulüm ve adaletsizlik, müsamahasızlık ve baskı. Bir zamanlar itiraz etme hakkınız vardı. Düşünmek ve inandığımız şekilde ifade etmek... Şimdiyse düzene uymaya, boyun eğmeye mecbur eden bir sansür ve gözetim altındasınız. Kameralar, kameralar gerek. Bu nasıl oldu, kimi suçlayacağız? Muhakkak diğerlerinden daha mesul tutulacaklar var. Ve onlar mesul olacaklar. Yine de gerçekler söylenecek, eğer suçluyu arıyorsanız aynaya bakmanız yeterli olacak. Niçin yaptığınızı biliyorum. Korkuyordunuz biliyorum. Neden korkmuyasınız ki savaş, terör, hastalıklar... Sizi sağ duyunuzdan yoksun bırakmak, akıl yürütemeyecek duruma sokmak için birleşmiş bir ton problem. Korku sizi bozguna uğrattı. Ve panik halinde başkan Adem Sattler 'a dayandınız. Düzenin sözünü verdi, barışın sözünü verdi ve karşılığında talep ettiği tek şey sizin sessiz ve itaatkar rızanızdı....."

Bu baskının adına "mahalle baskısı" deyip geçmek durumu açıklamıyor aksine daraltıyor. Yönümüz gitmemizin istenmediği yerden çevriliyor. Mahallemizde ifade edemediklerimizi sanki başka bir yerde, rahatlıkla, hiçbir baskı altında kalmadan ifade edebiliyormuşuz gibi... Elbette hepimiz öyle ya da böyle baskıyı ve korkuyu yakınlığımızda hissediyoruz. İşini kaybetme korkusu, eşini-çocuklarını kaybetme korkusu, gelecek korkusu, saldırıya uğrama ve dışlanma korkusu ve açlık korkusu... Tüm bu korkular bazen doğru bildiğimizi yapmamıza engel oluyor bazense yanlış yapmaya zorluyor. Yakın çevrelerinde, kıyafetlerini değiştirenler, pencerelerine bayrak asanlar, kız çocuklarını erkek çocuklarla oynamaması için uyarırlar... Hiç kimsenin kendisini tanımadığı bir yerde onayladığı bir eyleme neden seyirci kalıyor o zaman? Ya da insanlar mahallesinden uzak bir yerde tanık olduğu haksızlıklara karşı mı koyuyor sizce? Ama tüm bunlar bizim tepkilerimizin bir şeyleri değiştirebileceğine olan inancımızın öyle ya da böyle sarsılmış olmasından ya da başımıza gelecekler karşısında yalnız kalacağımız korkusundandır. Biliyoruz ki "yanlışlıkla" tutup "birileriyle" tartışmaya giresek son aşamada biz zararlı çıkarız. "Sağcı" ve "solcu" ların kavgalarında polislin sağcılarının yanında yer alıp, üstelik olayın sonunda da solcuları gözaltına aldığına hepimiz defalarca tanık olduk ya da duyduk.

Son dönemlerde burjuva gazetelere bile " bu kadar da olmaz ki" dedirten polis saldırıları hepimize aslında bir şeyi öğretiyor: "Polise itaat et yoksa başına her şey gelebilir ve kimvurduya gidersin!" Dolayısıyla polislin destekleyeceği her türlü gruba da "saygılı ol!" Tabii bizim haber aldıklarımız yalnızca "masum vatandaşlara" yönelik saldırılar. Hepimiz biliyoruz ki masum olmadığı "düşünülen" ve "diğer" sınıfına girenlere yönelik saldırılar bize yansımıyor. Hepimizin aklından şunlar geçiyor: "masum olanlara bunlar yapılıyorsa 'diğerlerine' neler yapılıyordur." Üstelik toplumun bir çoğu tıpkı Amerikan orta sınıfları gibi bu saldırıların yöneldiği kesimleri kategorize etmiş bile... "Şu bölgeye bomba atmanızda sorun yok ama bu bölgeye atarsanız suç işlemiş olursunuz", "şöyle insanlar öldürülebilir, kaçırılabilir, türlü işkencelere maruz kalabilir aman 'masum vatandaşları' ayırın", "polis 'ölçülü' güç kullansın", "sakın toplumdan ayrılma"

“Eve dönüş” filmini izleyen yakınlarımıza sorduğumuzda hep aynı cevabı aldık: “Ürperdim. Çok korktum. Böyle bir duruma düşmek istemem. Adam sıradan bir adamdı, hiçbir suçu yoktu” 12 Eylülün işkencelerini tüm çıplaklığıyla teşhir etmekle Ömer Uğur oldukça iyi bir iş yapmış. Ama “Olimpio Garaj” da olduğu gibi bu işkencelerin insanların üzerinde korku yerine, “bir şey yapmalı” hissini bırakmasını sağlamak acaba bir sanatçının sınırlarını aşılıyor mu, diye de düşünmeden edemedim. Orada da masum bir öğrencinin işkenceler karşısındaki acınası ezilişini anlatıyordu. “Cesur Yürek” de hepimizin üzerinde kalan duygu “ben de olsaydım aynısını yapardım” idi. Oysa William Wallace az işkence çekmemişti. Hepimiz, o filmde, yüce davranışlara hayranlıkla ayrıldık. Ama bu hayranlık, uzaktan bakan gözlerde değil, kendi hayatıyla özdeşleş-tiren yüreklerdeydi.

Napolyon Hill “Cesaret hiç korkmamak değil, korkuya rağmen bir şeyler yapabilmektir” diyor. Etrafımızı saran korku duvarını tanıyabilirsek ona karşı yapmak istediklerimizi de ortaya koyabiliriz. Çünkü bu korkuların bir çoğu kaynağını görmediğimiz ama hissettiğimiz korkular... Spartaküs’e onu neyin korkutabileceğini soran gladyatör muhbir, ondan şu cevabı alır: “göremediğim şeylerden korkarım,” bunun üzerine Spartaküs arenaya gözleri bağlı olarak çıkarılır. Düşüncelerimizi açıklamaktan kaçınılır, çünkü düşüncelerimizden dolayı zarar görme ihtimalinden korkarız. Hatta fikrimiz sorulduğunda kabul görür şeyler söylemeyi tercih ederiz. Hele statü olarak bizden yukarıda olanların yanında... Onların her konuda fikir yürütme hakları saklıdır. Böyle bir davranışın kuşaktan kuşağa aşılandığını ve davranış değişikliğine neden olduğunu kim reddedebilir.

Kitleler için de benzer bir durum söz konusu. Hrant Dink’in cenazesindeki görkemden cesaret alan pek çok kişi azınlıkların bu ülkede yaşadıklarıyla ilgili kitaplar alıp okumaya, tartışmaya, duyarlılıklarını dile getirmeye başladı. Bu türdeki kitap satışlarındaki artışa şaşmamak lazım. Düne kadar raflara elini uzatmaktan korkanlar ellerinde bu kitaplarla dolaşmaktan gurur duyar. Bu etki, onlara, çoğunluğun duygularına sığınıp kendi duygularını dile getirme özgürlüğü kazandırdı. Bu duygu ne kadar da çabuk etkili oluyor... Güçler dengesini ele geçiren, moral gücü ele geçiren, kitlelerin hareketine yön verebiliyor. Ne kadar kısa zamanda her şeyin değişebileceğini, zamanın tüm dönemlerinde gördük. Bir cesaret bin korkuyu bir anda dağıtabilir.

Genç bir arkadaşım, markete giderken birdenbire şoven yürüyüşün içine düşüverdiğini, korktuğu için onların attığı sloganları attığını anlatıyordu. Ona, o sırada kendisini görme ihtimali olan, Kürt demokrat ailelerden gelme arkadaşlarından korkup korkmadığını sordum. Durum hiç de kolay, içinden çıkılır gibi değil. Hele onun yaşında biri için.

Jack Nicholson’un bir psikologu oynadığı, “Asabiyim” filminde önemli bir anekdot vardı. “Bütün gün müşterilerin itirazlarına ve öfke patlamalarına maruz kalan ve dişlerini sıkarak kasiyer, patlamaya hazır bir bombadır” diyor. Evlerinde, belki pencerelerine bile yaklaşmadan dişlerini sıkıp dolaşan kitleler... Bugüne kadar çocukları okulda dışlanmasın diye evlerinde anadillerini konuşmayan, “Türküm, doğruyum, çalışkanım” diye ant içen, iş bulamama kaygısıyla memleketlerini söylememeye özen gösteren, komşularının tüm geleneklerine ayak uydurmaya çalışanlar...

Çevremize şöyle bir baktığımızda sosyal fobinin bu denli yaygın olması gözümü-zü korkutabilir. Sosyal fobi, kaynaklarda, utanç verici bir duruma düşmekten, onaylanmayacak bir davranışta bulunmaktan, alay edilmekten, rezil olmaktan, eleştirilmekten, reddedilmekten, beğenilmemekten, olumsuz olarak değerlendirilmekten duyulan korku olarak tanımlanır. Bir bakıma toplumsal anlamda otokontrolle karşımıza çıkar. Oto sansür de aynı kökten beslenmekte. Bugün pek çok yazar, üstlerince kabul görecektir sınırlarda yazmak için çaba gösterir. Hatta üstü gibi düşünmeye çalışıp, onun taleplerini tahmin ederek, yüzlerce yazarın elinden tek kalemden çıkmış gibi yazılar ürettiğini görürüz. Başka türlü yazısının, kitabının yayımlanması, senaryosunun kabul edilmesi mümkün değildir. Birbirinin üç aşağı beş yukarı benzeri diziler, köşe yazıları, hatta haber

kareleri, hep bu kaygıdan doğar. Bütün bir toplum, basın, yayın aynı anda üzerlerindeki güçlerin hassasiyetlerinden bahsetmek zorunluluğunu hisseder. Bu konuda herhangi bir yasa çıkarılmasına gerek yoktur. Kraldan çok kralcı söylevler alır başını gider. Televizyonda çocuk dizilerine kadar her yerde şoven konuşmalar baş gösterir. En alakasız konunun içine birkaç cümle sıkıştırılarak taraf belirtilir.

Biraz da “onlar” gibi düşünmeyen ve hatta onların hedef aldığı kitlelerin tepkisi üzerine düşünelim. Büyük bir kesim, şovenist dalganın gazabına uğramaktan korkar, evlerinin balkonuna bayrak asar. Komşularımızdan ilerici, demokrat olduklarını bildiklerimize sordüğümüzde hep aynı cevabı alıyoruz: dışlanmaktan, hedef olmaktan korkma, düşüncelerini anlatamama vb. İş yerlerinde de benzer bir psikolojik baskı hayalet gibi dolaşiyor. Biri çıksa hayaletin çarşafını bir hamlede indirecek. “Anne bak kral çıplak” deyiverse diğerleri de cesaret alacak ya da zaten bir terslik olduğunu sezindikleri domino taşları bir bir yıkılacak.

Daha fazla bilgiyle donatmamız gerek kendimizi ve çevremizi. O zaman korkunun ele geçirmiş oluruz. Avrasya Sirkinin, beş yaşındaki, yılan dostu Doğa’ya spiker soruyor, “korkmuyor musun onlardan” ama bizim Doğa korkuyu öğrenmemiş ki, soruya şaşırıyor ve tabi ki tersinden anlayarak cevap veriyor: “Onlar benden korkmazlar, bana alışıklar” Korku, öğrenilebilen, öğretilen ve yine bilgi yoluyla etkisiz hale getirilebilen bir duygu. Belgesellerde hiç tanımadığımız canlıları ellerine alan uzmanlar herhalde bizim kadar korkmuyorlardır, değil mi? Şovenizmin sokaklarda boy gösterisinin bir güç değil zayıflık gösterisi olduğunu bilirsek saklanmaktan vazgeçip, donanabiliriz sanıyorum.

Zengin sınıflara ise başka bir korku türü hakim. Eskiden evinin manzarasıyla övünenler, şimdi güvenlik sistemleriyle övünür oldular. Gazetelerde tam say-

fa lüks ev, villa, plaza, site, residence ilanlarında daha büyük puntolarla güvenlik sistemleri anlatılır oldu. Biraz palazlanan orta sınıflar daha güvenli sitelere taşınmaya başladı. Kornea, parmak izi tespit eden NASA üslerini aratmayacak sistemler için kurulan güvenlik şirketleri mantar gibi çoğaldı. Onların bu fobisi anlaşılabilir tabi. Alt sınıfların dış gıcırtiları duyulmayacak gibi değil.

Peki biz bu dengelerin değişimine katkıda bulunabilir miyiz? Biraz da bu konuda egzersizde bulunmakta fayda var...

Herkes gibi davranırsak, sivrilmezsek, hiç bir sorunla karşılaşmayacağımızı, böylece zaten geçim zorluklarının yol açtığı bir yığın probleme birilerini daha eklemeyiz diye düşünürüz kimi zaman. Ne var ki herkes gibi davranmak da sınırları belli olmayan, doğrudan ne kadar uzaklaşacağınızın da garantisinin verilemeyeceği, son derece riskli bir tutum olabilir. Belaya bulaşmayım derken içinden çıkamadığımız sorunlarla boğuşuyor bulabiliriz kendimizi. Gerici bir dalgaya kaptırap konuşmaya başlayan, sonra da çevresinin tepkisini toplayanlara rastlarız. Zaten böyle bir anda sessiz düşmanlıkların daha tehlikeli olabileceği de göz ardı edilmemeli. Böyle zamanlarda bir doğrunun, etrafındaki yanlış balonlarını paramparça ettiğinde, yanlışın yanında olmak da istemeyeceğimiz gibi... Her zaman U dönüş yapmak da bizi kurtaramayabilir. Bulaşmak istemediğimiz sorunlar bir çığ gibi üzerimize yağabilir. Hiç birimiz grevde, sırf işini kaybetmek korkusuyla patronun yanında yer almış işçinin, grev kazanıldıktan sonraki günlerini yaşamak istemeyiz. Bugün bir şeyleri kaybetmek korkusuyla feda ettiklerimiz gelecekte pişmanlıklarımız olabilir. Hiç kimse başı önde, doğrularını savunamamış olarak ölmek istemez öyle değil mi?

inceleme

Sanat

Neden?

Atila Oğuz

Sanatın Toplumsal Hayata Etkileri Üzerine Kısa Bir Gezinti

Toplumsal hayatı oluşturan şartlar ve süreç, o dönemin sanatına da etki yapar, bu etki sanat üreticileri tarafından işlenerek şekillendirilir. Dolayısıyla böyle bir sürecin harmanlanması için sanat üreticisinin sağlam bir dünya görüşüne gereksinmesi vardır, aksi halde sanat üreticisinin kişisel kaygıları öne çıkar ve bundan kaynaklı sapmalar meydana çıkar. Sanat üreticisinin dünya görüşünden yoksun olması, onu, toplumun üstünde ve bir tanrıymış gibi görmesine neden olur. Peki, her sanat üreticisinin bir dünya görüşü olması yalnız başına yeterli midir? Yani bu dünya görüşü ne olmalıdır. Üretici sınıftan yana mı, yoksa üretilene el koyan azınlıktan yana mı? Elbette üretici sınıftan yana olmalıdır, ancak üretilene el koyan sermaye sınıfının da bir dünya görüşü, onun da kalemşörleri vardır. Çünkü her devrin toplumsal olayları ve gelişme evrelerini etkiler ve tetikler güce sahiptir.

Sanatın sanat için üretilmesi gereken bir şey olduğunu düşünenler, kuru güzelliği yüceltmekten, eserin içini boşaltmaktan başka bir şey yapmazlar. Bütün çabaları, var olan toplumsal gelişmenin önüne bir set oluşturmak, mevcut düzene karşı gibi durup onu yüceltmektir. Sanat eserlerinin başlıca görevi insana hizmet etmektir, egoları tatmin aracı değildir. Egoları tatmin etmek için sanat yapılmamalı.

Bir sanat eserinin sanat eseri olabilmesi ve sayılabilmesi için, içinde bilgi taşıması ve o bilgileri ileri toplumsal hayata dair yeni edinimlerin yolunu açarak aydınlatması, insana güven vermesi gereklidir. Üretildiği coğrafyanın değerlerinden kopuk olmamalı, yerel değerleri içine alarak evrensele doğru ilerlemelidir. Sanat, hayatın belirli bölümlerini soyutlayıp, onunla yetinmeyen, aynı zamanda onu açıklayan da olmak zorundadır.

Sanatın işlevi tahmin edemeyeceğimiz kadar geniştir. Bu durumda bireyi ve toplumu refaha götüren yol bilinçtir ve bu yolculukta sanat üstün bir rehber görevi görür, bilimi ve sanatı ayrı ayrı düşünemeyiz, mutlaka farklılıklar vardır ancak yine de birbirlerini beslemekte ve geliştirmektedir.

Sanat üreticilerini, sınıfsal konumlarına göre ayırmak durumundayız. Üreten sınıfın tarafında olanlar ve üretilene el koyan azınlık sınıfın yanında yer alanlar. Ancak bu durum söylendiği gibi her zaman bu kadar keskin ve net olmayabilir, mesela büyük toplumsal çalkantıların yaşandığı dönemlerde, eskinin ateşli savunucuları bir anda ileri mevizlere geçip yeniyi savunabilirler, ancak bu ileri sıçrayış, ileri bir felsefi ve ideolojik donanımdan mahrumsa, eğer o sıçrayışta yenilgiyle veya az bir kazanımla sonuçlandıysa, bu ileri atılımda bulunan sanat üreticisinin de yeri yine “kürkçü dükkanı” olacaktır. Bu durumda da görüldüğü gibi her eskiye karşı çıkanın aslında gelecek olan toplumsal yeniyi de kabul ettiği anlamına gelmez.

Eski düzenin, kısmen karşı çıktığı yönleri olsa da, onun asıl işi, şiddetle eskiyi sağlamlaştırma ve mutlaklaştırma. Çünkü kendi geleceğini ve dünya görüşünü mevcut düzenin içinde görür ve adeta ölümsüzlük, tanrısallık ister.

Bir sanat eserlerinin değerini, geleceğe taşıyacakları ışığı, ancak o sanat eserinin güçlü özü sağlar, aksi halde, içerikten, bilgi aktarımından yoksun bir sanat eserinin gelecekte bir değeri olmayacak ve yokalmaya mahkum olacaktır.

Bu türden şairler, şiirin bilgi taşıması, mevcut işleyişe karşı koyma ve ileri bir

Bir sanat eserinin sanat eseri olabilmesi ve sayılabilmesi için, içinde bilgi taşıması ve o bilgileri ileri toplumsal hayata dair yeni edinimlerin yolunu açarak aydınlatması, insana güven vermesi gereklidir. Üretildiği coğrafyanın değerlerinden kopuk olmamalı, yerel değerleri içine alarak evrensele doğru ilerlemelidir.

Sanat, hayatın belirli bölümlerini soyutlayıp, onunla yetinmeyen, aynı zamanda onu açıklayan da olmak zorundadır.

Bir sanat eserinin değerini, geleceğe taşıyacakları ışığı, ancak o sanat eserinin güçlü özü sağlar, aksi halde, içerikten, bilgi aktarımından yoksun bir sanat eserinin gelecekte bir değeri olmayacak ve yokolmaya mahkum olacaktır.

toplum modeli savunmasını, gereksiz görür. Şiir yalnızca güzellik, coşkunluk, ses ve ritimden ibarettir. Evet bunlar şiir için gerekli şeylerdir, ancak tamamı değildir. Eksik bir metotla doğruyu öğretmek ne kadar olanaklı olabilir.

Bu yanlış ve eksik metotlarla ancak büyük hatalar yapılır, çünkü şiir ve genel anlamda sanat eserleri her zaman bir şey anlatırlar, anlatmak zorundalar. Her sanat eseri, anlattığı şeyleri kendi tarzıyla anlatır, bunlar her sanat dalı için farklılıklar gösterir, kendi içinde olgunlaşarak gelişirler. Bu bağlamda düşündüğümüzde bütün sanat eserlerini bilgidен, felsefeden ve ideolojiden soyutlamamız imkansızdır.

Bu durum sanat eserinin ne edebi ne de estetik değerini yitirmesine neden değildir, tam tersine güçlü bir içerik ve sağlam bir ideolojik donanımına sahip eserlerde sanatsal ve estetik değer daha da zenginleşerek artar. Her şey geçmişle ne kadar ilişkiliyse bir o kadar da ondan bağımsız olarak gelişir. Kaldı ki her sanat ürününde mutlaka bir fikir, bir ideolojik kısıntı mevcuttur. Aksini iddia edenler varsa buyursunlar ispat etsinler.

Sanatı, yalnızca insanları manen birbirlerine yakınlaştıran bir araç olarak görenler, doğal olarak, her sanat eserinde işlenen duygunun ne kadar üst seviyede olursa, insanlar arasındaki manevi ilişkileri daha da kolaylaştıracağını ve sanatın görevini yapmış olduğunu kabul ederler, ancak bu tür düşünceler ve sanata çeper çekmek istemeleri, aslında geleceğe olan inançsızlıklarını veya tam olarak mevcut sistemin tarafı olup da bunu bir türlü söyleyememelerinde saklıdır. Maddi hayatın dayattığı gerçeklerden kaçmanın teorisi de sayılabilir.

Sanat eserinin belge değerinin olup olmaması ya da sanatın belge değeri taşıyıp taşıyamaması sorunu, elbette her sanat eserini bir belge taşıyan olarak göremeyiz, ancak işlenen konuların özü gereği belge niteliği taşıyan güçlü eserlerin olması ve toplumun geleceğe olan özgüveni açısından kaçınılmazdır. (Geçmişimizi aydınlatan güçlü, belge niteliği taşıyan sanat eserleri olduğu gibi.) Bu durumda sanat üreticisi olaylara objektif bakmalı ve doğru bir metotla değerlendirmeli ki belgesel nitelik taşıyan ve ileri bir toplum için yararlı olsun, aksi taktirde objektif olması işe yaramaz. Çünkü, sanat gördükleriyle, sadece var olanı yansıtarak oluşmaz, asıl onu bir sanat eseri yapan yaratıcısının değerlendirmesi, yani sentezidir.

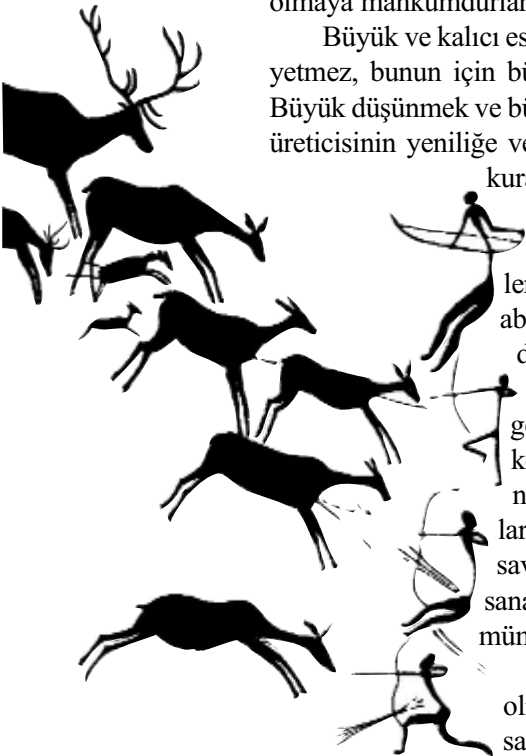
Doğru bir perspektifle işlenmemiş eserler ne kadar edebi ve sanatsal olurlarsa olsunlar, yükselen toplumsal muhalefet karşısında sürekli olarak irtifa kaybederler ve yok olmaya mahkumdurlar.

Büyük ve kalıcı eserler yaratmak... her sanat üreticisinin hayali... Ancak bunu istemek yetmez, bunun için büyük düşünmek ve büyük bedeller ödemeyi göze almak gerekir. Büyük düşünmek ve büyük bedelleri göze almakta elbette tek başına yeterli değildir. Sanat üreticisinin yeniliğe ve geleceğe olan sarsılmaz bir inancı, özgüveni ve sanattaki bütün kuralları yıkabilecek gücü kendisinde bulabilmesi gerekir. Yıkacağı değerlerin yerine daha güçlü değerler var edebilmelidir.

Sanat eserinde insanlık tarihini sosyal, antropolojik değerleriyle ve bilimle harmanlayıp yani insanla ilgili olan her şeyi kullanabileceğini ve ileriye dair düşüncelerinde yanılma payının azami derecede olması kaydıyla bu yolda ilerlenebilir.

Sanatın bağımsızlığından dem vuranlar acaba ne kadar gerçekçi ve mantıklıdır. Nasıl olur da bir sanat eseri toplumsal koşullardan etkilenip ve yine bu toplum için bir yol gösterme görevini üstlenerek tarafsız kalabilir. Bu durumda ezilen, sömürülen yığınları savunmayan bir sanat eseri doğal olarak bir avuç sömürücüyü savunur ve bunu bağımsızlık adına yapar. Bu olsa olsa faydacı bir sanat anlayışıdır ve bu durumda sanatın bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir. Bu bir aldatmadan başka bir şey değil.

Sanatla yaratılacak olan, sömürünün, talanın, yağmanın olmadığı bir dünyaya olan inançla, daha çok bağımlı ve taraflı sanat...

Bubam benim

Bir Gün Daha Müştak Erenusla Olmak...

7 Kasım 2007’de Ada Kitapevi Orhan Adli Apaydın Konferans Salonu’ndaydık. Bilgesu Erenus’un Müştak Erenus için hazırladığı tiyatral bir gösteride sahne almak için... Bilgesu, bütün ayrıntıları bir tiyatro yönetmeni titizliğiyle planlamaktaydı. “Sunucu sunucu gibi olmayacak, yer yer anlatıcı, yer yer de Müştak Erenus’un kendisi olacaktı.” Sunumun tüm adımları, jestleri, mimikleri, replikleri tiyatrocunun ustalığıyla ayrıntılandırıldı. Bütün sahneye çıkacaklar önceden dinlendi, eleştirildi, düzenlendi.

1995’de Müştak Ağabeyimizle hazırladığımız, kendi eseri olan Sermaye Destanı’nın serüvenini anlatacaktık. Ne var ki, Müştak Erenus’un tüm hayatının bir film şeridi geçişinde hazırladığı programda herkes gibi 2 dakikamız vardı. Süremize sadık kaldık ama anlatamadıklarımız içimizde kaldı. İçimizde kalanları sizlerle paylaşmak istedik ama önce bu denli güzel hazırlanmış bir programı anlatmadan geçmek olmaz.

Müştak Erenus’un o çok bilinen sözüyle çağrıldı her dost: “Bubam benim”... Teşekkür yerine, “Yaşa, yaşa sen ve yaşayın siz”... sözleriyle uğurlandı. Bu konudaki Bilgesu’nun şu notları anılmaya değer: “Sunucu sahneye çağırdığı sanatçıları, kimi kez salonda aranarak, önce küçük isimleriyle ardından da soyadlarıyla, özlemi baskın çıkan bir sadelikte ve en aza indirilmiş devinilerle anons edecektir. Yaşıyor oluşuna dair en önemli kanıt sesindeki özlem ve heyecandır, anlatırken de karşısındakine bedeni ve yüzüyle değil, bu sesle ulaşacaktır.”

Sinevizyon da bu uzun ve dolu yaşamın bütün izlerini taşıdı bizlere. Hatta karşılımda ve arada bile Müştak Erenus’un şiirleriyle şakalaşmalar bile tiyatrocularla ayarlanmıştı.

Müştak Erenus’un hayatında yer almış tüm dostların orada olmasına özen gösterilmişti. Aydınlar, sanatçılar, barodan arkadaşlar, avukat dostlar, 19 Aralık döneminde evlerinde eylemlerine devam eden ölüm orucu anaları, çocuk şairler,

hayatında iz bırakanlar... Müzik, şiir, tiyatro, mektuplar, Özlem Kalkan Erenus'un resmettiği Müştak Baba Portresi...

"Bubalarım benim. Ölüm orucuna durmak için evimize geldiklerinde, elimi öpmek istemişlerdi... Asıl eli öpülesi olan sizlersiniz demiştim. Anımsıyorum. Bubalarım benim. Yaşayın siz!" sözleriyle hep yanımızda hissettiğimiz Müştak Erenus...

İçimizde kalan, anlatamadığımız anılarımız vardı Müştak Erenus'la. Önce anlatabildiklerimiz.

"12 yıl önce kızıma hamileliğimin ilk aylarında Sermaye Destanı'yla karşılaştığımda. Mutlaka sahnede vücut bulmalı bu eser diye düşündüm. O zaman Genç Ekin Sanat Merkezi Tiyatro grubundaydım. Arkadaşlarıma da açtım konuyu. Çok beğendiler. Bir randevu alıp görüşelim dedik. Numarasını bulup aradık. Derdimizi kısaca anlattık. "Nerdesiniz siz" dedi karşıdaki sert ses. "Geliyorum" dedi akabinde. Bu kadar çabuk olup bitmesini beklemiyorduk. Bizi bütün çalışmalarımızda titiz bir sabırla izledi. En son sahne aldığımda, bugün burada, Müştak Erenus'un olmasını istediği yerde rolünü almış kızıma sekiz aylık hamileydim. Size oyundan bir parça seslendirecek." Sahne sol önünde oturup ayaklarını sarkıtmış Ülker, "Stefan Li" yi okudu.

Daha çok şeyi anlatmak isterdik. Seksenli yaşlarındaydı Sermaye destanını sahneye koyduğumuzda Müştak Erenus. Ayışığının merdivenlerinden şikayet eden dostlarımız bilsinler ki o hiç şikayet etmez hatta güzellemeler yapardı merdivenlere. "insanlar bu merdivenlerde günlük telaşından kurtulup sizinle ne konuşacağını düşünme fırsatı bulu-

yor" derdi kinayeyeyle. "Emek verdikçe değerleniyor burası" derdi.

İlk aradığımızdaki sert sestem yaklaşık yarım saat sonra bizimleydi. Bizim elimiz ayağımız titriyordu. Telefondaki sert sesin kritiğini yapmıştık kendimizce. "Sermaye destanını sahneye koymayı çocuk oyuncağı mı sandınız siz" gibi birşeyler söyleyecek sıradan bir aydın tavrına kendimizi hazırlamıştık. İkna etmek için öne süreceğimiz argümanları da...

Kapıdan girenin gözleri parlıyordu oysa. Umut ve aşkla. Hemen konuşmaya başladı, nasıl yapacağımızı sordu. Anlattık. Güven doluydu, "yaparsınız siz onları" diyordu zorluklardan bahsettikçe. Hemen her provada bizimle oldu. Sermaye destanı bir nehir şiirdi ve bize şiirlerinde anlatmak istediklerinin vurgularını, anlamlarını bıkmadan usanmadan anlattı. Sahneye çıkıp okudu. Sahne kurgularına ise hemen hiç karışmadı. Bizim her buluşumuza çocuk gibi heyecanlanıyor, "yaşayın siz" diyor, bizi yüreklendiriyordu. Başlangıçta eserin sahibiyle çalışmanın bizi sınırlandıracağını düşünmedik derssek yalan olur. Oysa aksine önümüzü açtı. Biz de onun gibi çocuklaşıyor, bazen de şımarıyorduk. Son derece keyifli ama sıkı bir çalışmayla oyun sahnelendi. Yaklaşık 6 ay boyunca Müştak ağabeyimiz, bizden coşkusu, ilgisini, cesaretini ve çocuksu aydın yüreğinden akan şiirlerini hiç esirgemedi. Bizlerle marşlar söyledi, halaylar çekti. Önce, iki elini önünde dümdüz birleştirip, içini çekeerek başladığı şiirlerin altında kavgayı, umudu, öfkeyi ve sevgiyi paylaştık.

Gelincik

Bayrakların Türküsü

22

(....)

Yıl 1978 Bir Mayıs

Sabah saat altı

Oğlum gelecek günlerin nöbetine durdu

nenesinde

Biz karımla yoldayız.

Günlerdir durup düşündüğümüz

Günlerdir yaptığımız küçük hesaplar

Artık evde kaldı

Hepsi bitti

Şimdi korkular cılız ve korkak

Kuşkular utandı, ayıp oldu.

İçimizde bir ışık seli

Bastığımız yer toprak

Ve yollar

Akın akın yıldıza giden insanlarla dolu

Şarkı söylüyorlar

Umut taşıyoruz karıncalar gibi

Kucaklarımızda Beşiktaş.

(.....)

Emek adını analım evvela

Üç yaşındaki bir çocuk

Tutmuş o tomurcuk elleriyle

Benim Babam Namuslu Bir İşçidir levhasını

Yüzbinler alana giriyor

Ve haykırıyorlar o sağır sultanlara

Dünyada en namuslu en yiğit

Ve en saygılı şeyin

Emek olduğunu.

Geçmişin çileli günlerine selam olsun

Yetmişyedinin Mayısı

Zulumlar

Ve hiçbir şey

Hiçbir şey

Yıldırıyor onları

Geliyorlar

Geliyorlar adım adım

Bilek bilek

Yere toprağa basarak geliyorlar.

Makinist babamın altında ter taneleri

Öptüğüm üstüpülü yağlı elleri

Ve çakır gözleriyle dikilmiş karşıma

Kocaman olmuş

Gülüyor.

Bir renkli kıyamet üstümüzde

Kimsenin buğüne görmediği

Daha çok göreceğimiz.

Taksim

Bir Mayıs Alanı

Gelecek güzel günlere giriyor.

Bir Ozanla Bir Oyun Yazarı

Kendi içinde kaybolduğu ilk gün olmalı...
Alzheimer!

Sabahın erken saati, bir tıkırtıyla uyandım.

Antreye çıktığımda onu beyaz kabanını giymiş, kapıyı açmaya çalışırken buldum.

Nereye, dedim? Postaneye, diye yanıtladı. N'apıcaksın postanede? Kaybolan bir köy vardı hani, açlıktan, çocuklar, analar, onlara mektup atacağım!

Kendi şiirine mektup yazmıştı Müştak Erenus, elinde herhangi bir zarf filan yok!

Dizlerimin titrediğini hatırlıyorum.

Gel biraz salonda oturalım, dedim. "Pastane açılmamıştır, saat daha altı buçuk!"

Kendi içinde kaybolduğu günlerden bir gün, sendikalar ve partiler sahiplenmeyince, sokaklarda coplanan dört ana gelmişti evimize, ölüm orucuna yattılar. Müştak Erenus ölümüne dek onları hiç unutmadı.

Hala çözemediğim rastlantılar var; artık çok az konuşuyordu, uzun ve düzgün bir cümleyle, bir gün, "O kadına nasıl kıydılar?" demişti; üsteledim, "kim o kadın?". Yüzüme nasıl olur da bilmezsin gibilerinden baktı. Bilmiyordum. On dakika sonra telefon çaldı. Evimizde tanıdığı emekçi analardan ölüm orucundaki Gülsüman Dönmez'in Armutlu'da öldüğünü söylediler.

Kendi içinde kaybolduğu günlerde, analar dışında hemen her şeyi unuttu ama, kendi şiirleriyle; kiblem dediği Nazım'ın şiirlerini hiç unutma-

dı. Tekrarlayabilmesi için yalnızca bir dizeyi söylemeniz yetiyordu. 1940'lerde bir tatil günü... Sevinerek sürdürüyordu hemen, "Şaşkın Bakkalda'ki ahşap bir evin sofasında..." Akdeniz'de bir hayalet dolaşiyor... "Bir İtalyan neferinin hayaleti!..."

Bir gizemli rastlantı daha; aslında ölüm tarihi 5 Kasım 2002. İstanbul Barosu Kültür Sanat Komisyonu'ndaki dostlar, o tarihte toplantı halinde olacakları için, anmanın Kasım'a alınmasını istedi bizden: Kasım 2007, Sovyet Devrimi'nin 90. yılı...

Müştak Erenus, Boğaz'a her ne zaman baksa, Karadeniz'in ötesindeki ilk emekçi iktidarının heyecanı ile gözleri yavaş yavaş bir kuşağın son temsilcilerinden oldu. Yaşamı boyunca bu heyecanını hiç yitirmedi. Sovyetlerin yıkılması filan vız geldi ona. Her ne koşulda olunursa olursun, emekten, emekçiden umut kesmemek... Onun gizemi belki de buydu işte! Ya da kısaca, her koşulda aydın kalabilmek!...

Bizimki bir ozanla, oyun yazarının birlikteliği idi; aramızdaki birkaç kuşak farka karşın Ali'nin boyunca, kırk yıla yakın bir dostluktan söz edebiliyorum. Birbirimizi geliştirmekten vazgeçmedik hiç! Bana her zaman severek katlandı. Ben de ona. Bu nedenle ayrıldığımızı düşünmüyorum. Hele bugün, burada, hiç!

Bilgesu Erenus

Kış '08

Müştak Erenus'un Şiirine Dair

(EŞKİYALIK DEVAM EDİYOR)

Rasim Oktar Şiir Atölyesi'nden Atıla Oğuz

Ben şiiri her zaman taraf olarak gördüm. Şiir hangi koşullarda ve ne için üretilirse üretilsin, mutlaka bir şeyleri sorgulayan ve yeni bir şeylerin önünü açan bir araç olmaları gerektiğini düşündüm. Nesnel hayatla hep iç içe ve onun kopmaz bir parçasıdır şiir. Şiirleri okurken de hep bu açıdan bakar ve değerlendiririm. Ve ne yazık ki okuduğum kitapların çoğunun böyle bir dertlerinin olmadığını görüyorum. Daha çok kendi iç sıkıntılarını şiir diye yazıyorlar. Tüm bunların yanında emek verip çalışanlar, kendilerine yeni yollar edinebilecek olan izleklere de rastlamak mümkün. Son zamanlarda okuyup incelediğim Müştak Erenus'un Taşlı Yazı adlı, tüm şiirlerinin yer aldığı kitabında, şiirinin taraf, şairinin de muhalif olduğunu gördüm. Gerçek anlamda bir aydın sorumluluğuyla dizelerini oluşturmuş ve pratik hayata da eylemsel olarak yazdıklarını doğrular durumda.

Müştak Erenus'un şiirleri, küçük ayrıntıların, insan ve toplum hayatı için önemli ve hayati damarlarını besler. İnsanı her zaman insani bir şeylerle düşündürür. Bütün insanlığın ortak özlemi olan, kocaman, güneşli bir dünyaya dair yazılmış dizeleri, insanı nasıl da sarıp heyecanlandırıyor. Müştak Erenus'un şiirleri, okurun okumasıyla somuttan soyuta geçip, tekrar okur tarafından somutlanınca, işte o zaman bambaşka bir alem parıldar ve insanı bir şeyler yapmaya zorlar. Müştak Erenus'un dizeleri insana, ideallerine sınıksız sarılıp onları daha da bir kararlılıkla büyütmesini ve tüm insanların dil, din, ırk ayrımı yapmadan bir arada yaşayabilecekleri bir dünyayı imler.

Şiirleri yalın ve küçük ayrıntılarla örülü. Şiirlerinde işlenen her şey insana dair ve gerçekçidir. Bu tavrını hayatı ve eylemlilikleriyle de doğrular. Bütün şiir kitaplarında insan ve insana dair olanları işlemiştir.

Her şairin hayatında önemli bir yere sahip olan eseri, eserleri vardır. Erenus için hangi eseri daha önemlidir bilemem, ama benim için "Sermaye Destanı" onun eserleri arasından önemli bir yere sahiptir.

"Sermaye insanların çalınmış emeğidir diyor temel kitaplar

ve bu eşkiyalık hala sürüyor

bugün yeryüzünde"

Hala devam eden bu eşkiyalığı, belki de bir ço-

ğunuz feodal ve kapitalist sistemle birlikte düşünürüz, bu büyük oranda doğrudur. Ancak bu eşkiyalığı ben, Fethiye'deki Aminthas mezarlığını ziyaret ettiğimde de çok düşündüm. Acaba bu dik yamaçta, bu kayalıkları krallar mı oydu yoksa köleler mi? Ve günümüzde de süren bu eşkiyalığın tarihinin çok eskilere dayandığını düşünüyorum.

"Ne zaman ve nasıl oldu da

Böyle yığıldı üstümüze

Böyle bela oldu diye"

İşte bu dizeler, her insanı düşündürür ister istemez...

Sermaye Destanı'nı okuduğumuzda aslında bizi bir avuç insanın sömürdüğünü anlarız.

"Beş milyarı bulduğumuzu söylüyor sayılar,

Bu beş milyardan biri sen

Biri ben

Biri de biz

Durup dimdik başlarımızla

Kendimizi saydırmamızı bilmeliyiz"

Bu dizelerde nasıl da küçülüyor dünya... Ve bir arada olduğunda...

"Bir yangın gibi

Kavgalar savaşlar talanlar"

Ekonomik ve siyasi yaptırımların dışında da Afganistan ve Ortadoğu üzerindeki emperyalist savaş ve talanda devam ediyor, yani sermayenin emekçi halklar üzerindeki baskısı çoğalarak sürüyor, eşkiyalık devam ediyor.

Sermaye kendi gelişimi ve sürekliliği için her şeyi mubâh sayar ve bu yolda dinleri de insanların başkaldırmamaları için öteki dünya ile oyalar ve onların iyi birer söz dinler olmaları için dinin emrettiği gibi davranmalarını ister. Müştak Erenus "Sermaye Destanı"nda kapitalist sistemi enine boyuna işlemiş, böyle zor bir konuyu, sav söze düşmeden imgeleyebilmiş ve tarihe kısa bir not düşmüş.

"İşte sabah elinden tutan

Bu gelin yıldızlar

Aha önümüzde yeni bir dünya

Emeğe alınterine

Merhaba"

Bize düşen bu merhabayı çoğaltarak paylaşmak... Merhaba yarına dair küçük bir umut besleyenlere... Merhaba Müştak Erenus üstat...

Dianne Dengel
Home Sweet Home
18x24 Print

mutluluğa dair

“sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin
işin kolayına kaçmadan ama
gül yanaklı bebesini emziren melek yüzlü anneciğin resmini değil
ne de ak örtüde elmaların
ne de akvaryumda su kabarcıklarının arasında dolanan kırmızı balığinkini
sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin
1961 yazı ortalarında Küba’nın resmini yapabilir misin
çok şükür çok şükür bugünü de gördüm ölsem de gam yemem gayrının
resmini yapabilir misin üstat
yazık yazık Havana’da bu sabah doğmak varmışın resmini yapabilir misin”

Konumuz, dergimizin ilk sayısının arka iç ka-
pağında yayınladığımız “Abidin Dino”ya ait
olduğunu düşündüğümüz resimle ilgili...

Uzun bir zaman bu resmi Nazım’ın, Abidin Di-
no’ya yazdığı bu şiire cevaben yapılmış olduğundan
o kadar emindik ki, dostlarımızla paylaştık. Sonunda
öğrendik ki tek yanılan biz değildik. İnternetin arama
motoruna girin, grafiklerden “mutluluğun resmi”ni a-
ramaya başlayın, karşınıza hep bu resim ve şiir çıkac-
aktır. Yanılgımızı böylece pekiştirerek yolumuza de-
vam ettik. Ta ki bir ay önce yine internette bu yanıl-
gıyı düzeltmek üzere yazılmış bir yazıya rastlayınca-
ya kadar.

Nurşen Görşen şöyle diyordu: “İnternette yanlış
bilginin kolaylıkla oluşturulduğuna örnektir bu slayt
film. Sitelerde mutluluğun resmi olarak gösterilen re-
sim Abidin Dino’ya ait değildir. Resmi yakınlaştıra-
rak bakarsanız yatağın kenarında ikinci imzayı –res-
min sahibini görürsünüz. (...) Gerçeği bilmeyenleri
de hala yanıltıyor bu resim ve şiir. Resim Abidin Di-
no’ nun değil... Gerçek sahibi. Dianne Dengel

<http://www.diannedengel.com/> Sitesinde imzaladığı
bu resmi göreceksiniz. Diğer resimlerine baktığınız-
da üslup benzerliğini görünce ikna olacaksınız.”

Aynı konuda bir de eleştirisi var Nurşen Gör-
şen’in: “Abidin Dino D grubu ressamı arasında-
ydı. -1933- Nurullah Berk, Cemal Tollu, Zeki Faik İ-
zer, Elif Naci ve heykeltıraş Zühtü Müritoğlu arka-
daşlarıydı. 1950’li yıllarda ise arkadaşları Nazım Hik-
met, Aragon, Picasso, Avni Abraş, Çetin Atlan, Yaşar
Kemal, Orhan Veli ve daha niceleri A. Dino’nun her
zaman yanı başında ve en yakın dostlarıydı. Bugün
dahi sağ olanlar ‘Mutluluğun Resmi’ tablosunun al-
tındaki imza için bugüne kadar Abidin Dino’ya ait
değildir demediler? Niçin? Bu güzel tablo konusuyla
ve Nazım’ın şiiriyle bir çok kişiye hitap etmişken, bir
çok kişiye ulaşmışken onların haberleri olmadı mı a-
caba? Bu mümkün mü? Gerçekten muhteşem bir re-
sim karşısında artık tablonun kime ait olduğundan
çok, konusu ve resmin kendisi önem kazandığı için
olabilir belki. Bir şairin şiirine uyarlanıp, yenilikçi ve
devrimci bir ressama atfedilmiş : Delik çatı altında

damlayan sulara rağmen tebessüm edebilen insanın hayata bakış tarzındaki mutluluk...Uyurken bile hala bu kadar huzurlu ve mutluluk dolu, tebessüm ederek uyan insanlar varsa, O resmin içinde ve o kadar saf olmak isterim ben de. Resme bakarken huzur doluyor insan.”

Ve devam ediyor:

“Bu güne kadar bu resim için bir çok söylenti oldu: Abidin Dino, Nazım Hikmet’in sorduğu “Mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin? sorusuna yanıt olarak: “Mutluluğun resmini nasıl yapabilirim demiş ve o günden sonra resim yapmayı bırakmış.”

“Mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin ?” demiş Nazım. Abidin Dino ‘da cevaben:

*Gidebilseydik meserret kahvesine,
İlk karşılaştığımız yere
Ve bir acı kahvemi içseydin.
Anlatsaydık
O günlerden, geçmişten, gelecekten,
Ne günler biterdi,
Ne geceler...
Dinerdi tüm acılar seninle
Bir düş olurdu ayrılığımız,
Anılarda kalan.
Ve dolaşsaydık Türkiye’yi
Bir baştan bir başa.
Yattığımız yerler müze olmuş,
Sürgün şehirlere cennet.*

*İşte o zaman Nazım,
Yapardım mutluluğun resmini
Buna da ne tual yeterdi;
Ne boya*

Şiirini yazmış sanıldığı gibi aksine resim yerine.”

Bizi aydınlattığı için Nurşen Görşen’e ve internette bu konuda düzeltme yapanlara teşekkür ediyoruz.

Doğrusu bu haber bizi hüznlendirdi. Gerçekten, tüm yoksulluğa rağmen bir yatağı paylaşabilen insanların ortak mutluluğu, resme bakan herkesi gülümsetiyordu. Resmi büyüttük evlerimize astık, inandığımız hikayeyi tüm dostlarımıza anlattık. O resimdeki mutluluk bize de evrensel mutluluğu anlatıyordu ve biz de bu evrenselliği Nazım Usta’nın ve Abidin Dino’nun evrenselliğiyle bağdaştırdık.

Yine de ne yazık ki, tüm düzeltmelere rağmen bu resim, bu hikayeyle, yapanın bağımsız yayılıp gidecektir. Bazen sanat, sanatçıdan çıktığı andan itibaren farklı bir yol alır. Bu resmin aldığı yol da sanıyoruz yapanını kaygılandırmayacak, aksine gururlandıracaktır.

Yanılığımızdan dolayı tüm dostlarımızdan gecikmiş bir özür diliyoruz.

Abidin Dino
Ana
101.00 x 70.00 cm.
1942 - 43

Abidin Dino
Partizanlar
70.00 x 49.00 cm.
1942 - 43

Vamos Bien Yoldaşlar

Hrant Dink anmasının yapıldığı gün, Okmeydanı'nda Güneşin Sofrası Kültür Merkezi'nde bir toplantı vardı. Katılımcılar, Venezuela Komünist Partisi üyesi Yorlando Conde, oğlu Gustavo Conde ve eğitimci, öğretim görevlisi Lura Leon'du. Dünyanın gözlerini çevirdiği bir ülkeden gelen bu konukları dinlemekle, Hrant Dink anması eyleminde bulunmak arasında kaldık. Her ikisi de önemliydi. Ama aramızdan birine Venezuela'dan gelen komünistlerin toplantısına katılmak düştü. Yüreğimin yarısı sokakta omuz omuza yürüyen kitlenin yanında kaldı. Yarısı ise Venezuelalı konukları dinlemek için hazırды. Enternasyonal Marşı eşliğinde saygı duruşu ile başladı toplantı. Konu, sanat, siyaset ve politika idi. İlk söz şair ve dramaturg Yorlando Conde'ye verildi. Şu aşağıda okuduğunuz yazı konuşma esnasında aldığım notlardan oluşan metindir.

1848 yılından beri Manifesto'nun şöyle bir yardımını oldu, ya bu sınıftansınızdır ya da diğer sınıftan. Engels'in "dünyanın bütün proleterleri birleşiniz" sözünü hatırlatmak isterim. Buna Jose Marti'nin "kaderimi toprağın yoksullarıyla birleştirdim" sözünü ekleyeyim.

Burjuvazi sanatı her zaman yaşamdan ayrı bir şey olarak göstermek istedi. Sanat ise yaşamın içindedir. Burjuvaların yaptığı sanat değildir. Gorki'nin Ana'sını, Brecht'in Galile oyununu izlerseniz proletaryadan yana tam bir yaklaşım görürsünüz. Sanat tarihi boyunca bu tartışma olagelmıştır. Sanki iki ayrı sanat varmış gibi. Böyle bir şey yoktur, bir tek sanat vardır. İçerik asla estetikten ayrılamaz. Onlar bir bütündür. Kapitalist sistem için en tehlikeli olan şey sanatın komünistlerin elinde olmasıdır. Çünkü bir sanat eserinde bir toplumun içinde bulunduğu durum çok çarpıcı bir şekilde ele alınabilir. Sosyalist içerikli eserler için çala kalem yazıldığı söylenmiştir. Ama bu doğru değildir.

Venezuela'da Komünist Partisinin sanata büyük katkıları olmuştur. Ben bunun ürünüyüm. Gençliğimde çok yüzeysel eserler verdim. Partiye girdikten sonra kafamda yeni fikirler oluşmaya başladı. Ülkenin politik, sosyal durumunu bilmek benim için önemli bir durumdu. Sanatın, halkın savaşına, işçi sınıfının sanatına katkı sunması gerektiğini kavradım. Parti çok kişilikli insanlar yetiştirdi. Parti militanları Venezuela edebiyatına çok büyük

katkılar yaptılar. Parti bizleri yetiştirdi, bizde tüm yeteneklerimizi ve bilgilerimizi partiye katmaya çalıştık. Müzik, şiir ve resim alanında da büyük sanatçılar yetiştirdi, onlara destek verdi. Marksizmden öğrendiğim bir şey varsa, o da her şeyin politik olduğudur. İnsanlığın ürettiği her şey bir politikadır. Sanat ta bundan bağımsız değildir. Kişinin sanata bakışı da onun görüşüne bağlıdır. Öyle sanat eserleri var ki, açık politik mesajı olmasa da onlar da insanlığa aittir. Mesela, 9. Senfoni, Van Gogh'un tabloları... Balzac gerici bir kişi olmasına rağmen insanlık Komedyası diye büyük bir eser yaratmıştır.

Eski Yunan'da sanatçılara "halkın kutsal ateşi" denirdi. Kendimize rağmen önemli şeyler çıkarıyoruz. Duvar resimciliği gelişmiştir. Bunu da Şilili sanatçılar taşıdılar bizim ülkemize. Duvar resimleri yapan birimlerimiz var.

Televizyonun olumsuz etkilerinden söz edersek, dünyanın neresinde olursanız olun televizyonu açtığınızda aynı pislik akar insanların beynine. Böyle bir çağda, sosyalizm ve komünizm insanlık için bir zorunluluktur. Ana romanında Pavel: "biz sosyalistiz, insanları birbirine düşüren özel mülkiyete karşıyız. Biz kazanacağız" der.

Chavez ilerici bir Katolik. Şu anda Venezuela'da açık bir ortam var. Her açıdan... Sanat alanında üretimler arttı ama bir rehber yok. Marksist bir yönlendiricilik yok. Çok anarşik, çok dağınık bir durum var. Sanat örgütsüz durumda şu anda bizim ülkemizde.

Venezuela tarihi boyunca sanatçılar ya komünist oldu ya da ilerici insanlardı. Kapitalizm bütün Latin Amerika'yı işgal etti. Hala bazı gerici sanatçılar var. Partinin organik olarak bir bağı olmasa da onlara ideolojik katkıyı veriyordu. İlan edilen okuma yazma seferberliği ile 1.5 milyon kişinin okuma yazma öğrendiği bir ülkede yeni üretimler çıkacaktır. Cervantes ve Victor Hugo'nun kitapları basılarak, ücretsiz olarak dağıtıldı. Yerliler kendi dillerinde eğitim görüyorlar.

Sanatın çelişkilerin keskinliğini göstermede çok büyük bir etkisi var. Folklor alanında büyük bir kültürel patlama var. Örgütlenmeye katkısı oluyor. Bir televizyon kapatılmıştı, hatırlarsınız. Caracas. Hükümet Caracas'ın sözleşmesini yenilemedi. Yerine ise tiyatro gösterimlerinin sunulduğu bir kanal

kuruldu. Pek çok yeni dergi ve gazete basılmaya başladı.

Komünistlerin birliği ile ilgili sorulara, Gustav Conte şu yanıtı verdi: “Bütün dünyada birlikle ilgili sorun görüyoruz. Politik alandaki tecrübelerimiz bize göstermiştir ki, ilerci sosyalist bir topluma ulaşmak için komünistlerin birliğine ihtiyaç zorunludur. Şu anda herhangi bir ülkede tam anlamıyla sosyalist bir hükümet yok. Bu kadar çok kapitalist ülkenin olduğu bir dünyada sosyalizmi kurmak zor bunu biliyoruz. Her ülke kendi yöntemleriyle sosyalizme ilerleyecek.”

Einstein, en iyi eğitim metodu nedir, diye sorulara, örnek olmaktır diyor. Başka yolu yok mu diyorlar, o da yok diyor. Acaba Küba’daki herkes, insanlara Che gibi Fidel gibi örnek olabiliyor mu?

Zayıflıkları olan, yetmiş yaşında bir komünist olarak bundan kaygılanıyorum. Ama içimde yanan bir ateş var. Ben Chavez’in kim olduğunu biliyorum ama onunla beraber gidebildiğimiz kadar gitmeliyiz. Nereden geldiğimizi biliyoruz ve nereye gideceğimizi de.

İşçi sınıfına gitmek gerekiyor. İşçi sınıfı yok saf-satalarına inanmayın. Tüm gerekli şeyleri üretenler işçilerdir. Tiyatro kolektif bir iştir. Yönetmen, oyuncu, dekorcu, ışıkçı da önemlidir. Komünizm tek bir yumruktur. Çok ama çok çok sabırlı olmamız lazım. Tabi ki bir komünist ilkeleri hakkında pazarlık yapmaz. Annesiyle bile pazarlık konusu etmez ilkelerini diyerek, yanı başında oturan oğluna bakarak, babalarıyla ise asla, diyerek sözünü bitirdi.

Daha sonra söz sırası oğul Gustavo Conde’ye geldi. Gustavo Conde daha çok politik alanda yaşanan gelişmelere değindi.

“Venezuela bir dönüşüm aşamasında. Orada bir sosyalist devrim olmadı. Demokratik bir açılım söz konusu. Son yıllarda kültürdeki değişimler de bu kapsamda ele alınmalıdır. Küba devrimi gibi bir devrim sürecinden geçmiyoruz. Sandinist bir yöntemle de iktidara gelinmedi. Seçimle başa geçmiş bir yönetim var. Anayasa değişikliği önerisi gündeme geldi. Halk bunu onaylamadı. Onaylamaması çok bildiğinden değil, tam tersine ne önerildiğini bilmemesinden dolayıdır. Oysa, bu taslakta işçi sınıfını ilgilendiren pek çok madde vardı. İş saati 8 saatten 6 saate düşecekti. Sosyal haklar garanti ediliyordu. Ve bu reform paketi içinde adı değişecekti. Tam da bu noktada Komünist Parti Chavez’le çelişki içerisine girdi. Sosyalizm ilan edilmez, inşa edilir. Öncü parti olmadan bir yerde devrim olmaz. Fabrikalar içinde Sovyetler öneriyoruz. Ayrıca mahallelerde komünal konsey oluşturulmasını öneriyor. Üretim araçlarının toplumsallaştırılmadığı,

bankayla devletin birbirinden ayrıldığı bir yerde sosyalizmden bahsetmek mümkün değildir. KP ve Chavez Komünist Partisine birleşme önerisi yaptı. Komünist partisi, programı belli olmayan bir partiye giremezdi. Kendini fesh edemezdi, o nedenle Chavez’in önerisini reddetti.”

Ekonomik yaşamın örgütlenmesinde kooperatifçilik anlayışı sorulduğunda Gustavo şu yanıtı verdi: “Şu anda kooperatifçilik tam anlamıyla başarısızlığa uğradı. Kaçakçıların bir merkezi oldu. Bir burjuvanın mallarına el konuluyor, oradaki çalışanları fabrikaya ortak ediyor. Böylece küçük burjuva yaratmış oluyorsunuz. Kağıt fabrikasına el koydu ve işçilere dağıttı, onlar bir bakkala dönüştü. Sorun işçilere fabrikayı vermek değil, devletin işçi sınıfı adına el koyması gerekiyor. Sınıf bilinçli olmayanların elinde bulunan bir kooperatif hiçbir işe yaramıyor. Bu yüzden bizde şu anda şeker krizi var. Şeker ithal eder hale geldik. Halkın bilinç düzeyi bu durumdayken sosyalizm kurulamaz. Kooperatifçilik sorunun çözümü olmaz.”

Tek ülkede sosyalizm mümkün müdür diye soran bir kişiye ise aynen şu cevabı verdi: “Biz proletarya diktatörlüğünün kurulması gerektiğine inanan bir partiyiz. Şu anda bunun koşulu yok. Tek ülkede sosyalizm olabilir. Koşulları oluştuğunda herhangi bir yerde iktidarı almak için beklemekten yana değiliz. Ancak şu anda bunun koşulları yok. KP henüz bir kadro partisidir. Venezuela’daki koşullar izin verirse KP iktidarı alacaktır. Komünist partisi bunun için bir saniye beklemez.”

Son konuşmacı olarak sözü alan Lura Leon, Chavez iktidarının eğitim alanında yürüttüğü kampanyalar hakkında bilgi verdi. “500 yıllık eşitsizlik ve sömürü... Ve bir yüzyıllık vahşi ve bağımlı kapitalizm... Eşitsizlik ve dışlanmakla dolu korkunç bir dönem... Geçen yüzyılın son on yıllarında devlet eğitimden el çekti. 1989’dan 1999’a kadar eğitime harcanan para sürekli olarak düştü. Bu eşitsizlikle beraber üniversitelerin özelleştirilmesi gündeme geldi. Bolivarcı hükümet eğitimi bir insan hakkı olarak tanıyor. Anayasaya göre ücretsiz eğitim hakkı herkese tanınmıştır. Okuma yazma bilmeyen 1 milyon kişi okuma yazmayı öğrenmiş. Şu anda Venezuela da okuma yazma bilmeyen insan yok.

Toplantı sonlandığında, her nerede olursak olalım, hangi yaşta olursak olalım hiç fark etmez, komünistlerin ne kadar çok birbirine benzer yönleri olduğunu görmüş olmanın sevinci vardı yüreğimde. Bu bizim kültürümüz, sınıfsız, sömürsüz bir dünya kurmak için mücadele edenlerin kültürü. Bugünden yaratılmış olan bu ortak kültürün, gelecekte nasıl bir dünya yaratacağını hayal etmek zor hiç de zor değil.

Nazım Akarsu

İssız Ada ve Savaş Zırhlısı yahut Penelope ve Odyseyia

Bir şairin bir mısrasını okuduğunuz zaman, onun dünyasına girmişsiniz demektir. Ben Ruhan hanımın mısralarını okumaya başladığımda onun dünyasına girdiğimi düşünüyorum. Ve bir şairi öyle yüzeysel tanıyamazsınız. Bir şairi gerçekten tanımak istiyorsanız, onun mısralarından derin anlamlar çıkarabilmeyi de bilmek gerekir. Bunu yapabildiğimi söyleyemeyeceğim ama tanımak isteyen herkesin bu çabaya girişmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü büyük bir keşiftir. Her mısra, her mısradaki her kelime belki de büyük sancılarla doğmuştur. Çünkü, şiir işçiliktir, bu doğru. Şiir gerçek anlamda bir işçilik. Şiir yürekle yapılan bir işçiliktir aynı zamanda. Ve hepinizin bildiği gibi devrim denen şey de aslında işçinin yüreğinden başka bir şey değildir. İşçinin yüreğinin çarpışıdır. Onu hissedebilmektir devrim. Hani her zaman diyoruz ya, Deniz'in, Yusuf'un Hüseyin'in sözünü, "Devrim ya ruhumuzdadır ya da hiçbir yerde" diye. Eğer gerçekten yüreğiniz çarpıyorsa. Eğer gerçekten dışarıda yürürken devrimi içinizde hissedebiliyorsanız şairsizsiniz demektir. Çünkü şairlik oturup güzel mısralar yazmak değil sadece. Şairlik hissedebilmek ve tarihine tanıklık edebilmektir bence.

Emeğin ve eylemin şairi Ruhan Mavruk, "bir şairin en içten şiiri" nasıl yazılır, "İssız Ada ve Savaş Zırhlısı" adlı kitabıyla gösteriyor bizlere. "Sevda ölüleleri"nden, "yalnızlığının Führer"inden kaçıp kıyılarımıza yanaşan da odur. Kim bilir belki kaçak aşıkları uyutan İssız ada değil de savaş zırhlılarından birisidir o.

Şiir düşüncenin duygusal karşılığıdır, diyor. Ben şimdi kendi sözlerinden derlediğim bir bölüm sunacağım size. "Şiir tutkularımdan geçe geçe ulaştığımız erdemdir. Kendi derinliklerini arayan genç bir kadındır o. Bu arayışın sonunda kendi estetiğini arayan devrimcilerle tanıştım. Akarsuyun başından ayrılmayan, yozlaşmaz çünkü." Çünkü, Ruhan hiçbir zaman akarsuyun başından ayrılmamıştır. Hep akışın içerisinde olmuştur. Onun içinde kirlenmemiştir. Çünkü akan şey kirlenmez. Devinen şey pas tutmaz.

"Şiir benim varolma nedenimdir" diyor. Bir çok şair şiir yazar belki de bir çok insan şiir yazar ama her halde çok azı için bu "var olma nedenidir."

"Şiiri bitiremezler, acının ve direnişin çocuğudur o çünkü" diyor. Ve bu memlekette bu kadar çok acı yaşanırken, bu kadar çok direniş yaşanırken, katliam gerçekleştirilirken şiirin bitmesi mümkün değil. Şairde bitmeyecek bu memlekette, şiir de bitmeyecek demektir.

"Ben de kendi imgemi arıyorum." diyor. Demek ki bu arayış hala sürüyor. O bir arayışçı, Gılgames Destanı'nı okuyanlarınız bilir. Gılgames Destanı'nın başında da Gılgames ilk defa bu arayışa, mücadeleye çıktığında, arayış düşüncesiyle yola çıktı. O da bir arayışçıdır aslında. Şairlerde demek ki büyük birer arayışçılardır.

"İssız Ada yalnızlığıyla çoğul, yapraklarına her dilden türküler öğretmiş, şenliklerinde dalgalara zılgıtlar çektiren firari aşıkları içinde uyutan yalnız bir ada. Savaş zırhlısına gelince, onu anlarsınız canım. Savaşanlarda var bu ülkede, demek ki savaş zırhlısı savaşanlar, yani devrimciler. İssız Adaysa zaten anlıyorsunuz. Onun kim olduğunu biliyorsunuz. Az önce itiraf etti. "Açılırim bir yangının saçlarında geceye/sevda çeker hep uzaktan/yıldızlar gül döker eteklerine/sesim kayalıklarda sıcak bir rüzgar/her acı sığmıyor işte şiire." demek ki o da ne kadar uğraşırsa uğraşsın her acıyı her sevgiyi her sevdayı şiire sığdırabilmiş değildir henüz. Henüz diyelim ona. Belki gelecekte daha fazlası daha çoğu olacak, ki böyle olacağını düşünüyoruz.

“Kanatlarımı ışığa kaptıran pervanelerden yanan, yıkılan ocaklardan arta kalan puslu hüznüle zaman zaman dolsam da hep elindeki kitapları göğsüne bastırarak koşan üniversiteli bir kızın yüreğini taşıdım” diyor. “Coşkumu direnenlerden aldım/ Akarsuyun başından hiç ayrılmadım, kirlenmemek için” Aslında fiyortları okuduğunuzda ordaki Nihal’i okuduğunuzda onun kendisi olduğunu da çıkarabiliyorsunuz. Orda uçarı, deli dolu taşkın bir çağlayan gibi sürekli akan bir insanla karşılaşırsınız. O aslında Ruhan’ın tam kendisidir. “Yaşamın özünde diyalektik, diyalektiğin özünde ise hareket vardır. Şiir tek başına dünyayı değiştiremez. Değiştirecek coşkuyu ve umudu verir yalnızca” Bu çok önemli. “Şiir tek başına dünyayı değiştiremez. Değiştirecek coşkuyu ve umudu verir” diyor. Kaçınızın yüreğinde gerçekten Nazım’dan, Aragon’dan, Eluard’dan. Neruda’dan, büyük şairlerden, kendi şairlerimizden Adnan Yücelerden, Ahmed Ariflerden, Hasan Hüseyinlerden, Ruhan Mavruklardan dize taşımayan kaç kişi vardır. Sanmıyorum en azından bir ya da birkaç dizeyi, en azından duymuşsunuzdur. En azından aklımızın bir köşesine yazmışızdır. Öyle kalmasa da dönüşüme de uğrasa o mutlaka bir yerde bize umut veren, bize güç veren bir mısra bir dize olarak her zaman bulunur.

Ahmed Arif’in deyimiyle “mısra damıttığını” biliyorduk onun, fırtınalara alışkın Issız Ada’ya bu kadar yaklaşmayı başaran Savaş Zırhlılarından sayabilirdik ne de olsa kendimizi... “Zamana bırakılan günler” buharlaşırken, o şiirin ve eylemin peşinden koşmaya devam ediyordu kendine ayırdığı öfkesiyle. O umudun türkücülerinden biriydi; şiirleriyle umut taşıyordu insanlara, öfkesi kendine kalıyordu. Bir de “içindeki karakolları yıkabilse” kimbilir insanlık ne harikulade mısralar kazanacaktır. Belki içindeki karakolları henüz yıkamamıştır ama, o, buzdağının altında dahi atmaya devam eden bir yüreğe sahiptir.

Emeğin ve eylemin şairi Ruhan Mavruk, “bir şairin en içten şiiri” nasıl yazılır, “Issız Ada ve Savaş Zırhlısı” adlı kitabıyla gösteriyor bizlere. “Sevda ölüleleri”nden, “yalnızlığının Führer”inden kaçıp kıyılarına yanaşan da odur. Kim bilir belki kaçak aşıkları uyutan Issız ada değil de savaş zırhlılarından birisidir o. “Kırılmış ıhlamur dalları” ağlamasını diye koşan da odur, “derinlerinin külleri savrulmuş”da. Önceleri yapraklara tutunmuştur, “yalnızlıktan ölmek için”, sonra kavgaya ve sevdaya, çevirdiği sayfalar sayesinde. Belli ki güneşli elleriyle kitaplardan bal toplayanlardan biri de odur. “Acı kavuşmalar”dan sevinçli kucaklaşmalara ulaşıncaya kadar.

Şarkılar, özellikle sevinçli şarkılar yoldaşı olmuştur onun. “Uzak kadar yakın”dır her şeye. Yazdıkça güzelleşen bir ülkedir sevdası, “kir tutmaz.” Masallarla, mitolojiyle yoğrulmuştur her şiiri. Bir yanından Heidi bakar, bir yanından Apollon.

Ayıışığı ezgilerden süzülüp şiirlerde titreşirken, o aradığını bulur. Yılıya bırakılmış kentlerde bile o yıldız toplar. Koynunda yıldız büyütür.

Kendini umuda vurmadığı akşam var mıdır acaba? “Filistin askısında yıllar” vargücüyle omuzlarına asılırken, o şiir ırmağıyla meşguldür yine.

“Hüzünler alıp satan” bir çerçedir o. Yaşamın içinde hüznünde vardır sevinçler kadar. Aynı zamanda sürgün mültecidir, Nazım gibi vapurları her okşayışında elleri yanan.

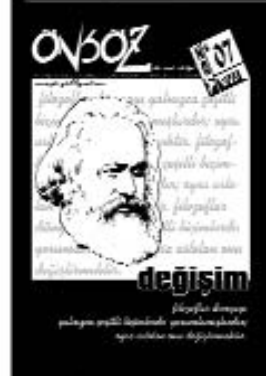
Su içerken vurulan düşlerin bulunduğu göğe bakmayı ihmal etmez hiçbir zaman, çünkü o “kanında Kafdağına yolalan karıncalardan bir halkın isyanını taşır”. Kehribar gülüşlü çocuklar için yüreğini ortaya koymuştur çünkü o. Elinde bir kırmızı elması vardır; onunla katılır kavgaya.

“Türkü benizliler”in şairidir. Bu kitabıyla biz savaş zırhlılarına çok şey öğretiyor. Simurg Tufanı’nı yeniden başlatıyor, sesimizi postallar çığnemesin diye. Tüm tutsaklar, onun şiirleriyle özgürdür şimdi. Hepsi bir imgenin sırtında kanat açmıştır özgürlüğe. Kirpiklerine asılı mayın tarlalarının patlamasına gerek yoktur artık. Çünkü kalbi dinamit kuyusu şairlerden biridir o. Kirpiklerine asılı o mayınlar patlarsa dinamikleri de infilak ettirir.

“Yaşamak direnmektir” derler. Peki ya direnmek? Direnmek yaratmaktır; yani savaşmak. “Ne yaşamsız şiir ne de şiirsiz yaşam olur” diyor. Buna kesinlikle katılıyorum. Şiirsiz bir yaşamı asla kabul etmememiz gerekir. Devrimcilerinde, tüm yoldaşlarımızın da şiirsiz bir yaşamı asla kabul etmemeleri gerekir. Yani sadece mücadele etmek yetmez. Sadece savaşmak yetmez. Bu işin bir de yürek yanı var. Bence o yanı da tamamlayan biraz şiirdir. Şiirler ve türkülerdir, şarkılardır. Bunlar olmadan öyle kuru kuruya mücadele verilmez diye düşünüyorum. Ayıışığı için, “hayatımda çok önemli bir yer aldılar. İncelik, derinlik ve güzel insanı buldum. Birlikte üretmek çok güzel” diyor. Bizce de onunla birlikte üretmek çok güzel. Onun gibi bir şairle, onun gibi bir insanla beraber olmak, burada olmak, bu çatının altında olmak ve birlikte bir şeyler yapabilmek çok güzel. “İrmak akıp gidiyor” diyor. Evet ırmak akmaya devam ediyor. Hepimiz için. Ve biz onun içerisinde öğrenmeye devam ediyoruz. Yüreğimizi güçlendirmeye devam ediyoruz. Kendimizi güçlendirmeye devam ediyoruz.

Önsöz yayın hayatına başladığında acaba
1000. sayfayı görebilecek miyiz demiştik.
İşte 1000. sayfamız....
5000. sayfada buluşmak dileğiyle

Buyurunca Hitler Hazretleri
Zararlı fikirlerle dolu kitapların yakılmasını
Halkın önünde, alanlarda,
Öküzler odun yığınlarına araba araba kitap taşıdı.
Gözden düşmüş şairlerden biri,
Hem de en iyilerinden biri,
Şöyle bir göz gezdirdi yakılacak listesine,
Gitti aklı başından:
Unutulmuştu kendi adı.
Hemen seçirtti çalışma odasına,
Sanki öfkesinden kanatlanmıştı.
O saat bir mektup karaladı zorbalara:
'Benimkileri de yakın!' dedi. 'Benimkileri de!
Yapamazsınız bana bu kötülüğü,
Kenarda bırakamazsınız beni!
Ben de hep gerçeği söylemedim mi kitaplarımda?
Neden davranırsınız bana yalancıymışım gibi?
Yakın benimkileri de!

Bertolt Brecht

dosya

Devrim ve Edebiyat

Toplumların yaşamını derinden etkileyen dönemler vardır. Bu dönemler insanlık tarihinde büyük altüst oluşların yaşandığı dönemlerdir. Bu toplumsal altüst oluşların etkileri yüzyılları kapsayacak niteliktedir. İşte bunlardan biri de 1871’de yaşanan Paris Komünüdür. Paris Komünü proletaryanın ilk kez politik iktidarı, yönetimi kendi eline aldığı ilk işçi iktidarındır. Etkisi sadece Paris’le sınırlı kalmamış tüm dünyayı etkilemiş, tüm dünyadaki işçi ve emekçilerin yarına dair umutlarını büyütebilecekleri pratik bir deneyim olmuştur.

YAŞASIN KOMÜN

Konuşan kalbimin sesi,
Korkum, kaygım tasam yok.
övünerek, derim ki:
Beğendiğim tek bayrak
Kızıl renkli bayraktır.
kızıldır kanım gibi,
kanım gibi dolaşır
içinde yüreğimin.
çocuklar,
yaşasın Komün!
çocuklar,
Yaşasın Komün!
o günler de gelecek
Her çocuğun ayakkabısı,
herkesin ekmeği, işi gücü
sofrasında iyi şarabı olacak.
Yaşasın Komün!
çocuklar
Yaşasın Komün!

Sevgili Önsöz Okurları,

“İşçi Emeğiyle Eylemiyle Değiştirir” dörtlememizin ardından, yaptığımız değerlendirme sonucu, dosya olarak “Devrim ve Sanat” konusunu kararlaştırdık. Kapsamı çok geniş olan böyle bir konunun altından ancak bölümlere ayırarak kalkabileceğimizi düşündüğümüzden, “Devrim ve Edebiyat”, “Devrim ve Tiyatro”, “Devrim ve Müzik”, “Devrim ve Sinema”, “Devrim ve Plastik Sanatlar” başlıkları altında incelemeye karar verdik. Aynı zamanda siz okurlarımızın yapacağı katkılarla bu zor işin altından birlikte kalkabileceğimizi biliyor ve desteklerinizi bekliyoruz.

Her büyük altüst oluş dönemi, yaşamın her alanında olduğu gibi sanat alanında da büyük patlamaların yaşandığı dönemleri beraberinde getirmiştir. Devrim yalnızca siyasi iktidarları değiştirmekle kalmamış, aynı zamanda o güne kadar ki egemen düşünüş, yaşayış tarzlarını da değiştirmiştir. Bir çok dev eser tam da bu dönemin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bu tek taraflı bir etkileşim değildir elbette, aynı şekilde yaratılan sanat eseri de kendi döneminin değişimine etkide bulunur. Devrim ve sanat ilişkisine diyalektik yaklaşım bize göstermiştir ki, devrimler sanatın gelişimi, sanattaki üretimler ise devrimlerin ilerleyişini etkiler.

Burjuva devrimlerin ardından yaşanan aydınlanma dönemi, burjuva sınıf açısından kültür, sanat, bilim alanında büyük gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Aynı şekilde işçi sınıfının ilk iktidarı olan Komün'ün ardından sanat alanında yaratılmış olan eserler, bize devrimler ve sanat arasındaki karşılıklı etkileşimi göstermiştir. Komün kendi şairlerini, kendi yazarlarını, kendi edebiyatını yaratmıştı.

Ekim Devrimi ise sanat alanında yepyeni bir dönemi başlatmıştır. Devrim için verilen zorlu mücadeleye, kendini ölümsüz eserler olarak ortaya koymuştu. İşçi sınıfının yanında yer alan, aynı zamanda sınıfın kendi içinden yetiştirdiği sanatçılar, yaratılan değerleri estetize ederek, ölümsüz kılmışlardır. Hangimizin dünyasında büyük bir değişim yaratmamıştır, Durgun Don, Ve Çeliğe Su Verildi, Seni Halk Adına Ölüme Mahkum Ediyorum, Yarın Bizimdir Yoldaşlar ve daha nice niceleri... Yüreğimizi harekete geçiren Nazım Hikmet, Neruda, Vaptsarov ve daha nice şairlerimiz değil mi? Onların dizelerinin yaratılmasına neden olan nasıl ki toplumsal gerçekler ise, bizim değişimimizde onların dizelerinin etkisi yok sayılabilir mi? Elbette, yok saymak mümkün değil.

Devrimler ve Edebiyat konusunu araştırmaya başladığımızda, nasıl büyük bir zenginlik ile karşı karşıya olduğumuzu görmüş olduk. Bu zenginliğin tümünü bir dosya konusu içinde nasıl vereceğimizi çok düşündük. Şu anda elinizde olan dosyanın tüm bu zenginliği sunmada eksikleri olduğunun farkındayız. Ama bunu bir giriş sayalım diyor ve siz okurlarımızın katkısını beklediğimizi bir kez daha belirtmek istiyoruz.

Bahar sayımızın dosya başlığı Devrimler ve Tiyatro olacaktır. Bu alanda çalışması olan, araştırmaları bulunan tüm dostların katkılarını bekliyoruz.

Bahar sayımızda görüşmek dileğiyle...

Eugene Chatelain

6 Aralık 1829'da Paris'te doğdu. İşçi. 1848 Haziran'ında barikatlarda savaştı. 1851 Aralığı'nda tutuklanıp sürgün edildi. Serbest kaldığında politikacı, propagandacı ve şair olarak eylemlerini sürdürebilmek için reklamcılık, komisyonculuk gibi işler yaptı. 4 Eylül 1870'den sonra Paris Komünü Merkez Komitesi'nde yer alır ve kasım 1870'te Savunma birliğini kurar. Paris Komünü savaşçılarından. 14 Temmuz 1874'te gıyaben sürgün cezasına çarptırılır. "Ateş Darbesi" adlı derginin başyazarı olur, birçok şiir kitabı yayınlanır. "1871 Sürgünleri", "Bilinmemiş Çiçekler", "Son Yıllarım". 1902'de 73 yaşında ölmüştür.

Alman Edebiyatı ve Devrim

Setenay Berdan

J.W. V.Goethe
1749 – 1832

Alman edebiyatının ve klazismin en büyük yazarlarından olan Goethe, 28 ağustos 1749'da Frankfurt'da doğdu. Varlıklı bir aileden gelen babası tarafından Aydınlanma düşüncesinin ideallerine göre yetiştirildi. Küçük yaşta Fransızca, Latince ve Eski Yunanca öğrendi, güzel sanatlar ve tiyatroyu tanıdı. 1765'de hukuk eğitimine başladı ancak hastalanıp evine döndü. Din ve mistisizmle tanışması bu dönemdedir. İyileşince, hukuk eğitimini Strasbourg'da tamamladı. Dil üzerine araştırmalar yapan Herder'le dostluk kurdu. 1775'de Weimar Dükü tarafından elçilik danışmanlığına atandı ve 1782'de 'von' unvanını aldı. Jena kentinde ikamet ediyordu ve Schiller'le de burada tanıştı. Yaklaşık on yıl süren dostlukları sırasında, iki yazar olumlu anlamda birbirini her yönden etkilediler. Siyasi karışıklar ve toplumsal patlamalara, 1805'de Schiller'in ölümü de eklenince çok sarsılan Goethe, Jena'dan ayrıldı. Yaşı da hayli ilerlemişti, köşesine çekildi; yazdı, durmadan yazdı ve hayatının en üretken dönemini geçirdi. 22 Mart 1832'de Weimar'da öldü.

Şiirde Goethe ve Schiller'i; müzikte Beethoven ve Wagner'i; felsefede Kant ve Hegel'i; bilimde Einstein ve Marx Planck'i ve bütün bunların yanbaşında, Marx ve Engels'i yetiştiren toprakların edebiyat tarihini incelemek, hiç de kolay değil. Eserlerini Almanca veren Avusturyalı, İsviçreli ve Çek yazarlar da hesaba katıldığında, Avrupa kültürünün temel taşıyıcılarından bir ülkenin edebiyatına dalmak, herhalde koca bir ömür gerektirirdi. Bu yüzden, araştırma alanımızı daraltmak ve öne çıkan birkaç örnekle "devrim ve edebiyat" söyleşimizin Almanya ayağını oluşturmak, bir eksiklik olarak değil, bir zorunluluk olarak algılasın.

Huzur Arayan Goethe

Alman kültürünün ana temasını tek bir sözcükle özetlemek gerekirse, herhalde bu söz, "görmeklilik" olurdu. Herşeye oldukça geç ve epeyce arkadan başlamanın getirdiği ruh haliyle Alman kültürü, önde gideni altdip geçmeyi, benzerlerini ihtişamlı gölgede bırakmayı amaç edinen eserler yarattı. Köln Katedrali, Reichtag binası ve Brandenburg kapısı, bu eğilimin en somut mimari ifadeleridir. Beethoven'ın en yakın armonik ezgiyi müthiş bir zenginlikle bezeyişi, Wagner'in gül yaprağı gibi açılan katmerli ve en ince ayrıntılarda ölçülü uyumu gözetilen müziği, görkemin notalara dökülmesidir. Marx'ın şakayla karışık söylediği "**Kapital'i tuğla kalınlığında yazmasaydım, Almanya'da onu kimse ciddiye almazdı**" ifadesi, bu kültürün bilim ve politika da bile "görmek" arayışında oluşunun dile gelişi.

"Görkemli Alman kültürü, nihayetinde, bir burjuva kültürüdür. Alman burjuva sınıfını, onun kültürünün belirgin yanlarını, büyük tarihi olaylar yaratmıştır. Almanya'da burjuva sınıf, erken sayılabilecek çağlarda kendini göstermeye başlamıştı. Kutsal Roma, Germen imparatorluğu adıyla uzun yıllar varlığını sürdüren egemen feodal yapı, Luther'in protestan reformu ve Tomas Munzer'in başını çektiği erken proleter ayaklanmaları tarafından alt üst edilmiş, daha 16. yüzyılda çürüyüp dağılmaya yüz tutmuştu. Alman burjuva sınıfı ise, küçük ticaret kentlerinde siyasal bir güç haline gelmişti. Burjuva ittifakı, Luther ve Calvin'in başlattığı protestan reformculuğu görüntüsü altında, şehirlerin yönetici prensliklerini kendi yanına çekerek genişledi. Roma katolik kilisesine bağlılığı sürdüren imparatorluğa karşı, içerde protestan reformcu burjuva ittifakının mücadelesi, zamanla bütün Avrupalı feodalleri savaşın içine çekti. 30 yıl savaşları denen bu acımasız kıyımda, Almanya toprakları güçlü feodal komşuları tarafından parça parça ayrıldı. 1640'ta imzalanan Westfalya antlaşması ile, Almanya onlarca küçük şehir devletine bölünürken, Fransa tüm Avrupa'nın koruyucu hamisi ilan ediliyordu.

30 yıl savaşlarında Almanya, nüfusunun neredeyse üçte birini kaybetmekle kalmadı, neredeyse 300 yıl boyunca, Avrupa'nın büyük güçleri arasından silindi. Bu büyük felaket sonucu, alman burjuva sınıfına atalet, hantallık ve facialar yaşamış kurbanlara özgü bir siniklik hakim oldu. Almanya'da burjuva sınıfı bir daha hiçbir devrime öncülük etmeyecek ölçüde geri çekilmişti.

Burjuva sınıfın, enerjiden yoksun, korkak, aşırılığın her türlüünden kaçınan sinikliği, onun sanatına da damgasını vurdu. Dinsel mistisizm, ya da geçmişin anılarına kaçış, edebiyatta Hoffman'ın masallarıyla, küçük öykü kitaplarıyla (nuveller) yaşam buldu. Almanya'nın atalet ve mistisizmle dolu, içe kapanık kültürünü açmak, ancak evrensel gerçekliğin peşine düşen felsefi yaklaşımlarıyla büyük heyecanlar yaratacak, dev düşünürlerin eseri olabilirdi. Alman pratik yaşamının hantallığı, felsefe ve teorideki atılımlarla dengelenebilirdi. Felsefede Kant, edebiyatta Goethe nihayet bu etkiyi yaratan dehalar oldular. Kant'ın hız verdiği felsefi yoğunluk, nasıl ki Achteyi, Herder'i ve Hegel'i yarattıysa; Goethe'nin hümanizm ve akılcılık yüklü -ama her zaman azınlığa düşman- edebiyatı da, yalnızca sanat çevrelerini değil, burjuva sınıfın politik şekillenmesini de etkiledi. Kant, burjuva sınıfa ihtiyacı olan güveni ve akılcılığı verdi. Goethe de, "aşırılıklardan uzak, huzur dolu gelişim" vaazlarıyla bu şekillenışı tamamladı.

"Genç Wether'in Acıları" Goethe'nin ilk gençlik eseridir, ve romantik dönemin ölümüne yakılan bir ağıt gibidir. Werther, gerçekte Goethe'nin kendisidir. Yakın arkadaşının nişanlısı Lotte'ye mantık ve sınır tanımaz bir aşkla tutulmuştur. Öykünün sonunda Lotte, kendisine romantik ve taşkın ve ..belli olmayan duygular vadeden şair Werther'in yerine, garantili ve huzur dolu bir gelecek vadeden devlet görevlisi nişanlısına tercih edecektir. Werther aşk acısına dayanamaz ve intihar eder. Böylece Goethe, siyasette olduğu gibi, aşkta da aşırı duyguların yıkıcılığını betimler. Hikayenin asıl kahramanı, acılar içinde intihar eden Werther değil, akılcı ve dingin bir aile yaşamını seçen Lotte'dir ve o hayatta kalandır.

Goethe, siyaset ve edebiyattaki bu tavrını ölümüne dek sürdürecektir. Alman şovenizmini ve savaşçı hamaseti yücelten Prusyacılık akımlarından ne denli nefret ederse, devrimin aşırılıkçı, yıkıcı ve de halkçı öğelerinden de o denli nefret etmektedir. Almanya'yı işgal eden Napolyon'la kişisel dostluklar kurmaktan çekinmiş ve 1789 devrimlerini halkçı aşırılıklarını törpüleyerek onu namlu ucunda Avrupa kıtasına taşıyan bu ufak-tefek adama hayranlığını gizlemiştir. "Ben devrimleri sevmem, çünkü yıktığı değerler, yarattığından fazladır." diyordu.

Tıpkı Alman burjuva sınıfı gibi, Goethe'de, atılganlıklara ve heyecanlara yer vermeyen evrimci ve "huzurlu" bir gelişimin idealize edilmesi vardır. Yazılışı onlarca yıl süren Faust adlı eserinde Goethe, bilim de zirveye çıkan Dr. Faust'un, ayartıcı şeytan Mefisto'yla giriştiği bir iddiayı anlatır. Anlaşmaya göre Mefisto, Dr. Faust'u hiçbir insanın ulaşamayacağı maceralara, rüyalar alemlerine, büyü savaşıların kahramanlıklarına, tarihi aşklara ve nice heyecanlara sürükler. Eğer Faust, yaşadığı bu anlardan birinde, "Dur geçme, ne güzelsin" derse, iddiayı kaybedecektir, kazanan Mefisto olacaktır. Eserin sonunda Dr. Faust, bütün o heyecan kasırgalarından geçip, asıl olanı, huzuru, amaçlı üretimde bulur. Yoksulluk, suç ve -devrimi çağırıştırdığı şüphesiz- "zorunluluk", Faust'un amaçlı üretimiyle refaha kavuşacak ülke topraklarından kovulacaktır. Geriye yalnızca, coşkunluk ve heyecanlardan vazge-

J. C. F. Schiller
1759 -1805

A lmanya'da 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Romantik felsefe akımının önemli düşünürü, şair, oyun yazarı ve tarihçi. Goethe'nin yanı sıra Alman klasik çağının en önde gelen isimlerindedir.

Schiller'in oyunları Alman tiyatrosunun standart repertuarında yer almaktadır ve balatları en sevilen Alman şiirlerinin arasında yer alır. Özellikle sanat ve eğitim konusundaki görüşleriyle haklı bir ün kazanmış olan Schiller, 1795 yılında yayınlanan İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Mektuplar adlı eseriyle Batı kültürünün bütün bir tarihini ortaya koyma yolunda bir denemeye kalkışmıştır. O, işte bu deneme çerçevesi içinde, modern insandaki bölünmüşlüğü ve yabancılaşmayı teşhis eden ilk düşünürlerinden biri olma onurunu taşır.

"Büyük başarıların sahipleri küçük işleri titizlikle yapabilmeye sabrını gösteren kişilerdir."

C. J. Heinrich Heine
1797 - 1856

"Eğer bir yerde kitapları yakıyorlarsa, orada eninde sonunda insanları da yakacaklardır."

**Silezya'lı Dokumacıların
Türküsü**

"bir damla yaş yok karanlık
gözlerinde
dişlerini gıcırdata gıcırdata
oturuyorlar tezgahta,
acıyı, açlığı çektik yeterince;
sana bir kefen örüyoruz
ey Almanya
bir örüp, üç küfür sallıyoruz
örüyoruz, örüyoruz."

çişin "hüzün"ü kalmıştır. Faust, uğursuz bir kadın kılığında, karşısına çıkar "hüzün"e şöyle seslenir.

"Ben sadece dünyayı dolaştım, her zevki saçlarından yakaladım. Beni tatmin etmeyi bırakıverdim. Kaçmak isteyeniyi de serbest bıraktım. (Bu sözle, Lotte'nin tercihi anıştırılıyor). Her çeşit hevesler duydum. Her istediğime ulaştım ve ulaştıkça, yeni arzulara kapıldım, böylece hayatımı fırtınalar içinde geçirdim. Önce büyük ve güçlü adımlar atıyordum. Ama şimdi basiretli ve tedbirli davranıyorum. Yeryüzünü yeteri kadar öğrendim. Öte dünyaya bakan pencere ise, bizim için kapalıdır. Kamaşan gözlerini kırparak oraya bakan ve bulutların üstünde kendine benzeyen varlık bulunduğuna vehmedenler, budaladır. (Gothe burada Almanya'yı "yeni hıristiyanlıkla ayağa kaldırmayı düşleyen gerici akımları mahkum ediyor) İnsan bulunduğu yere sımsıkı basmalı ve etrafına bakmalıdır. Becerikli olanlar için, bu dünya verimsiz değildir. Sonsuzluklarda dolaşmaya ne lüzum var! Onun bildiği şeylerin hepsi elle tutulabilir. Bu sebepten, insan hayatta yoluna devam etmeli, hayaletlerle karşılaşırda aldırış etmemeli, yolunda yürürken hem elem, hem haz duymalı, fakat hiçbir zaman emelleri tükenmemeli."

Dr. Faust, insanlığa, dinsel sofuluktan arınarak bu dünya için çalışmayı, haz ve üzüntü gibi tüm insani duyguları bu amaçlı çabaya bağlamayı öğütledikten sonra, bir übermensch (üstün insan) pozuna bürünerek, Goethe'nin her zaman sıradanlık ve cahillikle damgaladığı halka emirler yağdırır:

"Uşaklar, hepiniz yataklarınızdan kalkınız. Cesaretle düşündüğüm şeyi herkese sevinçle gösteriniz. Aletlerinizi alınız, kazma kürekleri işletiniz. Tasarlanan şey, derhal gerçekleştirilmelidir. Sıkı bir düzen ve hızlı çalışma, en güzel ödülü hak eder. Bu büyük eserin meydana gelmesi için bir işçiye, bir başçı yeter."

Tasarlanan şeyi hemen gerçekleştirecek "başçı" Goethe'yle aynı kentte, Weimar'da karargah kuran Prusya kralıdır. İşgalci Napolyon ordularını kovmak için halkı silahlandıran, bu amaçla onlara bir çok demokratik hak ve özgürlük vadeden, fakat vaatlerinin hiç birini tutmayan krala, Goethe, işte böyle destek oluyor. Demokratik hakları gökyüzüne ait hayaletler olarak ilan ediyor ve burjuva sınıfın "bırakın hakları, çalışın" diyor. Prusya kralı, Avrupa'nın en büyük düzenli ordusunu kurmaya yöneldiğinde, bu ordunun siparişlerini üstlenen sanayi ve ticaret kapitalistleri, Goethe'nin öğüdüne uyuyorlar ve devletin, o sağlam ineğin memesine asılıp, semiriyorlar.

1848 Devrimlerinde Edebiyat

Ama Goethe'nin öğütlerine uymayıp gökyüzündeki hayaletleri aramaya devam edenler vardı. Onlar en çok, Prusyalı kralın verdiği özgürlük sözlerini çiğneyip, tüm Almanya'yı koyu bir sansür ve baskı altında tutmasına öfkeleniyorlardı. Bu öfke, 1830'da Fransa'da patlak veren Temmuz olaylarında ve "cumhuriyet" sloganları altında savaştan Lyon barikatçılarıyla, iyice alevleniyordu.

Yavaşça kaynama noktasına gelen hoşnutsuzluğu ve başkaldırıyı, şairler taşıyordu. Hemen hepsi soylu ve zengin burjuva ailelerinden gelen bu şairler grubu, 1830'larda "Genç Almanya" adlı bir dergi çıkarmaya, ülkeyi dinsel bir sofulukla ve koyu gericilikle yöneten saray egemenleriyle, şiirin dilinden hesaplaşmaya başlamışlardı. Genç Almanya dergisinin yazarları arasında Heine, Mandt, Gutzw gibi tanın-

miş isimler vardı. Eserleri yasaklanıp sansüre uğruyor olsa da, onlar, neşeli burjuva salon eğlencelerinin ve aristokrat budalalarının vazgeçilmez parçası olmaya devam ettiler. Daha sonraki yıllarda, Marx'ın yakın bir dostu haline gelecek olan şair Heinrich Heine; **“Baloların sarhoş ediciliğini seviyorum. Ah bu eski kültür, ne kadar çok çekicilik var onda. Plebler kazanınca ne kadar sıkıcı olacak dünya.”** diyordu.

1842'de Almanya'daki gericiliğe karşı devrimci demokrasinin bayrağı haline gelen ve Karl Marx'ın editörlüğünde çıkan “Ren Gazetesi”ne şiirler yazmaya başladı Heine. Silezyalı dokuma işçilerinin ayaklanması, gerici rejimin düşmanı olan bu yürekli şairi, coşkunu, heyecanlı ve alabildiğine yalın şiirler yazmaya yöneltti. Silezyalı işçiler üzerine kaleme aldığı o en ünlü şiirinde, dokumacıların dilinden, krala, papaz takımına öfkesini bütün açıklığıyla yansıtır.

Marx'la yaptığı bir sohbet; **“beynim komünistleri selamlasa da, ben bu yıkıcı güçten korkuyorum.”** diyordu ya, aynı yıkıcı öfke Heine'nin kendisinde de vardı. Yoksa, şu dizeleri yazar mıydı hiç!?

**“Narin melodiler yayma
Barış flütü olma
Sen, isyan borusu ol
Kılıç şakırtısı, top gürlemesi
Vur, şakla, gürle, öldür”**

Heine ile aynı dönemde yaşayan, henüz oldukça genç bir şair ve tiyatro yazarı olan Georg Büchner, Almanya'da ilk illegal devrimci örgütün temellerini atmıştı. Adı “İnsan Hakları Komitesi” olan bu örgüt içinde zanaatçılar, Fransa'daki ayaklanmalara katılmış eski tüfekler ve işçiler vardı. Büchner kendine Fransız devriminin önderlerinden Danton'u örnek alıyordu. “Danton'un Ölümü” adlı ünlü tiyatro eserinde bu çağrıya yer veriyordu:

“Hayatımız çalışarak yavaş yavaş ölmekten ibaret. Biz onlarca yıldır darağacında sarkıp sallanıyoruz. ama kurtulacağız. Elbiseslerinde yama olmayanlara ölüm! Nefret! Aristokratlara ölüm! Ölüm! Ölüm!”

Büchner'in devrim fikrinde, burjuvaziye yer yoktu, ne de olsa onlarda elbisesinde yama olmayanlar takımındandı. Devrimi yalnızca yoksulların, proleter ve köylülerin başaracağına inanıyordu, burjuva sınıfa tam bir güvensizlik duyuyordu. **“Çünkü devrim onların unvanlarını, zenginliklerini yokeder. Aslında devrim bir güç sorunudur. Süngüye süngüyle karşı durmazsak, ne kadar yüce ve haklı prensiplere sahip olsak da zavalıca yenilen biz oluruz”** Büchner, 1848 devrimlerinden on beş yıl önce işte böyle konuşuyordu ve bu ikazın ne kadar yerinde olduğu on beş yıl sonra anlaşılacaktı.

İnsan Hakları Komitesi adına yayınladığı bildiriye Büchner “Kulübelere Barış Saraylara Savaş” çağrısıyla sonlandırıyor. Ancak, komite ihanete uğradı, üyelerin çoğu Almanya zindanlarında ağır işkencelerde öldüler. Büchner, son anda İsviçre'ye geçerek, bu ölüm kapısından kurtuldu. Fakat bu yenilgi ruhunda onarılmaz darbeler açtı. Umutсуzлuk ve yenilgi yıkımı içinde genç şair 23 yaşında hayata gözlerini yumdu.

Almanya'da burjuva ve zengin soylu ailelerden gelen edebiyatçılar, devrimci gelişmelerin hızlandığı 1840'lı yıllar boyunca bir anda devrimin önderleri haline gelen Marx-Engels'le ilişkiler kurdular. Fransa'da patlayan 1848 devrimi, kısa sürede Almanya topraklarına

**Karl Georg Büchner
1813-1837**

Alman oyun yazarıdır. 20. yüzyıl Alman tiyatrosunun temellerini atmıştır. Alman romantizminin aksine yapıtlarında, insanları toplumsal, tarihsel ve psikolojik boyutları ile ele aldı. 1835'de yazdığı, ilk oyunu olan “Danton'un Ölümü”, Fransız Devrimi'ni konu alıyordu. 1836'da yazmaya başladığı fakat yarıda kalan oyunu “Woyzeck”, temel karakterleri işçi sınıfından seçilmiş olan bu oyun, sonradan Alban Berg tarafından opera olarak bestelendi.

Thomas Mann
1875-1955

20. yüzyılın en önemli Alman yazarlarından biridir. 1895'te ağabeyi Henrich ile birlikte İtalya'ya gitti. 1914'te Münih'e döndü. 1929 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan yazar Nazi yönetimi benimsemediği için 1933 yılında Almanya'dan uzaklaştırıldı. 20. yüzyıl Alman romanının, çağdaş Avrupa eleştirel gerçekçiliğinin en önemli temsilcilerinden biridir. Eserlerini yazma sürecinin içiçe geçtiği görülür. Hemen hemen bütün yapıtları kendi yaşam öyküsünü temel almakla birlikte, bunların hiçbirinde öznellik çerçevesinde sıkışıp kalmamış hepsine evrensel bir anlam kazandırmayı başarmıştır. Goethe ve Tolstoy'un yanı sıra Wagner, Schiller gibi yazar ve düşünürlerle ilgili çalışma ve siyasal yazıları bulunan Thomas Mann, 12 Ağustos 1955'te Zürih'te yaşamını yitirmiştir.

sıçradı. Devrimci şair ve yazarlar, bir süredir yarattıkları etkiyle bereketli bir devrim toprağı oluşturmuşlardı.

Şair Freiligrath, -ki, Marx, Kapital'in bir cildini ona adayacak kadar bu şairi severdi-, Almanya'daki devrimin ideallerini şiirlerinde yüceleştiriyordu.

**“Cumhuriyet! Cumhuriyet!
O amansız, yüce bir çalışmaydı
Biz yendik kısa sürede
Cumhuriyeti kurduk süngüyle”**

Freiligrath bir başka şiirinde şöyle sesleniyor:

**“halklarla her yerde doğmuş özgürlük
hak var, madem ki doğmuş özgürlük
Hak! Özgürlük!”**

Günümüz okuyucusuna ve devrimci bilincine göre, oldukça basit görünen bu şiirler, 1848 devrimlerinde, Almanya'nın devrimci işçileri, köylüleri ve zanaatçıları arasında büyük yankı buluyordu. Cumhuriyet, hak, özgürlük -bir zamanlar Goethe'nin, gökyüzünün hayaletleri arasına yolladığı bu idealler burjuva sınıfın saflarından çıkmış şairlerin dilinde, emekçi kitleleri coşturan, daha sıkı bir savaşıma sürüklemek için ihtiyaç duydukları heyecanı veren bayraklar gibiydi. Basit, yalın ve net. Yıllar sonra Engels; **“Bir cumhuriyet sözü için ölürdük, ama o günler, şükür geride kaldı”** diyecekti. Engels'in duygularına katılmak elde değil.

Büchner, Heine, Freiligrath, 1848 devrimlerinin Almanya'daki hazırlayıcıları ve güçlü silahları oldular. Fakat devrimler başarısızlığa uğradığında, yenilginin çetin sınavlarından geçemediler. Burjuvazi, kendi safından çıkmış bu şair ve sanatçıların önemli bir bölümünü satın aldı. Ne var ki, Heine ve Freiligrath, umutsuzluk yüklü olsalar da, burjuvaziyle son nefeslerine dek uzlaşmadılar. Her ikisi de büyük yoksunluk ve sıkıntılar içinde öldüler.

Thomas Mann'dan Dar Kafalılar Geçidi...

Alman burjuva sınıfı, “cumhuriyet, hak, özgürlük” diyen devrimi boğmuştu, ama o devrimin mirasını yerine getirmek zorundaydı. Yoksa, İngiliz ve Fransız rakipleri karşısında hiçbir rekabet güçleri kalmayacaktı. Prusyalı Bismarck'ın kırbacını kabullenip Alman birliğini nihayet sağladılar. Geç ve geride kalmanın telaşıyla, üretimle en son teknikleri kullanabilmek için, her yerde tekelci birleşmeler gerçekleşiyordu; ülke demiryolları ve limanlarla donanıyordu. “Görkem” çağı başlamıştı. Üretilen her şey, rakiplerinin yaptıklarından daha yeni, daha etkin olmalıydı. Kömür ve demir madeniyle dolu ülkede “demir-çelik” çağı başlamıştı.

Burjuva sınıf, üretimdeki bu görkemli atılımla meşguldü. Sınai gelişimin doğrudan ürünü proletarya da, dünyanın en güçlü ve Marksist partisini yaratmakla meşguldü.

Müzikte Wagner'in, felsefede Nietzsche'nin dönemi idi. Burjuvazinin görkemi birincisine ışık, ikincisine karanlık olarak yansımıştı. Onbinlerce işçiyi barındıran fabrikalar, dev limanlar ve gemilerle yeryüzüne indirilip maddeleşen yüceliğin yanında, giderek küçülen sermaye grupları için özgürlük, cumhuriyet, sadece proleter partinin kararlı mücadelesinde dile getirilen tatlı bir düştü sadece. Tekelciliğin silindir gibi ezdiği burjuva kesimler için, Nietzsche'nin nihilizmi ve özgür insanın yitip gidişine ağıtları, bu gidişi tersine çevirecek bir übermensch

(üstün insan) arayışları, sonu Nazizmle bitecek maceranın ilk basamaklarıydı. Almanya, burjuva demokrasisinin yüce idealleriyle sarhoş olmadan, tekelci gericiğin batağına saplanmıştı bir kez.

Alman burjuva sınıfının gelişmesini anlatan en güzel eser, kuşkusuz, Thomas Mann'ın 1901'de basımı yapılan "Buddenbrook Ailesi"dir. Bu eserde T. Mann, okuyucuya, Kuzey Alman şehirlerinden Wbeck'te, yerel gazeteler ve cemiyet haberlerinden başka bir şeyin okunmadığı bu kentteki darkafalı burjuva yaşamını, Buddenbrooklar örneğiyle sunar.

Zanaatçılıktan ticarete atılan Buddenbrookların, 19. yüzyılın son yıllarına dek, ülkedeki değişimlere, isyan ve devrimlere karşı tepkilerini, yansız gibi görünen fakat alttan alta keskin bir ironiyle yansıtır Mann. Bu anlamıyla, roman, tipik bir Alman burjuva darkafalılığın ayrıntılı bir panoramasıdır. Kahramanlar, tümüyle burjuva çevredendir, anlatılan olaylar da bu çevrenin dışına çıkmaz. 1848 devrimi bile, sokaktakilerin gözünden değil, isyancıların kuşattığı belediye binasının içindeki burjuvaların gözünden aktarılır. Belediye meclis üyesi Konsül Buddenbrook, dışardan içeriye yağın taşların kabarttığı ölüm korkusundan daha güçlü bir nedenle, sadece huzursuzlanan kayın pederine bir araba bulmak için dışarı çıktığında, 1848 isyancılarıyla karşılaşır ve onlara şöyle seslenir:

"Düzeni bozdunuz, sokak lambalarını bile yakmadınız. Ne ilgisi var bunun ihtilalle..."

Alman burjuva sınıfı, 19. yüzyıl boyunca esir alan darkafalılığı, bundan daha iyi resmeden pasaj, zor bulunur. Roman, baştan sona durgun bir su gibi akar. Ne silahlar ateşlenir, ne kılıçlar şakırdar. Kahramanlar, hastalıklardan ya da ihtiyarlıktan ölüp gider. Thomas Mann, bütün yaşamlarını ellerindeki sermayeyi biriktirmeye adanmış bu aileyi, yine aynı temel üzerinde yıkıma uğratmayı ihmal etmez. Tüccar Buddenbrooklar, her alanda egemen olan tekelci güç karşısında tutunamazlar ve iflas ederler.

19. yüzyıl sonunda Almanya'da onbinlerce Buddenbrook vardır. Emperyalistleşen Almanya'nın tekelci sanayi gücüne katılamayıp, bu her alanda gericilik eğilimine karşı gelebilecek enerjiyi bulamamış liberaller ve küçük-burjuvalar, o yılların edebiyatındaki nihilist eğilimlere, sürekli yön değiştiren arayışlara temel oldular.

Barikatlarda Doğan İşçi Sınıfı Sanatı

Alman burjuva sınıfının damgasını vurduğu sanat, 20. yüzyılın başlarında bir arayış içine girerken, dünyanın en güçlü partisine sahip işçi sınıfı ise, saflarından henüz güçlü edebiyatçılar çıkaramıyordu. Bu durum sanat ve devrim ilişkisinin en can alıcı sorunlarından birine ışık tutuyor.

Alman işçileri, 20. yüzyıl başında, çoğu zaman 12 saate varan, çok yoğun ve disiplinli bir çalışmanın tutsağıydı. Tüm dünyanın proleterleri gibi, onların yaşamlarını da, makinelerin takırtısı, mekanik preslerin gümbürtüsü ve paydos saati sonrası yarı uykulu, bitmek bilmeyen eve dönüş yollarının soluk renkleri dolduruyordu. Yaşama tranvay duraklarının ve buğulu camların arasından bakanlar, yoğun düşünsel bir emek isteyen sanatsal etkinliğe nasıl ulaşacaklardı?

Öte yandan, işçi sınıfı adına düşünsel faaliyet içinde olan ve ona "organik bağlar"la ilişkilenen bir aydın tabaka söz konusuydu. Onlar, içinde yazamadıkları bu proleter dünyayı, ne denli bütünlüklü ve eksik-

Stefan Zweig
1881-1942

Öğrenimini Viyana ve Berlin üniversitelerinde, felsefe bölümü'nde tamamladı. İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Latince ve Yunanca öğrendi. Gazetelerde muhabirlik yapmaya başlayan Zweig, bir çok ülkeyi dolaştıktan sonra Zürih'e geldi. Birinci Dünya savaşı başlamıştı. Yazar; Viyana savaş karargahına "Savaş Arşivi Bölümü"ne memur olarak girdi. Savaş karşıtı kişiliğiyle tanındı. Gestapo'nun, evini basıp silah araması üzerine, ülkesini terk etmek zorunda kaldı. Önce İngiltere'ye daha sonra New York'a gitti. Zweig yolculuklarından birinde tanıştığı ve evlendiği, ikinci eşi Lotte Altman ile Brezilya'ya yerleşme kararı aldı. Bu kararını uygulayan yazar; çok sayıda deneme, öykü, roman ve yaşam öyküleri yazdı. Avrupa'nın ve ülkesinin içine düştüğü durumdan, büyük üzüntü duymaktaydı. Yaşamında yaşadığı büyük düş kırıklıklarının da etkisinde kalarak karısı Lotte ile birlikte intihar etti.

Anna Seghers
1900-1983

1900 yılında, Almanya'nın Mainz kentinde doğdu. Tarih, sanat tarihi ve sinoloji öğreniminin ardından devrimci aydınlar çevresine giren Seghers, 1933'te Almanya'da faşizmin iktidara gelmesiyle Fransa'ya sığınmak zorunda kaldı. Paris'te siyasal yayın organlarında çalıştı. 1940'ta Paris işgal edilince önce Marsilya'da 1941'de de Meksika'da yaşadı. 1942'de ABD'de yayımlanan 'Das siebte Kreuz'adlı romanıyla dünya çapında ün kazandı.

1947'de Almanya'ya dönüp Doğu Berlin'e yerleşti ve 1983'teki ölümüne dek orada yaşadı. Kleist, Büchner, Uluslararası Lenin Barış ve Marx ödülleri sahibi Anna Seghers, çok sayıdaki roman ve öykülerinin yanı sıra denemeleriyle de tanınmaktadır. Santa Barbaralı Balıkçıların Ayaklanması, Transit, Ölüler Genç Kalır, Yedinci Çarmih, Yoldaşlar, Ölü Kızların Gezisi, Türkçede yayımlanmış önemli yapıtları arasındadır.

siz yansıtabilirlerdi? Hayatı sokaklarda ve mülksüzler arasında geçmiş bir Gorki, ancak yüz yılda bir görülebilecek istisna sayılmıyordu. Almanya, böyle bir istisnaya dahi sahip olamadı. Bu yüzden işçi sınıfı, kendi edebiyatını kendisinin yarattığı koşulları, ancak ücretli kölelikten kurtulacağı bir toplumsal devrimden sonra bulabilirdi. O büyük güne kadar, çoğu burjuva saflardan kopup gelmiş bu "organik aydınlar", onlar adına sanatsal etkinlik yaratacaklardı. Sanatsal bütünlük, yani proleter sınıfın kendi sanatını bizzat kendisi üretmesi, toplumsal bir devrimin eseri olabilirdi. O güne dek yapılanlar, hazırlıktan, mirasın gözden geçirilmesinden ibaret kalacaktı. Toplumsal devrim çığıklarının sokakları doldurduğu 1918-1923 yılları ise, sanatsal bütünlüğe ulaşmada yarım kalmış bir başarının hikayesine tanık olacaktı.

Birinci emperyalist paylaşım savaşının hemen bitiminde, Almanya'da devrim patlak verdi. Karl Liebkneicht, Berlin'de toplanan yüzbinlerce işçinin önünde, sosyalist cumhuriyeti ilan etti. Fakat, sosyalizme ihanet eden sosyal-demokrat parti liderleri, devrimi ezmek için telkelci Alman egemenleriyle birleşmekten çekinmedi. Buna rağmen devrim, 1923'te kaldırılan son barikatlarla dek, döneme damgasını vurdu.

Bu çetin mücadeleler, ayaklanmalar ve barikatlarla dolu yıllarda, işçi sınıfı edebiyatı büyük bir canlılık gösterdi. Klaber, Gotsche, Hoezi, Bredel, Marchawitza ve Neuenkratz gibi yazar ve şairler, bizzat kattıkları o büyük devrim yıllarının canlı anlatımlarıyla dolu coşkun eserler verdiler. Bu eserler genelde basit diyaloglara dayanan, işçi sınıfına güncel devrimci savaşta net politik hedefler ve dersler gösterecek yalınlıkta, edebi üslup kaygısı gütmeden kahramanlarını en yüce ideallerle bezeyen eserlerdi. Onlar, kararlılığın, en üst biçimlere bürünmüş mücadelelerin ve sıradan insanları kolaylıkla etkileyecek sarsıcı olayların anlatımlarıydılar. Çok ucuza satın alınabiliyor ve kısa sürede okunuyorlardı. Amaç, acelesi olan bir devrimci sürece gereken ajitasyon-propaganda gücünü, edebiyatla pekiştirmekti.

Ayaklanma yılları, işçi sınıfı edebiyatı için ancak bir başlangıç vuruşu sayılan, devrimin canlı ideallerinin sıradan kişileri kahramanlaştırdığı olağanüstü günlerin resmidir. Ayaklanma yıllarında, devrimci kahramanlığın öne çıktığı edebiyat, kitlelerin üzerinde bir güneş gibi parlar.

Ama devrimin fırtınaları geçip, yerini durgunluk, iş ve geçim sıkıntısının günlük telaşı aldığında, işçi sınıfının edebiyatından geriye pek az iz kalmıştır. İşçi sınıfı, sanatsal bütünlüğü tek yanlı ve geçici bir süre sağlayan devrim günlerinden, kuşkusuz, siyasi birikim kadar, sanatsal birikim elde etmiş olarak çıkar. Ama bu bütünlük, sadece proletarya iktidarıyla sağlanabilecek, garantiye alınıp geliştirilecektir.

Zihne Açılan Üçüncü Göz: Sanat

1918-1923 Alman devriminin yenilgisi üzerine çokça yazıldı. Ama şimdiye dek pek az tartışılan bir olguyu burada masaya yatıralım. Komünist partisi ve sosyal-demokratlar arasında çokça parçaya bölünen Alman proletaryası, bitmek bilmeyen tartışmalar arasında, kendine uygun olan doğru devrimci yolu ayırdedip kavramakta zorlandı. Bu kavrayış eksikliğinin tarihsel ve sosyal temelleri yanında, bir de estetik-sanatsal birikim yoksunluğunu da vurgulamakta yarar vardır.

Lenin, Rusya'da işçi sınıfına hitap ederken, konuşma ve yazılarında sık sık Gogol, Puşkin, Şçerdin ve Çernişevsky gibi büyük ede-

biyatçılardan alıntı ve örneklere yer verirdi. Bu, anlamsız bir çaba değildi.

İnsanlar için kavrayışın çeşitli biçimleri vardır: İzlenimler, deneyimler, aktarımlar ve buna ek olarak bir de sanatsal algılayış. Rusya'da işçi sınıfının kavrayış kapasitesini arttıran, tam da bu sanatsal algılayıştır. Rusya'nın ele avuca sığmaz devrimci sanat yapıtları, işçi sınıfı partisinin ajitasyonlarından çok önce, emekçilerin algılayışlarında belirgin bir yer edinmişti.

Politikanın dilinin zorunlu darlığı, netleştirilmiş yalın hedefler, harekete katılımı sağlayan birleştirilip basitleştirilmiş simge ve kodlarla öylesine yüklüdür ki, insanlar kendilerini asıl harekete geçiren karmaşık etkileri, kendilerine özgü bakış ve kavrayışı, bu ortak potada eritmek durumundadır. Fakat, devrimin zorlu dönemlerle örüldüğü ve insanların herbirinin yoğunlaşan politik tartışma ve karmaşa içinde kendine ait doğruları bulmak zorunda bırakıldığı anlarda, onların yardımına sanatsal algılar yetişmelidir. Sanatsal algı, politik sloganların, simgelerin, kodların ardındaki asıl gerçeği görmelerine, ideolojik ve felsefi birikim yanında etkin bir rol oynar. Direnmenin Estetiği adlı yapıtında Peter Weiss, genç bir işçinin kimliğinde, bu sanatsal algının gücünü oldukça yerinde ifade ediyor.

“Kapalı bir bakış açısının ötesine geçip çok anlamlılığın olanak verdiği böylesine şaşırtıcı ifade biçimleri bizim için ve yaşadığımız mekanizmaları, durağan bir düzenlemenin yapılabileceğinden daha derinlemesine görmemizi sağlıyordu. Bu ifade biçimlerinin tipik özelliği, ayal gücümüzü harekete geçirip, bizi ilişkiler, benzetmeler bulmaya itmesi, böylece kavrama kapasitemizi genişletmesiydi.”

19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren çok önemli politik ve ideolojik başarılarla imza atan Alman proletaryası, bu gelişkinliğe paralel bir sanatsal etkinlik ortaya koyamadığı için, avucunun içindeki devrimin kaçışına tanık oldu. Elbette, 1918-1923 devrimlerinin yenilgisi tek başına bu yoksunlukla açıklanamaz; ama bu yoksunluğun vurgulanmadığı bütün açıklamalar, yine de eksik kalır.

Faşist Nazi partisinin iktidara gelişi, muazzam baskıları beraberinde getirdi. Sansürler, toplama kamplarına doldurulan milyonların içindeki sanatçılar, henüz doğmakta olan işçi sınıfı edebiyatını kesintiye uğrattı. Faşist Nazi iktidarı, emekçi hareket içindeki sanatın gücünün farkına vardığı için, en büyük darbelerden birini bu alanda gerçekleştirdi. Binlerce yazarın milyonlarca kitabı büyük meydanlarda isterik şenlikler ve vahşi bir içgüdünün harekete geçirildiği törenlerle yakıldı.

Toplama kamplarında krematoryumlara, gaz odalarına doldurulan milyonlarca insan düşünüldüğünde, kitapların yakılmasına önem atfetmek, pek naif bir yaklaşım gibi görünebilir. Fakat bu eylem, başlıbaşına, insanların en önemli direniş ve savaşım araçlarından birini, onların elinden alıyordu. Naziler, çılgınca bir isterinin güdülerıyla değil, ne yaptıklarını pekala bilerek, kitaplar yakıyordu.

Sanat, her insanın zihninde barındırdığı bir güçtür. Bellek denilen düşünsel güç, insan kendi varlığını korusun ve o varlık tehlikeye düştüğünde ona yardımcı olsun diye, milyonlarca yıllık evrimin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bellekte toplanan görsel ve işitsel izlenimler, tıpkı bilgisayarın mikroişlemcisi gibi, ideolojik ve sanatsal etkinlikler tarafından izlenir, derlenir, biçimlenir. İşçi sınıfının ideolojik düzenle-

**Peter Weiss,
1916 -1982**

Dokuma imalatçısı Yahudi bir baba ile aktris bir annenin oğludur. 18'ine kadar Almanya'da yaşamış' sonra Nazi soykırımı nedeniyle Londra'ya göç etmiştir.

Otobiyografik Ailenin Ayrılması (1961) ve Kaçış Noktası'nda (1962) romanları savaşın yıkıcı izlerini ve sömürünün, işkencenin karşısına dikilen bir başkaldırıyı ortaya koymuştur.

Unutmak Yok

Nerelerdeydin diye sorarsan
“Hep eskisi gibi”, diyeceğim.
Toprağı örten taşlardan
sözüdeceğim,
sürdükçe kendini
harcayan ırmaktan;
ben yalnız kuşların
yitirdiklerini bilirim,
gerilerde kalan denizi bilirim,
bir de ağlayan
ablama.
Neden ayrı adlarla
anıyor ülkeler, neden
günler
yeni günleri izliyor?
Neden koyu bir gece
birikiyor ağızda? Neden ölümler?
Nereden geliyorsun diye
sorarsan bölük pörçük
kelimelerle konuşmak
zorundayım,
ağzı zehir gibi yakan araçlarla,
çoğu çürümeye yüz tutmuş
hayvanlarla
ve avutamadığım yüreğimle.
Andaç değil yanımızda
götürdüklerimiz
unutuşta uyuklayan sarımsı
kumru değil,
yaşlarla kaplı yüzler,
boğazımıza yapışan eller
ve yapraklardan sıyrılan şey:

meler üreten yapıları, çıplak baskıyla dağıtıldığında, ortaya çıkan boşluğu sanat, kendi etkinliği ölçüsünde doldurabilirdi. İşte bu tehlikeyi bertaraf etmek için Naziler, enerjilerinin önemli bir bölümünü sanatsal yıkıma harcadılar.

Bu yıkımın sonuçları felaket oldu. Toplama kamplarına girmekten kurtulanlar, başka ülkelere göç ettiler. Edebiyatçılar Almanya’dan adeta topluca göç ettiler; geriye bir avuç Nazi yanlısı sanatçı kaldı. Avrupa’nın çeşitli ülkelerine sığınan yüzlerce edebiyatçı, Nazi iktidarına karşı bir umut olarak gördükleri Kominternin “Halk Cephesi” çağrılarını coşkuyla desteklediler. Heinrich ve Thomas Mann, Stefan Zweig, Alfred Doblin, Toller, Becher gibi edebiyatçılar ne yazık ki Alman topraklarında hayat bulma şansı kalmayan bu cephe politikasının açık destekçileri haline geldiler.

Demokratik Almanya’nın Kararı

50 milyondan fazla insanın ölümüne yol açan 2. Paylaşım Savaşına dair, en başta SSCB ve Fransa’da yüzlerce eser yazılmıştır. Ancak, o yılları anlatan Alman eserleri pek azdır. Çünkü bu cehennem yıllarını içeriden gözlemlerle aktaracak edebiyatçılar yoktu Almanya’da. Yazılanlar ise, ya yurtdışındaki sürgün yazarlardan geldi ya da toplama kamplarından kurtulanlardan.

Yurtdışında sürgün hayatı yaşayan edebiyatçılar içinde Anna Seghers’in ismi özellikle anılmaya değer. 1928’de Almanya Komünist Partisine katılan ve 1933’te Paris’e yerleşmek zorunda kalan Seghers, hem savaş öncesi hem de savaş sonrası Almanya’sının en geniş panoramasını, bir çok eserle okuyucuya sunar.

İlk eserlerinden biri, 1934’te Avusturya’da patlak veren anti-faşist silahlı ayaklanmayı anlattığı “Şubat’a Giden Yol” dur. Seghers, bu eserde kahramanlarını ayaklanmanın içinde şekillendirir, diyaloglar basittir, kahramanların çok katmanlı kişilikleri yoktur ve daha çok olaylar ön plandadır. Seghers, ağırlığı Avusturya Sosyal-Demokrat Partisi liderlerinin korkunç sonuçlara yol açan yanlışlarına vermiştir. Roman, yarattığı kahramanlardan çok, bu ideolojik yaklaşımları ve silahlı bir ayaklanmaya ilişkin çarpıcı dersleriyle akılda kalır.

Engels, maden ocaklarında çalışan işçilerin hayatlarını ve mücadelelerini anlatan bir eseri kendisine gönderen Minna Kautsky’ye şu satırlarla cevap verdiğini unutmayalım:

“Ben asla bu tür ideolojik şiirin karşısında olmadım. (...) Muhteşem romanlar yazan çağdaş Rus ve Norveç yazarlarının hepsi ideolojiktir. Ancak ben, eğilimin, durum ve eylemin sonucunda, kendiliğinden doğması gerektiğini düşünüyorum, bu eğilimi özellikle vurgulamak gerekmez ve yazar kendisinin betimlediği toplumsal çatışmaların gelecekteki tarihsel çözümünü okura kendisi sunmak zorunda değildir.”

Anna Seghers, ilk eserlerinde Engels’in bahsini ettiği ideolojik karmaşaya fazlasıyla ağırlık veriyordu. Fakat, sonraki eserlerinde çok yönlü, çok katmanlı kahramanların elle tutulur derecede gerçekçi betimlemeleri ön plana çıktı. Bu sayede Anna Seghers, 1918-23 yıllarının yetiştirdiği türden basit, yalın ve ideolojik romancılardan çok daha derin etkiler ve izler bıraktı. Özellikle “Ölümler Genç Kalır” romanında, Spartakist ayaklanmadan 2. Dünya Savaşı sonuna değin uzanan olaylar zinciri içinde, sanki hiç göç etmemiş ve o topraklarda yaşamış gibi, Almanya’nın gerçekçi bir görünümünü sunar.

Seghers'in sürgünlüğü nihayet 1947'de sona erer ve doğduğu topraklara geri döner. Fakat bu kez yeri, Nazi faşizmini yenilgiye uğratan Kızıl Ordunun işgali altında, yeni bir yaşama hazırlanan Demokratik Alman Cumhuriyeti'dir.

Herkesin kafasındaki soru, "Ölüler Genç Kalır" romanında belirlendiği gibi, Nazilerin peşinden sürüklenen ya da seslerini çıkarmayarak bu zulüm düzenine sessizce ortak olan milyonlarca Almanın şimdi hedef olarak gösterilen sosyalizm ideallerine nasıl uyum sağlayacağıdır. Seghers "Karar" adlı romanında, bu çetrefilli sorunu, keskin gözlemler eşliğinde okuruna yansıtır.

Savaş sonrası Almanya, yıkım halindedir. Oradan oraya sürüklenen milyonlarca mülteci, toplama kampından kurtulurlar, bombardımanlarla enkaz haline gelmiş kentler ve fabrikalar, Nazi yalanlarına kanmanın veya bunlara başkaldırmayıp sessizliği seçmenin utancıyla başbaşa kalan, cephede kalan ölülerini inatla beklemeye devam eden bir halk, sosyalizmin gücü haline nasıl getirilecekti?

"Kaygı ve pişmanlık, yıkıntılarda çalışanlarda görülen uyum hastalığı gibi yapışmıştı insanlara. Sabahları çıkarıp attıkları, kurtulduklarını sandıkları bu duygular akşamları yine ruhlarına girip yerleşiyordu insanlar kararsız ve yıldı."

Nazi zulmüne sessizce ortak olmuş Alman halkına karşı öfke içinde değildir Seghers, onların ruhlarını kemiren pişmanlık ve kaygıları, bir doktor titizliğiyle irdeler. Enkaz halinde bir ülke ve bu enkazlar içinde pişmanlıklarıyla yaşayan insanları yeniden ayağa kaldırıp sosyalizm idealleriyle donatmak için olağanüstü çaba sarfeden bir avuç insana yer verir romanında Seghers. Bu hümanist yaklaşımına rağmen, politik uyanıklığı da elden bırakmaz. Roman kahramanlarının bir kısmı "Ölüler Genç Kalır"daki tiplerdir. Bu olgu, hem mücadelenin hem de yıkılan ama yokolup gitmeyen faşizmin, tekelci kapitalist egemenlikteki temellerine bir göndermedir.

Karar romanının asıl kahramanları, Nazi döneminde suskun kalan insanlardır, bu insanların dönüşümü, idealize edilmeden ve sessiz sedasız bir üslupla aktarılır. Önceleri halk, "Bu fabrikalar artık sizin" sözüne bir anlam veremezler, fakat yaşadıkları zorluklara kendi kendilerine çözüm buldukça ve siyasi önderler insanları bu şekilde yönlendirdikçe, kararlarını vereceklerdir. Yeni duruma en hızlı adapte olanlar ise, her zaman olduğu gibi, gençlerdir. Seghers, çok çetrefilli bir konuyu, sanatın ve sanatçının bütün yapıları saydamlaştıran gücü ve zengin kavrayışıyla adeta tereyağından kıl çeker gibi çözümlenmiştir.

Seghers gibi, 20. yüzyıl Alman edebiyatında seçkin bir yeri olan Becher, zorunlu sürgün yaşamından sonra Demokratik Alman Cumhuriyeti'ne yerleşti. Becher, bu ülkede Kültür Bakanlığı da yapmıştır. Nazi döneminde yurt dışına çıkan S. Zweig ve Komünist kimliğiyle tanınan şair Toller, zaferden önce, umutsuzluk içinde intihar etmeyi seçtiler. Çoğu sürgün yazar, zaferden sonra da geri dönmedi, Nazi partisini açık ya da sessizce destekleyen Alman halkını affedemediler.

Oysa, Nazi Almanya'sında, küçük gruplar halinde direnişi sürdüren gruplar her zaman vardı. Üstün bir cesaret isteyen bu direnişte yürekli insanlar, inanılmaz işkenceleri ve vahşi idamları göze almıştılar. Bu direniş gruplarından en ünlüsü, Kızıl Orkestra adıyla bilinen ve Kızılordu istihbaratı tarafından yönlendirilen gruptu. Komünist parti-

aşınmış bir günün karanlığı
acıyı kanımızda tatmış bir günün.

İşte menekşeler, işte kırlangıçlar
bize sevinç veren ne varsa,
geçici ve küçük duyarlıkların
yan yana görüldüğü süslü
kartpostallarda.

Ama bu sınırın ötesine
geçmeliyim,
dişlemeliyim sessizliğin
çevresindeki kabuğu,
ne karşılık vereceğimi bilemem:

öyle çok ki ölüler,
ve öyle çok ki al güneşle
yarılmış hendekler,
ve öyle çok ki
gemilere vuran miğferler,
ve öyle çok ki öpüşlerle
kilitli eller,
ve öyle çok ki unutmak
istediklerim.

Pablo NERUDA

Andrey Voznesenski
1903 – 1950

GOYA

Ben Goya'yım!
Çorak bir tarlaya kuzgunlar gibi
süzülen düşman
yuvalarından oydu gözlerimi.
Ben acıyım!

Ben iniltisiyim
savaşın. 41 karlarında yanmış
şehirlerim ben.

Ben açlığım!

Ben kırılmış boynuyum
çıplak alana çanlar gibi
sallanarak asılmış
bir ihtiyar kadının...
Ben Goya'yım!
Ey gazap üzümleri!
Top sesleriyle yürüdüm Batı'ya,
çağrısız konuğun külleriyim
ben!

O unutulmaz göğe tabut
çivileri gibi
sert yıldızlar çaktım!
Ben Goya'yım!

Andrey Voznesenski

nin en cesur, en yetenekli unsurlarının yöneticiliğindeki bu grup, Nazi ordu karargahlarına dek sızmış, derlediği istihbaratları SSCB'ye aktararak, Nazilerin yenilgisinde belirleyici rol oynamıştı. Ne yazık ki, diğer gruplar gibi, Kızıl Orkestra'ya dair gerçekleri anlatan eserler pek az. Dilimize çevrilen bir eser ise, özellikle SSCB ve Stalin yönetimine karşı küfüre varan suçlamalarla dolu.

Nazi zulmüne karşı içerden yürütülen bu müthiş mücadelelere dair, pek az tanık hayatta kaldı. Kızıl Orkestra'nın hemen bütün elemanları yakalandılar ve vahşice yokedildiler. Toplama kamplarında sağ kalmayı başaran bir avuç yazar, savaş sonrasında "toplama kampı edebiyatı"nı oluşturdu. Kamplarda yaşanan vahşet, roman, tiyatro ve anı kitaplarında tüm çıplaklığıyla dünyaya duyuruldu. Bu edebiyatçılar sayesinde insanlık faşizmin akıl almaz iğrenç yüzünü gördü, tanıdı ve insanlığın ortak belleğine yerleştirdi. Bu eserler, 20. yüzyıl Avrupa emekçi kültürünü ve algılayışını oluşturan etkiler yarattı. Avrupalı emekçiler, bugün dahi Nazi kalıntılarına, faşist partilere geçit vermiyorsa, işte bu edebiyat eserlerinin yarattığı etkiler sayesinde. Nazi dönemi anlatımlarından yola çıkarak "Soruşturma" adlı tiyatro eserini kaleme alan Peter Weis, insan aklının sınırlarını zorlayan vahşetin belgelerini, bir tokat gibi faşizmin yüzüne vurdu.

Peter Weis, henüz genç bir emekçi olarak, Nazi dönemini sürgünde geçirdi. "Direnenin Estetiği" adlı büyük hacimli eserinde, hem kendi deneyimlerini, hem de Nazi Almanya'sında korkusuzca mücadele eden ve idam edilen yoldaşlarını anıyordu. Bu roman, 1920'leri, İspanya İç Savaşını, Komintern içindeki tartışmaları, 2. Paylaşım Savaşındaki amansız mücadeleyi, hem politika hem de sanat cephesinden ele alarak, okuyucuyu bir hesaplaşmanın içine çekiyor.

Görüldüğü gibi, savaş sonrası Alman edebiyatının temel konusu, Nazi vahşetinin sorgulanması oldu. Vahşet öne çıkarken, anti-faşist savaşımın anlatıları arka planda kaldı.

20. yüzyılın ikinci yarısında, Almanya'nın uçsuz bucaksız kültürel mirasının sahiplenicileri, bağrından dünya çapında yazarlar çıkarmaya devam etti. Heinrich Böll, Gunter Grass, Peter Handke, Ingebor Bachmann, en çok bilinenlerdir. Federal Almanya'da yaşamayı tercih ettiği halde faşizmin tehlikesinin tekeli egemenlikle birlikte temellerini koruduğunu oyunlarında dile getiren Martin Walser, özel bir ilgiyi hakediyor. Ne var ki, yayın hayatınıza yön veren tekellerin ilgi si aynı yönde olmadığı için, savaş sonrası Almanya edebiyatının devrimci fikirleriyle öne çıkan yazarlarını tanıma fırsatı pek az oldu.

Almanya'da devrim ve edebiyat konulu bu deneme çabasında, Brecht gibi bir devin hiç sözünü etmediğimizi, okuyucu farkedecektir. Brecht, en başta, tiyatro alanında yarattığı devrim niteliğindeki yenilikler ve bakış açısıyla tarihte yerini aldı. Bu açıdan Brecht'i "Devrim ve Tiyatro" başlığı altında incelemek daha faydalı olacaktır.

Yazının başında söylediğimiz gibi, Avrupa kültürünün en önemli taşıyıcılarından olan Alman edebiyatını bütün yönleriyle ele almamız mümkün değildi. Devrim ve isyanların altüst edici dönemlerinde, edebiyatın ve yazarların yeri gibi, kendi sınırlarını çizmiş bir konuda, birkaç örnekle yetinmiş olmamız, umarız ki okuyucu tarafından bir eksiklik olarak değil, ama burada sözü edilmeyen ya da şöyle bir anılıp geçilen yazarlara olan merakı yaratma girişimi olarak algılanır.

Ekim Devrimi , Toplumcu Gerçekçilik Gorki-Şolohov

Özgür Güven

19. yüzyılın sonuna doğru sosyalizmin en güçlü olduğu ülke olarak Rusya öne çıkmış, bu durum ilk meyvesini de 1905 Devrimi ile vermişti. Sonrasında, Birinci Emperyalist Savaş bütün dünyada devrimci krizi olgunlaştırırken, 1917 Büyük Ekim Devriminin zafiriyle proletarya, çöküş dönemine giren emperyalist kapitalist sisteme ilk büyük ve öldürücü darbeyi vurdu. Bu büyük, çığır açan tarihsel olayın her alanda yansımaları, sonuçları, kendisini göstermesi, ifade etmesi de kaçınılmazdı.

Kapitalist toplumsal ilişkiler sisteminin yıkılması ve yeni bir toplumsal sistemin, sosyalizmin kuruluş süreci, kapitalizmden sosyalizme geçiş süreci kaçınılmaz olarak sanat alanında da kendi yaratıcı yeni biçimini ortaya çıkardı: Bu, toplumcu gerçekçi sanat oldu. Ekim Devrimiyle birlikte başlayan kapitalizmden komünizme geçiş çağı, bireyle toplum arasındaki yeni ilişkileri, yeni bir yaşam biçimini, üretim ve değerler sistemini ortaya çıkardı. Bu gelişmeler, yeni toplumun tarihsel gelişmelerine denk gelen yeni bir sanat tarzı olarak toplumcu gerçekçi sanatın doğmasına, gelişmesine yol verdi.

Lenin, her halkın kültürünün içinde demokratik bir kültürün öğelerinin de varlığına dikkat çeker. Bu demokratik kültür öğeleri, kendilerini gösterip, geliştirecek tarihsel koşullara Ekim Devrimiyle kavuştu. Toplumcu gerçekçi sanat, sinema da Einseintein, müzikte Şostakoviç, edebiyatta Gorki, Şolohov gibi büyük ustalar tarafından geliştirildi, güçlendirildi, özellikleri gösterildi. Burada Gorki, Rus edebiyatının yeni bir nitelik olarak toplumcu gerçekçi edebiyatın kurucusu oldu. Eserlerinde, bu yeni sanatın karakteristik özelliklerini de ortaya koydu: kapitalizmin evrensel bir eleştirisini yaparken, aynı zamanda daha önceki gerçekçi sanat-edebiyat akımlarından -naturalizm, eleştirel gerçekçilik gibi- farklı olarak yeni toplumun kuruluşuna büyük bir coşkuyla katılan yeni insanı çizerken, o, kendi tavrını da ortaya koyuyordu.

Devrimin güçlü saldırılarıyla, dalgalarıyla sarsılan Rusya'da Gorki, uzlaşmaz sınıflar arasındaki karşıtlıkları gerek çizdiği kişilerle, gerek anlattığı olaylar ve olgularla açık biçimde sergiler. Burjuva sınıfın ve otokrasinin içinde olduğu zamanı mutlaklaştıran, kalıcı kılan, açgözlü, hırslı, doymak bilmez ve her türlü değişime karşı çıkan karakterleri olduğu kadar, bunun karşıtını, proleter sınıfı da çizer. Proleterlerin ve emekçilerin nasıl ezildiğini, sömürüldüğünü, aşağılandığını ama bütün bunlara rağmen bu sınıfın umutlarını, geleceğe bakışını, ileri yürüyüşünü de çizer. Elbette salt bu iki sınıfa mensup karakterlerle yetinmez, toplumun her türlü konumunu, her türlü karakterini de çizer: Dar-kafalı, sözümlü ona yol göstericileri, askerleri, vahşi yaşam koşullarının insanlıktan çıkardığı iler-tutar yeri kalmamış lümpen proletaryayı, polis ajanlarını, fahişeleri, dilencileri, hırsızları... Yani toplumda yer alan

Gorki
1868-1936

Aleksey Maksimoviç Peşkov daha çok bilinen adı İle Maksim Gorki, nakliyecilik yapan babasını 5 yaşındayken kaybeder, annesi yeniden evlenince doğum yeri olan Novagrod'a döner. 11 yaşında tamamen öksüz kalır ve anneannesi ve büyük babası tarafından Astrahan'da büyütülür. Masalları ile büyüdüğü anneannesinin üzerinde büyük etkisi vardır. Gorki yalnızca birkaç ay okula gidebilir. 8 yaşında çalışmaya başlar, bu sayede Rus işçi sınıfının yaşamını yakından tanır. Bir gemide bulaşıkçılık yaparken okuma merakı sarar. Sonraki 5 yıl boyunca değişik işlerde çalışarak, daha sonra yazılarında kullanacağı pek çok izlenimi edindiği büyük Rusya turuna çıkar. 1905'de Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisine resmi olarak üye olur ve Bolşeviklerle beraber hareket eder. 1906'da ABD'ye seyahat eder aynı yıl Rusya'dan ayrılıp İtalya'da Kapri Adasındaki villasında yaşamaya başlar. 1913'te tekrar Rusya'ya döner Sovyet Yazarlar Birliği Başkanlığı yapar.

N. G. Çernişevski
1828- 1889

Rus devrimci demokrat, materyalist filozof, eleştirmen ve sosyalist. Bazıları tarafından bir ütopyacı sosyalist olarak değerlendirilmiştir. 1860'larda devrimci demokratik hareketin önderi konumundaydı.

Yoksul bir papazın oğlu olarak Saratov'da 1828'de doğdu. 1850'de St. Petersburg Üniversitesi'nden mezun oldu. 1862'de tutuklanmış ve hapsedilmiştir. Petropavlovsk zindanında 4 ay gibi kısa bir süre içerisinde Nasıl Yapmalı? isimli ünlü romanını yazmıştır. Zindandan dışarıya başka hiçbir yazının çıkmasına olanak olmadığından, roman türü, daha çok yazarın dünya görüşünü dışarı çıkarmasının bir yolu olmuştur. Yazar romanda bir aşk hikayesini anlatıyor görünse de aslında sosyalizme ait bir kurgudan bahsetmektedir. Roman, Rusya'da devrimci gençliğin oluşumunda büyük bir rol oynamıştır.

1862 yılında 'idam' hükmü verilmiş, ardından cezai kölelik ve daha sonra Sibirya'ya sürgüne çevrilmiştir. 17 Ekim 1889'da, 61 yaşındayken ölmüştür.

hiçbir insan konumu, durumu onun keskin gözleminden, kaleminden, eleştirisinden kaçamaz, yaşam bütün renkleriyle, canlılığıyla, çeşitliliği ve karşıtlıklarıyla Gorki'nin eserlerinde yerini alır. Kapitalizmin izbelerde sürdürdüğü insanı çizdiği gibi, Gorki'nin bizde en çok bilinen kahramanı "Ana" da olduğu gibi bu koşullarda devrim mücadelesine atılan yeni insanı da, insandaki değişimi de anlatır. Onun karakterleri, her zaman görüşlerini ortaya koyarken kendi sınıf güdüleriyle hareket ederler. Onun eserlerinde karakterler, bireyler ister olumlu çizilsin ister olumsuz, farketmez, hiçbir zaman kendi sınıfsal özünün dışında yer almaz.

Gorki'de gerek olaylar, gerek çizdiği karakterler, kişiler kendi tarihsel kesiti içinde yer alırlar. Boris Suçkov bunun nedenini şöyle açıklıyor:

"Gorki, olayların karmaşık ilerleyişinin, yaşamdaki acımasızlığın, adaletsizliğin, yoksulluğun ve ıstırapın ardında yatan şeyi, yani, insan yaşamından yoksulluğu ve ıstırapı kaldırmaya yönelik bir gelişimi hazırlamakta olan neden ile etkinin o hiç durmayan hareketini algılamıştır."

Bu tarihsel bakış, kavrayış, sadece Gorki'nin değil toplumcu gerçekçi edebiyatın temel özelliklerinden biridir.

Gorki'nin halkın içinden gelen alt tabakalardan karakterleri çizimindeki büyük başarısını belirleyen de işte bu karakterlerin ve kitlelerin hareketinin yönü, tarihsel rolü, tarihsel görev kavrayışıdır. Gorki'nin çizdiği kişiler, özellikle de alt sınıfları anlatırken çizdikleri öyle çok iyi eğitim görmüş kişiler değildir. Ama yaşamın o karmakarışık, bilinmezliklerle dolu labirentlerinden çıkış yolunu bulacak kadar da aydın düşünebilen insanlardır. Onların bu aydın karakteri, sınıfsal konularından kaynaklanır. Çünkü Gorki, karakterlerinin hemen tamamını daha ilk gençlik yıllarından başlayarak adım adım gezdiği Rusya'nın mujiklerinden, işçilerinden, izbelerde yaşayan yersiz-yurtsuzlarından damıtır. Onun çizdiği karakterler yaşamın içinden çıkıp gelirler. Bu nedenle, yaşama dair her konuda düşünceleri, bir tavırları, söyleyecekleri bir şeyleri vardır.

Gorki'nin bütün yapıtlarında kendini gösteren ve yine toplumcu gerçekçi sanatın özelliklerinden biri olan insana yaklaşımındaki Marksist hümanizmdir. Burada öne çıkan, insanın maddi, manevi, her türlü kölelikten ve sömürüden kurtulup, toplumsal insan olmasıdır; gerek kendi emeğine yabancılaşma olsun, gerek topluma yabancılaşma olsun, Gorki'nin eserlerinde mahkum edilir. O, bunu, kapitalizm koşullarında yaşayan insanın düşürüldüğü aşağılanmayı anlatırken yaptığı gibi, devrim uğruna mücadeleye atılan ve özgürleşen insanı anlatırken de yaptığı karşılıklı gösterme yoluyla yapar. Onun eserlerinde özgürlük uğruna mücadeleye atılan emekçi insan, insanın iyi ve soylu tutkularının taşıyıcısıdır. Gorki'nin eserlerinde yer alan insanlar Rus halk kitlelerinin içinden kişilerdir. Bu özellikleriyle kitlelerin mücadelecisi, yaratıcı, dönüştürücü karakterini canlı olarak sergilerler. Kitlelerde açığa çıkmaya başlayan yeni kolektif çalışma ve kolektif mülkiyet üzerinde şekillenen yeni insanın çizimi, ancak Gorki gibi sanat alanında yeni bir çığır açan sanatçılar tarafından yapılabilirdi.

Toplumcu gerçekçi sanatın kurucusu Gorki'de olsun, ondan sonra gelen ve bu sanatı geliştiren diğer sanatçılarda olsun en iyi eserler epik eserler oldu. Onlara bu epik özelliği veren toplumun gerçekçi bir çizimi olduğu kadar, toplumdaki çok yönlü ilişki ve çatışmayı, çelişmeyi

anlatmanın en iyi yolu olmasıdır. İster Şolohov'da olsun ister Ehrenburg ya da diğerlerinde, toplumun içinde bulunduğu nesnel koşulları, bu koşulların insanları insanlarında bu koşulları karşılıklı olarak değiştirip dönüştürmelerini yansıttıkları eserlerin epik olması bundan ileri geliyor.

Toplumcu gerçekçi sanatçılar tarihsel olarak işledikleri eserlerinde, tarihi tüm gerçekliği içinde, sürekli hareket halindeki kitlelerin, toplumsal sınıf ve katmanların mücadelesiyle birlikte verirler. Ki tarihin asıl yaratıcısı da bu sınıflar ve katmanlar arasındaki mücadeleyle ifade edilen kitlelerdir. Toplumcu gerçekçi yazar, salt bu mücadelenin bir resmini çizmekle, fotoğrafını çekmekle kalmaz; tarihin temel yönünü de tarihsel sürecin nesnel gelişimi içinde gösterir. Toplumda var olan bütün sınıf ve tabakaların karşılıklı ilişkileri, çatışmaları ve etkileşimlerine bağlı olarak temel olanın yanında ona tabi olanı, ikincil olanı ve karşı çıkanyla birlikte verir; hem toplumsal hareketin ileri yönelimini, hem buna karşı çıkan güçlerin boşuna çabalarını birlikte, karşılıklı etkileriyle işleyerek verirler.

Gorki'den sonra toplumcu gerçekçi edebiyatın büyük ustalarından Şolohov'un başyapıtı sayılabilecek epik şaheseri "Durgun Akardı Don"da geçmişle bugünün, bugünle geleceğin nasıl büyük bir mücadeleye girdiğini, eskinin çöküş sürecini ve insanın kendi tarihini bilinçli olarak yapmaya girişmesini nasıl verdiğini görmek mümkün. Şolohov bu büyük eserinde, Rus edebiyatında kendisinden önce gelen gerçekçi yazının birikiminden yararlanmakla yetinmez. Nasıl ki, bilimsel sosyalizm kendisinden önceki felsefe-ekonomi-politik ve sosyalizm anlayışlarını, birikimini eleştirel bir süzgeçten geçirip yeni bir sentez olarak doğduysa, toplumcu gerçekçi romanda Şolohov'un yaptığı da bu olmuştur. Şolohov, Dostoyevski'den Tolstoy'a, Herzen'den Puşkin'e kadar bütün Rus gerçekçi yazınının birikiminden yararlanırken, yeni bir sentez olarak toplumcu gerçekçi romanı güçlendirir.

Şolohov'un ister öykülerinde isterse romanlarında olsun, çizilen karakterin iç dünyası çok canlı biçimde bütün zenginliğiyle çizilir. Öyle ki, onun içindeki fırtınalarla, o kişinin karakterini belirleyen tarihsel çatışmaları, çelişmeleri ve bütün süreci birlikte, o durdurulamaz hareketi içinde verir. Çünkü Şolohov'da insan, tarihin bir nesnesi olduğu kadar tarihi yapan bir öznedir aynı zamanda. Bu nedendir ki, onun eserlerinde yarattığı kişiler bireysel olanla tarihsel olanın, bireysel olanla toplumsal olanın diyalektik birliği içinde çizilir, var olurlar.

Şolohov, "Durgun Akardı Don'da, Birinci Emperyalist Savaşı, iç savaşı, devrimi çizerken, çöküp giden, yenilen eski yaşamın, kapitalist sistemdeki insanın, bireyin bir çözümlemesini yaparak başlar. Bunun vardığı yer kapitalizmin bir çözümlemesi olur. Ama bu çözümlemede aynı zamanda Şolohov, toplumdaki dönüşümü, bu dönüşüme ayak direyen, diremeye çalışan insanın içinde bulunduğu ruhsal durumu, karşı sınıflar arasındaki savaşı da bütün sertliği içinde çizer. Topluma bin bir yolla bağlı bireyin bu çözümlemesi ve toplumdaki büyük dönüşümün sıçrama noktasını verirken Şolohov, tekil olanla birlikte, aynı zamanda onu genel olanla bağlantısı içinde verir: Bütün bir süreç, tekil olanla genel olanın ustaca çizimi içinde ve bütün canlılığıyla.

Bu epik romanın ilk bölümlerinde Şolohov, Don kıyısındaki bir Kazak köyünü, bu köyde yaşayanlarıyla birlikte çizerken, aslında bu özel olandan hareketle Kazakların hem ulusal-tarihsel geleneklerini, alışkanlıklarını, ahlak anlayışlarını, birbirleriyle ilişkilerini hem de üre-

Aleksandr Ivanoviç Herzen
1812-1870

Dekabrist isyanı gözünü açmış ve kendisini "saf ve temiz" kılmıştı. 1840-1850 derebeylik Rusya'sında yaşadığı devrin en büyük düşünürleri katına yükselmesini bilmişti. Hegel'in diyalektiğini sindirmiş, bu diyalektiğin "inkılabın cebir ilmi" olduğunu anlamıştı. Hegel'den daha ileri gitmiş. Feuerbach'ın peşinden yürüyerek, maddeciliğe kadar varmıştı. Tabiatın incelenmesi hakkında mektupların birincisi olup, 1844 yılında yazılan Tecrübecilik ve Fikircilik adlı makalesinde onu, birçok tecrübeci tabiat alimlerini, zamanımızın birçok fikircilerini ve yarı-fikircilerini bugün bile aşan bir düşünür olarak görüyoruz. Aleksandr Herzen diyalektik maddeciliğe iyice yaklaşmış ve tarihi maddeciliğin eşğine kadar gelip durmuştu."

Lenin

Lev Nikolayevič Tolstoy
1828-1910

Kendi ülkesinin toplumsal siyasal çalkantılarını, halkının kültürünü, yaşayışını gerçekten büyük bir ustalıklı yansıtmıştır. Gerçekçi edebiyatın en büyük temsilcilerinden olduğu kadar, bir filozof bir eğitimci olarak da ün kazanmıştı. “Savaş ve Barış”, “Anna Karenina”, “Kruetzer Sonat”, “Efendi ile Uşak”, “Karanlıkların Gücü”, “İman Nedir”, “İnciler”, “Kilise ve Devlet”, “İtirafımlarım”, “Diriliş”, “Gençliğim”, “Çocukluğum”, “Hacı Murat” (roman), “Ayaklanış”, “Sergey Baba”, “Tanrı Bizim İçimizdedir”, “Kazaklar”, “Tesadüf”, “İki Süvari” başlıca eserleridir.

tim süreçlerini, çalışma biçimlerini anlatır. Özel olanı, ulusal olanı ve evrensel olanı birlikte gösterir. Şolohov, burada, bu köyden hareketle aile yapısının, toprakla ilişkilerinin, dinin, çarlığın, askerliğin, savaşçılığın ve bütün bunların üzerinden Kazakların bir toplumsal ekonomik tahlilini yapar. Bu tahlilde, elbette ki Kazak köylülerinin kendi yaşamlarındaki darlığın onların düşüncelerinin ufkunu da nasıl sınırlandırdığı anlatılır; Osmanlı’dan Ukraynalılara kadar hem Rusya’nın kendi içindeki diğer uluslara hem de dışındaki uluslara olduğu kadar, kendilerinden hiç de farklı olmayan diğer köylülere karşı yerleşik önyargılar, düşmanlıklarla birlikte gösterilir.

Şolohov’un çok canlı, çok renkli biçimde bize gösterdiği Kazakların dünyası da, tıpkı dünyanın her yerinde olduğu gibi sınıflara bölünmüştür. Sınıflar ve sınıfsal katmanlar arasındaki ilişkiler, çıkar çatışmaları, yöneten, egemen olan sınıfla halk arasında yüzlerce yıldan beri süregelen, üst üste binen çelişkiler... Bu kadar derin ve köklü sorunların, çelişkilerin çözümünün ancak bir toplumsal devrimle gündeme geleceği, gerçekleşeceği yazar tarafından gösterilir. Ancak bu, öyle bir çırpıda değil, bu epik eserin içinde her sınıfın ve olgunun içinde tüm yönleriyle ve bütün yalınlığıyla açıkça gösterilir.

Şolohov, kitapta çizdiği her karakterin trajedisini ayrı ayrı işlemekle birlikte, bu kişiler birbirinden kopuk değil, bir bütün olarak eseri oluşturan örgünün birer parçası olarak vardır. Romanın temel karakterlerinden Gregor Melekov ile Aksinya’nın aşkını ele alalım. O büyük toplumsal kaynaşmanın, alt üst oluşun içinde bu aşk önemsiz bir ayrıntı gibi dursa da, Şolohov, bu aşk üzerinden yüzlerce yıllık yerleşmiş ahlak anlayışını, aile ilişkilerindeki ikiyüzlülüğü; kadının toplum tarafından ekonomik, dinsel, ahlaki her türlü yoldan nasıl büyük bir baskı altına alındığını gösterir. Onların aşkları uğruna karşılarına çıkan her türlü engeli, gerek kendi kafalarındaki iç monologlar yoluyla olsun, yaşadıkları hesaplaşmalar yoluyla olsun, gerek ailelerini, köylerini terkedip giderken maddi yollardan olsun her türlü engeli aşmak için nasıl mücadeleye ettiklerini gösterir. Ancak açık açık farketmemiş olsalar da, her ikisi de varolan toplumsal yapı içinde bu aşkı özgürce yaşamayacaklarını, bu toplumsal yapının değişmesi gerektiğini derinden hissederler.

Öte yandan, Aksinya’nın daha en başta, her şeyi bırakıp gidelim diyerek teklif ettiği yeni bir yaşamı, Gregor daha orada, hemen reddeder. Çünkü onun kafasında yerleşik yaşam biçimi, özel mülkiyet ve toprak sahipliği öylesine bir sabit fikirdir ki, kitabın sonuna kadar, zaman zaman bundan tereddütlere düşse de, aşması, bu dünyayı terketmesi mümkün olmaz.

Ailenin zoruyla Gregor ile evlendirilen Natalya’nın dramı ise bir başka yanıyla evlilik-aile ilişkilerinin gösterilmesi, mahkum edilmesidir. Bu evlilik, Natalya’nın cıvıl cıvıl yaşamının, renkli kişiliğinin giderek sönmesiyle sonuçlanır. Oysa Natalya tek yanlı bir aşkla Gregor için olduğu kadar, ailesi içinde pek çok özveriye açık biridir. Burada, Natalya’nın trajedisinin asıl nedeni ise eski ve çökmekte olan düzenin kendisidir: kurulu olan düzenin katı kuralları, insani olmayan değerleri ile onurlu bir insanın gerçek gereksinimleri arasındaki çelişkidir, çatışmadır.

Şolohov, Gregor-Aksinya aşkını irdelerken, toplumun etkisi üzerinde de durur. Gregor olsun Aksinya olsun bir yandan eski toplumun aile-ahlak anlayışına karşı çıkarken, bir yandan da kendilerinde de içselleşmiş olan bu aile-ahlak değerlerinin etkisinde hareket ederler. Bu

yerleşik, eski, köhnemiş anlayışa esir olup, ona boyun eğdikleri dönemlerde birbirlerinden uzaklaşır-koparlar; karşı çıktıklarında ise aşklarını özgürce, sakıncasız yaşarlar. Bu iki yan birlikte ve birbirleriyle çatışarak her ikisinde de varlığını sürdürür. Şolohov bu çelişkiyi hem kahramanlarının iç dünyasındaki fırtınalarla, gelgitlerle verir, hem de eski toplumla olan ilişkilerinde, onun yıkılmakta olan yapısına karşı çikışlarında, savunularında yaşadıkları gelgitleriyle tarihsel bir süreç olarak verir.

Eski toplumla yeni toplum, gitmekte olanla gelmekte olan arasındaki bu çelişkiyi, mücadeleyi Şolohov pek çok olay içinde işler, gösterir. Bunlardan birisi de savaş olgusudur. Gregor'da tıpkı kendi ataları gibi askerliği kutsal sayar. Çar'a hizmet onun gözünde de dinsel etkiyle kutsal bir görev olarak vardır. Çarlık ordusunda Birinci Emperyalist Savaşa katılır. Toplumdaki yerleşik değerlerle yetişmiş olan Gregor, üstlerinden gelen emirlere hiç düşünmeden boyun eğer; ne uğruna ölümlü göze alıp savaştığını, kendilerinden daha iyi donanmış, daha hazırlıklı bir düşmanın üzerine gönderildiğini bile düşünmez. Kapitalizmin kendi gelişiminin kaçınılmaz olarak yol açtığı, halkların birbirini boğzladığı bu savaşta yaşadığı onca acılardan, aldığı onca yaralardan sonra, bu savaşın sadece kendisine, kendi halkına olduğu gibi bütün halklara zarar verdiğini, açlık, sefalet ve ölüm getirdiğini, oysa burjuvaların bu savaştan daha çok zengin olduğunu görmeye başlar. Kendilerine düşman olarak gösterilen karşılarındaki siperlerde yer alanlarında kendileri gibi düşünmeden başkalarının çıkarları için savaşa zorlandığını hissetmeye başlar.

Şolohov, burada emperyalist savaşın asıl niteliğini, soygun, talan, paylaşım savaşı olduğunu gösterdiği gibi, bunun halk açısından anlamsızlığını, acımasızlığını, vahşetini, asker elbisesi giydirilmiş köylüleri, kazakları ne hallere düşürdüğünü de gösterir. Gregor'un da düşünceleri zaman zaman diğer pek çok asker gibi çarlığa karşı çıkan, kapitalizme, eski yaşama karşı isyan duygularıyla dolan, özgür bir yaşamı arzulayan devrimci düşüncelere yaklaşır.

Çar ve din tarafından kutsal ilan edilip görkemli bir hale ile örtülen bu savaşın kendilerine yoksunluk, sefalet ve zorluklardan başka bir şey getirmediğini kavradığında, kendisini büyük bir sükunet ve boyun eğişle bu savaş çağrısına uymaya çağıran dini aldatmaca da, Çar, askerlik, kahramanlık gibi eski yaşamdan, çökmekte olan toplumdan kalan bütün her şey gözünde anlamını yitirir. Kafasındaki pek çok şey yıkılmakla birlikte yerine ne koyacağını bilemez. Gregor, tüm bu yaşadıkları karşısında şaşkındır. Gerek kendisine, gerek halkına verilen acıların, yapılanların, bunca kötülüğün nereden kaynaklandığını bilmesi de kızgındır ve bu kızgınlığını kime yönelteceğini bilmez. Tam bu sırada, cepheye bulunan, ordu içinde faaliyet sürdüren Garanza isimli Bolşevikle yolları kesişir. Garanza, ona bu durumun gerçek nedenlerini, sınıf mücadelesini anlatır ve yaşadıklarının asıl sorumlusunun kapitalizm, Çar, Çarlık ve onun subayları olduğunu anlatır. Bu kötülüklerden ve zulümden kurtulmanın, barışın ve köylere dönüşlerinin gerçekleşmesi için eski düzenden kurtulmaları gerektiğini anlatır. Ancak Gregor için her şey bu kadar basit değildir. Bir yanıla söylenenleri anlar, kavrar, ama bir yanıla da eski düzene bağlıdır. Toprak sahibi bir emekçi aileden gelişi, özel mülkiyetin iliklerine işlemiş etkisi, gelenekleri öyle kolayca üzerinden atacağı bir kaput değildir. Her ne kadar geçmişiyile bağlarını koparmış gibi görünse de gelecekle ilgili bir fikre sahip olmadığı için gelecek ona hep korku verir, belirsizliğini sürdürür.

Dostoyevski
1821-1881

Eserlerinde iki dünya arasında yaşayan bir kuşağı rahatsız eden ahlaksal, dinsel, siyasal konuları etkileyici bir dil ve ustalıklı dile getirmiştir. Roman kahramanları genellikle kötü yaşam koşullarında yaşayan insanlardır. Bu roman karakterleri birbirinden farklı uç düşüncelerle zamanın Rusya'sını politik, sosyal ve ruhsal analizler yoluyla inceleyenler. Gözlemlerinin keskinliği, ayrıntılara verdiği önem, karmakarışık yaşamından çıkardığı sağlam karakterleri ve roman kurgulamadaki ustalığıyla Avrupa'da ve ülkesinde kendisinden sonra gelen hemen tüm yazarlar üzerinde etkili oldu. Karamazov Kardeşler, Suç ve Ceza romanlarının yaratıcısıdır.

Mihail Aleksandroviç Şolohov
1905 - 1984

İlk kitabı, 1. Dünya Savaşı ve İç Savaş yıllarındaki Kazakları anlatan *Don Hikayeleri*, 1926 yılında basılır. Aynı yıl *Ve Durgun Akardı Don (Tihi Don)* adlı romanını yazmaya başlar. Bu romanı yazması 14 yılını alır ve Stalin nişanı ile ödüllendirilir. Bu roman Sovyetler'de zamanın en çok okunan yapıtlarından biri olur ve 1965'de Nobel Edebiyat Ödülü alır. *Uyandırılmış Toprak* adlı romanı ile de 1954 yılında Lenin Nişanı'na layık görülür. Bu roman *Yarımların Tohumu* (1932) ve *Don Kıyısında Hasat* (1960) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Bu romanda da kolektivistizmin uygulandığı yıllardaki günlük hayatı yansıtır. 1957'de yazdığı kısa hikayesi "İnsanın Kaderi" film olarak da çekilir. *Vatan için Dövüştü*ler isimli eseri bitirilememiştir.

Şolohov 1932'de SSCB Komünist Partisi'ne, 1939'da SSCB Bilimler Akademisi'ne üye olmuş ve yine 1939 yılında da Seçkin Sovyet ünvanı almıştır. İki kere Sosyalist Kahramanlık Madalyası ile ödüllendirildi. Sovyet Yazarlar Birliği'nin yardımcı başkanlığını yaptı.

Şubat 1917'de Çarlık devrilir, Kerenski ve burjuva cumhuriyet gelir, ama ne savaş durur ne de askerlerin durumunda bir değişiklik olur. Tek şey boş sözlerle oyalanmadır. Orduda huzursuzluk, moral bozukluğu kendini iyice açığa vurmaya başlar. Bolşeviklerin ordu içindeki çalışmaları artar. Bu çalışmalar ilk sonuçlarını Petersburg üzerine, işçiler üzerine sürülmeye çalışılan, üstelik cepheyi tamamen açarak işçiler üzerine sürülmeye çalışılan Kazakların bunu reddedip, karşı devrimci darbeyi engellemeleriyle verir.

Ekim Devrimi, askerlerin, Kazakların köylerine dönüşü ve iç savaşın patlaması peşpeşe gelir. Gregor daha ne olduğunu anlamadan kendini iç savaşın içinde bulur. Çarlık ordusundan arta kalan karşı devrimci Beyaz Ordunun subayları hem savundukları hem de mensubu oldukları sömürücü sınıfların her türlü yozluğunu, Birinci Emperyalist Savaşta daha da artırmışlardır. Çürüme ve yozlukta en uç boyutlara vardıkları gibi alabildiğine vahşileşmişlerdir de. Bu vahşetlerini sadece Kızılorduya mensup savaşçılar, esirler üzerinde değil, hem kendi astlarına, askerlerine karşı hem de halka karşı her fırsatta sergilemekten kaçınmazlar. Çünkü bunlar yüzyıllardan beri egemen olan, sömüren sınıflardan geliyordu ve bu ayrıcalıklarının sürmesi için boşuna bir çaba içine girdiklerinden, tarihsel gelişmeye karşı savaştıklarından sadece ve sadece vahşet, zor, baskı, terör ve korku üzerinden konularını devam ettirmeye çabalıyorlardı. Her egemen sınıfın yaptığı gibi, son demlerine geldiklerinde tarihsel akışa karşı anlamsızca direnmeye çabalıyorlardı.

Gregor uzun süren iç savaşın o sert, acımasız çatışmalarını yaşadktan sonra bunu daha yoğun biçimde hissetmeye başlar. Ancak geçmişle hesaplaşma hem kolay değildir, hem de kişisel değildir. Bu, kitlesel, toplumsal bir olay olarak sürmektedir. Bütün toplumda, toplumsal sınıflar arasında, geçmişle gelecek arasında, çürüyenle, eskimiş olanla yeni yeni kurulmaya çalışılan geleceğin yeni yaşamı arasındaki mücadele bütün acımasızlığıyla sürmektedir. Emekçi kitleler yeni yeni ellerine almaya başladıkları kendi yazgılarını bir daha başkalarına, sömürücü sınıflara kaptırmamak amacıyla canla başla çalışıyor, didiniyorlardı.

Gregor artık öyle bir noktaya gelmişti ki, hem kendi özlediği, istediği, Aksinya ile birlikte sakin bir yaşamın önüne geçen, hem de halkı büyük acılara boğan bu iç savaştan iyice bıkmış, eski dünya tarafından kendisine verilmiş olan tüm değerlerle, önyargılarla bağını koparmıştı. Buna rağmen çağın tek gerçek ve ilerici yönü olan sosyalizm düşüncesi ona çok yabancı, asla kabul edilemez geliyordu. Ona göre sosyalizm gerçek Kazak yaşamını yok edecekti. Eski düzenle olan bütün bağlarını koparmış olmasına rağmen yeniyi benimseyememesi, kabullenmemesi nedeniyle, eskiyi beğenmese de yeniye karşı boşuna bir savaşı sürdürmeye devam ediyordu.

Gregor'un burda kendi trajedisini hazırlayan eski toplumun, kapitalizmin çöküşü, çıkışsızlığı olduğu kadar, bu toplumun Gregor'un kafasında çizdiği aşılması zor sınırlardı da. Zira bireylerin kafalarındaki düşüncelerindeki sınırların yıkılması, aşılması, düşünce tarzının değiştirilmesi en zor olandır. Bireyin bunu yapabilmesi için toplumla, toplumsal yapıyla olduğu kadar kendi kendisiyle de köklü bir hesaplaşma yapması gerekir. Gregor, bütün kitap boyunca zaman zaman iç monologlar yoluyla bu işe girişse de, derine inmeyen, yüzeysel bir hesaplaşma olarak kalır. Çünkü Gregor, kendi sınırlarını aşmak için, duvarları-

nı yıkmak için harekete geçmez, o sınırlarda nadir de olsa zorlamalara girse de asla onları aşmaz. Bu da Gregor'un kendi yazgisına, dramatik sonuna bile bile boyun eğmesinde gösterilir.

Şolohov, dört ciltlik bu epik nehirde ön planda hep Gregor'u ve onunla ilişkili olan çevreyi, insanları anlatsa da, yan karakterler olarak çizilenlerle bütün bir toplumu anlatır. Stokman, Garanza, Poşevoy, Bunçuk ileri toplum uğruna büyük mücadelelere giren bu kişilerin özgün yanları bir yana, ortak karakterleri, hiçbir kişisel çıkar düşünmeden, hesapsız kitapsız biçimde hem davranış hem de düşünceleriyle sosyalizm uğruna mücadeleye atılan yeni insan tipi olmalarıdır.

Yine Gregor'un babası Pantaleimon Melokov, küçük mülkiyetin tipik bir temsilcisidir. Her şeyi hesaplayan, kurnaz, diğer köylüleri ve akrabalarını bile kandırarak denli hırslı. Kendi ailesini, çiftliğini, birkaç dönümlük arazisi, hayvanları ile alışlageldik yaşam biçimini, yani eski toplumu, çöken ve çökmekte olan bu yaşam biçimini korumak için, statüsünü devam ettirebilmek için uzun süre mücadele eder, karşı koyar. Bu uğurda büyük oğlunun ölümünü görür; küçük oğlu Gregor'un bir o yana bir bu yana savrulup gidişini izler. Elinden hiçbir şey gelmez. Sonunda yeni olan kazanır.

Şolohov, eski dünyayı Aksinya'nın ölümünde somutlayıp, bütün karşı çıkmasına, boşu boşuna direncine rağmen Gregor'un elleriyle onu mezara yatırdıktan sonra, Gregor şahsında onu her şeyi kabullenip köyüne, teslim olmaya götürürken; yeni dünyanın zaferini kızkardeşi Dünya'nın özgürlüğü ve aşkında gösterir.

En başta da belirttiğimiz gibi, Şolohov'da toplumcu gerçekçi edebiyatın belirgin yanlarından biri olan toplumsal insanı çizerken, onu tarihin içinde, bütün hareketliliğiyle, devinimiyle çizer. Zaten "Durgun Akardı Don"u Ekim Devrimi ve iç savaş sürecini anlatan bir başyapıt düzeyine çıkaranda, Şolohov'un bunu anlatırken bu denli usta ve başarılı anlatımı olmuştur.

K. M. Simonov

1915 - 1979

BEKLE BENİ

Bekle beni, döneceğim ben.
Çok çok, bıkmadan bekle!
Sarı yağmurların
Hüznü basınca,
Kar kasıp kavururken,
Kızgın sıcaklarda – bekle.
Uzak yerlerden mektuplar
kesilince

Bekle beni.
Birlikte bekleyenlerin
beklemekten

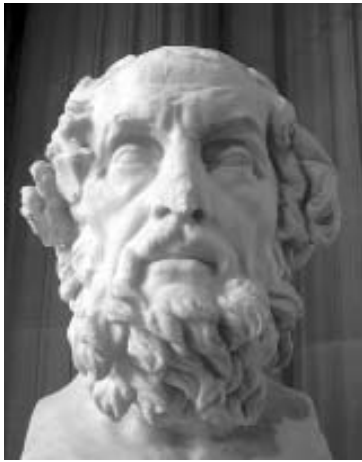
Usandığına bakma, bekle.
Bekle beni, döneceğim.
Unutmak zamanı geldiğini

Ezbere bilenleri
Hayırla anma!
Varsın oğlum, anam
Hayatta olmadığıma inansın,
Dostlarım beklemekten usansın,
Ocak başında toplanıp
Acı şarapla
Yadetsinler beni.
Sen bekle. Onlarla birlikte
İçmekte acele etme.

Bekle beni; döneceğim,
Bütün ölümleri çatlatmak için
döneceğim!

"Şansı varmış..." desinler,
Beklemedikleri için,
Beni bekleyerek
Düşman ateşinden nasıl
Koruduğunu anlayamazlar.
Sağ kalışımın sırrını yalnız
Senle ben bileceğiz-
Bütün sır -senin
Başkalarının bilmediği gibi
beklemeyi bilmende.

K. M. Simonov

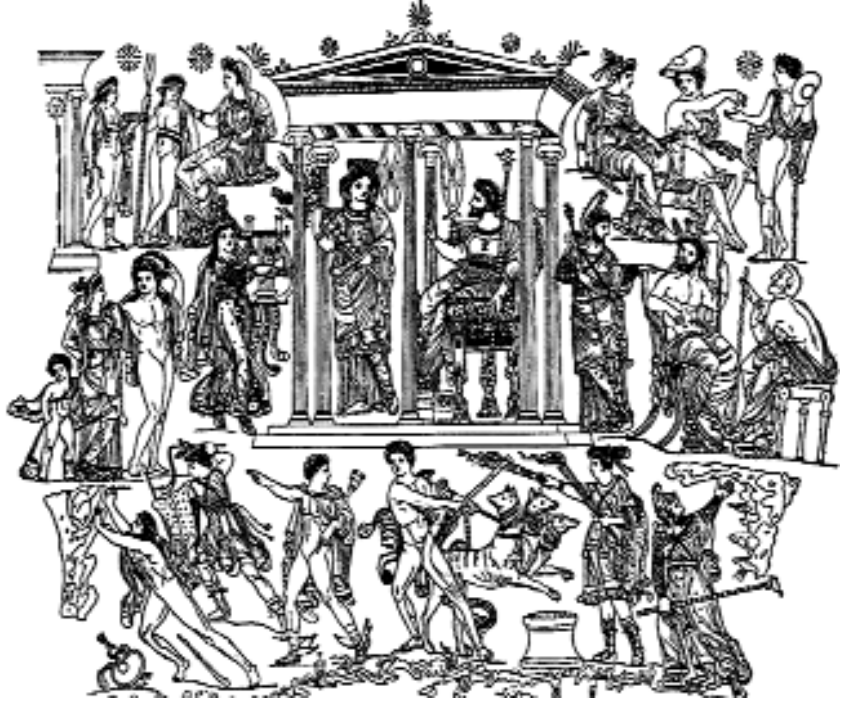

“İlyada” ve “Odysseia” bir yandan Yunan tragedyalarının habercisidir, diğer yandan, yalnız bir dille kaleme alınan daha doğrusu söze dökülen destanlardaki anlatım tarzı; geçmiş ve şimdi arasında gidip gelerek-zaman akışını kırarak- aktarılan hikayeler, modern edebiyatın bilinç akışı tekniğinin öncüsüdür. Usulttaki sadeliğin asıl nedenini ise, o çağlarda sözlü anlatımın müzik eşliğinde yapılmasında bulabiliriz. Ancak bu sadelik, bir cansızlık anlamına gelmez; tersine, çok canlı ve eğlenceli bir havası vardır Homeros hikayelerinin. Gördüğü, bildiği insanlar, mekanlar ve eşyalardır onun anlattıkları. “Homeros, sürülmüş bir tarlayı, buğday-yürekli ekmeği, kuşların uçuşunu, yontulmuş bir iskemleyi, limanda bir gece-göğüne karşı duran gemileri, derede çamaşır yıkayan kadınları anlatır. Yalındır, canlıdır, klasiktir...

İrlandalı yazar James Joyce’un Ulysses’i, İngiliz yazar Shakespeare’in Troilus ve Cressida’sı, Roma’lı şair Virgil’in Aeneid’i Homeros’un destanlarından derin izler taşıyan eserlerdendirler.

Yunan İç Savaşı ve Edebiyat

Atıla Oğuz

Yunan iç savaşı, edebiyatı ve yakın tarihine başlamadan önce eski Yunan tarihi ve edebiyatı üzerine kısaca değinmekte fayda var. M.Ö. 2000’lerde Akhalar Yunanistan’a geldiler ve Mykeni, Argos, Tiryas, Pylos bölgelerinde yerleştiler, geldikleri yerler Rusya’nın uçsuz bucaksız stepleridir. Bu bölgeye yerleşen Yunanlılar zamanla gelişerek, özellikle deniz yoluyla Doğu’ya ulaşıp oradan hem ticaret hem de ekinsel alışverişler yaptılar. Ve hemen burunlarının dibindeki Minos uygarlığını da (Girit) zamanla işgal edip, zenginliğine el koyarak, tarihe mal olan Yunan uygarlığı oluşmaya başladı. Yunan söylencelerinde yoğun Mısır, Mezopotamya (Sümer) Anadolu ve Girit etkileri vardır, bunların çoğunun adlarını değiştirerek aldılar, bazılarını da oldukları gibi aldılar ve tarih sahnesinde insanlık için önemli edebi ve felsefi kaynaklar sundular.

Girit’in kısaca Yunan uygarlığına etkilerine bakalım. Girit’te gelişmiş bulunan müthiş bir mühendislik bilgisi vardı ve Giritliler Yunan şehirlerini inşa ettiler. Bu şehirler Miken, Tyrinthe idi bu dağınık ve fakir kasabaları Giritliler tarafından inşa edilen saraylarla süslediler. Yunanlılar Giritlilerden öğrendiklerini büyük bir titizlikle kendileri de örmeye devam ettiler. Burada görüldüğü gibi Yunanlılar bir çok şeyi Giritlilere borçluydular ve daha fazlasını Giritliler, Sicilya’daki Chypre’i sömürge altına almak için askerlere ihtiyacı vardı ve Yunanlılar aldılar gemilerine ve Yunanlılarda denizciliği öğrenmiş oldular.

Eski Yunan edebiyatı, taklit bir edebiyat olmamakla beraber orijinal sayılabilecek niteliktedir, yazarlar daha çok kendi yaşayış ve gör-

düklerinden esinlenerek sanat eserlerini yaratırlardı ve bu da Yunan edebiyatını özgün bir edebiyat yapar, çok derin tarihi kaynaklara inmek kaydıyla. Bütün edebi türlerde olduğu gibi Yunan edebiyatı da şiirle başlar, bu şiirler Hymnos adını alır ve dinsel niteliktedirler. Bu şiirlerin en önemlisi tanrı Apollon'un şerefine söylenirdi, daha sonra diğer tanrılar içinde söylenmeye başlandı.

Eski Yunan edebiyatı beş bölüme ayrılır, bunlardan ilki, Epik Çağdır. Bu dönemde kendi içinde üç bölüme ayrılır:

1- Homeros'tan önceki edebiyat, Hymnos; yukarda açıkladığım bölüm, ilk Aoidoslar; bunlarda dönemin ilk ozanları. Epik Aoidoslar; bu dönemdeki ozanlar şiiri dinsel etkiden kurtarıp kahramanlık şiirleri, yani destanları söylemeye başladılar. Rhapsodoslar; bunlarda müzik eşliğinde değil de ellerinde bir değnek tempo tutarak şehirden şehre dolaşarak okurlardı.

2- Epik Şiir (Destan), epik şiirin (destan) vatani Yunanistan ve Girit'tir ancak Dorların Yunanistan'ı işgal etmeleriyle bir kısım Yunanlıların küçük Asya'ya gelmeleriyle başlar ve gelişir. Truva'yla da doruk noktasına ulaşır, Homeros'unda İzmirli olduğu bilinir.

3- Didaktik Epos-Heriodos, bu dönem ki şiirler Homer'den farklıdır, artık kahramanlık şiirlerinin yerini, gelişen demir çağıyla birlikte insanların günlük yaşamdan kaynaklanan kaygıları alır ve bu sorunlara eğilir şiir, şiir artık öğretici konumdadır, bilgi taşımaktadır. Hesiodos (yaklaşık olarak İ.Ö. 700 yıllarında Askra'da doğmuştur) Hesiodos'tan kısa bir şiir:

**Babamız gibi yap sende, koca budala Perses,
o da bir gün daha güzel yaşama umuduyla
Aştı engin denizleri bırakıp ardına
Aiolya'nın Kyme kentini,**

**Geldi buralara kara gemisiyle.
Bolluktan, zenginlikten, rahatlıktan değil,
Kör olası yoksulluktan kaçıyordu.
Geldi Helikon'un eteğinde
Bu lanetli Askra'ya yerleşti
Bu kışı sert, yazı çekilmez, tatsız kasabaya
Bu kışı sert, yazı çekilmez, tatsız kasabaya**

Lirizm ve nesrin başlangıcı; lirizmin farklı türleri 8. ve 6. yüzyıllardaki dönemde başlar. "Lirik Çağ" da denir bu döneme, bu dönemde birlikte ilk filozoflarda ortaya çıkmaya başlar ve lirizmin yanısıra felsefe, tarih de başlamış olur. Lirik şiirin kökenleri başlangıçta çeşitli şarkılarla başlamış ve epik destanlarda bulunan lirik unsurla birlikte İ.Ö. VII. yüzyıldan başlayarak bir tür olarak şiiri yaratmıştır. Lirik şiirde kendi içinde beş gruba ayrılır.

Lirik şiirden sonra Elegeiak şiir gelir ve VII. yüzyılda ortaya çıkar ve lirik şiirin en eski biçimlerinden dil ve biçim olarak destan şiiri-ne benzer. Bu şiirin kurucusu olarak Kallinos kabul edilir (yak. İ.Ö. VI-I. yy.) Kallinos'un şiirinden kısa bir örnek:

**Genç silah arkadaşlarım,
Ne zaman göstereceksiniz mertliğinizi?..**

Aynı dönemin şairi ve aynı zamanda bir devlet adamı olan Solon (İ.Ö. 640-558)'dan bir örnek:

**Victor Hugo
1802-1885**

1831-1941 arasında çok sayıda şiir, piyes ve roman yazan Hugo, 1841'de Fransız Akademisi'ne seçildi.

1848 İhtilali'nden sonra Cumhuriyetçi saflara geçti ve Cumhurbaşkanlığı için aday bile oldu. Kendisi seçilemedi, ama seçilen Louis Napolyon'u destekledi. Ancak Napolyon da imparatorluğunu ilan edince, Hugo 1851'de Fransa topraklarını terk ederek yirmi yıl sürecek gönüllü bir sürgünü geçireceği- Channel Adalarına yerleşti.

Burada yazdığı "Sefiller" (1861), onun en çok tanınan ve sevilen eseridir. İmparatorluk dönemi sona erip Üçüncü Cumhuriyet kurulunca, Victor Hugo, Paris'e bir kahraman olarak döndü. Millet meclisine seçildi, ama politikadan çok edebiyatla ilgilenmeyi tercih etti. 1885'de öldüğünde, büyük bir törenle Pantheon'a gömüldü.

Dido Sotiriyu
1909 - 2004

1909'da Aydın'da doğdu. Ülkesindeki kadın hakları mücadelesinde her zaman ön saflarda yer aldı. 1970'lerde Türkiye'de en fazla okunan romanlardan biri olan, Türk ve Rumlar arasındaki dostluk ve sevgiyi anlatan "Benden Selam Söyle Anadolu'ya"nın yazarıdır. Bu toprakları hiç unutmadı ve Ege'nin iki yakasını bir araya getirmek için çalıştı. Sotiriyu, 'Benden Selam Söyle Anadolu'ya' ile Yunanistan'da birçok barış ve dostluk kuruluşundan ödül aldığı gibi Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü'ne de layık görüldü. Sotiriyu'nun ülkemizden yayımlanmış diğer kitapları arasında 'Buyruk: Beloyannis'in Öyküsü' ve 'Ölümler Bekler' bulunuyor.

**Halka hakkı olduğu kadar itibar verdim
şerefini ne pek azalttım ne de pek bol sundum
zengin ve kuvvetli olan ağalara
'hakkınızdan çoğunu almayacaksınız' dedim
Her iki yanı da kuvvetli silahla korudum
hiçbirine ötekini haksızca ezdirmedim**

Theognis (İ.Ö. VII. yy.)

Phokylides (İ.Ö. VI. yy.) Elegeiak şiirinin temsilcilerindendirler.

IAMBİK ŞİİR; bir kısa bir uzun heceden oluşur ve kurucusu Paroslu Arkhilokhos'tur. Bu şiirin ilk heceleri hiciv ve intikam duygularını yansıtır, konuşmaya uygun yapısı nedeniyle tragedia ve komedia şairleri tarafından kullanıldı.

Simonides (İ.Ö. VII. yy. ortaları)

Hipponaks (İ.Ö. VI. yy.)

Ananios (İ.Ö. VI. yy) aynı dönemin şairleridir.

SOLO LİRİĞİ ODE

Solo lirîği kişisel duyguları, lirik ve elegeiak türleriyle harmanlanmasından doğan bir türdür. Bu türde söylenen şiirler, aşk şarkıları, içki şarkıları, politik şarkılar ve savaş şarkılarıdır. Dönemin şairleri: Alkaios (İ.Ö. 630-560), politik şarkılar, içki şarkıları ve aşk şarkıları yazmıştır. Kısa bir örnek; "İçelim! niye bekleyelim lambaları?/Gün ışığı zaten bir parmak kaldı. Ey sevgili"

Sappho (İ.Ö. 630-565)

Anakreon (İ.Ö. VI. yy.)

Erinna (İ.Ö. IV. yy. sonu) dönemin şairleridirler.

KORO LİRİĞİ, ortak duygu ve heyecanları ifade eden şarkılardır. Homeros'tan öncede vardı. Sparta'daki Dorlar tarafından geliştirilmiş ve Yunanistan'a yayılmıştır. Bu koroların söylediği şarkılar, tanrılara ve kahramanlara söylenirdi. Düğün törenlerinde, ölümlerin ardından, tanrı Apollon için söylenen şarkıları Girit kökenli olan paianalar söylerdi. Bunlar Sparta'da çok popülerdi. Bağbozumlarında tanrı Dionysos için, tanrılardan da çok insanlar için şarkılar söylerlerdi ve zaffer kazandıklarında da çeşitli oyunlar eşliğinde söylerlerdi.

Bu dönemin şairleri; Thaletas (yak. İ.Ö. VII yy.) Giritli, Terpandros (İ.Ö. VII. yy.) Antissa şehrinde doğdu, Sparta'da yaşamıştı. Arion (İ.Ö. VII. yy. ortaları) Alkman (İ.Ö. VII. yy.) Alkman aslen Lydialı'dır Sparta'da doğduğu sanılmaktadır. Lirik şiirin kurucularındandır, genç kızlar için şiirler yazardı. Kısa bir örnek:

Tanrılar ateş püskürür, oç alır.

Mutludur bütün bunlara rağmen

Günlerinin örgüsünü huzurla dokuyan,

Gözyaşı dökmeyen insan.

Stesikhos (İ.Ö. VII-VI. yy.) Ibykos (yak. İ.Ö. IV. yy. ortaları), Keoslu Simonides (İ.Ö. 556-467) Bakkhylides (İ.Ö. 505-450), Bakkhylides, Simonides'in yeğeni ve öğrencisiydi. Şiirinden kısa bir örnek:

Ancak barış

Refaha kavuşturur insanları

Baldan tatlı türkülerden demetlere...

Timokreon (İ.Ö. V.yy.), Lasos (İ.Ö. VI. yy.), Karinna (İ.Ö. VI. yy.), Pindaros (İ.Ö. 522 veya 518-446)

İLK FİLOZOFLAR

İonia okulu: İonia'da boy vermeye başlamıştı ilk tanrı kavramının dışında dünyayı ve olayları inceleme ve Yunan felsefesi işte bu İonia veya Miletos okulunda filizlenmeye başladı. Miletoslu Thales (İ.Ö. 624-545) yunan felsefesinin kurucusu olduğu güçlü bir ihtimaldir, fizik, geometri, astronomiyle ilgilenmiştir, evrenin oluşumunu açıklamak için Thales her şeyin sudan başladığını söylemiş ve İ.Ö. 585'teki güneş tutulmasını önceden hesaplamıştı. Thales için şunu da belirtelim; Thales aynı zamanda bir tüccardı ve gemilerle doğuya seferler yapardı ve doğudan da bilgi aktarımı olduğu da tartışma götürmez bir gerçektir.

Dönemin diğer filozofları sırasıyla şunlardır: Anaksimandros (İ.Ö. 610-547) Thales'in arkadaşı ve öğrencisi. Miletoslu Anaksimandros, Miletos okulunun ilk filozoflarından. Anaksimenes (İ.Ö. 580 veya 525-520) Anaksimenes'de miletosludur, asıl unsur olarak havayı kabul eder. Diogenes (İ.Ö. 460-390) Diogenes'de hocası Anaksimenes gibi asıl unsur havayı kabul eder. Heraklitos (İ.Ö. 550-480) miletos okulunun Efesoslu bir filozofudur. Heraklitos'a göre, hiçbir şey yerinde durmaz, her şey hareket halindedir.

Miletos okulundan sonra kurulan İtalya okulunun ve Elea (Velia) okulundan geniş olarak bahsetmeyeceğim artık, gelişimin seyri bellidir, yalnızca dönemin filozoflarını sırasıyla vereceğim. Ksenophanes (İ.Ö. 570-475), Parmenides (İ.Ö. 515-445), Zenon (İ.Ö. 490-430)

Geçmiş tarihin arka sokaklarında yaptığımız bu kısa gezintinin amacı irdeleyeceğimiz Yunan İç Savaşı ve edebiyatı hakkında bize sağlam dayanaklar sunması ve gelecek adına koyulan her tuğlanın hangi temellerde geliştiğini görmek ve bilmek zorunluluğundan gelmektedir, bunu Yunan İç Savaşından da göreceğiz.

YUNANİSTAN'DA İÇ SAVAŞ VE EDEBİYAT

1943-1949 yılları arasında yaşandı ve savaş türkülerle başladı. İşte bir Klept Türküsü:

**Yoldaşlar beni sorarlarsa sana,
Bir kurşunun beni durdurduğunu söyleme onlara,
Söyleme bahtsız olduğumu.
Denizlerin ötesindeki o kederli ülkede
Evlendiğimi söyle onlara.
Karımın anası koca bir yassı taşır şimdi,
Çakıl taşlarıdır erkek kardeşlerim
Ve gelinim benim, kara topraktır.**

Yunanlılar bütün tarihleri boyu işgalcilere karşı hep savundular yurtlarını ve Klept'ler diye ünlendiler, işte iç savaşta da aynı ruh haliyle ve türkülerle karşı koyuyor Helasin kızıl direngenleri. Yunan iç savaşında, Yunan köylülerinin gelenekten gelen düşmana karşı koyma ve savaşıma, partizan saflarına yoğun bir şekilde katılmalarını sağladı.

Elas'ın doğusu, 1942 Temmuz'unda bir sabah Atina'nın üç yüz kilometre kuzey batısındaki Karpenisi bölgesinde küçük bir yer olan Domnista'nın köy meydanında tepeden tırnağa silahlı onbeş adamın görülmesiyle türküler söylenmeye başlandı dağlarda.

**Asla yıkılmayan sarsılmaz bir duvar gibi,
Gümbürdeyen savaş alanlarında,**

**J.-B. CLEMENT
(1836-1903)**

“Ekmek Parçasının Şarkıları” adı altında topladığı romanlarıyla tanınır. “Halkın kendi yoksulluğunu görmeye, kendi çıkarlarını düşünmeye zorlamak gerek. Şarkılar bilimadamlarının söylevleri gibi sıkıcı değil, çağdaş düşünceleri yansıtan, geleceği söyleyen ve hazırlayan ezgiler olmalıdır,” der. Geleceğin Şarkıları'nı bu düşünceyle yazıp bu şarkılarda sanayi köleliği temasını işler.

“tüze adına sesleniyorum/çoktan geldi zamanı/fabrika kölelerinin/toprak kölelerinin, madencilerin/kendi seksen dokuzları olmalı.” dizeleri nedeniyle Belçika'ya sığınmak zorunda kalır. Bir yıl önce Montmartre'da yazdığı, Komün yenilgisiyle yeni bir anlam kazanacak olan başyapıtı “Kiraz Zamanı”nı 1867'de Belçika'da yayımlar. 1870'te basın suçlarından bir yıl hapis cezasına çarptırılır. Versaylılar Komüne saldırdığında son kurşununa kadar direnenlerin arasındadır. Haziran 1871'de “Kanlı Hafta” şiirini yazar. Devrimci militan bir yaşam sürdürür. Elinde baston, taşrayı dolaşır, başkent devrimci halkına, işçi sınıfına destek olacak örgütler kurar. 1 Mayıs 1891'deki eylemi nedeniyle iki yıl hapis cezasına çarptırılır, geniş halk yığınlarının protesto gösterileri nedeniyle cezası ertelenir. “Komüncülerin Öcü” adlı bir de romanı olan yazar, 1903'de ölür.

Antonio Machado y Ruiz
1875 -1939

Madrid'te Institucion Libre de Ensenanza'da ve Paris'te Sorbonne Üniversitesi'nde edebiyat üzerine öğrenim gördü. Çevirmenlik ve öğretmenlik yaptı. İç Savaş sırasında Cumhuriyetçilerin safındaydı, 1939'da annesiyle birlikte başka mültecilerle sınırı geçip Fransa'ya sığındığı yıl öldü.İspanyol edebiyatında döneminin umutla umutsuzluk arasındaki gerilimini yansıtan ürünler vermiş,1898 Kuşağı denilen hareketin önemli temsilcilerindendir.

Aris'in önderliğinde kuruldu Halk Ordusu

1923 yılında 23 yaşındayken Genç Komünistlerin lideri oldu Aris. Aris'in ismi mitolojideki savaş tanrısı Ares'ten etkilenerek konulduğu sanılır, öyle olsun veya olmasın Aris tam bir savaş tanrısıydı işgalci emperyalistlere karşı. Aris kısa sürede Elas'ı toparlayıp hatırı sayılır bir güç topladı ve Aris Yunanlılara şöyle seslendi: İtalyan işgalcilerine karşı, İtalya'yı ziyaret etmek isterseniz Yunan ordusuna katılınız! 6 Nisan 1941'de Yunanistan'a geçmek üzere Yugoslavya'ya girdi Hitler'in SS'leri, hareket beklendiği gibi kısa bir sürede olmadı ve bu süre içinde bazı seçkin Alman birlikleri fena halde hırpalandılar. İlk paraşüt olayları, Hitler'in de onlara büyük umut bağladığı bu yeni savaş aracı Girit savunması karşısında bozguna uğradılar. Sonuç olarak Yunan seferberliği Almanların Rusya'ya karşı girişecekleri saldırıyı haftalarca erteletti ve böylece kış ayına kaldı.

Girit düştükten sonra kral ve hükümet Yunanistan'da bulunan İngiliz birlikleriyle birlikte ülkeyi terk ettiler. Almanlar 27 Nisan 1941'de Atina'ya girdiler ve kendi işbirlikçi hükümetlerini kurdular. Bu dönemlerde kent içinde mücadele güçleri direniş için yeraltında biraraya gelirken, silahlı çetelerde köylerden dağlara doğru çekilmeye başladılar, bu çeteler partizanlar ya da eşkıyalardı, Yunan geleneğinde eşkıyaların önemi büyüktür. "Klepth" olarak adlandırılırdı eşkıyalar, şimdi hepsi bir bir birleşiyorlar ve işgalcilere karşı sıkıyorlar kurşunlarını ve daha da bir gur söylüyorlar türkülerini.

Yunanistan iç savaşı Elas'ın ve diğer ulusal kurtuluş örgütlerinin çabalarıyla yükseliyordu. Bu arada çeşitli eylemlerde yapılıyordu. Bunların başında ulaşımı engellemek geliyordu ve köprüler büyük bir ustalıklarla havaya uçuruluyordu.Yunanistan iç savaşı baştan da belirttiğim gibi, kent ve kır olarak ikiye ayrılıyor, her iki cephe de mücadele olanca hızıyla akıyordu zulmün üstüne. Kentte direniş büyük bir hızla büyüyor ve kalabalık bir kitle Meçhul Asker Anıtı'na doğru tüm engelleri aşarak ilerleyen kalabalık ulusal marşlarını söylüyorlardı hep bir ağızdan.

"Tanırım seni

Şimşekler saçan kılıcından,

Tanırım seni

Aziz Yunanlı kemikleriyle zenginleşen

Toprağa düşerken korkusuz bakışlarından

Ve eski çağlardaki gibi

Selamlıyoruz seni özgürlük"

Ve son dize ateş açan Alman ve İtalyan silahlarının taramalarıyla kesildi. Selam sana özgürlük! Selam sana özgürlük! Ancak kent direnişleri bitip tükenmek bilmiyordu, dalga dalga akıyordu faşist işgalcilere karşı. Çalışma bakanlığının binasına doğru yapılan eylemde, bakanlık binası işgalci avcı kuvvetler tarafından korunmaktaydı, direnişçilerinse sadece bir kuş tabancası vardı, ama onların güçlü yürekleri vardı ve bugüne bağlayan güçlü geçmişleri. Otomatik işgalci faşist silahların ateşi üzerine çılgınca yürüyen kalabalık, karşı konulmaz bir istekle yürüyorlardı düşman namularının üzerine ve yürürlerken meydana eski Yunan'ın çılgın savaş narası kaplıyordu. Aera! (Aera, rüzgar, kasırga, çılgınlık) Otomatik silahların ölüm kustuğu böyle bir anda, kalabalık sadece bedenini atarak kurşunların önüne binaya doğru yürüyordu ve yürürken ölen yoldaşların cesetlerinin üzerinden büyük bir kararlılıkla düşmanın üzerine akıyorlardı ve nihayet kitle çıplak etle-

riyle otomatik silahları susturup bakanlık binasını baştan aşağı yağmalayıp bütün belgeleri yaktılar, ardından grevler ve direnişlerle devam etti kan mücadeleleri.

Kırdaysa partizan mücadelesi olağan hızıyla devam ediyordu, İtalyan işgalcilerine karşı verilen büyük bir çatışmanın sonunda 100 İtalyan askeri ölü ve 146'sı esir alınmıştı. Yunan iç savaşından ve baharından kısa bir alıntıyla devam edelim, bu alıntıdan partizanları daha iyi anlayacağız ve savunacağız.

"Sabahın alacakaranlığında belli belirsiz seçilen yol dağların arasındaki doğal anfi tiyatronun içinden geçerek aşağılara doğru gidiyor ve Siatista geçidine doğru uzanıyordu. Uzun kıvrımın sonunda görülen taş bir köprü, yolu eriyen karların hızlandırdığı bir akarsuyun karşı kıyısına geçiriyordu. Kısa ömürlü Yunan baharı, kayalardaki her çatlaktan fişkırان sarı, kırmızı ve mavi çiçeklerle gözler önündeydi. Güneydeki meyilli arazi, kuşaklar boyunca toprakta iz bırakmış bakımlı asmalarla setlenmiş ve ekilmişti...

Her duvarın ardında çömelmiş, koyun postunun altında ısınmaya çalışarak yolu gözleyen bir adam vardı... 5 Mart 1943 günü şafak söküyordu. Kazani tarafına bakan setlerin arasında yüz kadar adam gizleniyordu. Çoğu Elas yedeklerinden ve özel bir gerilla birliğine bağlı olmayan köylülerden oluşuyordu. Dört gündür aynı yerde Grenevaiza kuşatan kalabalık bir İtalyan askeri konvoyunu bekliyorlardı. Ve bu bekleyişin ardından büyük bir gürültüyle İtalyan askeri kamyonları beklenen yere girmeye başladılar ve on kamyonun dokuzu etkisiz hale getirilip araçlara el koydu eski yapılı silah ve hançerleri dışında silahları olmayan, yürekleri güçlü insanlar.

Yunan iç savaşını bütün ayrıntılarıyla anlatmak, sanırım ciltler dolusu yazmayı gerektirir; ancak bu bir dergi yazısı ve mümkün oldukça öz ve kısa tutmalıyım. İç savaş tüm hızıyla akıp giderken, en nihayetinde iktidarla taçlandırılacakken İngilizlerin ve diğer emperyalistlerin entrikaları ve Yunan Komünist Partisinin Merkez Komitesinin yanlış kararları sonucu, büyük bir yenilgiyle sonuçlandı, acılarına acılar eklendi Yunan halkının. Ama bitmedi yaşama savaşımı.

İç savaşla birlikte köklü bir edebi geleneği olan Yunan halkı, iç savaş döneminde de kahramanlık türküleri ve hikayeleriyle yer etti halkın yüreğine. Yunan İç savaşının en önemli edebi üretimi olan Beloyannis'in öyküsü Dido Sotiriya tarafından kaleme alınmıştır. Beloyannis için Komünist şair Nazım Hikmet'te Karanfilli Adam diye bir şiir yazmıştı. Bu şiirin ilk dizesine kulak verelim:

**"Seher karanlığında,
projeörlerin ışığında
kurşuna dizilen beyaz karanfilli adamın
fotoğrafi
duruyor üstünde masanın"**

Beloyannis için Uluslararası eylemler yapılmıştı ama Yunan faşistleri kararlarını vermişlerdi, onlar için işgalcilere karşı savaşmanın önemi yoktu. Çünkü onlar her halukarda iğrenç midelerini doyuruyorlardı, Beloyannis'i 30 Mart sabahı, projeör ışığı altında kurşuna dizdiler. Ve insanlar ellerinde karanfillerle yollara döküldüler.

**"İnsanlar yollara dökülmüş
omuzlarında Beloyannis'in yüce tabutunu
taşıyaraktan.**

Hançerlerinin arkasına gizlenmeye

OZAN VE ÖLÜM

Ölümlerle başbaşa yürürken
görüldü o,
Korkmadan tırpanından.
- Gene de kuleden kuleye güneş
Çekiçler örste, örste, demirci
ocaklarının örsünde.
Konuşuyordu Federico
Okşayarak, ölümlerle.
Ölüm dinliyordu onu.

"Daha dün mısralarımda can
yoldaşım,
Kuru avuçların şaklıyordu senin
Daha dün mısralarımda,
Daha dün kırağını verdin şarkıma
Ve ağılatı'ma gümüş tırpan
keskinliğini,
Seni şakıyacağım, sende artık
kalmayan eti,
Olmayan gözlerini,
Rüzgârın dağıttığı saçlarını
şakıyacağım
O öpülen kırmızı dudaklarını...
Ölüm, güzel çingenem,
ölümüksün dün de bugün de,
İçime çekerken Gırnata'nın
havasını, Benim Gırnata'mın."

Yürürken görüldüler onlar...
Bir mezar yontun bana
dostlarım

Ozan için
Taştan ve düştün, -Elhamra'da,
Suyun ağıladığı bir çeşme üstüne,
Sonsuza kadar desin o:
Cinayet Gırnata'da işlendi!
Onun Gırnata'sında!

Antonio Machado y Ruiz

Eduardo Galeano
1940

14 yaşındaki ilk politik çizgi romanı, Sosyalist Parti'nin haftalık yayın organı El Sol'da yayınlanmıştı. 1973'te bir askeri darbe ile iktidar değişince Galeano hapse atılmış, daha sonra da sürgüne yollanmıştır. Arjantin'e yerleşmiş ve kültürel bir dergi olan, Crisis'i kurmuştur. 1976'da askeri bir darbe ile, Arjantin'de iktidara gelince ülkeden İspanya'ya geçti.

1985'ten bu yana Montevideo'da yaşamaktadır.

“Bütün o uzun yıllar içinde ay-nada kendilerine ancak birkaç kez bakabildiler; gördükleri bir başkasıydı. Uruguay askeri diktatörlüğünün, bitmez tükenmez işkencelerden dolayı yıpranmış, bir tabuttan daha büyük olmayan barakalarının yalnızlığıyla lanetlenmiş, hint fakirleri gibi zayıf “rehineleri”, bir kışladan diğerine taşınıp duruyorlardı. Nesnelere bile konuşamıyorlardı. Hücrelerde eşya yoktu, Hiçbir şey yoktu. Yeni bir işkence raundunun habercisi olabilecek parmaklıklı kapıların her gürültüsüyle veya postal sesleriyle havaya sıçrayarak, buz gibi soğuk beton zemin üzerinde uyuyorlardı. Bazen onlara su bile verilmiyordu, o zaman kendi idrarlarını içiyorlardı. Bazen yemek verilmiyordu, o zaman sinek, solucan, kağıt, toprak yiyorlardı. Bazen bir mucize gerçekleşiyordu: Serin bir esinti, örülmüş pencerelerdeki bir delikten içeriye portakal kokusu taşıyordu, ya da içeriye ince bir ışık çizgisini düşürüyordu, belkide delikte içeriye girme yolunu bulan bir kuştüyü oluyordu. Bazen duvardan, yan hücredeki tutuklunun verdiği bir haber duyuluyordu; parmak tıkrıtlarıyla iletilen bir mesaj.”

Eduardo Galeano

çalışıyor caniler

Çekilin caniler, çekilin kaçın!

Dünya sarsıldı. Gök sarsıldı.

Evin temeli sarsıldı.

Tavanda asılı lamba sarsıldı.

Saat kaç dersin? Saat kaç?

Anımsa bunu çocuğum anımsa?

Beloyannis'in ardından Fransız şair Eluard'da şu dizelerle seslendi, nice şair ve yazar gibi.

“Beloyannis öldü. Aydınlık bir gelecek uğruna namusumuzu ve umudumuzu korumasını bildi. Gülümsedi sürekli...”

Beloyannis'in ardından Yunan edebiyatı yeniden kahramanlık tür-küleriyle çalkalandı ve ardından edebi metin çoğaldı, kin kusarak faşizme ve emperyalizme. Bir kez daha bize göstermiş oldu ki halkın öz gücünden başka tutunacak bir dalı yoktur. Ezilen halklar, boyunduruktan kurtulmak için verdikleri mücadeleyle birlikte, farkında bile olmadan ekinse bir zenginlik yaratırlar ve bu ekinse zenginlik onları ve mücadelelerini gelecek kuşaklara aktarır ve yeni mücadelelere yol gösterir, öncülük eder.

Çağdaş Yunan edebiyatının pırıltılı ve aydınlık imgeli şairlerinden Yannis Ritsos, aydınlık ve devrimci değerlerinden dolayı Yunan ege-menleri tarafından sürekli sürgünlere maruz kalıyordu ama Ritsos her şeye rağmen ve bütün olumsuzluklara karşın imgelerini örüyordu kardeşlikten yana bir dünya için. En önemli eserlerinden biri olan Yunanlıların öyküsünden kısa bir alıntı.

**“Onlar el sıkıştıklarında, bütün insanlık için
parlar güneş.**

**Onlar gülümsediklerinde, küçük bir kırlangıç fırlar
gür sakallarından**

Onlar uyuduklarında, on iki yıldız düşer boş ceplerinden.

**Onlar öldüklerinde, onların bayrakları ve davullarıyla
yokuşu tırmanır hayat”**

Yunanlıların öyküsü anlatıldığı bu kısa bölümde nasılda diriliyor partizanların ve her türlü işgalciye karşı ayaklanan insan yüreği, işte Ritsos'un şiirini besleyen güçlü karşı koyuş geleneğidir. Ritsos'un son bir dizesiyle veda edelim.

**“Açlığı bilen insanların gururuyla
şafağa yöneldiler”**

Yunan iç savaşı ve edebiyatı, bütün direniş geleneklerinde olduğu gibi, kendi kültürel zenginliğini, kahraman ve kahramanlık destanlarını yarattı, direnen bütün dünya halklarına aydınlık bir yol olması dileğiyle...

Kaynaklar:

- 1- *Buyruk (Beloyannis'in Öyküsü), yazar Dido Sotiriyu, Belge Yayınları*
- 2- *Yunan İç Savaşı (Kapetanos), Dominique Eudes, Belge Yayınları*
- 3- *Yunan ve Roma Mitolojisi, Colette Estin-Helene Lapore, Tübitak*
- 4- *Eki Yunan Edebiyatı, Güler Çelgin, Remzi Kitabevi*
- 5- *İnsanlık Tarihi, Andre Ribard, Say Yayınları*
- 6- *Yannis Ritsos Seçme Şiirleri, Türkçeye çeviren, Cevat Çapan, Yön Yayınları*

Tütün

Dimitr Dimov

D. Dağlı

Dimitr Dimov'un yapıtı Tütün, bir partizan romanıdır. Partizan roman olarak proleter romandır. Proletarya dışında komünist partizanlık yoktur. Yazar, salt proletaryanın toplumsal yaşamını ve mücadelesini ele almamış, proletarya ile karşıtlık halinde olan burjuvazinin toplumsal ilişkilerini de yansıtmış. Eğer böyle yapmamış olsaydı, diyalektik yarı yolda kalmış olurdu. Çünkü burjuva toplum karşıtların birliğine dayanır. Bu birliğin bir kutbunda burjuva sınıf karşıt kutbundaya proleter sınıf vardır. Sınıflı bir toplumda, ancak sınıfların karşılıklı ilişkisi kavranabilirse toplumun durumu ve gidişi de kavranmış olur. O halde burjuva toplumu oluşturan sınıfları, onların karşılıklı sınıf ilişkileriyle birlikte vermek gerekiyor. Bu karşılıklı ilişki dışında ne emekçi sınıfın durumu anlaşılabilir ne de egemen sınıfın durumu. Bütün sorun, sınıfları hareket halinde, değişim içinde hem tarihsel hem de diyalektik olarak verebilmektir.

Romanda, burjuva dünyasına geniş yer veriliyor. Yazarın bununla amacı, burjuvazinin kendi içindeki ilişkilerin gelişimini mümkün olduğunca tüm detayları içinde verebilmektir. Yazarın gözlemlerinin gösterdiği gibi burjuva dünyası, sürekli çıkar çatışmaları, rekabet, bireylerin birbirleriyle savaşı, kirli ilişkiler ve çürüme içindedir. Bu dünyanın çürümesi, burjuva toplumu karşıtı ve ardılı tarafından temellerinden sarsıldıkça daha derin bir durum almaktadır. Roman, burjuva dünyasını, daha çok onun etrafında verdiği Nikotiana sahiplerinin şahsında kar, daha yüksek "kar için yapmayacakları şey yoktur" burjuva ilkesini doğru biçimde anlatıyor. Yazarımız, olayların en başında kendi değerlendirmelerini işin içine pek katmadan burjuvazinin durumunu olduğu gibi betimliyor. Okuyucu, olayları tarihsel akışı içinde, nereye doğru gittiğini yine olayların gelişimi içinde kavlıyor. Böylece okur, kendini olayların, ilişkilerin içinde bulurken, gelişmenin, olayların hangi yöne doğru gideceğini kendisi de sezebiliyor. Yazar, kitabın sonuna doğru, adeta kitlelerin omuzlarına çıkıp oradan seslenen bir ajitator gibi davranıyor, burjuva dünyasının kaçınılmaz çöküşünü ve kaçınılmaz olarak çökeceğini yüksek sesle ilan ediyor. Ya da burjuva dünyasına son veren, onu yıkan emekçi kitlelerin sesi oluyor.

Yazarın roman içinde ve sonunda böylesi değerlendirmeler yapması doğaldır. Örnek, Tolstoy Savaş ve Barış'ta bunu yapıyor. Cervantes Don Quixote'de aynı şeyi yapıyor.

Tütün'de işçiler, doğru olarak, militan, dünyayı değiştiren güç niteliği içinde veriliyor. Yaşamları ve mücadeleleri anlatılan tütün işçileri, işçi sınıfı partisinde örgütlü ve partinin yönetiminde hareket ediyorlar. İşçilerin mücadelesi ve bireyler anlatılırken, onların geldikleri düzeyi doğru biçimde kendi gerçekleriyle anlatma Tütün'ü toplumcu (sosyalist) gerçekçi roman yapmaktadır. Dimitr Dimov, burada, kafasında militan bir işçi tipi yaratmıyor. Gerçek yaşamda olanı yeniden yaratıyor, o kadar. Hiç şüphesiz salt bir ayna gibi yansıtıcı rolüyle sınırlı kalmıyor; sınıf savaşının belli bir dönemini yeniden yaratırken, ona

Dimitr Dimov
1909-1966

Dimitr Dimov Çağdaş Bulgar edebiyatının ünlü ustası. 1909 yılında Loveç'te doğdu. Çocukluk yaşlarında Fransızca ve İspanyolca öğrendi. Liseyi bitirdikten sonra Veterinerlik Fakültesine girdi. 1934'de fakülteyi bitirip bir köyde veteriner olarak çalışmaya başladı. 1939'da tekrar üniversiteye dönerek asistan oldu. 1940'tan 43'e kadar Madrid'te kaldı. 1946'da doçent, 1953'te profesör oldu. Dimov'un ilk yapıtı 1938'de yazdığı 'Teğmen Bends'dir. Asıl ününü 1945'te yayınladığı 'Mahkûm Ruhlar-Tutku' ile yaptı. Bir tütün şirketinde memur olarak çalışan üvey babası sayesinde, tütün işçilerinin yaşamını ve onların mücadelesini yakından tanıdı. Sosyalist Gerçekçiliğin en önemli yapıtlarından olan 'Tütün'ün oluşmasında bu dönemin önemli bir payı vardır. 1966'da Bükreş'te öldüğünde, ardında üç roman, üç oyun, dört büyük öykü ve gezi notları bırakmıştır. Dimitr Dimov, az yapıtla da olsa, adını büyük ustalar arasına yazdırmayı başarmış yazarlardan biridir.

YİRMİ ALTILAR BALADI

Söyle, şair, şarkıyı
Söyle
Gök bezi mavidir
Öyle
Denizin de şarkıdır mırıltısı
Mırıltı...
Yirmi altı onların sayısıydı,
yirmi altı
Mezarlarını kumlar saklamaz
İki yüz yedinci verstada
Kurşuna dizildiklerini
Kimse unutmaz
Denizin ardında
Orda
Havada dolaşan duman

Görüyor musun kum altından
Kalkıyor Stepan Şaumyan
Kumlu çöl تنها mı تنها
Bak, orda elli el daha
Kalkıyor püfünü silerek
Diyor yirmi altılar:
"Bakû'ye gitmemiz gerek
Bir görelim durdukça duman
Nasıldır bizim Azerbaycan
Gece,

Bir kavun misali
Yuvarlatıyor ayı
Dalgalar yalıyor kıyıyı
Tam böyle bir gece
Frenkler
Onları kurşuna dizdiler.
Sosyalizm uğruna
Haydi kalk
Ayağa kalktı bütün halk
Çarlığa karşı
El ele
Hem köylü hem de amele
İliç vardı Rusya'nın orda
Beylerin başına çekiç
İndiren atamız İliç
Kafkas'taysa burda
Bunlar
Bunlar vardı, yirmi altılar
Gece karanlığı hafifçe
Hafifçedir o, bu gece
Bakû üstünde uçuyor karaltılar
Yirmi altılar

Yirmi altılardır bu karaltı
Yirmi altı.
Hişirdayan

kendinden bir şeyler de katıyor, fakat kattığı şeyler, sürecin güçlü, sanatsal anlatımıdır sadece. Gerçek yaşamda Bulgaristan proletaryası tüm o süreçleri yaşamış ve büyük bir devrim gerçekleştirmiştir. Böylesine devrimci bir sınıfın tarihi devrimini sanatsal olarak güçlü ve gerçekçi biçimde anlatmak gerekirdi.

Tütün'de emekçi sınıfın tek kahramanı yok aslında. Belli bireylerin mücadelesi öne çıksa da daha çok sınıfın kolektif kahramanlığı temel alınmıştır. Bu ilke sosyalist sanatın tüm alanlarında (roman, sinema, heykel vb.) işlenmiştir. Kitlelerin kolektif kahramanlığı tek tek bireylerin kahramanlığını yok saymaz; bireylerin kahramanlığı kitlelerin kolektif kahramanlığına dayanır.

I. CİLT

"Delikanlıların şakalaşmalarından hiçbir tat almıyordu. Komşu kızlarla da dostluk kuramıyordu. Dış görünüşlerine pek önem vermeyen basit ve kaba saba yaratıklardı, ama bunun farkında bile değildiler; çünkü daha iyi bir hayat özelemleri ve kültürlü olma isteğinden yoksundular." (sy.11)

Küçük burjuva sınıftan olan İrina, emekçi ve yoksul sınıfın insanlarını aşağılıyor, küçümsüyor, kendini onların dışında ve üstünde görüyor. İrina gibileriyle her yerde karşılaşmak mümkün. Sadece kendilerine güven duyar, kendi söylediklerinin dışında söylenenleri saçma bulur, kendilerini kendi sınıfından olan insanın ideal tipi olarak görürler. Ancak kendi sınıfından olan biriyle birlikte olduklarında mutlu olurlar.

"Ne var ki, İrina, iyi çevrelerin kızlarıyla da dostluk kuramıyordu; çünkü kendini beğenmişlikleri onur kırıcıydı. O kızlar, öğretmenlerine bile kaba ve üst perdeden yanıt verirdi." (sy.13)

İrina, yoksul insanları kaba, kültürsüz, basit insanlar olarak aşağılarken, zengin çocukları da İrina'yı "alttan biri" diye aşağılıyor, küçümsüyorlar. Zengin çocuklarıyla arkadaşlık kurmak, onların kendisini çeşitli biçimlerde ve imalarla, bazen de doğrudan yapılan hakaretlere, boyun eğmesi demektir.

"Çakır'ın (polis komiseri) köydeki tarlasından başka, kentin dışında bir bağla bir de tütün tarlası vardı; bunları, borçlarını vaktinde ödeyemeyenlerden görevinin ve mahkeme mübaşiriyle olan yakın dostluğunun yardımıyla ucuza almıştı."(s.21)

Köylüler, küçük üreticiler kapitalistler tarafından çeşitli yollarla sömürülürler: Borçlanma, ipotek, ağır devlet vergileri vb. Kapitalist işleyişin egemen olmasıyla birlikte köylülerin, küçük üreticilerin mülkiyetlerinden uzaklaşması ve yoksullaşması da artar.

Polis vb. devlet güçleri de küçük mülk sahiplerinin içine düştükleri zor ekonomik durumlarından yararlanırlar. Halk kitleleri mülksüzleşirken, onlar ekonomik güçlerini artırırılar. Onlar bunu sayısız yolla, baskı, hile, fırsatçılık vb. ile yaparlar.

"Yasak kitaplar okuyor ve bir takım sersemeleri hükümete karşı kışkırtıyor. Latince öğrenim yaptı, ama Eylül ayaklanmasından sonra hüküm giydiği için iş vermiyorlar. Şimdi çeviriler yapıyor, ondan bundan para istiyor, ya da buna benzer şeyler ardında. Pek bilmiyorum." (sy.26)

Bu sözler, kardeşi Boris'in abisi Pavel hakkında söyledikleridir. Boris, Pavel'e tamamen karşı ve olumsuz tavır alır. Örgütlü bir komünist olan Pavel için söylenenler burjuva ve küçük burjuva çevrelerin her yerde komünistlere söyledikleridir. Burada adı geçen Eylül Ayak-

lanması, Bulgaristan'da Komünist Partisi'nin gerçekleştirdiği (Eylül 1923) dünyanın ilk anti-faşist ayaklanmasıdır. Burjuvazinin ayaklanmaya katılanlara yaptığı baskının bir biçimi de, onlara hiçbir yerde iş vermemek ve bu nedenle aç bırakarak iradelerini kırmaktır. Ama komünistler kendileri ve halkın özverileri sayesinde ayakta kalır, mücahedelelerini sürdürürler.

"Tütün işlemlerini, satın alma yollarını, bilanço oyunlarını, rüşvet dağıtma sanatını, bir de grevleri bastırmasını hele bir öğrensindi! Yerlerini büyük bir kıskançlıkla koruyan ustalarla yönetmenler gibi küçük küçük hırsızların, budalalarla yalancılardan koyduğu engeli aşmış büyük sermayenin, ortakların, genel müdür ve başuzmanların gizemli dünyasına giden yolu bulmaya çalışacaktı." (sy.30)

Tütün işletmelerinde daha sıradan biri olarak çalışırken Boris'in hayali ve aslında hedefi daha o zamandan şekilleniyor. Burjuva toplumunda yaşayan her akli başında insan "büyük sermayenin, ortaklarını, genel müdür ve başuzmanların gizemli dünyasına giden yolu" bilir. Yazar bu "gizemli yolu" aslında yukarıda olduğu gibi açık olarak gösteriyor. Boris de, Stendhal'in Kırmızı ve Siyah romanının kahramanı gencin durumunda olduğu gibi, burjuva toplumunda yükselmenin hangi yolla olacağını kavramış durumda.

"İlçenin pek çok şeyi bu adama (Nikotiana tütününün patronu) ve yabancı ülkelerle ticaretine bağlıydı. Tütün satışının başlamasını, işçilerin alınını terini, yaprak tütününün dış değerini, ücretleri, hep o belirliyordu. Binlerce kişinin bir lokma ekmek bulması ya da yoksulluğa düşmesi onun elindeydi. Millet meclisinde bazı milletvekillerinin protestoları, birden patlak veren grevler, işçilerle polisler arasındaki çarpışmalarda onun yüzündendi." (sy.42)

Kapitalist üretim, ekonominin her alanına el atıp tüm üretim üzerine egemen olunca, yani kapitalist üretim koşullarında, tüm ekonomik ilişkiler –ve tütün üreticilerinin de- sermayenin varlığına bağlı hale gelir. Toplumdaki tüm çatışmalar (gerek parlamentodaki protestolar, gerekse grevci işçilerin polislerle çatışması) emek-sermaye çelişkisi ekseninde meydana gelir.

Kapitalist toplumda işçiler olmadan sermaye varolamaz; sermaye olmadan da işçiler. Ama işçilerin, sermaye olmadan da toplumsal üretimde bulunmaları ve yaşamlarını sürdürmeleri olanaklıdır. Bu, mülkiyetin toplum mülkiyetine dönüştüğü yerlerde olur.

"Böyle yürümez. Anarşist oluverdik. Usta, parti icra komitesinden olan herkesi attı, yaptıklarımızı bir bir bozdu. Sen de hurlaşıyorsun ustalarla her şey için." (sy.44)

Bunları, Bulgaristan İşçi Partisi üyesi olan kızı Lila'ya söyleyen yine partili olan babası Şişko'dur. Şişko yılların tütün işçisidir, işten çıkartılmıştır.

Kapitalistler, eğer bir iş yerinde komünistler varsa ve açığa çıkmışlarsa, işyerinde otoritelerini sürdürmek, isteklerini işçilere kabul ettirmek için önce komünistleri işten atarlar. Nikotiana tütün fabrikasında da aynı şey yapılıyor.

Şişko, fabrikada ilk örgütlenme döneminin çalışma tarzıyla hareket ediyor; sessiz sedasız, fazla öne çıkmadan işçiler arasında örgütlenmek. Lila ise işçiler arasında belirli bir güç haline gelmiş Parti'nin bu durumuna denk olarak daha atılgan ve açık bir kapışmaya girişme yanlısı.

Ne yel, ne duman
Konuşuyor dinle, Şaumyan:

"Çaparidze, sen hele bak
Köylünün elinde toprak
İşçinin elinde
Ekmek

İktidar onların demek
Bak, petrol kuyuları işler
Her yerde trenler, gemiler
Her yerde bunlar dolaşır
Ve kızıl yıldız taşır"
Çaparidze diyor:

"Evet

Bu büyük, pek büyük nimet
Görülüyor ki emekçiler
Tamamiyle güce ermişler.

Gece, bir kavun misali
Yuvarlatıyor ayı

Dalgalar

Yalıyor kıyıyı

Tam böyle bir gece

Frenkler

Bizi kurşuna dizdiler"

Sosyalizm uğruna

Haydi kalk

Ayağa kalktı

Bütün halk

Çarlığa karşı

El ele

Hem köyle hem de amele

İliç vardı Rusya'nın orda

Beylerin başına çekiç

İndiren atamız İliç

Kafkas'taysa burda

Bunlar

Bunlar vardı, yirmi altılar.

Bakû'nün üstünde

Şafak sökmeye başlar

Sustular artık

Aziz karaltılar

Kimi alnından yaralı

Kimi göğsünden

Dönüyorlar

Mezarlarına Bakû'den

Söyle, şair,şarkıyı

Söyle

Göz bezi mavidir

Öyle

Denizin de şarkısıdır mırıltısı

Mırıltı...

Yirmialtı onların sayısıydı

Yirmialtı.

Sergey YESENİN

Gurbannazar Ezizov 1940-1975

Sovyet Şair Gurbannazar Ezizov, 1940 yılının Mart ayında bir öğretmen ailesinin tek çocuğu olarak Aşkabat şehrinin Büzmeyin köyünde dünyaya gelir. Babası Aziz Hümmədov II. Dünya Savaşına katılır. Cepheden döndükten sonra da öğretmenlik yapar. Türkmenistan'ın çeşitli yerlerinde yaşarlar.

1959 yılında liseyi bitirir ve yine aynı yıl Türkmen Devlet Üniversitesi'nin filoloji bölümüne girer.

1955 yılından itibaren dergilerde, gazetelerde şiirleriyle boy göstermeye başlar. Üniversite yıllarında ise kendini tamamen edebiyatın içinde bulur. Ölünceye kadar, değişik gazete ve dergilerde çalışır.

1975 yılında aklını yitirmiş bir asker kaçağının serseri kurşunları altında can vereceği ana kadar gece gündüz "Benim Şi'riyetim" dediği şiirleriyle beraberdir. Gurbannazar Ezizov, sadece şiirleriyle değil, genç şairleri yetiştirmek için gösterdiği gayretle de tanınmış bir isimdir.

"Lila, güvenle 'Biz ne yaptığımızı biliyoruz'" dedi.

Şişko, "Biliyorlarmış! Bir şey bildiğiniz yok" diye homurdandı.

"Siz gençler son günlerde kendinizi aşırı beğenir oldunuz."

"Sizlerin yanlışlarından çok şey öğrendik."

Şişko kaşlarını çattı, ama neşesini bozmadan, 'Ah, şuna da bak!' dedi. 'Yaa! Bunları sana Pavel Morev öğrettiyse, biz yaşlıların da bir şeyler yaptığımızı söyleyiver ona. Bir yığın partisi kurduk, grevler düzenledik, şurada burada ayaklanmalar...' (sy. 44)

İkisi de İşçi Partili, ikisi de tütün işçisi olan baba ile kızı arasında aslında bir çelişki yok. Baba olaylara sahip olduğu birikim açısından bakar, kızı ise önceki kuşağın birikimine eleştirel yaklaşır. Gençler, önceki partili kuşağın hatalarından da öğrenirler ve daha ileri giderler. Bunun böyle olduğu bir süre sonra gerçekleşen devrimle doğrulanmıştır. Ama Şişko ve önceki kuşağın yeni koşullara ayak uydurduğu –hiç değilse bazılarının- partizan savaşı sırasında anlaşılıyor. Grevci tütün işçisi Şişko, daha sonra bir partizan birliğini yönetir.

"Çocukları daha döl yatağında hastalıklı damgası yemiş gebe kadınlar, kışların boşa geçecek günlerini kara kara düşünen erkekler, yaşama gücünü tüketmiş hüzünlü genç kızlar, yarınlarından güvensiz delikanlılar. Sağlıklarını Nikotiana'ya satmakla yoksulluktan kurtulabilmiş her yaştan tasalı ve asık suratlı insan çalışıyordu bu salonda. Kimilerine göre emeklerini isteye isteye satan bu bitkinler, çalışırken başına çığırına sövüyor, veremli salyalarını tükürmeyip yutuyor, tozlu bez parçalarıyla terlerini kurutuyorlardı. Kuru ve sapsarı parmaklar zehir saçan tütün yapraklarını acele acele ayırıyor, sonra küçük küçük paket edip sonunda balya yapıyordu. İşçilerden kimisi kaskatı olmuş bacaklarını oynatmayı deniyordu arada bir; tütün tozlarıyla tıkanmış ciğerleri taze havaya kavuşmak istiyor, pörsümüş yüzleri ve kızarmış gözleri, bitmeyecekmiş gibi uzayan iş saatlerine son verecek kampanyayı sabırsızlıkla bekliyordu" (sy. 56)

Uygurlik sermayeyle özdeştir. Kapitalistlerin, kapitalist düzene yönelik tüm propagandaları işte bu uygarlaştırıcı eğilimi taşır. Bugün insanlığın gelişme derecesi (uygarlığın düzeyi) tamamen bir sınıfın (işçi sınıfının) hastalıklı gelişmesi, fiziki çöküntüsü ve entelektüel olarak gerilemesi pahasına sağlanmıştır. Koca bir toplum, bir sınıfın (işçi sınıfının) emeğine dayanır. Bu nedenle işçi sınıfının ayaklanması, kapitalist toplumun havaya uçuşması demektir.

"Günlük geçim savaşı, erkeklerin gözünü budaktan sakınmaz ve kadınları kavgacı yapmıştı. Aralarında çatışmalar olmaktadır. Sonunda, en az para alan ve en hor görüleni olan yaprak ayırıcılarının başına patladı kabak. Ustabaşı, tütün yapraklarının en değerlisi olan 'kabakulak'ları kırıp bozmaya devam ederseniz işten atacağım" diye gözdağı verdi. Zavallıklar ağlayıp sızladılar ve yaprakları daha dikkatli işlemek için büyük bir çaba gösterdiler. Parça başına para alan 'balyacılar' da iş ağır gidiyor diye sövüp-saydılar." (sy. 57)

İşçiler ortak örgütlenmedikleri, ve ortak hareket etmedikleri koşullarda, aralarında rekabet egemendir. Birbirlerine karşı kavgacılıkları, sürtüşmeleri, birbirinin yerini almaya çalışmaları ve kapitalistlerin koşullarına boyun eğmeleri, hep aralarındaki bu rekabetten ileri gelir. Her kapitalist, işçiler arasındaki rekabetten hem onlara boyun eğdirmek için, hem de ücretlerini düşürmek için sonuna dek yararlanır.

"Bizler bir düşünceye gözü kapalı sapsız kişiler değiliz. Bir işçinin durumunun ne çetin olduğunu bilirsin. Hele gizli çalışıldığında..."

En ağır işkenceler ve sonunda kendi elinde bir tabanca kurşunu... E-
vet, bazen bu bile bir mutluluktur, yakayı ele vermeden ya da onların
kurşunuyla gebermeden kendi elinle becerebilirsen (...) insanların se-
viştiğini, evlenip çocuklar yaptığını görürsün, kendi yaşayışın kör bir
gaz lambası gibi görünür gözüne. Kimi zaman korkunç bir yalnızlık
duyarsın, sınırlarını alt-üst eden bir yalnızlık. Böyle bir anda bir karım
olsaydı, çocuklarım olsaydı, onları sevip öpseydim, ben de her şeyin
tadını çıkartsaydım diye özlem duyar, yanar tutuşursun. (Max Eşkena-
zi sy. 105-106)

Komünistler hep ağır koşullarda mücadele verirler. Hele mücade-
le yer altında, hem de yıllarca sürüyorsa, koşulların ne denli çetin ve a-
ğır olduğu kendiliğinden anlaşılır. Bunlar moral bozmanın değil, yeral-
tında çalışan insanların zaman zaman karşı karşıya oldukları sıkıntıları
dile getiriyor. Özellikle mücadeleye ilk başlayanlarda bu düşünceler o-
luşur. Ama komünist savaşçılar her şeyin bilincinde olarak davranırlar.
Her şeyden yoksunluk içinde ve ağır koşullarda mücadele verirken, bu
şartlarda savaşım verdikleri için, başka zaman duymayacakları bir mut-
luluk duyarlar.

“Yeni gelen müdürün büyük partiler halinde tütün satın aldığı
görenler, firmanın felakete sürüklendiğini, batacağını ileri sürmüşlerdi.
Oysa tersi olmuştu. Nikotiana, Struma ve Bjalo More’yi yutup birer şubesi
durumuna getirdi. Pay dağıtım altın zincirine yeni birkaç bakan
daha ekledi ve küçük firmaları piyasadan uzaklaştırmaya başladı. Büt-
tün bunlar rakiplerine karşı açtığı savaşta, Boris’in başarılarıydı. Yal-
nızca Cohen’in Alman sigara tröstleriyle ilişkilerine Naziler iş başına
geldikten sonra ve bütün entrikalara karşın dokunmadı. Yahudi Cohen,
rakiplere karşı savaşta ise yarar bir öğeydi. Tütün ekicileri ve işçilere
gelince, Nikotiana onların gırtlığına öyle bir yapıştı ki, öteki firmalar-
da hemen arkasından gittiler.” (sy. 147-148)

Serbest rekabet, tekelleşmeler ve merkezileşmeye doğru ilerler.
Her sermaye, daha küçük olanı yutarak büyür. Kapitalistler bu savaşta
rakiplerini batırmak için her olanağı kullanırlar. Bunun başında devlet
gücünü yanına almak gelir. Tütün işletmesi Nikotiana da bunu yapıyor.
Kar ortakları arasına devlet bakanlarını, milletvekillerini alarak rakip-
leri karşısında politik üstünlük sağlıyor. Devlet desteğini yanına alan
tütün işletmesi, rakiplerini devirerek bu alanda tekel haline gelir. Niko-
tiana’nın tüm bu atılımı, yeni genel müdür Boris sayesinde gerçekleşiyor.

Her sermaye birleşmesi, merkezileşmesi, tekelleşmesinin ilk sonu-
cu daima bir miktar işçinin daha işten atılmasıdır. Kapitalistler hem e-
konomik olarak hem de politik olarak daha güçlü duruma gelir gelmez,
işçilere karşı şiddetli bir saldırıya geçerler. Tabi tüm kapitalistlerin iş-
çilerin tepesine inmede ortak çıkarları vardır. Onun için birisi saldırıya
başladı mı diğerleri de ardından gider.

“Almanlar tütün alımıyla bir de politika baskısı elde etmek istiyor-
lar. Siz bu alanda hiçbir yardım sağlayamazsınız. Oysa Nikotiana’nın
işbaşındakilerle, milletvekilleriyle, muhalefet partileriyle, basınla, e-
mekli generallerle, sözün kısası, gerekli herkesle ilişkileri var. Bunları
tek başınıza başaracağınızı sanıyorsanız, budalalık edersiniz.” (sy. 155)

Bu tehditleri Nikotiana genel müdürü Boris, bir burjuva olan ve
kendisiyle sürtüşen, yoluna engel çıkarmaya çalışan Barutçiyef’e söy-
lüyor.

Hristo Botev

Bulgar şair, 5 Ocak 1848’de
Kalofer’de doğdu, 20 Ma-
yıs 1876’ da öldü. 1863’te
eğitimi tamamlaması için Rus-
ya’da Odesa’ya gönderildi.
1867’de Osmanlı egemenliğine
karşı çıkmak ve sosyalist düşün-
celeri yaymak amaçlarıyla Bulgar-
istan’a döndü, ancak Roman-
ya’ya kaçmak zorunda kaldı. Ro-
manya’daki Bulgar göçmenleri a-
rasında yaşadı. Gazeteler, dergiler
çıkardı. 1876 Mayıs’ı başlarında-
ki ayaklanmaya destek olmak için
Bulgaristan’a girdi, 20 Mayıs
1876’da Veslez Dağı civarında
Osmanlı birlikleri ile çıkan çatış-
mada öldürüldü.

İlya EHRENBURG
1891-1967

HAYIR UNUTULMAZSIN SEN, MADRİD

Hayır, unutulmazsın sen, Madrid,
Kanın, çektiklerin unutulamaz.

Soğuk bir rüzgâr savuruyor toz
bulutlarını.

Şu kız neden koltuk değneğiyle
yürüyor?

Gün ortasında neden yanıyor
fenerler?

Kim görebilecek güneşin
doğduğunu?

Karabañel niçin yaşıyor?

Şu beşik niye boş?

Şu anne daha ne kadar zaman
anlamıyacak, kucaklamıyacak?

Göge de var açılan bir kapı,
İstersen ona inan,
Ama yerdeki yırtık çamaşır
parçasını görüyor musun?

Ya kana bulanmış toprağı?
Ve toplar bütün gece anlatıyorlar:
Uzağa kaçılmıyacağını, ona
bir yardım da edilemeyeceğini?

Güneşin boşuna doğduğunu,
Buraya ne denizlerin,
Ne gemilerin, ne trenlerin,
Ne de şu avare yıldızların
erişebileceğini.

İlya EHRENBURG

Ekonomik gücü elinde bulunduranlar, bu güçlerine dayanarak politik gücü de elde ederler. Politik güce dayanarak daha fazla ekonomik güç sağlarlar. Bunun için her büyük kapitalist hükümet, devlet güçlerini ve muhalefet partilerini, basın çevreleri dahil tüm etkin burjuva odaklarıyla sıkı, çok sıkı bir ilişki içine girer.

“Müdür, yine gülümsedi, ‘Düşünce ve görüşlerden hiç çekinmem. Saygı bile duyarım; kargaşalıklara, vur-kırlara yol açmamaları koşuluyla..’” (sy. 175) Nikotiana’nın müdürü bunları, sosyalist işçi lideri Lila’ya söylüyor.

Burjuvalar, proleter sosyalist görüşleri, daha görüş düzeyindeyken engellemek ve baskı altında tutmak için elinden gelen her şeyi yapmaktan hiçbir zaman geri durmamıştır. Ancak, tüm baskılara ve engellemelere rağmen, sosyalist görüşler emekçi kitleler arasında ve aydınlar arasında yaygınlaşmaya başlayınca, burjuvazi bu kez de bu düşüncelerin sadece düşünce olarak kalmasını ister. Sosyalist hareketin, burjuva egemenliği devirmek için giriştiği tüm eylemlere ve hele de devrimci yöntemlere dayalı olanları engellemek için her önleme başvurur. İster ki, eleştirel görüşler, burjuva egemenlik ve düzen sınırları içinde kalsın.

“Lila, küçük atölyeden çıktı. Sis daha da bastırılmıştı. Pazar, aydınlık meyhanelerde insanların gayda ve mandolin dinleyip bol bol içmeleriyle sona ermekteydi. Hayvanların çekildiği ahırlardan gübre ve saman kokuları geliyordu. Pazaryerindeki Yahudi zanaatçi ve esnafın evleri iki katlıydı. Alt katta dükkan vardı, birinci katta oturuldu. Bu evlerde yaşayanlar bitkisel bir ömür sürerlerdi.” (sy. 187)

Her sınıfın üyeleri, kendi sınıfının gidebildiği yerlere gider. Burjuva sınıf ve onun bürokratları şehir kulüplerine giderken emekçiler meyhanelere gider. Fabrika yaşamı öyle bıktırıcı, yorucu ve katlanılmaz ki, işçiler için yaşam eve geldiğinde ya da meyhaneye kapağı atıldığına başlar.

Yaşadığı yerler son derece berbattır. Bitkisel bir yaşam, yani doğal haliyle bir yaşam sürdürürler. Kapitalistler daha çok zenginleşmek için, isterler ki işçiler hep bu düzeyde yaşasın. Sermaye, işçileri daima bitkisel yaşam düzeyinde yaşatma eğilimindedir.

“Sonra, önden yürüyüp bütün elektrikleri açtı, geniş hol, büyük yemek odası, bir salon ve kış bahçesi İrina’nın şaşkın bakışları önünde bir bir aydınlandılar. Gizli ışıklar, maun ağacından panoların parıltısı, birbiriyle uygun renkte ipekli ve kadifeler, eve bir masal havası vermişti” (sy.244)

Burada anlatılan ev Nikotiana’nın büyük serveti Boris’in eşi Maria’nın evi.

Kapitalistlerin sürekli büyük bir servet biriktirmelerinin amacı en iyi biçimde giyinmek, çok iyi döşenmiş evlerde yaşamak, en güzel yemekleri yemek, en pahalı içkileri içmek, bol bol gezip eğlenmek ve kültür edinmek. İşçiler onlara hem bol servet ve hem de bolca boş zaman sağlıyor. Burjuva yaşam, yani asalak yaşam, başka bir sınıfın proleter yaşamının sonucudur.

“Evet, Boris son günlerde çok kirli işler çeviriyordu ama, başka çaresi de yoktu! Nikotiana’nın ayakta kalabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi, işbaşındakilere dağıtılacak paralara bağlıydı. Boris’in yaptıkları kirli işlerdi ama, kaçınılmazdı. Kendisinin zevk ve sefa içinde geçirdiği hayat tiksinti vericiydi, ama kaçınılmazdı.” (sy. 258)

Kapitalistlerin ekonomik gücünü ayakta tutan şey, ücretli emek sö-

mürüsüdür. Bir kapitalist rakipleriyle rekabet edebilmek için de ücretleri düşürmek durumundadır. Bunun yanında bir takım 'kirli işler'e de girişirler, yani görünürde yasal düzene bağıymış gibi davranıp, alttan alta ise devlet yöneticileriyle her türlü ilişkiye girerler. Her kapitalist gücü oranında, bu ilişkilere mutlaka girer.

"Buradaki hayatım tekdüze ve çetin; günü gününe yaşayan insanlarla omuz omuza, tırmanmaya çabalıyorum çetin yokuşta." (sy.277)

Lila, yurtdışında bulunan ve aralarında duygusal ilişki olan Pavel'e yazıyor bunları. Pavel bölgenin etkin bir parti kadrosuyken, Parti, onu, partiye zarar veren görüşlere sahip olduğu gerekçesiyle Partiden uzaklaştırıyor."

Lila, birlikte çalıştığı ve mücadele verdiği işçiler ve bölge halkı hakkında gözlemlerini yansıtıyor. Tabi yalnızca görünürde olanları. Evet, henüz yeni bir toplum kurmayı hedeflemeyen insanlar günü gününe yaşarlar. Onları etkileyen her şey günlük yaşam içinde olup biter. Ancak günceli etkileyen, hatta yön veren olaylar ekonomik temelde meydana gelir. Örnek, bir ekonomik kriz kitlelerin toplumsal günlük yaşamını tamamen etkisi altına alır. Ve onları eylemlere, günlük yaşamın dışına çıkarabilir.

"Ayakta duramayacak kadar alçacık ve leş kokulu kulübelerde beş-altı kişi bir arada yatar. Veremlilerden hastalık geçirdi sağlamlara. Çocuklar, ekmeğe diye ağlaşır, kadınlar birbirleriyle çekişirdi. O yıl yaz işsizliğinden sonra yoksulluk açlığa çevirmişti. Bura insanların yaşamı hastalık, kavga ve yoksulluk içinde geçiyordu." (sy.287)

Bir taraftan burjuvazinin zenginlik ve refah içindeki yaşamı, diğer tarafta emekçilerin yokluk ve yoksunluk içindeki yaşamı, burjuva toplumu tamamlayan bir toplumsal tablo. İşçi yoksulluk içinde olmadan, yaşamak için gerekli olan geçim araçlarından yoksun olmasaydı, kapitalist ücretli emekçiyi nereden bulabilir? Halk beslenmediği için hasta, güçsüz, pis kulübelerde ve her bakımdan insani olmayan kulübelerde yaşıyor.

"Nikotiana genel müdürü, isteğini özel bir incelikte anlattı ve Endüstriciler Birliği Başkanı, büyük bir anlayış gösterdi. Başkan, grevcilerden hiçbirini işe almamaları için bütün birlik üyelerine bir genelge göndereceğine de söz verdi." (sy. 303)

Grevcilere karşı tavrın almak tüm kapitalistlerin çıkarına olduğu için, sınıfsal bir davranıştır. Kapitalistler, grevcilere ve özellikle de öncü işçilere karşı "Kara listeler" düzenlerler. Bir işyerinden atılan grevci işçilerin listesi yapılır, onları diğer kapitalistler de işe almaz. Böylece grevci işçiler açlığa, ölüme mahkum edilir. "Kara listeler", kapitalistlerin işçilere karşı ortak saldırısıdır. Amaç, yalnızca greve giden işçileri cezalandırmak değil, daha sonradan greve gidecek işçilerin gözünü korkutarak grevi tamamen engellemektir.

"Lila adımlarını hızlandırdı. Sivil polis de hızlandı. Güneş arkadan vuruyordu Lila'ya. Gölge, sivil polisin gittikçe yaklaştığını gösteriyordu. Elini cebine sokup, tabancasının sapına yapıştı sınımsız. Sonra parmağını tetiğe götürdü. Yüzü taş kesilmişti. Köşedeki alçak eve varınca, hemen öteki yola saptı ve duvara iyice yapıştı. Gözleri pırıl pırıldı. Adımlar gittikçe yaklaşıyordu. Kirli kaldırımlara vuran bir gölge hızlı hızlı yaklaşıyordu. Lila'nın bakışları, evin köşesine dikilmişti. Sivil görünür görünmez tabancayı boşalttı üzerine." (sy. 139)

Grev hazırlıkları yoğunlaştıkça, yani sınıf savaşımı şiddetlendikçe, burjuvazinin işçilere yönelik baskıları, tehditler, saldırılar, tutukla-

Gioconda Belli
1948

Sair ve romancı Gioconda Belli varlıklı bir ailenin kızı olarak 1948'de Managua'da dünyaya geldi. Genç yaşta evlendikten ve bir çocuğu olduktan sonra, Somoza diktatörlüğünü devirmek için mücadele eden Sandinistalar'a katıldı. 1975'ten, Sandinistalar'ın diktatörlüğe son verdiği 1979 Devrimi'ne kadar Meksika ve Kosta Rika'da geçen sürgün yıllarında silah kaçırmak da dahil olmak üzere çeşitli gizli görevler üstlendi. 1979'da Nikaragua'ya döndükten sonra iletişim ve propaganda alanında çalıştı; Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi'nin uluslararası tanıtımında görev aldı. 1990'da FSLN'nin seçim yenilgisinin ardından edebi çalışmalarına hız verdi. Yazarın şimdiye kadar Türkçede Portakal Ağacında Oturan Kadın, 1993 adlı yarı otobiyografik romanından başka Seni Sevebilmek Nikaragua (1999) adlı bir şiir kitabı yayımlanmış olup çeşitli dergilerde şiirleri çıkmıştır.

Latin Amerika'da Edebiyat

Tarih kitapları, 1492'de Christof Columbus'la başlayan işgal ve sömürgecilik tarihini, bize, yeni bir kıtanın keşfi olarak öğretilir. Aslında gerçek bunun tam tersidir. Orada eski bir dünya vardır, uygarlık düzeyi çok ilerde olan. Yeni olan ise, sömürgecilerin uzak denizlerden kalkarak yaptıkları yolculuğun ardından, kendileri gibi yaşamayan, farklı dilleri, kültürleri olan bir uygarlıkla karşılaşmaları ve oraları talan etmeleridir. Karşılaştıkları uygarlık onların beklediğinin çok üstündedir. Aztek, Maya ve İnka uygarlıkları...

malar ve öldürmeler de iyice tırmanır. Bulgaristan'da faşizm iktidarda. Mücadele zaten çok sert. İşçilerin mücadelesi bu koşullarda devrimci biçimler almak zorunda. Lila, bir komünist partili, bir işçi önderi olarak yalnızca grevlerde, grev için el kaldırmıyor, gerektiğinde eli silaha da uzanıyor. Bulgaristan'da partililerin silah taşınması hem koşullar gereğidir hem de Bulgaristan Komünist Partisi'nin devrimci niteliği gereğidir.

"Koyu mavi gökyüzü altındaki bu bol güneşli Mayıs gününde git-tikçe genişleyen şu yığın, başarının güveniyle sevinçten uçuyordu. Uzun süredir işçiler toplanma olanağı elde edememişlerdi. Ve ancak bugün konuşma olanağına kavuşmuşlardı. Özgür bir hayat özlemiyle coş-turuyorlardı birbirlerini." (sy. 338)

Farklı tütün fabrikalarının işçileri greve gider. Grev büyük bir başarıyla gerçekleşir. O zamana dek birbirlerinden kopuk olan işçiler eylemde kaynaşır ve bütünleşirler. Grev, işçilerin kendilerine güvenlerini artırır. Grev, kaynaşma, kendine güven, büyük bir coşku yaratır. Ve işçiler ilk defa eylem alanında, eylem sayesinde özgür olarak hareket ederler. Bu durum onlarda derin bir özgürlük özlemi yaratır.

2. CİLT

"Ama evlenmeye hiç niyeti yoktu. Dokuz yıl süreyle Mariana'nın hastalığına bakarken, Boris'i, İrina'yı ve Spiridinov ailesinin hayatını görmüş, inceden inceye düşünmüştü. Vardığı sonuç, evlilik denilen şeyin yalnızca para ilişkisini düzenleyen bir anlaşma olduğuydu. Biriktirdiği parayla bu bakımdan yarınını güven altına aldığına göre böyle bir anlaşma yapması hiç de gerekli değildi." (sy. 53)

Evde Nikotiana patronunun kızı ve sahibi olan Mariana'ya bakan genç hemşirenin evlilik hakkındaki düşünceleri bunlar.

Genç hemşirenin, burjuva evlilikle ilgili iyi gözlemleri var. Bu gözlemlere göre burjuva evlilik ne söylendiği gibi "aşk evliliği"dir ne de cinsel aşkın en ideal biçimidir. Burjuva evlilik özel mülkiyete sıkı sıkıya bağlı ve dolayısıyla bir para ilişkisine indirgenmiştir. Burjuva evlilik, burjuva aile dağılmakla birlikte halen ayakta oluşunun nedeni, sürmekte olan özel mülkiyetle arasındaki kopmaz bağıdır.

"Ama şakayı anlamamış olan general, sinirli sinirli konuşmayı sürdürdü: "Bırakın o Yunanlıyı. Kızıl Yunan çeteleri onu da sallandırır. Böyle bir savaş görülmedi bugüne kadar. Şu sıralar durum olağanüstü karışık, çok karışık..." (sy. 139)

Emekli general, Sovyet Kızılordusu'nun Dinyester nehrini geçip, Sofya'ya doğru ilerledikleri sırada bu değerlendirmeleri yapıyor.

Durum, tüm faşistler, faşizmin destekçisi ve Alman emperyalizminin işbirlikçileri için sadece karışık değil, artık çok tehlikeli olmaya başlıyor. Sınırlarda Kızıl Ordu ilerlerken, Yunanistan ve Bulgaristan'da ise Komünist Parti önderliğindeki Partizanlar da saldırılarını yoğunlaştırdılar. Savaşın ve faşistlerin sonu yaklaşıyor. Ve emekli general, halk düşmanlarının sonunun ne olacağını çok iyi biliyor.

"Von Geier yeniden güreledi, 'Alman halkı uçuruma yuvarlanmak üzere, Adlar! Bizler de hala susuyoruz! Neden susuyoruz? Bizler de ağızımızı açmazsak kimler gerçeği söyleyecek baştaki sersemelere?" (sy. 179)

Muzaffer Kızılordunun ilerleyişi Almanya sınırına dayanınca, Alman faşist güçleri birbirine düşerler. Herkes kendini kurtarmaya

bakar. Bulgaristan ve Yunanistan'da Alman tütün tröstlerinin temsilcisi olarak bulunan Binbaşı Von Geier de bunlardan biri. Almanya'nın savaşı kaybettiği anlaşılınca, faşist Alman ordusunun içinde, işbaşındakilere karşı tepkiler ve hatta suikastler bile görülmeye başlar.

“Kostov acı acı güldü. Savaşın başlangıç aylarında Von Geier, üstün insanın düşün yapısı ve Alman varlığının büyük görevi gibi şeyler koymuştu Kostov'un kafasına. Şimdi ise o üstün insanlar, adi hırsızlar gibi titriyorlar, aracılılarıyla para koparmaya çalışıyorlardı...” (sy. 204)

Alman ordusu Moskova'ya doğru ilerlerken Alman ırkının üstünlüğünden söz edenler, bu sözlerin, bu sırada onlar için hiçbir anlamı yoktu artık. Ülkeleri büyük gürültüyle işgal eden faşist Alman ordusu, artık sessizce kaçma yolları arıyordu.

“Teğmen, sert bir davranışla, ‘... Bulgaristan'da Rus orduları ilerliyor ve Almanlar Üsküp'e çekiliyor. Bu sabah Vatan Cephesi hükümeti kuruldu.” (sy. 205)

Doğu Avrupa'da ve Balkanlar'da işgalci Alman güçleri, Kızılordu'nun ve içerde devrimci güçlerin ilerlemesiyle işgal ettiği bölgelerden (ülkelerden) çekildikçe, kurtarılan bölgelerde geçici devrim hükümetleri kurulur. Önceleri dağlarda kurulan hükümetler daha sonra başkentlere taşınır.

“Yüzbaşı Gints, çamların hışırtısını duyuyordu yine, ‘Her şey bitti’ diye düşündü. Başaramadık görevi. İhtiyar Şişko budala gibi görünüp beni oyuna getirdi; tuzağına düştüm. Haritadan anlıyor öteki de. Aydın kişiye benziyor. Hiç değilse soğukkanlı, davranışları çevik ve sözleri kullanmakta çok usta. Yunanlının yerinde olsa hiç de şaşkına dönmezdi.” (sy. 252)

Dışarıda Kızılordunun durdurulamaz ilerlemesiyle birlikte, içerde Komünist Partilerin öncülüğünde zafer yaklaşıncı, bu sefer İngiliz güçleri devreye girer, Komünistlerin içerdeki zaferini engellemek için politik, diplomatik, askeri bütün yollara başvururlar. İngiliz ordusundan Yüzbaşı Gints de bir Yunan faşisti ile birlikte (kendini dost göstererek) Bulgar partizan birliklerini yanlış yönlendirerek tuzağa düşürmeyi ve imha etmeyi planlar. Fakat, son derece uyanık olan komünist yöneticiler, tuzağı anlar, İngiliz subayla Yunanlı faşisti ölümle cezalandırırlar.

“Dimko bunu sezinlemişti, güçlkle duyulan bir sesle, onun sözleri ‘Her şey gelip geçer. İnsanlar vurulup ölürler, hayat sürüp gider ve daha iyi yarınlar gelir...’ dedi” (sy. 252)

Bu sözler, birkaç dakika sonra ölecek olan partizan birliğinin komutanı Dimko'nun son sözleri.

Yaşam sürecek, yaşayanlar görececek. Komünistler tarihsel materyalizme dayanarak bunu hep söylerler. Tarihin akışı bu sözleri doğrulamıştır. O güzel yarınlar, ezilen ve sömürülen halk kitlelerinin ve sınırsız bir özveriyle mücadele eden komünistlerin elleriyle kurulur.

“Nikotiana, kişilik denilen insan onurunu çürütmüş, vicdanları parayla satın alınır duruma getirmiş ve insanları öldürmüştü. Ama yaptığı kötülüklerin izlerini pay dağıtıp ortadan kaldırmıştı. Nikotiana, paraya gözü doymayan ve insan yutan bir makineydi. Yalnızca işçileri değil, kendi öz patronunu da öldürmüştü. Varlığını bundan böyle sürdürmesi insanların zararına ve akıldışı olurdu.” (sy. 286)

Latin edebiyatının ilk örnekleri İspanyolca ve Portekizce yazılmış metinlerdir. Bu metinlerin büyük bir kısmını da İspanyolların İspanya'ya gönderdikleri askeri raporlar oluşturur.

İspanyol Alonso de Ercilay Zuniga'nın (1533-1594) Şili yerlilerinin soylu direnişini ve şairin bu dönemde yaşadığı acılarını anlatan 20 binin üzerinde koşuktan oluşan, La Araucan'dır. Latin topraklarından çıkmış olan ilk eser olarak kabul edilir.

Bu dönemde ve sonraki uzun yıllarda sömürgeciliğin etkisiyle edebiyat İspanyol edebiyatının kötü bir taklidi olmanın ötesine geçememiştir. Bunun böyle olması da doğaldır. Sömürge etkilerini kıran, Meksikalı bir rahibe olan Juana Ines de la Cruz'un (1651-1695) yazdığı şiirler ve oyunlardır. Yerlilerin yaşamının edebiyata konu olması ise ilk olarak Brezilyalı Jose Basilio da Gama'nın yapıtlarında rastlanır.

Sömürgeciliğe karşı verilen mücadele, aynı zamanda kültürel bağımsızlık mücadelesini de içinde barındırıyordu. Artık İspanyol ve Portekiz sömürgecilerinin etkisini atıp Latin Amerikalı bilincinin oluşturulmaya başlanması gündeme gelir.

Ekvatorlu Jose Joaguin de Olmedo'nun (1780-1847) Simon Bolivar önderliğindeki güçlerin İspanyollara karşı kazandığı zaferin anısına yazdığı şiir buna örnektir.

Latin Amerika'nın gerçek anlamda ilk romanı olarak kabul edilen eseri, El Pertaqillo Sarniento'dur. 1816'da yayınlanan bu eserin yazarı Jose Joaguin Fernandez de Lizardi'dir. Lizardi bu yapıtında, baş kişisi serseri aracılığıyla, toplumun gelenek ve göreneklerini eleştirir.

Kapitalizm tüm insan ilişkilerini çürütür. Kapitalist üretim çürüme içinde ve çürümeyle birlikte varolur. İnsan onurunun kapitalizm açısından hiçbir anlamı ve hiçbir değeri yoktur. O, tek değer tanır: para. Kapitalizmde bir şey, nakite çevriliyorsa değeri vardır.

Kapitalist üretim belli bir noktadan sonra her türlü gelişmenin ayakbağı olur. Varlığıyla herkese, her şeye zarar verir. Ortadan kaldırılması insanlığın kurtuluşudur. Bu yargı en sonunda herkesçe anlaşılır hale gelir.

“Kostov... yolda giderken, bizim dünyamız her yanından yıkılıyor, diye düşünüyordu. Cinayetler, polis ve baskıları hep boşunaymış.” (sy. 291-92)

Nikotiana'nın müdürü Kostov, Yunanistan'dayken, Yunanlı devrimci işçiler arasında ilerlerken böyle düşünüyor. İşçiler büyük bir coşku ve heyecanla dağlarda bulunan ve şehirlere çok yakın yerde bulunan partizanları bekliyorlar.

İşçi sınıfının sokaklardaki bu kararlı gösterileri, Kostov'da kendi burjuva dünyalarının artık sonunun geldiği kesin görüşünü uyandırıyor. İşçi sınıfının ve öncüleri komünistlerin devrimi yapmasını, iktidara gelmesini engellemek için cinayetler, işkenceler, polis baskısı, kısacası gerici burjuva şiddet, tarihin akışını sadece biraz yavaşlatır, ama kesinlikle yok edemez. Burjuvazi ne yaparsa yapsın, ne kendi yıkılışını durdurabilir, ne de işçi sınıfının iktidara gelişini.

Pavel Morev'in yönetiminde bir birliğin sakallı, yanık yüzlü ve yırtık giysili partizanların birkaç gün önce buradan geçişini de bilmiyorlardı. Çiçeklerle karşılandıklarını, dokunaklı sahneler geçtiğini ve oğullarına sarılan yaşlı bir ananın onların kolları arasında kalp durmasından ölüverdiğini öğrenmiş değillerdi.” (301)

Halk her yerde partizanları büyük bir coşkuyla, sevinçle, heyecanla, aynı duygularla, çiçeklerle karşılıyor. Bu bir araya gelme yalnızca bir onurlandırma değil, halkın partizanlarla, komünist parti ile bu bir araya gelişi, iktidarın ele geçirilmesinin ve yeni bir toplumun açık ilanındır. Dokunaklı sahnelerde emekçi halkın büyük özlemini anlatır.

“Bu ev ne Boris'in, ne Mariana'nın ne de Baba Pierre'in değil, kavurucu güneş altında tütün toplayan köylülerin ve yaprak tütünlerini depoda işleyen insanlarındı. ... Aldatılanlar ve soyulanlar, emeklerinin karşılığı olan bu evi geri almışlardı.” (sy. 311)

Nikotiana patronunun ve ailesinin evine halk iktidarı tarafından halk adına elkonur. Kapitalistlerin tüm serveti, halk kitlelerinin mülksüzleştirilmesi, sömürülmesi ve soyulmasının sonucu elde edilmiştir. Halk şimdi mülksüzleştirilenleri mülksüzleştiriyor. Ve halk kitleleri ortak mülkiyet sayesinde bir daha mülkiyetten yoksun olmayacaktır.

“Pavel, içine kapanık bir sesle, ‘Evet, korkulu şeyler’ dedi. ‘Ama hayat sürüyor yine de’

İrina, ölürken Dimko'nun (Partizan) da böyle söylediğini hatırladı. Toplantıya giderken atlı polislerin copla saldırdığı yoksul üniversiteliler de böyle söylerdi.” (sy. 324)

Sınıflı toplumu yıkıp, yerine sınıfsız bir toplum kurmak için yola çıkanlar, tüm Komünist savaşçılar, tüm ilerici devrim güçleri, sınıfsız sömürsüz bir dünyanın, bu mücadeleden geçeceğini söylerler daima. –Evet yaşam sürüyor!

Arap Edebiyatı

Sena Demir

Arap halkları genel olarak 19. yy'da büyük bir değişimin içine girmiştir. Üç yüzyıllık Osmanlı egemenliğinin yerini yavaş yavaş Avrupalı kapitalist devletler almaya başlamıştır. Bu yüzyılın başından sonuna kadar Arapların yaşadığı topraklarda siyasal, ekonomik değişimler oluşmakla kalmadı fakat aynı zamanda bu değişimler ve Arap ulusçuluğunun gelişimi çerçevesinde Arap edebiyatı yeniden güçlenmeye, çağdaş bir gelişim seyrine girmeye de başlamıştır. "Yeniden" diyebiliriz çünkü Arap edebiyatı onuncu yüzyıldan sonra Arapça'nın din, hukuk ve dinsel edebiyat dili olarak sınırlanması; 16. ve 17. yy.larda Osmanlı'nın egemenliğinin güçlenmesiyle dilin sınırlılığının devam ettirilmesi Arap edebiyatının gelişimini bir bakıma engellemiştir. Aynı zamanda İslam dininin sanatın gelişimi ve çeşitliliği üzerinde engelleyici, kısıtlayıcı etkisi (haram, günah olarak kabul edilmesi veya ahlak bozukluğu ile sanatçıların suçlanıp cezalandırılması vb...), Arap edebiyatının, müziğin, resmin, şiirin vb. özgürce gelişmesini engellemiştir. Yine de Arap dilinin konuşulduğu geniş halk yığınları arasında sözel (sözlü) edebiyat sürmüş ve bunun gelişimi görece daha özgür olmuştur... Ancak yazılı edebiyat sarayın patenti altında kalmıştır.

Oysa Araplarda şiir daha İslam öncesi dönemde gelişmeye başlamış ve bu durum adeta aşiretler arasındaki farklı lehçeleri birbirine yumuşlatırmanın, dilin gelişiminin bir aracı olmuştur. Daha İslam öncesi Pazar yerlerinde (buralar daha sonraları kentlere dönüşecektir) halka açık şiir gösterileri düzenlenir, buralarda okunan şiirler dinleyenlerin yaşadıkları yerlere sözlü olarak taşınmış. Şiirler uyaklı ve belli sayıda dizelerle yazılır, her şiirin kendi içinde bir öyküsünün olmasından dolayı da, o şiir rahat ezberlenme özelliğine sahip olurmuş. Elbette sözlü kaldığı, yazıya dökülemediği için şiir zaman içinde yok olma ve bozulma tehdidi altında olmuştur. Tarihin bir ironisi gibidir bu, çünkü tarihteki ilk yazılı dillerden biri olan Arapça yazı dili (o zamanlar Arami harfler kullanılmaktadır, daha sonraları bugünkü Arap yazısı Arap dilini güçlendirmek için oluşturulmuştur) çoğunlukla ya uzak ticaret işlerinde ya da önemli tarih anlatımında kullanılmıştır.

Arap edebiyatının yazılı hale getirilmesi 9. yy.da yaygınlaşmaya başlamış, o zaman da Arap edebiyatı büyük bir etki yaratmıştır. Daha sözlü olduğu dönemlerde çeşitlenmeye başlayan şiir, yazılı hale geldiğinde asıl gücünü gösterebilmiştir. Elbette bunda kağıdın ve okur-yazarlığın daha yaygın olmasının etkisi büyüktür. Ancak İslamın yayılışı sırasında fethedilen yeni yurtlardan birisi olan İran'da Fars edebiyatı da güçlü dönemindedir. Böylece ortaya Farsça-Arapça kelimelerin, betimlemelerin de alındığı yeni bir edebiyat dili ortaya çıkar. Yine de bu Arapça konuşan topraklardan çok İran'da yerini alır... O güne kadar yönetimin, dolayısıyla sanatın merkezi önce Arap yarımadası, sonra Basra ve Küfe, ardından Bağdat iken, bu sefer sanatın merkezi Bağdat ve İran arasında paylaşılmıştır diyebiliriz. Osmanlı egemenliğinde Os-

Sömürgeciliğe karşı yürütülen savaşın ardından Latin halklarını diktatörlere karşı verilen mücadele beklemektedir. Elbette bu mücadele kendini edebiyatta da ortaya koyacaktı.

Bu edebiyat daha çok sürgün yazarları tarafından ortaya konuldu. Arjantin diktatörü Juan Manuel de Rosas tarafından ülkeden kovulan yazarlar, uzak ülkelere Resas'a karşı eserler ortaya koydular.

Jose Pedro Crisologo
Marmol'un (1817-1871) ilk Arjantin romanı kabul edilen yapıtı, Amalia, Resas'ın diktatörlüğünün korkunçluğunu sergiler.

Latin Amerika edebiyatı, Avrupa'nın ve Rusya'nın 19. yüzyılın sonlarında ulaştığı düzeyi ancak 1960'lı yıllarda yakalayabilmiş ve bu tarihten sonra büyük bir patlama gerçekleştirmiştir. Küba Devriminin etkisi çok büyük olmuştur bu patlamada.

Jose Marti
1853-1895

Latin Amerika'nın bağımsızlık simgelerinden Jose Marti, aslen Kübalı bir şairdir. "Ben özgürlük ve bağımsızlık delisiyim / Varsın hainler gizlensinler soğuk bir taşın altında / Dürüstçe yaşadım ben / Karşılığında / Yüzüm doğan güneşe dönük öleceğim"

Emperyalist sömürgecilğe, ırkçılığa karşı teorik ve pratik alanlarda, yılmadan verdiği mücadelesi ve Latin Amerika'nın toprağı kokan güçlü şiiirleriyle ün salan Jose Marti, Mayıs 1895'te savaş alanında vurularak ölür. Önemli eserleri, Özgür Şiirler, Sürgün Çiçekleri, Tiranların Şöleni, Boyunduruk ve Yıldız

manlı Türkçe'si yönetimin, Arapça din, hukuk, dinsel edebiyatın, Farsça ise edebiyatın dili olarak uzun yıllar kalmıştır. Bu esnada Osmanlı, Türkçe'yi yayabilmek ve geliştirmek için edebiyat dili olarak da kullanmaya çalışmıştır.

Yeniden 19.yüzyıla dönecek olursak... Bu yüzyılda yavaş yavaş bir biçim almaya başlayan Arap ulusalcılığı altında Araplar dillerine ve kültürlerine sahip çıkmaya, Arap dilinde sanatı güçlendirmeye, yenden büyük bir özen göstermişlerdir. Kapitalist devletlerle kurulan ilişkiler doğrultusunda işgal altındaki Arap eyalet yöneticileri tarafından onlarca öğrenci Avrupa'ya eğitim için gönderilmiştir. Bu öğrenciler yönetimin isteğı üzerine gitmiş olsalar da, o günün Avrupa'sındaki siyasal gelişmelerden büyük ölçüde etkilenecek dönmüşlerdir. İlk giden gruplar Fransız Devriminin etkisiyle, sonrakiler sosyalist düşüncelerin etkileriyle dönüp kendi ülkelerinde yeni bir aydınlanma dönemine ön ayak olmuşlardır.

Fransız Devriminin etkisi Arapların da bağımsız bir ulus olması gerektiğı düşüncesini oturtmaya başlamış, bunun için de -konumuzu ilgilendiren kısmı itibariyle ele aldığımızdan- Arap dilinin güçlendirilmesi ve edebiyat, tarih, şiir vb. sanat çeşitlerinin Arapça kaleme alınması, ürünler çıkarılması, reformlar yapılması savunulmuştur. Bu noktadaki en büyük örnek; ilk öğrenci grubunda yer alan Mısırlı Rifa'a el-Tahtavi olmuştur. Öğrenim için gittiğı Paris'i büyük bir merakla gözlemleyerek, Arapların da islam inancına bağılı kalarak mutlaka reformlara ihtiyacı olduğı sonucuyla döner. Tahtavi'nin Paris gözlemi, onun yapmak istediklerinin bir anlatımı gibidir.

"Parisliler Hristiyan alemindeki halklar arasında zekalarının keskinliğı, anlayışlarının berraklığı ve zihinlerinin derin meselelere nüfuz edişi ile ayırt edilirler... geleneğe mahkum değildirlir, fakat daima şeylerin kökenini ve kanıtlarını bilmek isterler. Sıradan insanlar bile nasıl okunup yazılacağını bilirler ve her insan kendi kapasitesine göre önemli konularla meşgul olur... Yeni olana merak ve coşku duymak, değişimi ve eşyaların, özellikle de giysilerin değiştirilmesini sevmek Fransız'ın tabiatında vardır... (...) Mucizeleri reddederler ve doğal yasaları ihlal etmenin mümkün olmadığına inanırlar ve dinler insanı hayır işlerine yöneltir... fakat çirkin inançları arasında, zeka ve zeki insanların faziletinin peygamberlerin bilgisinden daha büyük olduğu inancı da vardır..." (Arap Halkları Tarihi - Albert Hourani)

Tahtavi bu gözlemleri doğrultusunda Mısır yönetimine Arap dilinin mutlaka geliştirilmesi, eğitime ağırlık verilmesi ve reformlar yapılmasını vurgular... Daha sonra kendisi Mısır'ın ilk üniversitesi olan E1-Ezher'in öğretmeni olur, burada hem eğitim verir hem de tarih ve sanatla uğraşır...

Bu dönemde Arapça eğitim veren çok az yüksek okul bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak, bu yüzyılda özellikle Lübnan, Suriye ve Mısır'da yüksek öğrenim veren Hristiyan okulları açılmış, bu okullarda çok geçmeden Müslüman elit tabakanın çocukları da eğitim almaya başlamıştır. Burada eğitim Fransızca ve İngilizce yapılmakta, bu da Avrupa edebiyatını ve basınına daha yakından takip etmeyi ve çevirilerin çoğalmasını sağlamıştı. Ne var ki, elit tabaka arasında Arapça arka plana düşmüştür. Ancak bu bir geçiş dönemidir ve edebiyat da kendi sancılarını yaşamaktadır.

19. yy'da Fransız Devriminin büyüyle kendi ülkelerine geri gelen öğrenciler henüz nüve halinde olan Arap burjuvazisinin temsilcileri gibi davranmakla birlikte, yeni bir edebiyatın da temellerini atmışlardır.

“Arap diliyle yüksek düzeyde öğrenim görenler için yeni bir edebiyat oluşuyordu. Ondokuzuncu yüzyıldan önce Arapça neşriyat nadirdi, ancak yüzyılın içinde, özellikle başlıca neşriyat merkezleri olmaya devam eden Kahire ve Beyrut’ta yaygınlaştı.” (a.g.e.)

Kahire ve Beyrut, biri İngiltere, diğeri Fransa için önemli güç merkezi olmalarından dolayı kapitalist gelişim buralarda diğeri Arap toplumlarına nazaran daha erken ortaya çıkıyor, bu durum haliyle sanatın da gelişimini etkiliyor, buralar, özellikle Kahire bir çekim merkezi haline geliyordu...

19. yy’ın sonlarına doğru Avrupa’da eğitim gören Arap öğrenciler arasında sınıflar mücadelesinden, Paris Komününden, sosyalist düşüncelerden etkilenim büyük olmuştur. Yurtlarına dönen bu öğrenciler sosyalizm düşüncesinden etkilenmekle kalmamış fakat onu henüz gelişmekte olan işçi sınıfı arasında örgütlemeye de girişmişlerdir. Mısır, Suriye, Lübnan’da komünist faaliyetler nüve halinde de olsa, 19. yy sonlarında, 20. yy’ın hemen başlarında Irak ve Filistin’de de yayılmaya başlar... 20. yy’ın ilk proleter devrimi Büyük Ekim Devrimiyle bu faaliyetler hız kazanır, komünist partilerin ard arda kurulmalarıyla ve işçi sınıfının içinde önemli bir yere sahip olmalarıyla bu gelişim taçlandırılır...

20. yy’da ise burjuva ulusalcı edebiyatçıların, şairlerin yanında, anti-emperyalizmden çok güçlü olarak etkilenmiş, işçi sınıfı ve yoksul emekçilerin mücadelesinin yanında yer alan, komünist örgütlerle yakınlığı olan edebiyatçı, şairler yetismeye başlamıştır ve özgürlük isteminin gücü, sanatı, ilerici toplumcu sanatı, bu mücadelenin, (özellikle şiirler) yoldaşı yapmıştır...

Öncelikle şunu belirtelim, bu coğrafyayı tek tek ele alabilecek kaynaklardan yoksun olduğumuz için ancak öne çıkan ülkelerden genel bir tablo çıkarabiliriz. Filistin’i bir kenarda tutarsak, örneklerimizden biri “şairler diyarı” olarak geçen Irak, diğeri “romancılar ülkesi” olarak geçen Mısır olacaktır. Ama bunlarla birlikte Suriyeli büyük şair Nizar Kabbani’ye değinmemek mümkün değildir.

“Mısır, çoğu hatırı sayılır derecede yetenekli olan bir romancılar ülkesidir.” (S. Amin)

Mısır, diğeri Arap devletlerinden erken gelişimiyle Arap halkları arasında hem siyasal hem de sanatsal anlamda 19. yy sonu ve 20. yy ortalarına kadar bir merkez haline gelmiştir.

Roman yazımı Arap dili ve edebiyatında 19. yy’dan önce yoktur. Ancak şiir biçiminde yazılan öykücülük vardır. 19. yy’ın sonlarına doğru ise Mısır’da roman yazarlığı öndedir ve Mısır roman konusunda ilk ürünleri vermeye başlayan ülke olmuştur. 20. yy’da da bu özelliği devam etmiş ve kimi Arap aydınları tarafından Mısır romancıların yurdu olarak adlandırılmıştır. Öyle ki 19. yy’da Mısırlı olmayan aydın aileler Kahire’ye gelip burada basın işiyle ya da öğretim görevlisi olarak çalışıyor yahut da romancılığını burada sürdürüyordur... Kahire’nin böyle bir çekim merkezi olmasının elbette esas nedeni kapitalist gelişimle birlikte, okur-yazarlığın artması, matbaaya erişim olanakları, modern yaşamın Kahire’yi baştan başa sarmasıdır.

Bu geçiş döneminde Mısır’da bir yandan hala yönetime bağlı kalan edebiyatçılar, geleneksel biçimde yazıma devam ederken, öte yandan “halkı keşfeden” edebiyatçılar da ortaya çıkmaya başlamıştır.

“Ahmet Şevki (1868-1932), halkı ilgilendiren olayları anlatmak ya da ulusal duyguları ifade etmek ya da hükümdarları övmek için yüksek

Gabriela Mistral
1889-1957

Neruda’nın öğretmenlerinden Gabriela Mistral Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış Şilili bir şairdir. 7 Nisan 1889’da Şili’nin kuzeyinde, And dağı yamaçlarındaki Vicuna kasabasında doğar. Bir öğretmenin kızı olan Mistral, 15 yaşından başlayarak hayatı boyunca öğretmenlik yapar. Mistral ana dilini yetkinlikle kullanan bir şairdir. İspanyolca yazdığı yetkin dizelerin başka bir dilde verilemeyeceğini düşündüğünden, uzun yıllar şiirlerinin çevrilmesine izin vermez. Bu nedenle diğeri ülkelerde uzunca bir süre tanınmaz.

Nicolas Guillen
1902-1989

Kübalı sosyalist, şair... Tam adı Nicolás Cristóbal Guillén'dir. Hem Afrikalı hem de Avrupalı kanı taşıyordu. Havana Üniversitesi'nde hukuk öğrenimi gördü.

1937'de Cumhuriyetçiler'in safında İspanya İç Savaşı'na katıldı. Aynı yıl Küba Komünist Partisi'ne girdi. Altı yıl kadar sürgünde yaşadı; bir süre Avrupa'da -üç yılı Paris'te - kaldıktan sonra Küba Devrimi'nin başarıya ulaşması üzerine ülkesine döndü.

1954'de Lenin Barış Ödülü'nü kazandı. 1961'de Ulusal Ozan (Poeta nacional) sanı verildi, UNEAC'ın başkanlığına seçildi.

ŞEKERKAMIŞI

Zenci

tarlanın yanında.

Yanki

tarlanın üstünde.

Toprak

tarlanın altında.

Kan

bizden akıyor!

Nicolas GUILLEN

bir dil kullanan" bir şairken, "Hafız İbrahim (1871-1912) daha avam bir duyarlılıkla kendi zamanındaki Mısırlıların siyasal ve toplumsal fikirlerini ifade etti ve Şevki'den daha büyük ilgi gördü. Tamamen yeni bir yazı türü oluşmaya başladı: drama, kısa öykü ve roman. İlk önemli roman olan Hüseyin Heykel'in Zeyneb'i 1914'te yayımlandı, kırsal kesme yeni bir bakış tarzı getirdi, insan hayatının köklerinin doğada olduğunu ifade etti ve kadın erkek ilişkilerine yer verdi." (A. Halkları Tarihi / Albert Hourani) Daha sonra bu roman Mısır'da, 1920'lerde sinemanın ve sinemacılığın gelişimiyle, sinemaya uyarlanan ilk yerli sinema ünvanını aldı. Geçerken belirtelim ki Mısır önce radyonun, bir zaman sonra sinemanın Arap ülkelerinde ilk yurdu olmuş, ancak sinema daha çok 'Hollywood'un etkisinde kalmıştır.

20. yy'da Mahmut Teymur, Yahya Hakkı gibiler batıyı eleştiren, kent ve kırsal yoksulluğunu vurgulayan, insan-toplum ilişkisine daha gelenekselci bakan romanlar üretirken, tarihi sınıflar savaşımı olarak yeniden ele alan sosyalist aydınlar ortaya çıkmaya başladıkça sosyalist sanat eleştirmenleri ve sosyalist olmasa da gerçekçi-toplumcu edebiyata yaklaşan daha ilerici roman yazarları da ortaya çıkmaya başlamıştı. Yeni Mısır'da bazen ulusalcılığı da arka plana atan sınıflar mücadelesi güçlendikçe edebiyatçılar kendi dönemlerine daha eleştirel bakmaya; ulusal yan yine varlığını korusa da sınıfsal bir bakış da kazanmaya başlamışlardır.

Hem Mısırlı hem de diğer ilerici Arap romancıların en büyük özelliği kendi dönemlerine eleştirel yaklaşırken, yönetimle halk arasındaki çelişkileri, kendi kuşaklarının siyasal sorunlarını, insanın yabancılaşmasını ele almış olmalarıdır. Ancak daha gerici-baskıcı yerlerde bu yan ya otosansürlere uğramıştır, ya da yönetim yasaklamıştır. Örneğin Suudi Arabistan'da yönetimi eleştiren romanlar yazmanın bedeli ölüm veya sürgün olduğundan Arabistanlı yazarlar ağırlıklı olarak başka ülkelerde bu romanlarını kaleme alabilmişlerdir. Tüm bu romanlar nasıl bir içeriğe sahiptir, Arap topraklarında güçlü olan anti-empyralist mücadeleyi ne kadar işleyebilmişler yahut bu mücadele de nasıl bir etkiye sahip olmuşlar, bu konuda ayrıntılı bilgi edinmemiz mümkün olmamıştır. Çünkü, öncelikle bu eserler Türkçe'ye çevrilmemiştir. Çevirisi olan bir kaç romandan (bu da el-Nakba'yı oldukça güçsüz anlatan romancılardır) da bunu çıkarmamız Arap edebiyatına büyük bir haksızlık olacaktır. Ancak, ilerici Arap roman yazarlarının topluma olan duyarlılıkları birçok araştırma kitabında geçerken de olsa ifade edilmiştir.

1950'lilerde dahil hem Mısır'da hem de diğer birçok Arap devletinde anti-empyralist mücadele ile birlikte Arap işçi sınıfının bu mücadelede oynadığı rol, varolan işbirlikçi iktidarları devirecek nitelikte, irili-ufaklı onlarca ayaklanma toplumda eskimiş, gerici ilişkileri, pranga niteliği taşıyan geleneksel olanı da yıkmaya başlamıştır. En başından itibaren gerici-dinci hareketler bu gelişimin önünde set olarak kullanılmaya çalışılmışsa da bu yıllarda başarı elde edememişlerdir.

1940 ve 1950'lerde toplumsal ayaklanmalar çok güçlenmiş ve kadının bu mücadeledeki rolü daha da hissedilir duruma gelmiştir. Bu noktada edebiyatın konusu da öncekilerden farklı olarak kadının özgülüşmesi, onun toplumdaki niteliğinin sorgulanması olurken, bu yıllarda Arap kadın edebiyatçılar da ortaya çıkmıştır. Ne var ki, 1960'larla birlikte dinci hareketin etkisiyle ilerici kadın edebiyatçıların yerini yavaş yavaş İslam geleneğini savunan kadın edebiyatçıları almaya başlamıştır.

Dinci hareket ilk doğduğu dönemden itibaren küçük ve orta burjuvazi arasında varlığını sürdürebilmiş, aynı şey 1960'lardan sonra da geçerliliğini korumuştur.

Sınıflar mücadelesi yol aldıkça birçok deneyimi ve kendi kahramanlarını da yarattığından 1960'lardan sonra kimi ilerici edebiyatçılar roman konularını ve kahramanlarını bu mücadeleden almışlardır. Ancak kapitalist sistemin çürüten, yozlaşan yüzü, politik bulanıklık, küçük burjuva ruhun "işkenceleri", karamsarlığı da sanata bulaşmıştır. Yoksul Arap halklarının mücadelesi, sınıflar arası güç dengeleri bu topraklarda sanatın yönü üzerinde gerçekten de söz sahibi durumundadır. Aynı zamanda günümüzde de etkili konumunu koruyan Filistin sorunu, birçok şair ve edebiyatçıya 'ilham' olurken, toplumdaki yerlerini de sürekli hatırlatır durumdadır!

"Şairler diyarı Irak"

Tarık Ali bir kitabında Irak'ı şairler diyarı olarak adlandırır ve bunda haklıdır da ama en az Irak kadar Filistin de bir şairler ülkesidir. Geçmiş yüzyıllardan itibaren Araplarda şiir her daim umutları, acıları ifade etmede çok özel bir yere sahip olmuştur. İster Iraklı, ister Filistinli, Suriyeli veya Lübnanlı olsun şairler, yeter ki yüreklerde çarpan sömürüden, baskıdan uzak bir özgürlük dünyasının çağrısını taşısın, özgürlük savaşının çağrısı olan şiirler üretsinler, işte o zaman en sıradan, okuması yazması olmayan bir fellah dahi o şiiri bir silah gibi kuşanır, düşlerinde sürgündeki şairi gözlerinden öper.

Güçlü bir isyan geleneğine sahip olan Irak'ta şiirin mücadeledeki yeri de isyanları kadar güçlüdür.

19.yy. sonu ile başlamış olan Avrupalı kapitalist devletlerin işgal hareketi, 1. Dünya Savaşıyla emperyalistlerin kazandığı bir hak olarak burjuva belgelerinde yerini alırken, işgal altında inleyen yoksullar önce birbirinden bağımsız, kısa sürede daha toplu ve güçlü ayaklanmalara girişmişlerdir. Ama işgale karşı bu bütünlüğü sağlamak o zamanki sosyal yapıyı düşününce hemen gerçekleşebilecek bir şey olmadığı da kabul edilecektir. Birbirinden ayrı aşiretler topluluğu, yüzyıllar boyu süren dinin o güçlü etkisi ve başka bir imparatorluğun altında yaşamış bu insanlar 20. yy.la birlikte yeni bir dünyaya ayaklanmalarla uyanmaya başladılar. Osmanlı çökmüş, güçlü kapitalist devletler özgürlük vaatleriyle işgale girişmiş ama hayat eskisinden daha kölece, yoksulluk sürekli artan vergilerle çılganlaşmış, Mezopotamya'nın bereketli toprakları yine bereketliyen, tarlalarda ürünler dallarını kırıyorken, döşenen raylardan trenler mallarla gidip başka zenginliklerle dönerken ortada ne özgürlük vardı ne de refah... Ama öte yandan Basra'da, Bağdat'ta yeni bir dünyadan söz ediliyordu... Öğrenim görmüş gençler, kadının insan olduğundan, kadının ve yoksulların özgür ve refah bir yurttan yaşama hakkından sadece konuşmakla kalmıyor, bildiriler, yayınlar çıkarıyor, işçi kahvelerinde propagandalar yapıyorlardı. O sıralarda ülkeye kukla krallar, hainler ordusundan atanmışlar ülke yönetimine getiriliyor, ilerici olan tüm faaliyetler işkence, zindan, ölümle cezalandırılıyordu. 1928'de Britanya, kukla kralını korumak, başlayan ayaklanmayı bastırma için ordusunu seferber ettiğinde, kaderine boyun eğenler işgal ordusunun atlarına yol verdiği Iraklı şair Cemil Sıtkı ez-Zahavi bir şiiriyle şöyle seslenir:

"Öfkeyle karşı çıkın eski geleneklere

Hatta gerekiyorsa alın yazınıza"

Öte yandan şair Muhammed el Obeyd Iraklıları savaşa çağırıyordu:

Octavio Paz
1914-1998

Meksikalı yazar Octavio Paz, 1914 yılında bir devrimci generalin oğlu olarak dünyaya geldi. Hukuk ve edebiyat öğrenimi gördü; cumhuriyetçi İspanya'yı gezdi, 1937'de Valencia'daki Faşizme Karşı Yazarlar Kurultayı'na katıldı. 1943'ten sonra diplomatlık yaptı, 1968'de Mexico kentindeki öğrenci kırımını dolayısıyla Hindistan'daki elçilik görevini bıraktı.

Edebiyata şiir yazmakla başladı. Yucatan'da işçiler ve köylüler için bir okul kurdu, yoksul yerlilerin tarihiyle ilgilendi. İç savaş sırasında, İspanya'da bulundu, Meksika'ya döndükten sonra yeniden edebiyatla ve siyasetle ilgilendi.

1943 yılında Amerika'ya gitti; daha sonra Paris'te, Japonya'da ve Hindistan'da başıboş bir hayat sürdü. Meksika'ya döndükten sonra peşe deneme, şiir ve tiyatro oyunları yayınladı. Meksika halk edebiyatıyla gerçeküstücülüğü bağdaştıran birçok yapıtı vardır.

Nizar Kabbani

Suriyeli büyük şair Nizar Kabbani ulusalcı bir şair olarak öne çıkmıştır. Ama bu ulusalcılık Suriyelilik değil... Kabbani, bir uçtan diğerine Arap ulusalcısı olarak, sol ulusalcı olarak görmüştür kendini... ve vefatına kadar da hangi Arap toprağında bir isyan varsa coşkulanmış, hangi ihaneti görse öfkesini dizelere işlemiş, kendi ulusuna da eleştirel bakmayı unutmamış, geriliklere, ihanete, alçalmalara meydan okumaktan da geri durmamış bir şairdir...

Nizar Kabbani 1998'de vefat etse de bu büyük şairin şiirleri eminiz hala Arap halklarının dilindedir. Çünkü birçok defa belirttiğimiz gibi şiir bu topraklarda mücadele eden kadın-erkek, genç-yaşlı savaşçıların yoldaşı olmuştur. Aynı zamanda Kabbani'nin önemli birçok şiiri bestelenmiş Feyruz, Mersel Khalife gibi Arap halkının değerli sanatçıları tarafından okunmuştur.

**“Ateş açın soylu Iraklılar
utancımızı kanla temizleyin.
Köle değiliz biz,
boynunu tasmayla süsleyen.
Esir değiliz biz,
ellerimizi kelepçeye uzatacak.**

...

**Yetim değiliz biz,
Irak'ta manda yönetimi arayan.
Ve baskıya boyun eğerseniz eğer
unutmayın,
Dicle'nin zevklerindeki hakkımızdan da vazgeçmeliyiz.”**

Bu çağrılara kulak veren Iraklılar ile Kürtler bir yandan eskimiş, köhne geleneklerin kamburunu sırtlarından atmaya çalışırken, bir yandan da yenildikleri her ayaklanmadan bir sonrakine daha çok öfke ve bilinç taşımaya devam ettiler.

Irak'ta şairler şiirlerini bir konağa çekilip, uzaktan olayları seyredip kaleme almadıkları için olsa gerek şiirleri o ayaklanmanın gücü, umudu olmuştur ve yenilse bile yenilgiyi derslerle, umutla sorgulayan şiirler yazmışlar ve bu şiirler ağır baskı koşullarında bir uçtan öbürüne, bazen sınırları da aşarak dolaşmıştır.

El-Cevahiri, Muzaffer el-Nevab ve Sadi Yusuf Iraklı ilk ilerici çağdaş Arap şairlerindendir. İlerici Iraklı şairlerin hayatlarında ne zindan ne de sürgün yaşamı eksik olmuştur.

Sadi Yusuf hem bugünkü Irak savaşında halkın isyancı geleneğini vurgulamak için hem de şair dostu El-Cevahiri yad ederken şunları söylemiştir:

“Bizim uzun bir direniş tarihimiz var. El-Cevahiri'nin erkek kardeşinin 1948'de Britanya'ya karşı ayaklanmada ağır bir şekilde yaralandığını biliyor muydun? Üzerine mermi yağdırıldıktan sonra Dicle'de, Cisir el-Şehuda'dan (şehitler köprüsü) uzak olmayan bir yerde El-Cevahiri'nin kollarında öldü. Her şey silinir, unutulur gider, ama kan lekeleri asla! Halk uzun süre ne bu işgali benimseyecek ne de kuklalarını.” (Tarık Ali / Bush Bağdat'ta)

El-Cevahiri 1948'deki o büyük ayaklanmada şu dizeleri kaleme alı:

**“Kor bir ufuk görürüm
Ve bir sürü yıldızsız gece
Bir nesil gelir, diğeri gider,
Ateşe hep yanar durur.”**

1948 ayaklanması Irak tarihinde çok önemli bir yere sahiptir, işçi sınıfının da bu ayaklanmada oynadığı rol Irak'ta egemenleri korkutur, yüzlerce işçi tutuklanır, öldürülür. Ayaklanma 'el-Vethbah' (sıçrama) olarak adlandırılır ve el-Vethbah'ın yenilgiye uğratılması için her türlü yol denenir. O sırada El-Nakba yani İsrail'in kuruluşuyla Filistinli Arapların yurtlarından göç ettirilmesi ve katledilmesi yaşanır ve bu olayı bir fırsat bilen egemenler el-Vethbah'ın bakışını önce 'ulusal sorun' çeker, ardından “Araplara saldırı varken birlik olmalıyız” söylemleriyle sorun dışı itilir. Ama bu o günkü egemenlere sadece birkaç yıl ömür kazandırır. İşçi sınıfı ve yoksul emekçiler “ekmek ve özgürlük” ayaklanmalarına devam eder, 1958 Temmuz Devrimine kadar...

1958 Temmuz Devrimi Irak'ta büyük umutlar yaratmıştı ancak bu devrim ya ileri gidecekti ya da kapıda bekleyen Baas ve emperyalist-

lerce geriletilecekti. İç savaşı göze alamayan Komünist Partisi devrimi bu haliyle korumaya çalıştıkça yenilgiyi de kapıdan içeri almış oldu. Birkaç yıl sonra Baas büyük bir terörle iktidar koltuğuna oturmuş, devrimle doğan büyük umutlar kanlı sargılarla örtülmüştü.

El-Cevahiri, Muzaffer el-Nevab bu terör dalgasında soruşturmalara uğramıştı. Muzaffer el-Nevab tutuklanmış, “işkence görmüş, sonra diğer tutuklularla birlikte hapisaneden kaçmayı” (a.g.e.) başarmış ama sürgün hayatı başlamıştır, o ülkeden o ülkeye.

**“Kabul ettim kaderimi,
Tıpkı bir kuş gibi,
Katlandım herşeye,
Bir tek aşağılanma hariç,
Bir de kalbimin
Sultan’ın sarayında kafese kapatılması.
Fakat Aziz Allahım,
Kuşların bile dönecek yuvaları var
Bense uçuyorum bu vatanın
Bir ucundan öbür ucuna,
Bir denizinden öbür denizine,
Gardiyanların birbirlerini kucakladıkları,
Bir hapisaneden öbür hapisaneye”**

1979’da da Saddam Hüseyin tüm rakiplerini alt ederek, Irak ve Kürt haklarını yeni baskı ve katliamlarla kuşatmıştı. Bu baskı dalgası yine 1960’lardaki gibi yeni sürgünleri, işkenceleri, yasakları getirmişti. Böylece Sadi Yusuf’un sürgün yaşamı başlamıştı. Devrimin geriletilmesinin ardından yavaş yavaş sönen umutlar Saddam’la karamsarlığa kadar varmıştı. Sadi Yusuf Saddam’ın gelişini bir şiirinde şöyle anlatır:

**“Aradan çeyrek asır geçmiş
Bir de fark ediyoruz ki
*İbn Tammi’ya gelmiş
Sapanın başı olmuş
*El-Muvaffak hala kazıyıp çıkarıyor
İsyankar köleleri
Toprağın rahminden”**

*İbn Tammiya (1263-1328): Sünni-Hanbali radikallerinden.

*El-Muvaffak: “... efsanevi bir mücadeleye sahne olan Zanc isyanı (köle isyanı), El-Muvaffak tarafından acımasızca ezilene kadar on dört yıl (869-883) sürmüş...” (a.g.e.)

Sadi Yusuf 2003 Irak işgalinde büyük bir öfke duymuş, halkının acısını hissetmiştir. İşgalcilerin ve işgal yanlılarının Irak üzerine yaptığı toplantıları “Çakal Düğünü” olarak adlandırmış ve bu adı taşıyan şiiri ile sözü Irak direnişinde yerini almıştır:

**“Çakalların yüzlerine tüküreyim
Tüküreyim listelerine,
Bildireyim ki biz Irak halkıyız
biz bu ülkenin antik ağaçları,
gururluyuz alçakgönüllü sazdan çatıların altında”**

Şam’da sürgünde yaşayan Muzaffer el-Nevab ise işgal günlerinde Amerikan generaline meydan okurcasına şu dizeleri kaleme alır:

**“Ve asla güvenme bir özgürlük savaşçısına
kolsuz olarak çıkınca karşına**

“Bizi terörizmle suçluyorlar:
Savunuyoruz diye gülü ve kadını...

....

Bizi terörizmle suçluyorlar;
Yazıyoruz diye harap olmuş bir yurdu
ve parçalanmış, güçsüzleşmiş
bir yurdun haberlerini...
adresi olmayan bir vatan bizimki
ve adı olmayan bir ulus

....

Bir vatan ki bize gazete almayı
yasaklar,

yasaklar haber dinlemeyi.

Bir yurt ki, kuşlarına yasaktır
cıvıldağıp durmak.

Bir vatan ki terör yüzünden
bütün yazarları almışmış
hiç bir şey hakkında yazmamaya.

....

Bir ülke ki
katılır barış görüşmelerine
onursuz
ve çıplak ayakla.

....

Bizi terörizmle suçluyorlar
reddediyoruz diye ölmeyi
İsrail buldozerleriyle,

....

Bizi terörizmle suçluyorlar
reddediyoruz diye yeryüzünden
kazınmayı

Moğolların, Yahudilerin ve
Barbarların ellerinde,

bir taş attık diye

güvenlik Konseyi’nin camına,
sezarların sezarı

oradan kendi istediğini aldıktan
sonra.

Bizi terörizmle suçluyorlar
reddediyoruz diye kurtlarla
masaya oturmayı

Bir orospuyla el sıkışmayı.

....

Bizi terörizmle suçluyorlar
savunuyoruz diye ülkemizi
tozun onurunu
başkaldırdık diye insanların
Ve kendimizin ırzına
geçilmesine.

Koruyoruz diye, çöllерimizdeki
son palmye ağaçlarını
semalarımızdaki son yıldızları
isimlerimizdeki son heceyi
analarımızın memelerindeki
son sütü.

Eğer buysa günahımız,
Ne güzel şey bu terörizm

...

Ben terörizmden yanayım
kurtarabiliyorsa bir halkı
zorbalardan ve zorbalıktan
kurtarabiliyorsa insanı
insanın acımasız mezaliminden
geri getirebiliyorsa limonu
zeytin ağacını

ve götürebiliyorsa kuşları
Lübnan'ın güneyine
gölmeyi de Golan tepelerine.

....

Ben terörizmden yanayım
bütün şiirlerim
bütün sözcüklerim
bütün düşlerimle
ve bu yeni dünya düzeni
bir kasabın ellerinde
olduğu sürece.

....

Ben terörizmden yanayım
eğer ABD Senatosu
temsil ediyorsa yargıyı
dağıtıyorsa ödülü ve cezayı.

....

Ben terörizmden yanayım
bu yeni dünya düzeni
boğazlamak istedikçe evlatlarımı
köpeklere yedirmek için

....

İşte tüm bunlar adına
Bağırıyorum gücümün yet-
tiğince:

Ben terörizmden yanayım
Ben terörizmden yanayım.
(Londra, 15 Nisan 1997)

Nizar Kabbani

İnan bana, o krematoryumda yandım ben.

Gerçek şu ki, ancak topların kadar büyüksün.

Çatal bıçak sallayan kalabalıklar

Düşünürken sadece kendi midelerini

Ey benim kendi vatanına aşık insanlarım,

Ben kapılarımıza üşüşen barbarlardan korkmuyorum.

Hayır, korkmuyorum içimizdeki düşmanlardan:

Tiranlıktan, otokrasi'den, diktatörlük'ten."

Burada son olarak Sadi Yusuf'un bir sohbetini aktararak bu kısa I-
rak yolculuğumuzu bitirelim.

"Üçümüz daha yaşlı bir kuşaktan geliyoruz: El-Cevahiri, Muzaf-
fer el-Nevab ve ben. Üçümüzde sonunda sürgünü boyladık. El-Cevahi-
ri bir kaç yıl önce (1997'de) Şam'da öldüğünde galiba 100 yaşındaydı.
Bağdat'ı bir daha hiç görememişti. Saddam bize durmadan elçi gönde-
riyor, üçümüzün de Bağdat'ta halka açık bir şiir okuma şenliği yapma-
mız için geri dönmemizi istiyordu. Eğer böyle bir şey olursa o meyda-
na en az 500 bin kişinin toplanacağını Saddam da biz de biliyorduk. El-
çisi aracılığıyla bize, 'Hepinizin komünist olduğunu ve bana saldırıp
durduğunuz biliyorum, ama sizlerin ulusal mirasımızın bir parçası ol-
duğunuzun da farkındayım. Lütfen, geri dönün. Damarlarımda akan
kan güvenliğinizin garantisidir' mesajını iletmekteydi. Gelgelelim, çok
güven verici bir mesaj değildi bu. Birçok dostumuz ve yoldaşımızın
böyle mesajlara kanıp geri döndükten sonra işkencelere uğradığını ya
da öldürüldüğünü unutmamıştık. Zamanında Amerikalılarla böyle an-
laşmıştı."

Sanırım Sadi Yusuf Irak'ta şiirin gücünü yeteri kadar ifade etmiştir
bu sözleriyle... Kimbilir şimdi Irak'ta direnişçilerin dillerinde hangi
güçlü şiirler vardır, yaratılıyordur...

Nizar Kabbani

Suriyeli büyük şair Nizar Kabbani ulusalcı bir şair olarak öne çık-
mıştır. Ama bu ulusalcılık Suriyelilik değil... Kabbani, bir uçtan diğere-
rine Arap ulusalcısı olarak, sol ulusalcı olarak görmüştür kendini... ve
ölümüne kadar da hangi Arap toprağında bir isyan varsa coşkulanmış,
hangi ihaneti görse öfkesini dizelere işlemiş, kendi ulusuna da eleştirel
bakmayı unutmamış, geriliklere, ihanete, alçalmalara meydan okumak-
tan da geri durmamış bir şairdir...

Nizar Kabbani 1998'de ölse de bu büyük şairin şiirleri eminiz ha-
la Arap halklarının dilindedir. Çünkü birçok defa belirttiğimiz gibi şiir
bu topraklarda mücadele eden kadın-erkek, genç-yaşlı savaşçıların yol-
daşı olmuştur. Aynı zamanda Kabbani'nin önemli birçok şiiri bestelen-
miş Feyruz, Mersel Khalife gibi Arap halkının değerli sanatçıları tara-
findan okunmuştur.

Kabbani'nin en önemli şiirlerinden birisi 1967 savaşının yenilgisini-
nin hemen ardından yazılmış olan "Havamış'ela Defter el-Neksah"
(Bozgun Kitabına Kenar Notları)dır. Şiir o dönem Arap topraklarını bir
uçtan bir uca dolaşmıştır. Dönemin önemli lideri Naver'ı, diğer ulusalcı
liderleri, hatalarını göremeyen solcuları da eleştiren bu şiir halk ta-
rafından büyük bir ilgiyle karşılanınca yasaklanmıştır. Ama şiir yasak
dinlememiş sıradan insanlar kasetlere bu şiiri okuyup çoğaltmış, elden
ele dolaştırmış, hatta ezberlenmiştir... Daha sonraları hem şiire hem şa-
irine yasak kaldırılmıştır.

Kabbani şiirinde savaşın yenilgisini temel olarak Arap birliğinin
sağlamlaştırılmamasına maletmiştir... ve emperyalistlerle kurulan iş-

birliğine öfkesini kusmuştur... Oysa şairin düşlediği Arap birliği, öz-
gürlüğü, burjuva ulusalcılıkla ancak bu kadar yol alabilirdi. Onun “bir-
lik” düşü ancak sosyalizmle gerçek temellerine oturabilirdi... Yine de
şairin bu eksikliği dönemin Komünist Partilerinin eksikliği kadar ağır
değildi ve şiiri eksikliğine rağmen çok güçlü ve savaşçı, umut dolu-
dur...

Bozgun Kitabına Kenar Notları

1.

Dostlar,

Eski sözler öldü.

Eski kitaplar öldü.

Yıpranmış çarıklar gibi bezgin sözlerimiz öldü.

Ölüm yenilgiyi hazırlayan zihniyettir.

2.

Şiirimiz acılaştı,

Kadınların saçları, geceler, perdeler ve sofalar,

Acılaştı.

Acılaştı her şey.

3.

Bedbaht ülkem,

Bir şimşek hızıyla

Aşk şiirleri yazan bir şairden

Bıçakla yazan bir şair çıkardım.

4.

Sözcüklere sığmıyor hislerimiz:

Şairlerimizden utanmalıyız.

...

Arap çocukları

Geleceğin mısır koçanları

Zincirlerimizi sizler kıracaksınız.

Beynimizdeki afyonu öldürün,

Öldürün yanlısamaları.

Arap çocukları,

Boğucu kuşağımız hakkında okumayın,

Biz umutsuz bir vakayız.

Biz karpuz kabuğu kadar değersiziz.

Bizim hakkımızda okumayın,

Bizi taklit etmeyin

Kabul etmeyin bizi,

Reddedin fikirlerimizi,

Biz bir sahtekarlar ve hokkabazlar milletiyiz.

Arap çocukları,

Bahar yağmurları,

Geleceğin mısır koçanları,

Yenilgiyi yenecek

Kuşak sizsiniz.”

Nizar Kabbani

“Taş çocukları

Kağıtlarımızı yırttı

Elbisemize mürekkep döktü

Eski metinlerin bayağılığını

alaya aldı...

Taş çocuklarının

Yaptığı şey,

Asırların susuzluğu ardından

yağmur getirdiler

Asırlar sonra bize umut

aşılardılar.

En önemlisi

İsyan ettiler

Babalarının otoritesine karşı,

Teslimiyet Evi'nden kaçtılar...

Ey Gazze Çocukları,

Bakmayın bizim yayınlarımıza

Dinlemeyin bizi.

Biz soğuk hesapların

Toplamanın, çıkarmanın

insanlarıyız.

Savaşlarını yapın ve bizi bize

bırakın

Biz gözleri kör

Ölü ve mezarsız yetimleriz.

Gazze Çocukları

Yazdıklarımıza bakmayın

Okumayın bizi,

Biz sizin büyükleriniziz

Benzemeyin bize siz

Sizin putlarımızız biz

Tapmayın bize siz.

Ey Gazze'nin çılgın halkı

Binlerce selam çılgınlığınıza.

Politik akıl çağı

Çoktan sizlere ömür,

Çılgınlığı öğretin bize.”

Nizar Kabbani

Hüseyin Rahmi Gürpınar
(1864)-1944

Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğlu olan Hüseyin Rahmi, üç yaşında iken annesinin ölümü üzerine Girit'te bulunan babasının yanına gönderildi. İlkokula başladı ancak babasının evlenmesi üzerine altı yaşında tekrar İstanbul'a anneannesinin yanına gönderildi ve eğitimine burada devam etti. Ciddi bir hastalık geçiren Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre, Adliye Nezareti Ceza Kalemî'nde memur, Ticaret Mahkemesi'nde Azâ Mülazımı olarak çalışan Hüseyin Rahmi hayatını kalemiyle kazanmaya çalıştı. İkinci Meşrutiyet döneminde 37 sayı süren "Boşboğaz ve Güllâbi" adlı bir gazete çıkardı. Çalışmalarını İkdâm, Söz, Zaman, Vakit, Son Posta, Milliyet ve Cumhuriyet gazetelerine verdi. 5. ve 6. dönemlerde Kütahya milletvekili olan Hüseyin Rahmi, ömrünün son otuzbir yılını geçirdiği Heybeliada'daki köşkünde 8 Mart 1944 tarihinde öldü.

TÜRK EDEBİYATINDA YENİ DÖNEM

Modern edebiyat, modernizmin yaratıcısı (ve aynı zamanda modernizmin çocuğu) olan burjuvazinin eseridir. Burjuvazinin ortaya çıkış koşulları, gelişimi, savaşımı ve devrimleri ile modern edebiyat arasında çok sıkı bir bağ var. Burjuvazinin savaşım koşulları, ister istemez onun düşünsel üretimini de etkiler. Çoğu zaman belirler. Bu savaşım aynı zamanda düşünsel-ideolojik araçlarla, sanatsal üretimlerle verilir. Böylelikle her dönemin iktisadi gelişim eğrisiyle az ya da çok çakışan, bir sınıflar savaşımı eğrisi ve ona koşut düşünsel-sanatsal üretim çıkar karşımıza. Modern Türk yazını da bu genel kurala tabidir.

1860'ta, Şinasi'nin çıkardığı Tercüman-ı Ahval ile başlar modern Türk yazını. Şinasi, Namık Kemal, Ahmet Mithat, Ziya Paşa... ilk kuşak edebiyatçılarıdır. Genel olarak kuru bir öğreticiliğin ötesine geçememiştir. Şiirde eskiyi hiçbir şekilde aşamamış, romanda ise gerçekçiliğin çok ötesinde, karakter yaratamayan, romantik eserler vermişlerdir. Teknik olarak romana ulaşmak için katedilmesi gereken yol uzundur daha. Yığınlardan kopuk, konak-yalı yaşamı ile mesire yerleri arasına sıkışmış, biçim ve öz itibarıyla eskiden kopmayı bir türlü başaramayan, özellikle Fransız edebiyatından devşirme olarak biçimlenen bir edebiyattır bu.

İkinci ve üçüncü kuşak edebiyatçıları, teknik anlamda roman sanatını daha da yetkinleştirecekler, batılı anlamda eserler yaratacaklardır. Samipaşazade Sezai, Recaizade Mahmut Ekrem, Nabizade Nazım... ve Servet-i Fünun'cular (Edebiyat-i Cedide Topluluğu). Tüm teknik yetkinleşmelere ve özellikle şiirde kimi biçim değişikliklerine rağmen, edebiyat, toplumu yansıtmanın çok uzağında, toplumun çok sınırlı bir kesimine, "üst-topluma" sıkışmış durumdadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son "uzun yüzyıl"ının genel tarihi bu sıkışmışlığın arka planını verir bize.

BİTMEYEN YÜZYIL

İmparatorluğun son yüzyılı, bu "bir türlü bitmek bilmeyen yüzyıl", yarı-sömürgeleşme sürecidir bir yandan. "Büyük devletler" boğazına kadar borçlandırdıkları İmparatorluğu parça parça denetimlerine almaya başlamışlardır. Kapitülasyonlar, ayrıcalıklar, işletmelerin yönetimleri... derken iş hazinenin yönetiminin de bu ülkelerin ellerine geçmesine gelecektir. Öte yandan İmparatorluğun Avrupa'daki topraklarında, boyunduruğu altındaki bir dizi ülkenin ulusal isyanları baş gösterecek, Sırbistan'ın 1804'te başlayıp 1829'da özerklikle sonuçlanan isyanını, Yunanistan'ın 1820-1829'daki bağımsızlık ayaklanması, Karadağ, Romanya, Bosna-Hersek, Bulgaristan ve en sonu "Müslüman Arnavutluk" izleyecektir. Her adımda "Osmanlı Avrupası" daha küçülmeğetedir. Yaşanan büyük bir çöküş-çözülüşdür. Gittikçe hızlanan bir çözülüş.

Kapitalist batı karşısındaki sürekli gerileyiş, III. Selim döneminde öncelikle ordu yapılanmasında başlatılan "batılılaşma" çabaları ile önlenmek istenir. II. Mahmut döneminde yeniçeri ordusu dağıtılır, "İslahat Fermanı" ilan edilir. Ardından Tanzimat gelir. Anahtar kelime "batılılaşmak"tır. Koca iki yüzyılı geçerek bugüne kadar uzanan bir kavram: batılılaşmak!

Ama İmparatorluk çökmektedir. Hiçbir batılılaşma çabası, bu "hasta adam"ı kurtarmaya yetmeyecektir. Kapitalist ilişkiler geliştikçe "eski" o-

lanın parçalanması hızlanacak, çözülmekte olan eski toplumla birlikte burjuvazi ve burjuva aydınlar (ve bu arada burjuvazinin en yetkin temsilcisi olan ordu) arasında birbirini kovalayan arayışlar başlayacak, bunalımlar, güven ve kimlik sorunları ağırlaşacaktır.

Bir tuhaf çelişkidir. “500-600 yıllık devlet geleneği”ne sahip burjuvazi köksüzdür. Bir kök, köken bulamamakta, boşlukta sallanıp durmaktadır. Geniş topraklara, geniş yer altı ve yerüstü zenginliklerine, geniş bir pazara, geniş bir emek ordusuna sahip olmak ister; yani Osmanlı olmak ister. Ama bir doğu despotizmi olarak Osmanlı İmparatorluğu değişime yetenekli değildir. Öte yandan kapitalist ilişkiler hızla gelişmekte ve çok uluslu imparatorluk içten parçalanmaktadır. Dilleri, dinleri, gelenekleri, tarihleri... birbirinden bu kadar farklı uluslardan bir bütün oluşturabilmek mümkün değildir. Hem çıkar birliği (işbirliği) yaptığı hem çıkar çatışması yaşadığı “Batı kapitalizmi”, özellikle Hıristiyan toplumlar üzerinden yüklenmektedir. Müslüman nüfusun yaşadığı coğrafya üzerinde egemenliğini sağlama alabileceğini düşünür. İslamcıdır. “Müslüman Arnavutluk”un, ve emperyalist savaş sırasında da “kutsal topraklarda” Arapların isyanlarıyla sarsılır. Türklüğünü keşfeder. Tüm Türklerin yaşadığı coğrafyada, Turan’da egemen olayım der. Turancıdır. Turan ülküsünün ulaşılması imkansız bir düş olduğu ortaya çıkınca, daha dar bir “millilik” peşine yönelir. Burjuvazi bunların hepsi ve hiçbiridir.

Bu kök ve kimlik bunalımı, her girilen yolun başarısızlığı ile daha da derinleşmiş, aynı zamanda ciddi bir güven bunalımı da yaratmıştır. Türk burjuvazisinin ve burjuva aydınının korkaklığının, ikircikliğinin, komplekslerinin ucu buralara kadar uzanmaktadır.

Tüm bu arayışlar, kararsızlıklar, bunalımlar... burjuvazinin edebiyatına boydan boya damgasını vurur. Bütün bu farklı eğilimlerin ortak özelliği, kendi öz kaynağından, halk yığınlarından kopukluktur. Sadece ele alınan konular itibariyle değil, düşünsel olarak da herhangi bir bağ yoktur arada. Nabizade Nazım’ın “Karabibik”i ile köy, Türk romanına girmişse de, yaşayan yoksul köylü yermalmez bir türlü. İktidar ve devrim mücadelesini “saray oyunları”na bağlayan bir sınıfın aksi hareketini düşünmek olası değildir.

“Milli Edebiyat” bir ara Anadolu güzellemesi yapar. Ama bu, “orda, bir köy var uzakta” edebiyatıdır. Burjuva aydınının “oradaki köy”e gidişini, Yakup Kadri, “Yaban”ında anlatır. Büyük bir düş kırıklığıdır aydının yaşadığı. Yüzlerce yıllık bir uçurum!

Bu genel çizginin dışına çıkan iki sanatçıyı özel olarak belirtmek gerek burada. Romanda Hüseyin Rahmi, şiirde Tevfik Fikret!

Fikret, kendi evrimi içinde sola, halk yığınlarına doğru gelişim gösterir. Şiirde eskinin kalıplarını kırar. “Küçük insanları” şiire sokar. Halkın atan nabzını tutmayı başarır. Kuşkusuz sosyalizme kadar ulaşamamıştır ama, saraya ve sonrasında İttihatçılar’a karşı tutumu, yoksul halktan yana dönüşü, onu sosyalist gerçekçiliğin eşliğine kadar getirir. Tüm olumsuzluklara rağmen geleceğe güvenmektedir eserlerinde. Ve feodal soyluluk kadar burjuvazinin de özgürlüğün karşısında olduğunu görür, bilir, söyler. Unutulmaz “Hanı Yağma” şiiri, soyguncu düzene ve egemenlere şiddetli bir protestodur.

Hüseyin Rahmi’ye gelince... Kesinlikle bir sosyalist olmamasına rağmen sınıfının diğer sanatçılarından aksine, o, İstanbul’un yoksul semtlerinin sıradan insanlarını, onların durumlarını gerçekçi bir şekilde yansıtmayı başarır. Dil olarak da, konu olarak da döneminin roman anlayışının dışındadır. Gerçekçi ve doğalcı anlatımıyla, halkın günlük dilini kullana-

Tevfik Fikret
1867- 1915

HAN-I YAĞMA

Bu sofracık, efendiler
- ki iltikaama muntazır
Huzurunuzda titriyor-
- bu milletin hayatıdır;
Bu milletin ki mustarip,
bu milletin ki muhtazır!
Fakat sakın çekinmeyin,
yiyin, yutun hapır hapır...
Yiyin efendiler yiyin,
bu han-ı iştiha sizin,
Doyunca, tıksırınca,
çatlayıncaya kadar yiyin!
...
Verir zavallı memleket,
verir ne varsa, malını
Vücudunu, hayatını,
ümidini, hayalini
Bütün ferağ-ı halini,
olanca şevk-i balını.
Hemen yutun düşünmeyin
haramını, helalini...
...
Bu harmanın gelir sonu,
kapıştırın giderayak!
Yarın bakarsınız söner bugün
çtırdayan ocak!
Bugünkü mideler kavi,
bugünkü çorbalar sıcak,
Atıştırın, tıksıtırın, kapış kapış,
çanak çanak
...

CEVAP

Behey!

Kara boynuz gibi kaşlı
mukaddes Apis başlı
adam;

Behey!

Kara maça bey!

Sen şiirin asil kamusuyla
konuşuyorsun,
ben asaletten anlamam.

Şapka çıkarmam konuştuğum
dile,

düşmanıyım asaletin
kelimelerde bile.

...

Bilirim

beni uykumda boğmak için
bekliyorsun geceyi..

Ben ki bileklerimde tel kelepçeyi
bir altın bilezik gibi taşımışım,
ben ki ilmikleri sabunlu iplere
bakıp

kıllı kalın ense mi kaşımışım,
tehdidine pabuç
bırakır mıyım hiç?

...

Behey!

Kara maça bey!

Halka ahmak diyen sensin.

Halkın soyulmuş derisinden
sırtına frak giyen sensin.

Yala bal tutan beş parmağını
beş çürük muz

gibi,

homurdanarak dolaş besili bir
domuz gibi.

Meydan senin...

mi dersin?

Hata edersin,

bizde o göz var mı baksana!!

Ben içirmek için sana

kendi kara kanımı

bir ateş çemberle çevirdim dört
yanımı!

Sağa git

yok geçit,

sola git yok,

ileri

geri

yok.

Kıvrır kuyruk kalemimi kalbine
sok

bir akrep gibi intihar et...

Nazım Hikmet

rak, orta oyunu gibi halk kültürünün araçlarından faydalanarak başarılı eserler verir. Dönemdaşları yalı-konak edebiyatı yapar, bir taraftan İttihatçılar'ı güzellerken, o, eserlerinde savaşın yoksul semtlerde nasıl yıkımlar yarattığını resmeder, soyup-çalıp zengin olanları teşhir eder. Onu daha ileri gitmekten alıkoyan, sosyalizme karşı tutumudur. Bu nedenle tüm şiddetli ve akılcı eleştirilerine rağmen, sıklıkla karamsarlığa düşmekten kurtulamaz.

1908 Devrimi ile İttihat ve Terakki iktidara geldiğinde burjuva sanatçılar, coşkulu bir şekilde yeni iktidarın sözcülüğünü üstlenir. Pek çok sanatçı ise bizzat devlet kademelerinde görevler alır. İş, emperyalist savaş sırasında iktidarın siparişi üzerine ürünler vermeye kadar gidecektir.

Burjuvazinin devrimi "yukardan aşağı" bir devrimdir. Özgürlük söylemlerinin sınıfsal özü kısa sürede açığa çıkacak, Mahmut Şevket Paşa'nın 1913'te öldürülmesi fırsat bilinen tüm işçi sınıfı örgütleri kapatılacak, grevler yasaklanacaktır. İlk grevini 1872'de yapan işçi sınıfının örgütsel gelişimi baskı altına alınırken, işçi sınıfı yayınları da bir bir kapatılacaktır. "Özgürlükçü" burjuva aydınları, sanatçılar, elbette bu durumdan hiç rahatsız olmayacaklardır.

EDEBİYATIN DEVRİMİ

Burjuva edebiyatının bu gerici çizgisi İttihatçıların devamcısı olan Cumhuriyet döneminde de devam etti. Tüm gelişimi boyunca o, halktan korktu. Ona uzak oldu. Ve bütün iddialarına rağmen biçimsel olarak eskiden kopuşu sağlayamadı. Çünkü öz olarak onun devamıydı. Edebiyatta gerçek bir devrim için devrimci bir öz, bunun içinse toplumsal devrimin yanında yer almak gerekiyordu. Tarihsel olarak devrimciliğini yitirmiş bir sınıfın Türkiye'deki uzantısı olarak burjuva sınıf, baştan itibaren gericiydi. Edebiyatta gerçek anlamda devrimi yapmak, işçi sınıfının başarabileceği bir işti. Olay, olgu ve kişileri toplumsal ilişkileri içinde ele almak, aktarmak -bunu ancak sosyalist gerçekçilik yapabilir.

Kurtuluş Savaşı sonrasında bir ulus inşa etmeye koyulan burjuvazinin sanatçıları, İttihat ve Terakki döneminde güçlenen "milli edebiyat" üzerinden devam ettiler yollarına. Değişim sınırlı oldu.

Şiirde ve öykü-romanda köklü kopuşu sağlayanlar, edebiyata yeni soluk getirenler, sosyalist gerçekçiler oldu. Ekim Devrimi'nin dünyayı dönüştüren etkisini yaşayan genç kuşak şair ve yazarlar, özellikle "Resimli Ay" dergisi başta olmak üzere, basında yayımlamaya başladıkları eserlerle edebiyata yeni bir canlılık getirmeye başladı. Nazım Hikmet, Mayakovski ve fütüristlerin etkisiyle Türk şiirine yepyeni bir biçim ve öz kazandırmaktaydı. Nazım Hikmet, o dönem sosyalizme yakın duran Peyami Safa ve diğerleri, edebiyatta "eski-yeni kavgası"ni başlattılar. Nazım'ın "Putları Yıkıyoruz" başlıklı makaleleri büyük tartışmaları beraberinde getirdi. Türk edebiyatında sosyalist gerçekçi bir damar böylelikle oluşuyordu. Şiirleri ve makaleleriyle sosyalist gerçekçilerin sözcülüğünü yapan, hiç kuşkusuz Nazım Hikmet oluyordu. Bir kısmı aynı zamanda Türkiye Komünist Partisi üyesi de olan (Partili sanatçılar) sosyalist gerçekçiler, çok geçmeden kovuşturmalara uğradılar, zindanlara kapatıldılar. Ama onlar sosyalizm kavgasından vazgeçemediler. Sosyalizm için mücadele ederlerken, sosyalist gerçekçi sanatın gelişmesi için de tüm güçleriyle çalıştılar. Nazım Hikmet, Reşat Enis, Suad Derviş, Sabiha ve Zekeriya Sertel, Sabahattin Ali, Hazan İzzettin Dinamo, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Yaşar Kemal ve daha niceleri...

"Bir Orman Hikayesi", "Değirmen", "Kağrı" gibi öyküleriyle Sabahattin Ali, köy yaşamını, köylüyü, (Değirmen'de çingeneleri), başarılı bir

şekilde edebiyata sokmuştur. 1947’de yayımlanan “Sırça Köşk”ü, mesel özelliği de taşıyan güçlü bir eleştiridir. “Kuyucaklı Yusuf”(1937)’ta bir aşk hikayesi üzerinden köy yaşamını, köylüleri, toplumsal ilişkileri başarılı bir şekilde verir.

Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rıfat Ilgaz, mizahı başarıyla kullanır (“Marko Paşa”, “Malum Paşa”). Kapitalist sisteme sert eleştiriler yöneltilir.

Köylülerin ezilmişliği, cehalet ve karanlık içinde bırakılmışlığı, ağalık düzeni... artık öykü ve romanların konuları arasına girmiştir. Varolan gerçeklik, tüm çıplaklığıyla resmedilir ve acımasız bir eleştiriye konu olur. Sadece bu değil. Köyden çalışmaya gelen (gurbete gelen) emekçilerin yaşamları (örneğin Kemal Tahir’in “Göl İnsanları”) işlenmektedir. Yaşar Kemal Anadolu insanının destanlarını başarılı bir şekilde döker kağıda (“Alageyik”, “Koroğlu”), destanlaşan olayları yazar (“İnce Memed”). Orhan Kemal, evinden uzaktaki köylülerin gurbet yaşamları, kentlere akıp fabrikalarda çalışan işçilerin yaşamlarıyla ilgilenir. Öykü ve romanlarında bunu çok başarılı bir şekilde yapar. Sabahattin Ali ve Sadri Ertem’in “ağalık düzeni altındaki köylülerine” karşılık, Orhan Kemal, kapitalizmin parçaladığı köyü ele alır. Böylece köylerinden kopup gurbete çıkan, proleterleşme sürecini yaşayan köylüdür onun dikkatini çeken (“Bereketli Topraklar Üzerinde”). Bizzat üretim süreci içindeki işçiyi, yaşamlarını, bilinçlerini konu edinir (“Cemile”). Ve bunu çok başarılı bir şekilde yapar.

Türk edebiyatının bu ilk sosyalist gerçekçilerinin büyük kısmı, fiili olarak da sosyalizm mücadelesi yürüten sanatçılardır. Burjuvazinin asla başaramayacağı dev adımlar atarak edebiyatı ileri noktalara taşırlar. Ve bu dönemde edebiyat, sosyalizmin yığınlar arasında yayılmasında son derece önemli bir rol oynar.

Kapitalist ilişkilerin gelişmesine paralel olarak iki olgu çıkar ortaya. Birincisi, sayısı ve mücadele deneyimi artan bir proletarya doğar. Özellikle 1960’tan itibaren proleter harekette (ve buna bağlı olarak sosyalist harekette) patlama yaşanacaktır. İkinci olgu ise, kırlardaki eski ilişkilerin hızla değişmesi, çözülmesi sürecinin sonuçlarıdır. Cumhuriyet sonrası edebiyatın ilk dönemleri için belirli bir ilerici rol oynayan köy-ağalık romanları, bizzat pratik yaşamın kendisi tarafından aşılıp durumdadır. Bir Orhan Kemal’in köyü ve köylüyü kapitalistleşen ilişkiler içinde ele alması, ilerici olan, sosyalist gerçekliğe uygun olan tutumken; “köy enstitüleri kuşağı” diyebileceğimiz bir edebiyatçılar kuşağı, bu alanda hala eski çizgiyi sürdürerek, sürecin gerisinde kalırlar. Ağa-şeyh-imam gericiliği, kaymakam-öğretmen ilericiyi ikilemi ana eksenini oluşturur bu romanlarda. (Fakir Baykurt’un belirli eserlerinde olduğu gibi.) Ve bu yaklaşım, kesinlikle toplumsal gelişmenin gerisinde kalmak anlamına gelmektedir.

Kapitalizmin ve işçi sınıfının mücadelesinin gelişmesi, kent nüfusunun büyümesi, toplumsal dokunun bu köklü değişimi karşısında, sosyalist gerçekçiler, ne yazık ki o ilk kuşağın gösterdiği başarıyı gösteremediler. Hareketin gerisinde kaldılar. Özellikle 80 sonrası ise genel olarak sanatta ve edebiyatta düpedüz gericileşme eğilimleri güç kazandı. Proleter sosyalist hareket, kendi birikim ve düzeyine uygun bir edebi gelişme gerçekleştiremedi.

Günümüz edebiyatı, ilk sosyalist gerçekçi kuşağın militanlığını kullanacak ve mevcut toplumsal aşamaya denk çözümler üzerinden ürünler yaratacak sanatçıları bekliyor. Kavgasını bu denli geliştirmiş bir sınıf, yeni sanatçılar kuşağını yaratmasını da bilecektir.

Rıfat Ilgaz 1911-1993

AYDIN MISIN

Kilim gibi dokumada
mutsuzluğu
Gidip gelen kara kuşlar havada
Saflar tutulmuş top sesleri
gerilerden
Tabanında depremi kara
güllelerin
Duymuyor musun

Kaldır başını kan uykulardan
Böyle yürek böyle atardamar
Atmaz olsun
Ses ol ışık ol yumruk ol
Karayeller başına indirmeden
çatını
Sel suları bastığın toprağı
dönüm dönüm
Alıp götürmeden
büyük denizlere
Çabuk ol

Tam çağı işe başlamanın
doğan günle
Bul içine tükürdüğün kitapları
yeniden
Her satırında buram buram
alın teri
Her sayfası günlük güneşlik
Utanma suçun tümü senin değil
Yırt otuzunda aldığın diplomayı
Alfabelik çocuk ol

Yollar kesilmiş alanlar sarılmış
Tel örgüler çevirmiş yöreni
Fırıl fırıl alıcı kuşlar tepende
Benden geçti mi demek
istiyorsun
Aç iki kolunu iki yanına
Korkuluk ol

Siverek'te 1953'te doğan Mehmed Uzun, uzun yıllar İsveç'te sürgün yaşadı. Kürtçe, Türkçe ve İsveççe edebi çalışmalarıyla çok dilli, çok kültürlü olan Mehmed Uzun, İsveç Yazarlar Birliği yönetim kurulu üyeliği yaptı. İsveç Pen Kulübü ve Uluslararası Pen Kulübü aktif olarak çalışan Uzun, İsveç ve Dünya Gazeteciler Birliği'nin de üyesi. Bugüne kadar Kürtçe yedi roman yazan Mehmed Uzun'un romanları başta Türkçe olmak üzere birçok dile çevrildi. Denemeleri de çeşitli dergi ve gazetelerde yirmiye yakın dilde yayınlandı. "Aşk Gibi Aydınlık Ölüm Gibi Karanlık" romanı ve "Nar Çiçekleri" adlı deneme kitabı ile ilgili olarak 2001 baharında yargılanıp beraat etti. Aynı yıl Türkiye Yayıncılar Birliği'nin her yıl verdiği Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü'nü aldı.

Yakalandığı mide kanseri nedeniyle kendi topraklarında yaşama tutunmak ve direnmek için Diyarbakır'a gelen Mehmed Uzun'u 11 Ekim 2007 günü kaybettik. 13 Ekim günü yapılan cenaze töreninde bir araya gelen binlerce Diyarbakırlıya Yaşar Kemal, Şerafettin Elçi, Ahmet Türk ve Osman Baydemir konuşma yaptı, ardından cenaze Mardinkapı Mezarlığı'na defnedildi.

MEHMED UZUN

“Mecburi yazarlık”

Bundan yıllar önce, özellikle Kürt arkadaşlarımızın dilinden düşüremediği bir roman vardı; Yitik Bir Aşkın Gölgesinde... Okuyan herkesi büyü altına aldığını gördüğüm bu romanı mutlaka ben de okumalıyım. 90'lı yılların yoğun günlerinden geçiyorduk, kitabı bulup okumam için cezaevine girmem gerekmişti. Cezaevinde ilk okuduğum kitaplardan birisi Yitik Bir Aşkın Gölgesinde oldu. Ve bundan sonra benimde dilimden düşmedi bu incecik ama etkisi büyük eser. Okuyan herkesi olduğu gibi beni de kendi büyüüne kattırıştı.

Yaşar Kemal bu kitaba yazdığı önsözde, Mehmed Uzun'un romanını ilk okuduğunda çok şaşırdığını söylüyor, "Bir dilin ilk romanı böylesine ustalıkla, böylesine zengin bir dille, üstelik de gelişmiş bir roman dili yaratılarak nasıl yazılmış." Uzun'un bu eseri yaratmasını, onun yeteneğine, geniş kültürüne ve gerek Kürt, gerek Türk, gerekse dünya edebiyatını bilmesine ve özümsemesine bağlıyor.

Bu roman, Kürt aydını olan Memduh Selim Bey'in trajik yaşam öyküsünü, o dönem isyanlarının içinde anlatıyor. Bir sürgünün özlem dolu yaşam hikayesidir anlatılan. İstanbul, İskenderiye, Beyrut, Şam, Halep, Antakya... Ülkesi ve sevgilisi arasında tercih yapmak zorunda kaldığında ülkesinde savaşmayı tercih eden, özlemlerine daha büyük özlemleri sığdıran bir devrimcidir o... Ardından gelen Kader Kuyusu ise bir devam romanı özelliği gösterir ve Kürt aydınlarından olan, dil konusunda önemli katkıları olmuş Celadet Bedirhan'ın İstanbul'da sürgün yıllarını anlatır. Bir itiraf, hala Kader Kuyusu'nu okuyamadım. Kütüphanemde özenle saklıyorum birgün mutlaka okuyacağım diye...

Onun eserlerinin tamamını daha o yaşarken okumak isterdim. Ölüm haberini aldığımızda ilk hissettiğim duygu bu oldu. Mehmed Uzun bir süredir tedavi görüyordu, bunu bizim gibi tüm emekçi halklar biliyordu. Diyarbakır'a geldiğinde onu büyük bir kalabalık karşılamış, bağrına basmıştı. O zaten kendi topraklarına yaşama biraz daha tutunmak için gelmişti. Öyle de oldu. Geldiğinde bağrına basan Diyarbakır onu son yolculuğunda da yalnız bırakmadı. Büyük bir kalabalıkla uğurlandı.

O Diyarbakır'da yaşama tutunmaya çalışırken, onun adına İstanbul'da bir konferans düzenlendi. 17 Şubat'ta Bilgi Üniversitesinde yapılan konferansa tebliğ sunan Selim Temo Mehmed Uzun'un yedi romanı üzerinden geniş bir değerlendirme yapıyor. Bütününe burada yer veremeyeceğimiz tebliğden onun yazarlığıyla ilgili bazı belirlemeleri aktarmak istiyoruz.

"Mehmed Uzun, Kürt kültürünün bazı temel olay ve şahsiyetlerini romanın sözcükler ve cümlelerle dolu odasında ağırlamaktadır. Asla birer biyografi olmayan bu romanlarda söz konusu olay ve şahsiyetler, her romanda değişik bir tekniikle, belli bir algının içine yerleştirilirler: Modern bir kavrayışla yeniden yara-

"O büyük yazarların geçtiği kapıdan geçen büyük bir yazarı kendi kültürünü yazdıklarıyla bütün dünyaya ve kendi milletine anlattı ve görevini en iyi biçimde yaptı"

Yaşar Kemal

tım. Bu çabada sayısız özellikten, bu özelliklerin kuramı kendine göre yeniden şekillenmek zorunda bırakan ayrıntılarından söz edilebilir.

“Yitik Bir Aşkın Gölgesi’nde, Memduh Selîm Bey gibi bir Kürt aydınını odağa alarak, Abdalın Bir Günü ve Kader Kuyusu’nu bir anlamda müjdeliyor. Ancak bu ikisinden farklı olarak, kahramanın gerçek hayatına daha bağlı bir roman söz konusu. Gerçeklik duygusu yer yer kimi tarihsel bilgi ve belgelere dayandırılarak pekiştiriliyor. Memduh Selîm Bey’in hayatı, Kürt Teali Cemiyeti, Xoybûn, Ağrı Ayaklanması, bohemlerin İstanbul’u, modernist Kürt aydın kuşağı, Kahire, Beyrut ve Şam gibi Kürt Aydınlanması merkezleri, dönemin alafranga havası, Hêvîve Rojî Kurd dergisinin mutfağı gibi dekorların önünde geçer. Ama okur onun hayatını okuyup öğrenmiş olmaz, aksine kelimenin temel anlamıyla seyrederek. Hatta bir dengbêjin sözlü kültür performansını icra ettiği bir mekândaymış gibi karelere seslenebilir de.

“Mehmed Uzun, 1991 yılında yazdığı Abdalın Bir Günü’nde, deneysel bir çabaya girişir, diğer bütün romanlardaki deneysel özellikler bu romanda toplanır adeta. Roman bir serencamla başlar. Bu serencam, ben-anlatıcı ağzından verilir. Ehmedê Fermanê Kîkî adlı anlatıcı, önce kendi macerasını anlatır, sonra da “roman”ın “oluşum” sürecini. Ancak Yitik Bir Aşkın Gölgesinde’ki gerçeğe uygunluk kaygısı, yerini kurgusal bir gerçek yaratmaya bırakır. Burada ünlü Kürt dengbêji Evdalê Zeynikê, bir vesiledir. Onun kurgusal hayatı, bir halkın macerasıyla bütünleştirilir.”

Yitik Bir Aşkın Gölgesinde, Kader Kuyusu, Nar Çiçekleri, Dengbejlerim gibi bir çok eserin yaratıcısı Mehmed Uzun, benim yazarlığım mecburi bir yazarlıktır, diyor. Yaşar Kemal’in İnce Memed’i anlatırken onun bir ‘mecbur insan’ olduğunu söylediğini hatırlatarak, “Benim yazarlığım da ‘mecburen yapılmış bir başkaldırı’dır. Şan, şöhret, mal, mülk, pazarla ilişkisi olmayan bir yazarlık benimki. Ben aşağılanmamak, kovuşturulmamak, horlanmamak için yazıyorum. 5 kez yargılandım yazarlığım ile ilgili olarak. Mahkeme salonlarında ifade etme hakkım, yazarlık haklarım, özgürlük hakkım için savundum kendimi. Bunlar birer haktır. Ben o hakkı kullandım.”

Dili yasaklanmış bir halkın üyesidir o, ama dilin gücüne inanmış bir yazardır. Dil konusunda söyledikleri bu inancını ortaya koymaktadır. “Diller biz insanlar gibi kötü niyetli, bencil ve kurnaz değiller. Dünyanın en cömert ve insani varlığı dildir; sürekli alır ve verir, değişir, değiştirir, zenginleştirir, ötekini daha anlamlı kılar. Dünyanın en evrensel varlığı da dildir, gariptir ama hep yerel olan dil, yerelliğini evrensel özellikleriyle zenginleştirir. Hiç kimse, hiçbir zaman dillerin bu evrensel, organik ilişkisini koparamamıştır. En izole dilde bile ötekenden bir duygu vardır. Tevrat, Babil Kulesi öyküsünde dillerin farklılığını Tanrı tarafından insanlığa verilmiş bir ceza olarak anlatır. Niçin bu cezayı bir zenginlik olarak da algılamayalım?

“Söz ve dil günahsızdır; söze ve dile bir günah, bir suç yükleyen insandır. Bu tür suç ve günahlara karşı çıkarak insanoğlunun kirlettiği söz ve dili temizlemek gerekiyor. Hele bu diller bizim dillerimiz gibi uygarlıkların, dil ve dinlerin, kültür miraslarının membası olan bir coğrafyanın dilleriyse! Kendime ait Kürtçe bir roman dili kurmaya çalıştığım dönemlerde hayretle şunu gördüm; Kürtçe’nin zenginlikleri içinde tüm bu binlerce yıllık dil, din, uygarlık, kültür, sanat, müzik, edebiyat ve anlatının izleri vardı ve Kürtçe’yi bu oranda direngen yapan da bu izler ve ötekilerle ilişkiydi. Ben söze, anlatıya, kirinden, pasından temizlenmiş dile çok inanıyorum; dilin bize kim olduğumuzu hatırlatacak, bizi zenginleştirecek muazzam bir gücü vardır.”

Bugün Mehmed Uzun aramızda yok, ama onun eserleri bizimle ve bizden sonraki kuşaklarla birlikte insanlığın büyük yürüyüşünde yerini hep koruyacaktır.

“benim yazarlığım mecburi bir yazarlıktır, diyor. Yaşar Kemal’in İnce Memed’i anlatırken onun bir ‘mecbur insan’ olduğunu söylediğini hatırlatarak, “Benim yazarlığım da ‘mecburen yapılmış bir başkaldırı’dır. Şan, şöhret, mal, mülk, pazarla ilişkisi olmayan bir yazarlık benimki. Ben aşağılanmamak, kovuşturulmamak, horlanmamak için yazıyorum.”

Issız Ada Okurlarıyla

Issız Ada ve Savaş Zırhlısı kitabının tanıtımı için Taksim, Adana ve Antep Ayışığı'nda düzenlediğimiz imza günlerinde, şair Ruhan Mavruk okurlarıyla buluştu. Kitabın macerasını anlatan şairimiz, ayrıca okurlarının sorularını yanıtladı.

Taksim Ayışığı'nda düzenlediğimiz söyleşiye, "Ben burada olmaktan mutluyum, sizlerle olmaktan çok mutluyum, devrimcilerin yüreğine destek olmaktan, onlarla beraber yürümekten çok mutluyum" diyerek başladı. "Çünkü şunu da hesap etmek gerekirse, dışarıdaki yabancılaşma, haksızlık, insan dışı rekabet... burası düşünülduğünde yaşanılabilir bir dünya değil, adeta intihar gibi geliyor. Devrimciler paylaşmasını biliyor, kendine güveniyor, uyurken rahat bir nefes alabiliyor, 'ben halkıma karşı, halklara karşı elimden geleni yapabiliyorum' diye. O noktada varlığımız için teşekkür ediyorum."

Ayışığı Sanat Merkezi olarak Ruhan Mavruk'u çok geç tanıdık. Son iki yıldır, onun şiirleriyle, dostluğuyla beraber olabildik. Masa başı romancılarının, şairlerinin, yazarlarının bol olduğu bir ülkede, şiirlerini, imgelerini sokaklarda, eylemlerde yaratan bir şairle tanışmış olmaktan, onunla birlikte çalışmaktan çok mutluyuz. Ruhan Mavruk'un şiirlerinden, yaptığımız sohbetlerden anladığımız kadarıyla, o, aynı zamanda devrimciler tarafından anlaşılacak, imgelerinin onların dünyasında bir şey ifade etmesini isteyen bir şairdir. Ruhan Mavruk'un şiirinde imgeler çok güçlü. Bu imgeler, anlaşılabilir olmak için değil, hissettiğini, yaşadığını en iyi şekilde ifade edebilmek için kullanılmıştır. Bu anlamıyla şairin kaygı duymasına hiç gerek yok. Onun "Güzel insanları", şiirlerini seviyor, anlıyor ve daha da sevecekler... Biz de senin varlığın için teşekkür ediyoruz.

Ruhan Mavruk'u tanıdığımızda, ağır bir yük taşıyordu yüreğinde. Tutsakların F tipi zindanlara atıldığı, bedenini ölüme yatırdığı günlerde birikmiş bir yük... Bu sürecin en başından itibaren, o tavrını tutsaklardan yana belirlemişti. Simurg Tufanına o da tüm yüreğiyle katılmıştı. Eylemlere katıldı, sanatçıları bir araya topladı, tutsaklara mektuplar yazdı, onlar için şiirler damıttı. Tutsaklardan onlarca mektup aldı. Bunlar bir belgeydi ve geleceğe taşınmalıydı. O yoğun günlerde yapmanın imkanı yoktu. Daha sonra tüm mektuplar bir araya getirilerek hazırlıklara başlandı, ama ev baskınlarında, TAYAD'a yapılan baskında bir çoğu yokedildi. Elinde kalan

çok az sayıda mektuptu, yine de onları gün ışığına çıkarmak istiyordu. Onu tanıdığımızda yüreğinde taşıdığı ağrı buydu. Bu ağrının ancak Issız Ada ve Savaş Zırhlısı çıkarsa dineceğini bizde biliyorduk. O nedenle bu çalışmasını birlikte yapabileceğimizi, Ayışığı adına kitabını çıkarabileceğimizi söyledik. O da büyük bir sevinçle kabul etti. Kitabın serüveni işte böyle başladı.

Dinleyenlerden gelen şu soruya, "ben zaman zaman şiirlerinde ölüme güzelleme görüyorum. Özellikle de Yelkovan Kuşunun Ölümünde böyle bir yön var. Bu kısmı anlamak istiyorum. Sistemle savaşan Ruhan tanıyoruz. Bu ölüme güzelleme-yi nasıl algıladınız? Nasıl hissettiniz, ne oldu, bu-

nu biraz açabilir misiniz?” “Şimdi niye ölüm vurgusunu bu kadar yaklaşmış... Tam dışı vurumdur benim yazdıklarım... Eksikliğiyle artısıyla... hatta paylaştığım zaman biraz birilerinin canını sıkacağım. Şimdi ölüm duygusunun yakınlığı aslında güzellemeden çok, bir gerçeklik Türkiye’de. Bakın Adnan Yücel 47 yaşında ölüyor. Gerçek anlamda muhalefet yapmayı sürdüren... Ama öyle ama böyle... Tüm gücüyle muhalefet yapmayı sürdüren sanatçılara, bu toplumsal dönüşüm döneminde, böylesine alt üst oluş dönemlerinde büyük bedeller ödemek düşüyor. Hiçbir zaman rahat bırakılmadık. Dağıtım gibi bir şansımız olmadı. Devamlı saldırılar aldık. Sosyalist geçinip, niye işçilere yazıyorsun, niye uğraşıyorsun bunlarla, bir avuç insanın peşinden niye gidiyorsun diyenlerle uğraştım. Sürekli yalnızlaştırıldım. Tüm bunlara rağmen beş kitaba kadar gelebildim.

“Şairin zaten iç dünyasında bir yalnızlık vardır. Yapısında vardır. Yalnızlıklar içinde çoğul, kalabalıklar içinde yalnız. Öyle bir yapı vardır. Ölümü de hakikaten o dönemlerde çok yakın hissediyordum ben. Yani işte Adnan Yücel... Mehmet Uzun... Erken yaşta kaybettik... Çok yakından tanıdığım insanlar öldü. F tiplerinden gelen mektupları yazanların bir kısmı yok artık. Armutlu’da tanıdığım pek çok insan öldü. Bir çoğu sakat kaldı. Son 4 yıl içinde gelişmiş bir şey var ama ölümden bir gerçek onu da düşünmek lazım. Yaşamak kadar ölümden gerçek.”

Başka bir dinleyici büyük bir merakla, “İssız Adanın kim olduğunu kitabı okuduğumuzda öğreneceğiz. Ya Savaş Zırlıslısı kim?” diye sordu. Ruhan’ın verdiği cevap samimi ve içtendi. Bu soruyu hep alıyorum. Ne yapacağım şaşırımdım. Birincisi, ülkenin tüm devrimcileri... İssız adayı tamamlayan, onu neselendiren, şenlendiren. İkincisi, bir İssız ada var benim yüreğimde, yalan söyleyemiyim. Üçüncüsü, kendim, savaştan yanım... Bir İssız ada gibi kendi dünyasında şenliklerle, türkülerle, oyunlarla, müziklerle götüren, bir yandan da savaştan bir yanım var. İki ayrı insan... Onun ötesinde de, ne derler, insanın yüreği tam kapalıdır. Bir İssız Ada varsa Savaş Zırlıslısı da olacaktır. Yoksa insan bütünleşemez, bütünleşemeyince de mutlu yaşayamaz.”

Ruhan için bir şiir bile yazıldı o etkinlikte... belki gözyaşı / belki umut / belki sevda / en çokta direnç vardı şiirlerinde / aşkı, umudu, özlemi en çok da direnci anlattı / bugün / altıncı katta / bize

Kitap imzalamaya geçmeden önce, Yan Flüt dersleri veren arkadaşımız Belgin’den Ayrılık parçasını dinledik. Şairimiz imza masasına geçtiğinde, etkinliğe katılan herkes kitabını imzalatmak için sıraya girdi. Uzun uzun sohbetler eşliğinde kitaplarını imzaladı. Ardından Emeğe Ezgi’nin bugün için hazırladığı parçaların ardından imza günümüz sona erdi.

“ŞİİR BİR DİRENİŞ SANATIDIR”

Bu kez de Çukurova’nın sıcak halkıyla buluşuyordu şairin ezgi dolu şiirleri. İmza gününden bir gün önce Çukurova emekçilerinin sesi olan Radyo Dünya’da yapılan programa, Ruhan Mavruk ile sanat merkezi emekçisi bir arkadaşımız katıldılar. Söyleşimiz şiir nedir, sorusuyla başladı. Daha sonra şairin insan yaşamındaki etkisi üzerine devam etti. Biraz batıya gittik, Jose Marti, Şilili Pablo Neruda... Kürdistan’a yol aldık “acıların çok yaşandığı yerde sanat daha çok zenginlik kazanıyor,” diyor şair Ruhan Mavruk. Ezilenlerin yanında, bir kadın aydın olmanın zorluklarından bahsettik. İki saatlik radyo programımız çok hızlı akıyordu. Çukurova’nın emekçi haklarını ertesi gün (5 Ocak) yapacağımız imza gününe davet edip sevgi ve selamlarımızı gönderdikten sonra programımız sona erdi.

Ertesi gün sanat merkezinde imza günü etkinliğinde birlikteydik. Müzik, şiir dinletilerinin sunulduğu etkinliğimiz, şair Ruhan Mavruk’la söyleşi ve kitaplarının imzalanması şeklinde devam etti.

Şair Ruhan Mavruk şiir kitabının çıkarılma öyküsünü ve kitabın içinde bulunan şiirlerin, tutsaklardan gelen mektupların hikâyesini anlatarak sözlerini sürdürdü. “Şiir bir direniş sanatıdır, şiir bir varoluş biçimidir, varlığımız, yoksulluğumuz, varsıllığımız, yenilgimiz, utkumuz, yalnızlığımız, çoğulluğumuz, tutkularımızdan geçme geçme ulaştığımız erdemdir... Şiir kaynağını yaşamdan alır, yaşamın içinde yer alan her şeyden. Ki yaşamla ölüm arasında sonsuz ayrıntı vardır. Yaşamın ve sokakların dilini içselleştirmeyen şiir, şairin soyutunda güçlü estetik dönüşümlerden de geçse, tekrar yaşama dönememez... Şiir elit olmaz, ege-menlere verdiği en küçük ödün bile onun direnişçi gücünü aşındırır... Şiir amatördür...”

ANTEP’te ‘EMEK VE EYLEM’ EKİNLİĞİ

6 Ocak Pazar günü Antep Ayışığı Sanat Merkezi’nde “Emek ve Eylem” etkinliği yapıldı. “İnsana emek, emeğe eylem, eyleme yürek, yüreğe sevgi ge-

rek” sloganı ile gerçekleştirilen etkinlik aynı zamanda şairler Ruhan Mavruk ve Kazım Demir’inde okurlarıyla buluşmasına sahne oldu. Ruhan Mavruk’un son kitabı “İssız Ada ve Savaş Zırlısı” ve Kazım Demir’in “Kırpikleri Islak Gri” kitaplarının tanıtımı da yapıldı.

Etkinliğin söyleşi bölümünde iki şair kitaplarını nasıl ortaya çıkardıklarını anlatırken şiirin yaşamda ve mücadelede ne kadar önemli bir yeri olduğuna da değinerek bir sanatçının emekçilerden ayrı, elit bir yaşam içerisinde olamayacağını, emekçilerin yaşamlarının ve mücadelelerinin içinde olmadan yaptıkları üretimin de gerçek ve samimi olamayacağını söylediler.

İzleyicilerden gelen bir soru üzerine Ruhan Mavruk, devrimci bir sanatçının eserlerinde aşktan da bahsedebileceğini, bunun tersi yönündeki önyargının doğru olmadığını belirterek “Aşk mücadelenin olmazsa olmazıdır. Sevgi, yaratıcı şiddetle ruhun ruha, bedenın bedene koşmasıdır. Sevmekle ötesine geçer insan sevginin...” dedi.

Ardından sahneye gelen Ekin Şiir Atölyesi hem konuk şairlerin hem de yaşamı mücadele ile dolu ölümsüz şairlerin dizelerini izleyenlere taşıdılar.

Son olarak sahneyi Grup Denize Ezgi aldı ve notaları ile keyifli dakikalar yaşattı. Grup, yine bir devrimci şair olan ve halen Kandıra F Tipi zindanında tutsak bulunan Ergül Çiçekler’in şiirinden bestelediği rüzgar parçasını okuyacağı sırada salondan, tüm devrimci tutsakları selamlamak istercesine alkış ve zılgıtlar yükseldi. Dinleti, çekilen halayların coşkusu ile son buldu.

Etkinlik bitiminde iki yazar, okurları ile birebir sohbet imkanı bulurken aynı zamanda kitaplarını da

imzalıyorlardı. Katılımcılar ise Ayışığı emekçilerinden, başka devrimci ve demokrat sanatçılarla buluşturulma sözünü alarak salondan ayrıldılar.

SONRA

*ömrüm sahra
yürümekle geçti
seni kervanlar
susuzluğuna yazdım
şiirlerimi sağnak yağmura*

*çağma tanık durdum
engizisyon mahkemelerinde
kanıtsız öldüm
görünmez iplerle asılıyım
uçurumlara*

*izin mi kaldı diyeceksin
biliyorum
ama aşklar kendi
şarkılarıyla akar zamana*

*hem imgelerimin yarasını
saracak kardeş de aramıyorum
artık*

*birakıyorum savunmamı
yüzlerce yıl sonra
adsız mimozalara
gülümseyecek bahara*

Ruhan Mavruk

Kış '08

Günlük

Kazım Demir

BİR İŞÇİNİN GÜNLÜĞÜ

05.08.2007

Para hırsıyla dönen entrikalar, yöneticilere şirin görünme pozları, başkalarının başarısından kendine pay çıkararak, her şeyin bireysel çıkar üzerinden yükseldiği, cahili, yobazı, sistem mağduru, sistem savunucuları... Burası fabrika, emeğini satıp karşılığında “buna da şükür” diyenlerin, sermaye denen çobanın peşinden sürüklenip gidenlerin yeri.

İnsanlık değerlerini hiçe sayıp cebindeki para kadar insan olan bir toplumuz. Cebimizde para yok. Çünkü aldığımız gibi kredi kartı, bakkal borcu... Her ay alacaklı sayısı çoğalıyor. Bu hesaba göre biz hiç insan olamayacağız. Ben her fabrikaya adım attığımda sanki F tipi cezaevine girmiş gibi oluyorum. İnsanlarla konuşmak yasak; çünkü gruplaşma olurmuş. Az laf çok iş mantığı yani. Fabrikaya kocaman bir yazı asmışlar: “Biz bir aileyiz.” Ne kadar içten ve samimi biz bir aileyiz (!) Patron bizim neyiz? Abi mi yoksa baba mı? Biz ne bulursak giyerken kendileri yurt dışından özel kıyafet siparişi veriyor. Değeri ise bizim dört beş ay çalışıp kazandığımızı eşit; biz kuru ekmeğe katık ararken, beyefendiler bizim bir aylığımızı bir akşam yemeğine veriyor. Sonrasında “komşusu açken kendisi tok olan bizden değildir” diye bas bas bağıyorlar. Biz bir aileyiz! Dipsiz kuyu gibi açılmış patronun ağzı. Çalışıyoruz, çalışıyoruz, doyuramıyoruz, isterseniz “buna da şükür” diyelim. Onlar öğretiler bunu ve buna benzer avutma sözlerini. Nasıl olsa öbür dünyada yakalarına yapışacağız. Sesimizi çıkarmayalım, ölüme az kaldı. Peki ya çocuklarımız? Onların çocukları? Öbür dünyaya bıraktığımız sürekli çoğalan sorunları nasıl kaldıracaklar, düşündünüz mü? Hayır. Buna da şükür!

20.08.2007

Bizim Genç Emekçiler Birliği'ndeki arkadaşlar tutuklanmıştı. Sebebi mezar ziyareti. Mezar ziyaretinin bu kadar tehlikeli bir olay olduğunu bilmiyordum doğrusu. Defalarca düşündüm, bir türlü akıl erdiremedim. Toprağın altındaki insan iskeletinin ne gibi bir yasadışı olayı olabilir ki? Yoksa arkadaşları tutuklayanlar öbür dünyadan haber mi alıyorlar? Bunlar çok Türk filmi izliyorlar bence. Anne babaları kulaklarını kıvırsaydı zamanında, böyle hayalperest bir nesil yetişmezdi. Bir yandan da şunu düşünüyorum: Arkadaşlar işçileri bilinçlendiriyor diye patronlar yüksek torpillerini kullanarak arkadaşları tutuklattılar mı? Ee... Her bilinçli işçiyi ceplerinde eksilen para olarak görüyorlar. Onlar da herhangi bir şey bulamadı da hangi akla hizmet saçma sapan bir sebep uydurduverdiler. Kesin

Fotoğraf
Ömer Çiçek

böyle olmuştur. Düşünüyorum düşünüyorum, hiçbir mantığa sığdıramıyorum. Benim dedem Rusya’da eski bir gömütlükte yatıyor. O da tehlikeli bir insan iskeleti. Onun mezarını ziyaret etmeyi çok istiyorum. Maddi imkansızlıklardan dolayı gidemiyordum. Doğrusu imkanım olsa bile mezar ziyareti yasak bizim ülkemizde. Yolda çevirip tutuklarlar beni. Acaba diğer ülkelerde de tehlikelimi mezar ziyareti? Ama bir gün dedemin mezarını ziyaret edeceğim ne olursa olsun. Onun istediği kendi ülkesinde toprağa gömülme idi. Dedem bunları fena korkutmuş ki ölüsünden bile korkuyorlar, kendi ülkesinde gömülmesine izin vermiyorlar. En güzel elbisemle, yani işçi tulumumla dedemi ziyaret edeceğim...

16.09.2007

Makineler sanki kafamın içinde çalışıyor, uyuyamıyorum, bir sağ bir sol... Kafamda bin bir sorun. Akşam 18:30’den sabah 09:30 kadar çalıştım. Kocaman fabrikayı defalarca turladım. Ayaklarım sanki kopacak. Eve gider gitmez, kahvaltı yapmadan yatağa atladığım gibi uyurum diye düşünürken uyuyamıyorum. Uyuyamıyorum, makineler kafamın içinde çalışıyor. Güneşi görmek istiyorum, kuş ötüşünü duymak, çimlere uzanıp şelaleden akan su sesini dinlemek. Uykularla doymuş olarak yeni bir güne mutlulukla başlamak, çocuklarımla güzel bir gün geçirmek, maddi sıkıntılardan kaynaklanan stresli halimi yansıtmadan, eşimle sinemaya, tiyatroya hatta konser kaygısızca gidebilmek, dolmuş parası, bilet parası hesabı yapmadan aynı heyecanı yaşamak, aynı sevinçli paylaşmak, dostlarımızla daha çok vakit geçirmek, sanatsal faaliyetlere katılmak. İşte o zaman diyeceğim: Budur yaşamak... O zaman nasıl olacak? Böyle bir şey var mıdır, derken, ÖNSÖZ diye bir sanat dergisinde okudum; böyle bir şey var. Adı sosyalizm... Önce inanmadım, okuyunca “evet olacak” dedim. Ben böyle bir yaşamı istiyorum. Fabrikadaki birkaç işçiye de sordum, önce mucize olarak gördüler. Hepsi böyle bir yaşamın özlemi içindeler. O zaman artık dağları devirmeli elbirliğiyle, elimizin öz biçimini yitirmeden...

07.10.2007

Yine fabrikanın her tarafına yazılar asılmış. Herhalde patronun bayram mesajıdır bize. Dindar adamdır ne de olsa. Dini bayramlara saygısı var. Mesaj aynen şu şekilde yazıyor:

“Arife ve bayramda çalışma isteğe bağlıdır. Ancak firmamızın bayramda çalışması gerekmektedir. Bu nedenle tüm işçilerden geleceği veya gelmeyeceğine dair imzalı taahhüt alınıyor. Geleceğim deyip de gelmeyenlerden programımızı aksattığı gerekçesiyle

hesap sorulacak, performansına gereken not düşürülecek.

“Gelmeyeceğini belirtenlerin fazla mesaiye ihtiyaçları olmadıkları ve firmamızın işinin kendileri için önemsiz olduğu düşünülür, maaş artışında bu durumları göz önüne alınır. Şimdiden belirtiyorum...”

“Tüm çalışanların aileleriyle hayırlı bir bayram geçirmelerini diliyorum...”

Patronumuz bayağı dini bütün bir adammış. Ailemizle hayırlı bir bayram geçirmemizi diliyor. Peki, bu hayırlı bayramı hangi zamana sığdıracağız? Önce sefaletle mahkum edip sonra tehditle hakkımız olan bayram tatilini gasp ederek mi?

AĞAÇLAR VE KUŞLAR

Aynı gökyüzünü paylaşmışlar

Ağaçlar ve kuşlar

Umuda sevdalanmışlar

Su da yansımalarına aşık oldukları gibi

Siz ağaçları yalnız mı sanırsınız

Uçamazlar kuşlar gibi

Geçemezler dağlardan denizlerden

Hiçbir meyveden tadamazlar belki

Ama tutkunlar birbirlerine

Ormanda kol kola el ele

Ayrılmazlar

Kapıyı çarpıp gidemezler

Ağaçlar hürriyet kadar gerçek

Umut gibi yeşerecek

Belki deleceklerdir gökyüzünü

Kuşlardan önce

Başlarının üstünde yeri vardır kuşların

Ağıtlardan, türkülerden uzak köylerden

Hatta başka ağaçlardan haberdardır kuşlar

Gevezedirler

Ama yalansızdır sözleri

Biraz abartılı

Oda tadı tuzu

Umudun suya yansımasıdır

Kazım DEMİR

Anı

Eftelya Deniz

HEMŞİRE

4

Takvimler 15.11.2004'ü gösteriyor ve günlerden Pazartesi. Şiddetli bir rüzgar eşlik ediyordu güne. Sanırsınız ki, birşeylerin nedenini sorguluyor. Ağaçlar ise çoktan dallarını rüzgara teslim etmenin üzüntüsüyle, hastane bahçesindeki var oluşunu devam ettiriyordu. Hastane bahçesindeki insan kalabalığına takılmış buldum bir müddet sonra kendimi. Her an hareket halindeydiler; birileri geliyor, birileri gidiyordu. Burası çocuk hastanesi olduğundan çocukların sayısı bir hayli fazlaydı.

Hastanenin bahçesinde bulunan banklarda ikili sohbetler başlamıştı. Bir taraftan da aynı anda, aynı aralıklarla, çocuklarını kucaklarında zıplıyorlardı. Bir izleyici olarak bu tablo beni bayağı etkilemişti. Ama onlar bu durumun farkında değillerdi. "Ne konuşuyorlar böyle" diyerek tahminler yürütüyordum kendi içimde. Ama ilk tahminim doğruydu. Çünkü birbirlerini ilk kez gören kişiler arasında başlayan sohbetlerde, hele bir de hastane bahçesinde ise, çocukların hastalıklarından başka konuları olamazdı. Düşüncelerimi belirli bir süre ertelemeye aldıktan sonra, hastaneye girdim. İntaniye (bulaşıcı hastalıklar) servisine doğru merdivenlerde ilerledim. Artık servisiye gelmiştim. Nöbette birlikte kalacağım arkadaşım Selda da gelmişti. Arkadaşlarla selamlaşp, biraz sohbetin arkasından nöbeti teslim aldık.

Serviste 48 hasta vardı. Selda'yla hasta odalarına girip serumları düzenli gidiyor mu, tıkanma var mı, diye gözden geçirdik. 105 nolu odada yatan hastamızın adı Gökhan'dı. 13 yaşında ki Gökhan bir epilepsi (sara) hastasıydı. 106 nolu odada yatan hastamızın adı ise Barış'tı. Barış, 14 yaşında bir hepatit B (sarılık) hastasıydı. Barış'ın hastalığı bayağı ilerlemişti. Odasına girdiğimiz zaman, vücudunun sarı rengi gözlerimizi alıyordu. Her tarafı limon rengine boyanmış gibiydi. Boş olduğum zamanlarımın genelini 105 ve 106 nolu odalarda Gökhan ve Barışla sohbet ederek geçirirdim. Sandalyeme kurulur keyifle Barış'ı dinlerdim; hafızama da eklemeyi unutmazdım sözlerini. Gökhan ise - bulunduğu durumu mu sebep buna bilmem ama - her zaman durgun, sakin, sessizdi ve fazla konuşmazdı. Bense zoraki konuşurmaya çalışırdım onu. Ara ara sara nöbetleri geçirir ve nöbet esnasında kendine çok zarar verirdi. Kafasını duvara vuruyor, tırnaklarını yüzüne, boynuna geçiriyordu. Dişi kitleniyor, dili ise arasında kalıyordu ve ağzından beyaz köpükler akıyordu. Kendine geldiğinde ise ağlamaya başlıyordu.

Gökhan'la ilk uzun sohbetimizi, geçirdiği sara nöbetinden sonra gerçekleştirdik. Sanırım Gökhan'ın psikolojisini benden iyi kimse anlayamazdı; geçmiş zamanda bir sara hastası olduğum için. Ama 8 yıldan beri nöbet geçirmiyorum. Umarım Gökhan için de bu olumlu sonuç doğar. Gökhan anlatmaya başlamıştı: Yedi kardeşiz, ailenin ikinci büyük çocuğuyum, babam inşaat işçisi, bir de abim var. Çalışıyor ama onun aldığı aylık ancak benim ilaç paramı dahi karşılayamıyor.

- Kaç yaşında abin?

- 17 yaşında

- Ne iş yapıyor?

- Ekmek fırınında çalışıyor. Biliyor musun kendimi en kötü hissettiğim an arkadaşlarımda içinde sara nöbeti geçirmek. O zaman çok utanıyorum. İşin kötüsü ne biliyor musun, beni seviyorlar mı, acıyorlar mı onu bilememek.

- Gökhan, böyle düşünme, seni seviyorlardır.
- Umarım senin dediğin gibidir.

Hastalığına rağmen gülmeyi unutmamıştı. Kardeşlerini ve arkadaşlarını anlatırdı bana, en çok da kardeşi Sevgi'yi. "Onu çok özledim" diyordu. "Bir görsen ne kadar tatlı" Gökhan'la zaman zaman sohbet etme imkanı buluyordum. 15 gündür hastanedeydi Gökhan. Doktoru bugün onu taburcu edecekti.

- Gökhan gönderelim mi seni evine artık ne dersin?
- Gönderin doktor bey. Oh be! Anne, evimize gidiyoruz.

* Nihayet oğlum, evet gidiyoruz.

* Hayırdır! Anne-oğul bizden bu kadar mı sıkıldınız?

- Hayır hemşire abla. Olur mu öyle hiç, ama kardeşlerimi, okulumu, arkadaşlarımı ve evimi çok özledim.

- Hadi öyle olsun bakalım.

Doktor Gökhan'a dört ayrı ilaç yazdı. Annesine de Gökhan'ın sara nöbeti geçirmesi sırasında yapması gerekenleri anlattı. Gökhan'ın taburcu işlemini başlatmam için dosyasını bana uzattı. Ben de işlemlerini başlatıp, taburcu kağıdını elime aldım ve Gökhan'ın odasına gittim.

* Ne zaman gitmek istiyorsun? Sabırsız.

- Hemen hemşire abla
- Tamam gidebilirsin
- Gerçekten gidebilir miyim?
- Evet, gerçekten.

Birkaç dakika sonra annesiyle eşyalarını toparlamış geliyorlardı.

- Her şey için teşekkürler, biz gidiyoruz hemşire abla.
- Tamam ablacığım kendine iyi bak. Üzülme tamam mı?
- Bakacağız artık.

Ama kolay bir hayat beklemiyordu Gökhan'ı. Bayılma nöbetleri hep eşlik edecekti ona. Bu durum da psikolojisini olumsuz yönde etkileyecekti. Uzun bir süre ilaç kullanacaktı. Ayda bir beyin tomografisi ve EEG grafisi çektirilecekti. Tüm bunlara ek olarak da belirli bir süre psikologdan yardım alacaktı. Yaşının küçük olmasından dolayı en büyük destekçisi ise annesi olacaktı. Zor günlere karşı başarılar Gökhan. Bütün iyi dileklerim senin ve ileri ki günlerin için.

Gökhan'ı taburcu ettikten sonra Barış'ın odasına doğru yöneldim.

- Az önce Gökhan taburcu oldu, biliyor musun?

- Gördüm hemşire abla. Ben ne zaman taburcu olacağım acaba? Doktorum da bir şey demiyor.

- Aaa! Sen de olacaksın. Hep burada kalacak değilsin ki Barış.

Annesi de girdi konuşmamıza:

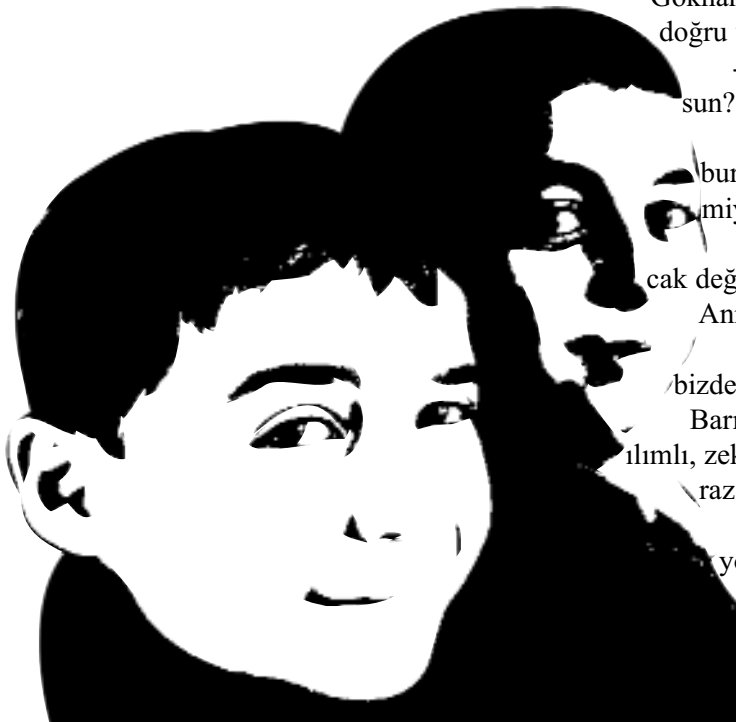
- Sabret oğlum, sık dişini, gideceğiz elbet bizde.

Barış ailenin tek çocuğuydu. Buna rağmen çok ıslımlı, zeki ve usluymuştu. Kendine söylenen her şeyi itiraz etmeden yapar, bize de yardımcı olurdu.

- Barış'çığım ben birazdan nöbetten çıkıyorum. Var mı bir isteğin benden?

- Evet hemşire abla, bir isteğim var. Hatta iki de diye biliriz.

- Neymiş söyle bakalım.
- Kağıt ve kalem istiyorum.

- Tamam ben nöbeti teslim edeyim. Çıkınca uğrar bırakırım kağıt ve kalemi sana.

Artık nöbeti devredip gidiyordum Barışın odasına uğrayıp kağıdı ve kalemi verdim. Eve gitmek üzere yola koyuldum. Ertesi gün akşam nöbete geldiğim zaman Barış'ın durumunun kötüye gittiğini öğrendim. Hastalık ilerliyor, iyileşme sağlanamıyordu. Sarılık komasına girdiğini söyledi arkadaş. Barış konuşmuyor, gözleri kapalı, hareketleri kısıtlıydı. Onu bu halde görmek üzmüştü beni. Aklıma çok istediği ama maddi durumlarının zayıf olmasından kaynaklı alamadığı bisikleti geldi. Başka bir isteği daha vardı: Lunaparka gidip bıkana kadar eğlenmek... Bunlar isteklerinin ikisiydi. En önemlisi "yaşamak istiyordu" Barış. Tıpkı bir fabrikası olan adamın çocuğu gibi ve nice zenginlerin çocukları gibi. Açıkçası zenginleri örnek vermek acıtıyor beni. Oysa ki, benim Barış'ım at arabasında meyve ve sebze satan babasının yanında oturmakla da mutlu oluyordu.

Barış'ın odasına girdiğimde içim buruktu. Gündüz ki durumu gece de eşlik ediyordu ona. İlacını serumunun içerisine ekledim. Son bir kez yüzüne baktım ve odadan çıktım, koridorda ilerliyordum ki Barış'ın annesinin feryadı ile durdum.

- Barış, yavrum!... Barış, yavrum!... Ölme ne olur. Ölme... Ölme... Ölme...

Ben olduğum yerde dona kalmıştım. Gözümde akan yaşları hissedebiliyordum. Hemşire arkadaş odaya doğru koşuyordu. Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyorum, hemşire arkadaşımın, "Barış'ı kaybettik, hasta ex" sesiyle kendime geldim.

Oysa Barış dün akşam bana mektup yazmıştı. Kağıdı cebimden çıkarıp sesli okumayı düşünüyordum, tedavi odasında kağıdı açarken elim titriyordu. "Ne yazmış olabilirdi?" diyordum. Vazgeçtim, kötü olurum okursam. "Hayır hayır, okumalıyım." Evet, karar verdim, okuyacaktım. Son kez derin nefes alıp, olduğum yere çöktüm. Hazırdım okumaya artık... Diyordu ki on dört yaşındaki Barış:

"Yaşanmış hayatlar, yaşanmamış hayatlar ve yaşanmasını istediğimiz hayatlar vardır. Ben kendimi bu üç kavramın içinde göremiyorum. Ama biraz yaşanmış hayatlardan, biraz yaşanmamış hayatlardan ve biraz da yaşanmasını istediğimiz hayatlardan, birer parça alıp eklemek istiyorum kendime. Tıpkı hayallerimi avuçlarımda, umudumu cebimde ve olmasını istediğim güzellikleri yüreğimde taşıdığım gibi..." Ve dahası da:

"Mutluluğa bir adım atmak istiyorum. Ve hep orada kalmak istiyorum. Bu iki isteğim cümle beni iki yıl geriye götürüyor. Yüreğimde çoğalan sözcükleri, dilime söylättirmek ve satırlarıma yazmak istiyorum. Şimdi yaşanmamış hayatımın içinde buluyorum ken-

dimi. Ara sıra evimizin az ilerisindeki inşaat işçilerini izliyordum. Bir gün yine onları izlerken, özlemine ve olmasını istediğim şeyleri bir bir canlandırıyor-dum. Sanırım hemşire abla, senin kurduğun hayalle-re benzer bir şey bu. İlk defa babam bana okul forması almış. Öğretmen amcamın oğlunun eski formasını giymeyeceğim artık. İlk defa naylon ayakkabılarım yerine ayağımda kunduralarım var; hem de parlayanından. İlk defa sırtımda taşıdığım bir çantam var. Yani okul eşyalarımı poşette taşımayacağım. Tadını merak ettiğim yiyecekler vardı ya, onları hiç sorma. Niye diye soracak olursan eğer söyleyeyim: Hiç yemediğimden tatlarını da bilmediğimden, uğraştım uğraştım başarılı olamadım. Anladım ki, tadını bilmediğin ve paran yoksa alamadığın yiyecekleri ne hayalinde ne de gerçekte seveceksin. Hem ne olmuş, benim bir bardak çayımın içine bandırdığım ekmeğimin tadına değil mi? Ablacığım benden bu kadar. Umarım beğenirsin. Artık yorumunu yaparsın bana."

- Yapacağım yorumumu da sen nerdesin?

Ben gözyaşlarımı silerken, Barış'ı morga götürüyorlardı. Üzerine de beyaz bir çarşaf örtmüşlerdi. Ölmenin bu kadar kolay ve kısa sürmesi şaşırtmıştı beni. Ölümü görmüştüm... Gecenin ortasında göz göre göre ölümü ilk kez görmüştüm. Bir hastanın yok oluşuna ilk kez tanık olmuşum. Hüzünlerimle birlikte Barış'ın odasına girdim.

- Mektubun için yorum yapmanı istemişsin benden. Bu odada tanıdım seni, bu odada yapacağım yorumumu. Yazını çok beğendim, beni etkilemeyi başardın yine... Mutlu oldum, şimdi de üzgün olmama sebepsin. Hani direnecektin seni mutsuzluklara boğan bu hayata karşı. Hani "güçlüyüm ben" diyordun. Çok beğendim mektubunu. Ölümün eşliğinde okuttuğun için kızgınım sana. Evet tekrar diyorum: Ölüm, sen bu kadar kolay ve kısa mı sürüyorsun. Ölümü görmüştüm gece ortasında; göz göre göre, ölümü ilk kez görmüştüm.

Zindan türkü söylüyor

Adnan Çelebi
H Tipi Cezaevi
Antep

KÜRT DESTANLARI

Bir halkı tanımak; tarihini bilmekten çok, o halkın ruhunu ve karakterini yansıtan kültürünü, edebiyatını, folklorik özelliklerini tanımakla mümkündür. Söylenceler, destanlar egemenlerce yazılmış olan tarih kadar (resmi tarih deniliyor) saptırmalarla dolu değildir. Kültür ve edebiyatın en önemli öğelerinden birisi de destanlardır. Her halkın kendine ait bir çok destanı vardır, ama bunlardan bazıları o halkla o kadar özdeşleştirilir ki ilk akla gelenlerden olur. Örneğin Hint destanı denince Ramayana, Kırgız destanı denince Manas, İran denince Zaloğlu Rüstem, Türkler denince Ergenekon, Kürtler denince Demirci Kawa akla gelir. Ama bir halkı öne çıkırmış birkaç destanıyla tanımak onları anlamak için yeterli olmayacaktır. Bu yüzden, sizlere belli başlı Kürt destanlarını anlatmak istiyorum.

Demirci Kawa Destanı

Herkesin bildiğini düşündüğüm bu destanı uzun uzun anlatmayacağım. Ancak belki bilmeyen birileri kalmıştır diye, kısaca anlatalım... Yıl M.Ö. 612... Zalim Dehak Asur kralıdır. Tüm Ortadoğu coğrafyasına kan kusturmaktadır. Zalim Kral Dehal'ın iki omuzundan iki yılan çıkar ve bu iki yılan insan beyni ile beslenir, her gün iki Med (Kürtlerin ataları) gencinin beyni bu yılanlara sunulur. Demirin ustası olan Kawa her gün bir genci gizliden serbest bırakıp dağa salar, onların beyni yerine de koyun beyni verir. Yıllarca gizliden dağa salınan bu gençler örgütlenip bir gerilla ordusu gibi büyürler ve Demirci Kawa önderliğinde 21 Mart M.Ö. 612 tarihinde, Dehak'ın sarayının bacasından içeri sızan Kawa'nın küçük oğlu "Jir" in kilidi açması ile içeri sızarlar. Bir çekiç darbesiyle Dehak'ın başını parçalar. Ardından sarayın üstünde yakılan meşale ile tüm tepeleri tutmuş olan savaşçılara işaret verilerek ayaklanma başlatılır.

Destanın arka planındaki tarihi gerçeğe baktığımızda Med'lerin önderliğinde ve o dönem Asur İmparatorluğu egemenliğindeki tüm halkların ittifak ve desteği ile bu devrimin gerçekleştirildiğidir. Ki o yüzden olsa gerek 21 Mart Newroz (yeni gün anlamı-

na gelir Kürtçede) tüm Ortadoğu halklarında kutsal sayılmakta ve bugün de bir çok halkça kutlanılmaktadır. Kawa isminin bir kişi ismi değil bir hareket ismi olduğu da, (örneğin gerilla, ya da devrimci gibi) kimi tarihçilerce akıldan uzak olmayan savlara ileri sürülmektedir. Bu destanın günümüz açısından önemliyse, Kürt gençlerinin tıpkı o zaman olduğu gibi kendilerini dağlara vurup örgütlenmiş olmaları, kendilerini o olay ve aktörleriyle özdeşleştirmeleridir. Kürt halkına bu gerçekliğin mitostan gerçeğe ve güncelle indirgenerek benimsetilmiş ve maledilmiş olmasıdır...

Rısteme Zal (Zaloğlu Rüstem)

İranlıların diye bilinmekle beraber, Kürtlerde kendi destanları olarak bilir ve anlatırlar. İranlılarla Kürtlerin akrabalık dereceleri gözönünde bulundurulduğunda bunun olasılık dışı olmadığını da söylemek gerekir. Rüstem yenilmez bir kahraman olarak bir çok savaşı kazanır, bir çok serüven yaşar. Kürtler arasında Zaloğlu'nun serüvenlerinden en çok anlatılan, bir mağarada yaşayan dev bir canavarı öldürmesi olayıdır.

Dımdım-Kela Dımdımê (Dımdım Kalesi)

Olay görece yakın tarihte geçen bir direniştir. İran şahı, şah Abbas'a karşı mirxanê yekdest ya da mirxanê Çenyzerin (tek kollu Mirhan ya da altın kollu Mirhan) önderliğinde, Yahudi zelat direnişçilerinin sergilediği direnişi çağrıştıran bir direniş sergilenir. Dökme kurşundan sağlam bir kale inşa eden ve çevresinde güçlenen Mirxan'dan korkan şah kaleyi kuşattı ancak hiçbir şey yapamaz. Xano kalede gizli bir su yolu ve gizli geçitler yaptırır. Kuşatma bu gizli dış bağlantılar sayesinde boşa çıkarılmakta, kale kurşundan olduğu için hiçbir darbeye kaleyi etkilememektedir. Ancak Kürt tarihinin tümüne damgasını vurmuş olan ihanet kapanı burada da yenilginin esas sebebi olarak ortaya çıkmaktadır. Mahmude Melekani adında Xano'nun adamı bir okun başına mesajını bağlayarak şaha görüşme talebini yollar, sonra gizli geçitten geçip şaha sığınır ve bütün gizli yolları, özellikle kaleyi ayakta tutan gizli su yolunun kaynağını söyler.

Su kesilince artık yolun sonu görünür. Şah Abbas'ın teslim olun çağrısına direnişle karşılık verilir. Ve en son kaleyi kendi elleriyle yakarlar, geride kalan analar ve gelinler de teslim olup esir düşmektense kendilerini yakmayı yeğlerler. Kürtlerin günümüzde kendi bedenlerini yakarak bir direniş geleneğini geliştirmeleriyle bu destandaki direniş ne kadarda birbirini çağrıştırmakta.

Derweş û Edûlê (Derwêş Evdî)

(Derwêş ile Edule ya da Derwêşe Evdi)

1860'larda yaşandığı tahmin edilir. Milli Aşireti ile Osmanlı arasında yaşanan bir savaş ve bu savaşla bağlantılı olan bir aşk olayıyla örülüdür. Derler ki, Osmanlı Milli aşireti üzerine gelmek üzeredir. Milli Aşiret reisi İbrahim paşa aşiretin ileri gelenlerini toplar ve bu savaşın komutasını üstlenecek babayığitin, Adulê'nin (onun kızıdır) tepsi üstünde dağıtacağı mırrayı (acı kahve) kaldırmasını ister. Tabi mırrayı kaldıracak kahraman zaferden sonra Adulê'yi almaya hak kazanmış olacaktır. Yüzlerce kişinin içinden hiç kimse bu cesareti gösteremez. Hepsini başını eğer, ne mırraya, ne Adule'ye bakarlar. Sözde bunların hepsi aşiretin ileri gelenleri ve yiğitleridir. İbrahim paşa çaresizdir ve korkusu bu manzaradan sonra daha da artmıştır.

Evdî'nin oğlu Derweş ise yezidi Kürtlerdendir ve Adulê'ye aşiktir. Adulê de ona. İbrahim paşa bunun farkındadır ve son çare olarak, istemeyerek de olsa, Derweş'e gelmesi için haber yollar. Babası Evdi, Derweş'i uyarır "Oğlum, İbrahim paşa nankördür, sen zafer kazansan da sana Adule'yi yaretmez, işleri bittikten sonra seni yokederler. Benim yıllarca hizmetlerime karşılık, ne değer verdiler görüyorsun" der. Ancak Derweş'in gözü aşkından başka bir şey görmez, gider mırrayı kaldırır ve koca Osmanlı ordusuna karşı zaferi de kazanır. Ne var ki babasının dediği olur. Savaşmaktan korkan o Kürt (milli) ileri gelenleri Derweş'e komplo kurarlar atını farelerin delik deşik ettiği bir tarlaya sürmeye zorlarlar ve tıpkı Sezar'ın bıçaklanması sahnesinde olduğu gibi onu oklarla delik deşik ederler. Edulê bu manzara karşısında aşkına bir kılam yakar (kılam, Kürtlere özgü bir tür, şarkı-türkü). Bu kılamı Bakiyê Xıdo saatlerce söyler, yine 2005 yılında ölen Ermeni asıllı Kürt Dengbeji Karapetê Xaço söylerken her Kürt dinleyip de ağlamamazlık edemez. Abdullah Öcalan Suriye'den Avrupa'ya çıktığı zaman Roma'dayken kendi durumunu Derweş'in durumuna benzetmişti. Doğrusu onun bu benzetmesiyle kılam bir anda tüm Kürtlerce tanındı ve yayıldı. Ondan öncede kılam çok bilinmesine rağmen yeni nesil, özellikle Kürt klasik kültürüne feodal değerlerdir deyip adeta hor gören devrimci nesil tara-

findan pek bilinmiyor, bilinse de pek bir değer verilmiyordu.

Zembilfiroş

Zembil sepetin Kürtçe adıdır. Firoş ise satıcıdır. Yani Zembil satıcısı anlamına gelir. Bir aşk destanıdır. Mervani Kürt devletinin başkenti Meyafarqinde (Silvan) da geçtiği bilinir. Ancak aynı şey Zaho-Dihok yolu üzerinde bulunan Sırgut köyünde de var. Batufa'ya 5 km uzaklıktaki Kela Şabani (Şabani Kalesi) yakınında bir yerde Zembilfiroş mezarı var ve öykü aynıdır. Zembilfiroş çok yakışıklı biridir. Zembil satarken çarşıda, kalenin tepesindeki hatun onu görür ve ona bir anda vurulur. Onu zembil satın almış gibi çağırır yukarı. Yukarıya çağırdığı Zembilfiroş'tan kendisiyle ilişkiye girmesini ister. Ancak Zembilfiroş basit bir Zembilfiroş değildir. Dervişane ve evliyavari bir ilkeliliğe sahiptir, kendi vicdanını ve ilkelerini çiğnemez ve reddeder. Bir yolunu bulup kaleden kaçır. Hatun onu ne ederse etsin bir türlü kandıramaz. Sonunda bir hileye başvurur. Gece gizliden kaleden çıkıp Zembilfiroş'un köyüne gider. Karısını kandırır ve bir geceliğine onun yatağına girmeyi ondan ister. Zembilfiroş gelip de yatağına girdiğinde o karanlıkta Hatunê amacına ulaşmıştır. Birbirlerine sarırlırlar ve ateşli bir sevişme başlar. Ne var ki Hatun'un ayaklarındaki bilezik gibi takıyı çıkarmayı unutmaması onu ele verecektir. Zembilfiroş karısının ayağında böyle takı olmadığını bilir ve şüphelenip onu sorgular. Yarım kalan sevişme Hatunê için bir yıkım olur. Zembilfiroş gene kaçır Hatunê gene onu kovalar. Artık hikayenin bazı versiyonlarında ikisi zindana atılır ve öldürülürler, bazısında zindandan serbest bırakılıp bir çeşit sürgüne yollanırlar ama özü anlattığım gibidir. Müthiş bir kılamlı ve anlatımlı bir Hatun bir Zembilfiroş söyler. Bir çeşit aşıkların atışma veya düeti biçiminde söylenir. Yaklaşık bin yıllık bir tarihi olan destan günümüzde aynı canlılıkla söylenmektedir.

Sî û Ferxik (Sî ve Ferhik)

Müthiş bir aşkı anlatır. Henüz ana karnında başlayan ve ölürken de dirilip birlikte ölünen bir aşktır. Süleyman ve Mustafa bey diye iki kardeş hac yolunda sözleşirler, eşleri hamiledir eğer biri erkek biri kız olursa birbiriyle evlensinler derler... Mustafa ölür, ölümünden sonra eşi Ferxik adında bir erkek çocuğu doğurur. Süleyman'ın eşi de bir kız doğurur. Ama Süleyman'ın kiskanç eşi kundaktaki Ferxik'i kaybettirmek için çeşitli yollara başvurur. Fakat Ferxik doğar doğmaz şairane konuşur ve tüm kadınlar korkup kaçır. Lakin bu görülmüş şey değildir. Süleyman'ın eşi gizliden Ferxik'ı alıp atın ayağı altına atar. Fakat gece Ferxik bir şiirle ata beni kaldırır der ve at onu kaldı-

rıp yemliğe koyar. Sabah bu olaya herkes şaşırır yine bu enval üzere bir sürü serüveni atlatmayı başarır Ferxik. Hayvanlarla, rüzgarla, bulutlarla konuşur. Her şey Ferxik'in sözünü iki etmez. 14 yaşına geldiğinde amcası Süleyman'ın çobanı Çıgan sözlüsüne talip olur. Çobanlığı bırakmakla amcasını tehdit eder. Amcası da bir yolunu bulana kadar evet demeyi seçer. Burda dönemin bir çobanla efendi ilişkisi ilginçtir. Günümüz veya feodal dönem mantığı çerçevesinde düşünülürse bir çobanın değil çobanlığı bırakmakla şantaj etmesi, kızı istemesi bile düşünülemez. Bu da olayın çok daha eskilere dayandığı fikrini insana verir. Neyse konuya dönelim: Ancak bir gün Berivanlar (koyun-keçi sağıcı kadınlar) koyunları sağmaya gider dağa. Sti'nin bir koyunu öyle kaçar ki çoban bile başedemez. Fakat bir taşın arkasına saklanan Ferxik koyunu yine bir şiirle durdurur. Gururu kırılan ve karizması çizilen çoban Ferxik'i kovalar eve kadar. Ferxik damın üstüne çıkar. Cıyan arkasından giderken merdivenden düşüp ölür. Bu olaydan korkup babasının 14 yıldır ahırda bağlı olan atına binen Ferxik Bağdat önlerine kadar gider, yolda kafilesiyle haca gidecek dayısına rastlar. Dayı onu tanımaz ama o kerameti sayesinde onu tanır ve mahiyetinin kendisini yolda öldüreceğini görüp bir şiirle kendini tanıtmadan geri dönmesini söyler. Dayısı buna uyar. Ancak komplocular buna müthiş kızarlar. Bağdat'ta onu bir dizi sınamadan geçirirler hepsinden başarıyla çıkar ve dayısına olayı söyler. Dayısı komplocuları öldürür. Ama dayı yeğenin derdi nedir diye meraklanır. Fakat Ferxik söylemez. Bunun üzerine 40 gençle bir pikniğe çıkarılır. Gençler sevgililerini övüp methederken o da aşka gelip benim sevgilim filankestir diye över. Bunun üzerine dayısı gidip sevgilisini getirir, evlenirler. Ancak Ferxik burda hayatının hatasını yapacaktır. Sti'ye sorar; "o çoban sana aşıktı, seni hiç öptü mü acaba" diye sorunca Sti hiç konuşmadan kalkıp gider ve Ferxik bir daha onu bulamaz. Ta ihtiyarlayıp saç sakalını ağartıncaya kadar. Bir gün gelir bir köye... çocuklar oyun oynarken o da onlara karışıp oyuncaklarını alır. Kızan çocuklar "ey ihtiyar dede ne oyunumuzu bozarsın, git, bugün Süleyman beyin kızı Sti ölmüş, oraya git" Ferxik inanamaz kaderine..., gerçekten Sti ölmüştür. Mezarın başına gider ve "merhaba Sti" der. Sti mezardan merhaba der ve çıkar kucaklaşır öpüşürler ve ikisi birlikte ölmek için dua ederler. Duaları kabul olur ve birlikte aynı mezar girerler.

Memê Alan

Zengi Atabekleri döneminde yaşandığı tahmin edilen bu aşk destanın da Kürt-Arap-Türk karakterleri

iç içedir ve net değildir. Destan ve olay Kürtleri anlatmaktadır. Zin Kürttür ancak Mem'in Yemen'den geldiği söylenir. Tabi periler önce onları rüyada yan yana getirir, sonra Mem Zin'i arar, ta ki Cizre'de bulana kadar. Bir teze göre de olay M.Ö 500'lere dayanır ve isimlerin o dönem ki yer, gök, tanrı ve tanrılarına ait olduğu söylenir, burda destan daha çok Mem'e dayanır. Mem Kürtlerin uzak diyarlardan gelmiş hayali kahramanıdır ya da padişahıdır. Olay genel çerçevesiyle Mem û Zin'le aynıdır. Ancak içerik ve ayrıntılarda çok önemli farklar vardır. O yüzden Meme Alan destanı ile Ahmede Xane (Ahmede Hani)nin Mem u Zin destanı çokça karıştırılır ve özdeşleştirilir ama bu büyük bir hatadır ve bilgisizlikten kaynaklanır. Aradaki farkı anlamak isteyenlere H. Men'in Kürtçe "Rastiya Destana Meme Alan" (Meme Alan Destanının Gerçekliği) kitabını tavsiye ederim. Rüya ve efsunla başlayan aşk Cizre'de kavuşmayla sürer ancak bu kavuşmanın önünde fitneci Beko engeldir ve Beko yüzünden aşk trajik bir sonla biter. Mem ve Zin'i de anlatacağım için uzatmamak adına öyküyü anlatmayı geçiyorum.

Mem û Zin (Mem ve Zin)

Büyük Kürt filozofu ve şairi Ahmede Xani'nin şaheserine konu olan aşk destanıdır. Musa Anter'in de rol aldığı bir filmi çekilmiş ve Türkiye'de ses getirmişti. 1600 dönemi Kürt halkının durumunun bir aşk destanı ile anlatımıdır Xani'nin yaptığı. Esin kaynağının Memê Alan destanı olduğu görüşü genel bir kabul görür. Örneğin Mem û Zin'de destan sadece Mem üzerine değil Mem ile Zin'in üzerine eşit oranda örülmüştür. Henüz uluslaşma fikrinin doğmadığı bir dönemde ulus fikrini işleyen müthiş bir öngörüyle yazılmıştır. Kürtlerin hep acısını çektiği önderlik-sizlik ve ihanet çok çarpıcı bir şekilde karakterler şahsında verilmiştir. Olay çok kısaca; Zin beyin kızıdır, Mem ise ona aşık olur. Ancak Beko adlı beyin veziri türlü hilelerle muradlarını ermelerine engel olur. Mem zindana atılır, orda ölür. Zin'de yanında ölür. Bugün mezarları hala Cizre'de bulunmaktadır. Beko'nun mezarı da ikisinin arasındadır.

A. Xani'nin kitabının hem Kürtçe hem Türkçe çevirisi meraklıları için en iyi kaynaktır. Ama Kürtlerin destanları denince mutlaka bilinmesi başta gelen destanın bu olduğunu söyleyebilirim. Müthiş bir aşk, mantık, imge, söz, bilimsel belirlenmeler örgüsüdür. Tam bir şaheserdir diyebilirim.

Siyabend û Xecê (siyabend ve Hacı)

Kılam ağırlıklı söylenen trajik bir aşkın öyküsüdür. Çocukken, şevbihêrik dediğimiz gece köy sohbet

odalarında dinlerken hüngür hüngür ağladığını hatırlıyorum. Bir ağıt bir haykırış gibi söylenirdi, arada bir öykü sözlü anlatılırdı. Siyabend Xecê'yi kaçıtır. Siyabend kel bir fakir ve kimsesiz bir babayığittir. Aşkını Sipan dağına kaçıtır, bir mağarada, kışın karında başını Xece'nin dizi üzerine koyup uyur. Xece'nin gözünden damlayan bir damla yaş Siyabendi uyandırır. "Niye ağlıyorsun" sorusuna Xece cevap vermek istemez, ancak Siyabend ısrar edince söyler: "Bir yaban keçisi sürüsü az önce geçti, iz erkek bir dişiydi" der "hepsi onun peşindeydi, kendi durumumu(zu) ona benzettim. Herkes peşimizde" Buna içeren Siyabend "gidip o tekeyi öldürüp getireceğim, etini yiyeceksin" der. Karda izini sürer ve Sipan'ın başında bir okla onu yaralar, sonra gidip yere yatırır, başını tam kesmişken, tekenin bir tekmesiyle uçurumdan düşer, bir kızığa sırtı saplanır. Siyabend'in gelmediğini gören Xece peşinden gider ve Tekenin kesildiği yere varır. Siyabend'in inleme sesi derin uçurumun altından gelir. Xece seslenir ona, o da cevap verir "git ben ölüyorum" der. Ancak Xece'de ona gitmeyeceğini söyler ve o da atlar aynı yere, ikisi de uçurumun yarında ölür. Bugünde yeri bellidir ve bir ziyaret gibi kutsal sayılır.

Binefşa Narîn

(Binefşa Narîn û Cembeliye Kurê Mîre Hekar-yan) (Narin Binefş ya da Narin Binefş ile Hakkari Mirinin oğlu Cembeli)

Hem uzun anlatımlı kılam (Kürtlere özgü türkü, şarkı türüdür) tarzında söyleniş vardır, hem de çok kısaltılmış ama çok yaygınca söylenen kılamı vardır. Binbir gece masaları tarzında söylene de içinde daha az mitsel anlatım bulunur. Daha ziyade somut ve günümüzden çok uzak olmadığı anlaşılabilir bir anlatımı olan güzel bir aşk destanıdır. Dünyanın her yanındaki Kürtler arasında tanınmıştır. Radyolarda her gün aşıkların istek olarak istediği bir kısa biçimi var ki yürek yakıcı bir tarzda söylenmektedir.

Binefşin babası Faris bey koçer (göçebe) bir Kürt ileri gelenidir. Tebriz taraflarında kan davasından kaçarak Hakkari Miri'nin sınırları içine yerleşmiştir. Derweş bey de 90 yaşlarındadır ve aynı yerde başka bir obanın reisidir, Faris beyden çok daha güçlüdür. Bir gün Binefşi görünce ona vurulur ve ister. Faris bey onların korunmasından faydalanmak için vermek istese de Binefş ile 3 erkek kardeşi katiyen kabul etmezler. O yüzden aynı gece gizliden her şeylerini toplayıp kafilesiyle Faris bey Derweş beyin korumasındaki alandan kaçır. Derweş bey sabah durumu görünce bir ordu adamıyla onların peşine düşer ve yarı yolda yakalanan Faris beyin adamları kat kat,

Derweş'inkini öldürse de daha azdırlar. Bu arada o yörede avlanan Hakkari Mirinin oğlu Cembeli, tanınmayan yabancı bir yiğit gibi, zayıfın (Faris bey) yardımına koşar ve Derweş beyi kesin nihai bir yenilgiden kurtarır. Ama Binefşin üç abisinden ikisi de bu çarpışmada ölmüştür. Faris bey bu yabancı yiğide minnet borçludur. Bu arada Binefş ile Cembeli de gözgöze gelir gelmez aşk basar onu, kalan tek oğlunun ve tüm aile ile adamlarını öldürür. Cembeli ertesi gün çalgıcılar ile aşiretinin güzel kızlarını Binefşin yanına gönderdiğinde rastlayacakları o hazin tragedyaya sahnesidir. Gelip olayı Cembeliye anlatırlar. Cembeli Derweş beyin peşine düşer ama Derweş beyde ablasını çok uzaklara, Cembeli'nin hükmedemeyeceği topraklara taşımıştır. Zorla da olsa Binefş gerdeğe girer Derweş beyle ve bir yıl sonra bir oğulları olur. Binefş oğlunun ismini Cembeli koyar. Cembeli atını, kılıcını, hanelerini alır ve Köroğlu misali yollara koyulur, aşkının peşine düşer. Derken bir gün bir sürüye rastlar ve çobana bu sürünün kimin olduğunu sorar. Çoban Derweş beyin olduğunu söyleyince Cembeli çobana atını, kılıcını elbiselerini vs. verip, kendisinin de Kularını (çoban giysisi) vermesini teklif eder. Çoban bu cazip teklifi on takla atarcasına kabul eder ve atı, kılıcı ve pahalı giysileri alıp gider. Cembeli de Derweş'in çobanı olur. Ertesi gün öğlenleyin Berivanlar (süt sağan kadınlar) Beriye (süt sağmaya) geldiklerinde Binefşin hizmetçisi kız Cembeli'ye vurulur ve gidip bunu Binefşle paylaşır, çobanı methede ede bitiremez. Meraklanan Binefş o medhedilip de bitirilemeyen çobanı görmek için kendisi de Berivanbaşı olarak beriye gider.

Binefş çoban kılığındaki Cembeli'yi ilk bakışta tam çıkaramasa da ona çok benzediğini düşünür. Az sonra sürü etrafında gezerken eğilen Cembeli'nin belinde saklı olan altın kabızalı hançerine gözü ilişince şüphesi kesin bir yargıya dönüşür. Gözlerine inanamaz. Cembeli'nin artık kendisini unuttuğunu düşünüyordu oysa. Fakat Cembeli onun aşkı uğruna büyük Hakkari mirliğinin oğlu olmayı bırakıp çoban kılığında bir yaşama razı olarak yollara düşmüştür. Birkaç gün öyle geçer, konuşur planlarını yaparlar. Binefş Cembeli'ye der ki, "sen kendini hastalığa vur. Çobanlık kulavını bana ver sürüyü güdeyim ve şu karşıdaki köylünün yanına varıp diyeyim, "Ey köylü koş Derweş beye de çobanın hastalanmış. Binefş çobanlık yapıyor acele gelmeni istemiş" Planı aynen uyguluyorlar. Derweş geldiğinde Binefş çok kızar, "utanmıyorum musun beni çoban yapıyorsun" der. Derweş çobanın yerine o gece çobanlığı Binefşten devralır ve "hasta çoban" ile Binefş eve doğru yolalırlar. Derweş o gece sürüyü güdedursun bizim çoban Cembeli ile Bı-

nefş felekten bir gece çalarlar. Sonra aynı gecenin sabahına doğru Binefş beşikte ağlayan küçük Cembeliye son sütünü emzirir ve gönlünün sultanı biricik aşkı büyük Cembeli ile gecenin karanlığına karışarak yol alırlar. Eve gelen Derweş olayı anlar ve peşlerine düşer yarı yolda yine onları yakalar. Ama Cembeli Derweş'i bileğinden sıkı yakalar ve onu etkisizleştirir. Derweş Cembeli'nin yiğitliğine teslim olarak Binefş'ten vazgeçer ve ikisine mutluluklar diler.

Ker (Sağır) û Kulık (Seken-topal)

Dayı-yeğen, amca-yeğen, Kürt-Arap ilişkileriyle örülü, aşkı da içeren ama temel teması yiğitlik-cengaverlik ve bireysel kahramanlık, gözüpeklik olan bir destandır. Ker ile Kulık iki başeğmez yiğit kardestir. Babaları ölür, amcaları Ömer ağa dedeleri olan Arap Gêsan aşiretinin beyinin Blêcan adındaki efsanevi atını getirecek yigide kız Gülçin'i vereceğini ilan eder. Kimse buna cesaret edip Gulçin'in elinden kahve fincanını alamaz. Ker bile üç gündür almaya cesaret edememiş. Kulık fincanı alıp bir yudumda içer ve yere çarpar, parçaları Ömer ağanın üzerine sıçratır. Gider Sosık adındaki atını alır ve yıllardır tellerine dokunmadığı sazını alır, sazı alırken anası Werdê (Arapça da gül) işin ciddiyetini anlar. "Oğlum" der, "Dayılarınıla savaşmaya gitme. Herbiri havada adam vuran cengaverlerdir, başedemezsin. Yedi dayın var. Eğer öldürsen de bari birini soyun sürmesi için bırak". Kulık yola koyulur gider Habur'un kıyısında gizliden atı bulur ve ata bakan kız-seyisten atı alır. Ama bunu gururuna yediremez. "Eğer bu şekilde atı götürürsem, amcam diyecek ki (bir kurt da bir sürüden bir koyunu kapar, yiğitlik bunun neresinde" diye düşünüp atı tekrar kıza verir ve git olayı dayılarına anlat ve bu atı alacağımı söyle" der. Kız atı götürür ve olayı olduğu gibi anlatır. Sonra Kulık geceleyin obanın içine sızar. Atın bulunduğu ahırın kilidini oba beyinin kızının başucundan alır ve Blêcana birer haykırıp nara atarak çıkar gider. Kulık'ın dayıları peşine düşer, fakat kader Kulık'e kötü bir ağ örmüştür. Eşsiz atı Sosıkın karnı şişmiş, ayakları ağırlaşmış,. Donkişot'un Rosinantesine dönüşmüştür. Sebep, atın yorgunken temiz olmayan suyu fazla içmiş olmasıdır. Dayılar Kuliki kötü anında yakalarlar ve paramparça ederler ama Kulık ölmez, yaralı kalır. Sosık kan revan içinde eve yol alır. Eve vardığında Ker ile anası Werde işin vehametini anlarlar. Ker kendi atına, Hemdana biner ve gider Kuliki yaralı haliyle bir ağaca yaslanmış bulur. Kuliki alır, yüksek bir yere bırakır ve "kardeşini seyreyle bak senin intikamını nasıl alacak, kim seni bu hale getirdiyse söyle" der. Ker obaya iner, düğün vardır obada. Kulık bağıırır "Mirin oğlu" der. Ker kafasını keser. Kulık "Mir" der Ker o-

nunkini de vurur. Bu şekilde Kulıkın söylediği herkesi öldürür. Sonra Kulıkın yanına gelir. Kulık derki "Sosıkı etrafımda dönder" Ker Sosıkın yularından tutar ve etrafında dönderir. Kulık bir kılıç darbesiyle Sosiki ikiye böler. Ker buna şaşırır ve nedenini sorar. Kulık "bir namert bir gün ona binseydi diyecekti ki, bu atın süvarisi demek ki cengaver değilmiş ki ölmüştür" Kuliki o haliyle köye getirirler ve Kulık son nefesini verirken amcası Ömer ağanın kızıyla elele tutuşur. Böylece şartını yerine tamamen getirmiş olur. Kulık ölünce Ker Gülçin'i almak ister Ömer ağa vermek istemese de zorla alır. Burada yiğitliğe verilen öneme dair, Kulıkın o kan revan içinde ecele giderken ki haliyle eve getirilişi sırasında ananın sergilediği tavır ilginçtir. Dayılarıyla savaşan ve ölen oğluna ağıt yakan bir ana genelde beklenir. Ama hayır, anası Werdê sorar "Blêcanı yiğitçe mi getirdi" Ker, "Evet ana. Kardeşim ölüm darbesini almış ama merak etme yiğitçe alıp getirdi ve savaşta" der. Anası, "öyleyse oğlum, önemli değil (kardeşinin ölmesi) eğer şerefiyleyse hesabet ki ayakkabımızdan bir çivi düşmüştür" der.

Kürtlerin destanları adı altında kaleme almaya çalıştığım ve elimden geldikçe kısa bir özet vermeye çalıştığım bu destanların hemen hepsinin, ezgili, kafiyeli, şiirsel anlatımı vardır ve çoğu Dengbejlerce (Klasik Kürt ezgisinin sanatçıları) sözlü olarak anlatıla gelmiştir. Günümüzde canlılığından hiçbir şey kaybetmemişlerdir. Ancak şu noktayı da belirtmeliyim ki bunların dışında yüzlerce destan niteliğinde kılam bulunmaktadır. Her biri aslında birer destandır. Fakat aradaki fark, bu kılamların tümü, bu destanlar gibi kolektif bir değere dönüşmemiş ve tanınmamış olmasıdır. Yine sözkonusu kılamların çoğunun, olay ve tarihinin yakın döneme daha bilinir döneme ait olmasıdır. Öyle kılamlar vardır ki nerdeyse bu destanlar kadar Kürtler arasında yayılmış ve bilinmektedir. Mesela Emê Gozê (Gozenin Oğlu Emê), Çemê Çetelê (Çetel nehri) Eliyê Demam Beyê (Demani Beyi Ali) Seyrî û Elyê Mamed (Seyre ve Mamedin Oğlu Ali) gibi daha bir çoğunu saymak mümkündür.

Bu yüzden her ne kadar bu destanları saydımsa da, Kürt sözlü edebiyatı ve destanını tam anlamıyla öğrenmek isteyenlere bu klamları da dinlemelerini önemle tavsiye etmeliyim. Resim ancak bunları da dinledikçe yerine oturacaktır. Ayrıca sözkonusu özetlemeye çalıştığım destanları okumakla alınacak tadın bu özetten katbekat fazla olacağını fakat bunları üstat dengbejlerin o yanık sesinden dinlemeninse daha da fazla mest edici, bazen ciğer yakıcı, bazen düşündürücü, bazen güldürücü, inanılmaz etkisinin olduğunu altını çizerek belirtmeliyim.

OKURLARDAN

DOĞ BÜYÜ VE ÖL HEPSİ BU İŞTE

Kendimi çok yalnız hissediyorum. Üzgün, kimse-siz... Bir şey eksik sanki ve onun ne olduğunu bulamıyorum. Kimbilir belki bulsam her şey yoluna girecek ama olmuyor işte... Ve ben gittikçe yalnızlaşıyorum.

Monoton bir hayat yaşıyorum. Ev ve okul arasında mekik dokuyorum. Sosyal faaliyet desen fırsat buldukça. Çünkü her geçen gün ağırlaşan bir ders programı, hatta kendime bile zaman ayıramıyorum bazen... Çok kötü bir şey bu yaşadığım... Bize o kadar ağır şeyler yükleyip sonra karşımıza geçip bizi azarlamaları... Bunları kabullenmemek bir suçmuş gibi üstelik...

Geçen hocanın biri bütün sınıfı azarladı. Neymiş sınıftaki herkes sıradanmış, hiç kimse yaratıcı değilmiş... "Herkes birkaç saniye içinde arka arkaya önce ev, balık, bardak, insan, balon ve mum çizsin" dedi. Sınıfta çizilen bardakların geneli çay bardağı, insanın geneli çöp adam.

O anda şunlar geçti aklımdan. Sanki bizi yıllardır sıradanlaştırmaya, düşüncelerimize engel olmaya, susturmaya, kendimizi ifade etmemize engel olanlar kendileri değilmiş gibi. Bu sanki bizim hatamızmış gibi.

Evet, en büyük hata bizim bunlara karşı çıkmayıp, bir iki denemeden sonra pes etmemiz. Ama yok artık ne bu sistemi ne de onun getirdiği şeyleri istemiyorum artık.

Zamanın çoğunu ders çalışarak geçir ki, yaşadığın yerde, ülkede, dünyada neler olduğunu bilme. Onları düşünme, sorgulama, bunlar neden böyle oluyor, biz bunları nasıl değiştirebiliriz diye kafa yorma - kısacası ot gibi yaşa- Doğ, büyü ve öl... Hepsi bu işte...

Ailenle birlikte yaşa ama onlarla konuşacağın, paylaşacağın bir şey olmasın. Çocuklar derslerinin başından, anne ev işlerinden sonra izlediği dizilerin başından, baba ise işten sonra takip ettiği maçların başından kalkmasın. (Sizler bunları hiç sorgulamayın çünkü onlar sizin nasıl yaşamanız gerektiğini haddinden fazla düşünüyor.)

Ha bu arada bu gençliğin derslerden sonra en büyük derdi "sözde sevgilileri"... ilk gün tanıştıkları, ikinci gün sevgili oldukları, üçüncü gün ayrıldıkları, dördüncü gün ayrılık krizleri ve beşinci gün yeni bir sevgili...

Elbette bunda, gençlerin TV'lerde gördüğü o gösterişli hayatlar, yozluğun, kendini bilmezliğin çok etkisi var. Bunu da nasıl benimsiyor gençlerimiz. Sanki gördükleri her şey gerçekmiş gibi.

Şu açıkça görülüyor ki; önce kendini tanımayan, neden yaşadığını bilmeyen, başta kendini tüketen, sonra aile ilişkilerini, sonra çıkara dayalı sözde arkadaşlıkları ve başta sevgi olmak üzere, saygı, güven ve hoşgörü gibi birçok duyguyu tüketiyorlar, tüketmelerine izin veriyorlar... Bunun bedelini de boşa geçmiş yaşamlarıyla ödüyorlar, çoğu zaman, farkında bile olmadan çünkü bu sistem zaten onların nasıl yaşaması gerektiğini, hatta nasıl öleceklerini bile onların yerine düşünüyor... Onların yapacağı tek şey buna uymak... Doğ, büyü ve öl... Hepsi bu işte...

Doğ... Büyü... Hiçbir şey düşünmeden ve sorgulamadan öl... Bu yaşamı boşa yaşadığını bile bilmeden. Hepsi bu işte... Bunu yazdıktan sonra anladım eksik şeyi ve kaybedecek bir dakika bile yok artık!!!

**Eskişehir'den
Sevgi Deniz**

FİLİSTİNLİ KÜÇÜK BİR KIZ

Filistinli

Küçük bir kız

Açlıktan ölecek neredeyse.

Üzerinde giyecek elbisesi yok.

Ama kendisine güveni var.

Toprağını İsrail'e vermek istemiyor;

vermeyecek.

İsrail babasını, annesini öldürmesin diye

savaşacak,

Yenecek.

Çünkü kendisine güveniyor...

**Antep'ten
Ceren Berfin DEMİR**

SERPİL'EN YAŞAMLARA

Türkü söyleyen zindanlara şiir...

Soğuktu...
Üşüyordu...
Titrek ve ince dudaklarıyla
Gülümsüyordu...
O ölmedi diyordu...
Onu öldüremediniz diye haykırıyordu.

Soğuktu...
Fırtınaydı...
Yoldaşı bir adım ilerde
Kanlar içinde yatıyordu,
Yüreği acıyordu
Çılgık çılgılaydı.
Yine de güçlü duruyordu
Yine de dimdik ayaktaydı
Sonuna kadar direnecekti
Yaşayacaktı
Mücadelesine devam edecekti.
Bu kahpe kurşunlarla ölmedi kimse
Öldüremediler kimseyi...

Soğuktu...
Titriyordu...
Özgürlük... diye haykırırken
Bir eli yumruk halinde
Bir ses duydu,
Bir sıcaklık hissetti yüreğinde...
Gözleri ağırlaştı
Etrafı karardı
Göremez oldu
O da arkadaşı gibi
Sonsuzluğa yol aldı...

Soğuktu...
Fırtınaydı...
Etrafta köpek sesleri
Bu sesler susturamadı hiçbir zaman
Yüreği, özgürlük... diye haykıran güvercinleri
Ve susturamayacakta
Bu mücadele için
Çırpınan yürekleri...

**Antep'ten
Deniz Demir**

** Bu şiiri Gebze M Tipi Zindanı'ndaki Devrimci
Tutsak Serpil Kaplan ve yanındaki devrimci
kadın tutsaklar için kaleme aldım.*

Ne Yapmalı?

Yazık, kendi yalanlarımıza kandık tarih boyunca. Hep kendimizi kandırdık, savaşlar çıkardık, birbirimizi öldürdük yaşamak için ve sonra hepimiz öldük. Hiçbir şey anlatmadık ve hiçbir şey anlamadık. Çünkü davamız başkaydı. Apış arasından baktık hayata gözlerimizden yoksun, gerçekleri görebilmek için. Kulaklarımız sağırdı her atılan kurşun için.

Güneş en güzel ışınlarını yansıtıyor dünyaya. Gecele ri yıldızları aydınlatıyor, gündüzleri yeryüzünü. Batmasıyla doğması dünyaya farklı renkler sunuyor. Zaman çizelgesini güneşle yaptık. Yağmur yağdı, güneş bulutların arkasına sığındı. Sıcakta ısınan toprak yağmur yağınca çiçek açtı, yeşile boyandı, tohumlar filizlendi. Dünya görevini yapıyordu. Ama fiziksel olarak bana benzeyenler elinden geleni yapıyordu hayatı kirletmek için. Dünya iyi ise insanlar kötüydü. Kanun buydu: İyi karşısında mutlaka kötü olmalıydı. Kavramları anlayabilmek için zıtlıklar çok önemliydi.

Ne yapacağız peki? Neresinde olmamız gerekiyor? İyinin yanında mı, kötünün yanında mı? Biraz hayal kurdum. Her şey iyi olsaydı... Aklım almıyor böyle bir şeyi. O zaman iyi de olmazdı. Sistemi olduğu gibi mi kabul edelim? Sıradanlaşırız, ezbere olur hayat.

Ne yapmalıyız o zaman? Düşünmeliyiz. Düşünerek hareket etmeli ve sistemi çözmek için gayret sarfetmeliyiz.

Recep ADIBELLİ

Son Söz

Boğazından lıkır lıkır geçen
Şu suyun kıymetini bil
Nedir ki bu mavilik deme
Pencereden görebildiğin kadar
Göğün kıymetini bil
Kıymetini bil çiçek açmış bademin
Güneşli odanın çamurlu sokağın
Beyazın siyahın yeşilin
Pembenin kıymetini bil
Dirilik öyle bir şey yürekte
Sevinçle çırpınır
Kavak yelleri eser insanın başında
İnsanoğlu kızar öfkelenir savaşır
Halk için girişilen savaşta
O korkulu sevincin
Öfkenin kıymetini bil
Bil ki bu
Budur işte
Güneş yalnız dirileri ısıtır
Güneşin kıymetini bil.

Ronya Yıldız

TÜYAP'tan Kazeler

Geçen yıl olduğu gibi bu yılda TÜYAP kitap fuarındaki yerimizi aldık. bu kez Ergül Çiçekler'in kitabının yanına, Ruhan Mavruk'un İssız Ada ve Savaş Zırhlısı kitabını da eklemiştik. Fuara hızla yetiştirilen kitap için bir de fuar kapsamında imza günü düzenledik. Ayrıca Şair Atıla Oğuz Belge Yayınları tarafından çıkarılan Lirik Kıyıları adlı şiir kitabını imzalamak üzere, aynı gün standımızda yer aldı.

Önceki yıl olduğu gibi bu yılda standımız büyük bir ilgiyle karşılandı. Genç, yaşlı, çocuk demeden yaşadığımız ilgi bize bir kez daha bu topraklarda ne kadar köklü bir geçmişe sahip olduğumuzu gösterdi. Henüz okuma yazma bilmeyen çocuklarımız dahi Denizleri, Cheleri tanıyor, onun fotoğraflarına, kitaplarına yöneliyordu. Hele Deniz'in resmini görür görmez gözlerinden yaşlar boşanan Gölcüklü dostumuzu asla unutmuyacağız.

Standımızın önü olduğu kadar arkası da ziyaretçi akınına uğradı dersek yalan olmaz. Kitaplarla buluşmaya gelen dostlarımız bizi yalnız bırakmamıştı. Her gelen dostumuza sunacak bir sıcak çayımız vardı. Onca çalışmanın ardından atölyeden çıkıp gelen, "bu kez de kendimiz için çalışalım" diyerek, bizimle birlikte broşür katlayan işçi arkadaşlarımızı unutmuyacağız.

Yeni üretimlerimiz ve yeni kitaplarımızla 27. TÜYAP Kitap Fuarında buluşmak dileğiyle...

Şiirlerimiz Rasim Oktar için

7 Ekim pazar günü Ayışığı Sanat Merkezinde şiir atölyesi olarak bir etkinlik düzenledik. Bu etkinlik hem şiir atölyesinin yeni dönem açılış etkinliği, hem de Rasim Oktar'ı anma etkinliği idi. Rasim için bir etkinlik yapılır da Aynil anılmaz mı hiç!

“Ve ölürsem apansız bir noktada bu sevdanın yolunda

Ne doyarım yaşamaya

Ne de insan olma kavgasına,” diyordu Rasim “Ölürsem” adlı şiirinde... Gerçekten de doyamadan kavgaya ayrıldılar aramızdan...

“İşte çalgıcının şehvetli tılsımındasın

işte yağmur altında bir çadırdasın

işte birdenbire ve hazırlıksız

ölüme merhabadasın.

Merhaba... merhaba... merhaba...”

Merhaba Aynil ve Rasim yoldaşlar...

Üç kafadardı onlar... Aynil, Rasim ve Ekin Su...

Rasim bakın nasıl anlatıyor bir şiirinde kendini ve sevdiği iki varlığı...

Üç Kafadara Selam

Çocukluğunda DMO'yu soyar,
yaldızlı ahize taşlarını yolar
güderi giysilere jilet atardı.

Çocukluğunda ağaçların
kırılma noktalarına tırmanır
düşmana tuzaklar hazırlardı.

Onlar iki kafadardı,

sonra üç oldular

biri şimdi bebeğini mamalar

biri devrime yaşar

üçüncüsüyle devrimcilik

uzaksa dalar

yüreklерinde onulmaz isyan yatar.

Yüreğinde onulmaz isyan yatan Rasim, 18 Mart 1964 yılında Manisa'nın Alaşehir ilçesinde doğdu. Eğitimini üniversiteye kadar Çanakkale'de sürdürdü, ardından Kastamonu'da üniversite yılları başladı. İki yıllık İnşaat Yüksek Okulunu bitirmeden sonra Çanakkale'ye dönüp, babasına ait olan elektronik işletmesinde çalışmaya başladı.

Askerden döndükten sonra, üniversite yıllarında tanıştığı Aynil ile evlendi. 18 Nisan 1993'te güzeller güzeli Ekin Su yaşama merhaba dedi.

Siyasal mücadeleye de bu süreçte katılan Oktar ailesi, Çanakkale halkına mücadeleciler bir yaşamın nasıl olması gerektiğini göstermeye çalıştılar. Rasim bir dönem üst üste Çanakkale İHD başkanlığını, Aynil ise uzun bir uğraştan sonra Çanakkale Tüm Bel-Sen şube başkanlığını üstlendiler. 1993'ten 23 Eylül 1996'da aramızdan ayrılmalarına kadar Çanakkale halkının militan komünist önderleri oldular.

Aynil ve Rasim için hazırladığımız etkinlik saat 14.00'de saygı duruşu ile başladı. Kürsü onları tanıyanlara bırakıldı. Vefa Serdar, onları Çanakkale cezaevinde, onlara dair anlatılanlardan tanıdığını söyledi. Çevrelerine karşı çok duyarlı olduklarını anlattı. Rasim Oktar Çanakkale İHD başkanı olarak, cezaevindeki devrimci tutsakları ziyarete gidip gelmektedir. Devrimci tutsakların idareyle sorunlarını çözebilmek ve ihtiyaçlarını gidermek için elinden geleni yapmaktadır. Sadece kendi yoldaşlarının değil tüm tutsakların sorunlarıyla ilgilenir. Hepsiyle sohbet eder, en az zamanı kendi yoldaşlarına ayırır. Tutsakların bir sıkıntısı mı var yüreği insan sevgisiyle dolu olan Rasim hemen oradadır. Vefa Serdar konuşmasını bitirdikten sonra şiir atölyesinden şair Ruhan Mavruk Rasim Oktar'ın “Bir Kavga Yürümek” adlı şiir kitabından “Yok” ve “Yabancı” şiirlerini okudu.

Şiir atölyesindeki arkadaşlar Rasim'in şiirlerinden okumaya devam ettiler. Şiir aralarında Aynil ve Rasim'le ilgili birşeyler anlatılmaya devam edildi. Tüm Bel-Sen Çanakkale şube başkanı olan Aynil Oktar belediye hoparlöründen Çanakkale halkını 96 Ölüm Orucu eylemcisi Ayçe İdil Erkmen'in cenaze törenine davet etmiştir. Yaptığı bu çağrıdan dolayı bir ay Sakarya cezaevinde tutuklu kalmıştı Aynil. Yapılan bu dostluk ve dayanışma örneği anlatıldı. Aynil ve Rasim ile ilgili çeşitli kişilerin yazdıkları da okundu. Bunlardan birisi üniversite hocaları ve aynı zamanda Rasim'in ev arkadaşı Ertan Kılıçgil'e ait: “Yer Kastamonu. Gözündeki ışıltıyı ve pırıltıyı seçtiğiniz

bir öğrencinizle aynı evi paylaşmak için girişimde bulunuyorsunuz. ‘Rasim, beni misafirhanede rahat bırakmıyorlar, sizin evde kalacağım, uygun mu?’ dediğim zaman, ‘tabi hocam ne demek?’ diyor. ‘Yalnız bir ricam var. Benim sizle kaldığımı arkadaşlarınız dahi bilmeyecek, hem sizin için iyi olmaz, hem de benim için. Öğrencisiyle kalıyor dedirtmek benim için iyi olmaz, hocasıyla kalıyor dedirtmek de sizin için iyi olmaz. Böyle bir kısıtlama veya saklanmaya katlanabilir misiniz?’ diyorum, yine büyük bir memnuniyet gösteriyor...”

Programın genel akışını düzenleyen ve sunumunu yapan Songül Yücel; Rasim’in babasına yazdığı vasiyeti okudu: “Babacığım... Herkes kendi dünyasından seyrediyor! Doğaldır ve yadırgayacak bir şey yoktur. Birey hangi katmanın ya da ekonomik ve sosyal durumun mekanındaysa oradan yorumlamaya çalışır dünyayı ve yaşamı.

Ancak komünist bilinci-doğru ve katıksız-içselleştiren bireyler o andaki durumlarının dışında her zaman ideolojilerinin perspektifiyle yoruma ulaşıyor ve yarınlarını yaratabilirler.

(.....)

“Bu çağ ve bu süreçte biz böyle biçimlendik. Kişiliğimiz-kişiliğim bu coğrafyanın tüm gerçekliğinde ille de inat sosyalizmde biçimlendi. Ve onca insandan ayrı yanımız uzlaşmasız-tavizsiz kıvırtmadan ille de savaşarak kurulumun varlığına inandık. Ve durum ve biz böyle olunca da, en acı ve zor beledeleri yaşamak bize onur olmaktadır.

Sizi komünist bilincimin ve yüreğimin inatçı güzelliğiyle sevmekteyim. En onurlusu yaşamak denen serüvende inandıklarınca yaşamak ve sürece tabi değil, değiştirmek için savaşmak.”

Etkinliğin ilerleyen dakikalarında şiir atölyesine isim önerileri oldu. Bir yıldır çalışmalarını sürdüren şiir atölyemiz için bir isim belirlememiştik. Özellikle iki isim üzerinde duruldu. Rasim Oktar Şiir Atölyesi ve Ekin Su Şiir Atölyesi. Şiir atölyesinin ve kitlenin genel eğilimi üzerine şiir atölyemizin ismi “Rasim Oktar Şiir Atölyesi” oldu. Diğer Ayışığı sanat merkezlerinde kurulacak şiir atölyelerinden birinin isminin de “Ekin Su” olması yönünde ortak görüş birliği oluştu. Son olarak müzik grubumuz Emeğe Ezgi de ezgilerini Rasim ve Aynil için seslendirdiler... Rasim Oktar Şiir Atölyesinin yeni etkinliklerinde buluşmak üzere etkinliğimizi bitirirken, onlardan erken ayrılmanın hüznü vardı yüreklerimizde.. “Şiar yürür, Berfin yürür... /Bizi bu devrim gün-

*Mezhaba
İşte çalgıcının şehvetli
tulsımundasın
işte yağmur altında bir
çadırdasın
işte bizdenbize ve hazırlıksız
ölüme mezhabadasın,
mezhaba
mezhaba
tüm yoldaşlar
mezhaba*

Kış '08

107

ONSOZ

İzmir Ayışığı Sanat Merkezi tiyatro grubu olarak yaklaşık 2 yıldır faaliyet gösteriyoruz. Kimi zaman etkinlikte, kimi zaman mitingde oynadık. Son olarak da yaklaşık 3,5 ayda hazırladığımız bir sahne oyunu var.

Grubumuzdaki oyuncuların çoğu işçi olduğu ve mesai saatleri birbirini tutmadığı için oyunun hazırlık çalışmaları ve provaları sancılı geçti. Ama azimle uğraştık, yılmadık, bütün olumsuzluklara çözüm üretmeye çalıştık ve sonunda nur topu gibi bir oyunumuz oldu.

Yaklaşık 45 dakika süren, tek perdelik “Carrar Ananın Silahları” adlı Brecht oyununu seçmemizin bazı nedenleri vardı:

Öncelikle içinden geçmekte olduğumuz savaş koşullarını görmezden gelmeye çalışanlara, hiçbir şeye karışmayarak, taraf olmayarak “temiz” kalmaya, kendini korumaya çalışanlara seslenmek istedik. “Hiçbir şey yapmayarak da bir şey yapmış olursunuz” üstelik fark etmeden yaptığınız şey (aslında yapmayarak yaptığımız) sizin veya çevrendekilerin zarar görmesine yol açar işte bu yüzden bir şeyler yapın, en azından ilgi duymaya başlayın.

İspanya’da ki faşizmden yola çıkarak söylemek istediğimiz diğer şey ise “faşizm sadece başkaldıranları, silaha sarılanları düşman beller” mantığının doğru olmadığıdır. Dahası silahsız olanları daha çabuk yok edebileceğinin bir gerçek olduğudur.

Kısaca oyunun konusuna değinelim yukarıda bahsettiklerimiz vücut bulsun. Oyun bir evde geçmektedir. Carrar Ana (Karar Ana) kocasını İspanya’da ki iç savaşta kaybetmiş bir kadındır. İki oğlu vardır ve savaş devam etmektedir. Ana tepkisel davranır, oğullarını ölümden korumak için onları cepheye göndermek istemez. Ülkede açlık vardır ve gıda taşıyan gemilerin ayaklanma olan bölgelere gidişi engellenmektedir. Bu ortamda ana büyük oğlunu balığa gönderir ve 15 yaşındaki küçük oğlunu da gözünün önünden ayırmaz. Sahneye giren diğer karakterler ananın aksine savaşmanın kaçınılmaz olduğunu anlatmaya çalışır ve oyunun çelişkisi belirir. Ana inatçıdır, anlamak istemez, gelenleri bir şekilde gönderir, bu şekilde oğullarına koruduğunu düşünür. Balığa giden büyük oğul faşistler tarafından silahsız olduğu halde taranarak öldürülür. Ana acı bir şekilde geçte olsa artık anlamıştır, faşizme karşı savaşmak gerekir...

İzmir Ayışığı Tiyatro

Kış ‘08

Mart İşçi Kültür Derneği (Açıklama)

Kemal Paşa halkı

Bizler işçiyiz;

Gece gündüz fabrikalarda, tarlalarda, ormanlarda çalışılan... Sağlık ve iş güvenliğinden yoksun, hiçbir sosyal güvencesi olmadan büyük çoğunluğu sendikası, sigortasız bir şekilde açlık sınırının altında çalıştırılan,

Bizler işçiyiz;

Ne sermayemiz, ne de üretim aracımız kendimize ait olan... İş gücümüz, emek gücümüzle çalışır, alın-terimizle üreterek yaşamaya çalışırız, Yaşamak ağır bir yük olmuştur sırtımızda taşınması gereken, taşıyoruz.

İşçi arkadaş,

Üretilbilir bütün güzelliklerin ve zenginliklerin temelinde emek var, emekçi var. Biz varız, biziz hayatı üreten, demiri de, kömürü de yer altından çıkararak, taşı taş üstüne koyan da biz, fabrikaları kuranda biziz. O fabrikalarda kölelik koşullarında çalışan da biziz. Biz durursak hayat durur...

Kemal Paşa halkı

İşçi arkadaş,

Bizler değişik iş kollarından işçiler olarak bir araya geldik. Sermaye emeğin ödenmemiş, emekten alınan, gasp edilen ve biriktirilen anamalıdır dedik. Ve kölece yaşam koşullarına dur demek ve bu gidişi değiştirmek için bir dernek kurduk. Mart İşçi Kültür Derneği... Amacımız örgütlenmek, birlik ve dayanışma içinde insanın insanı ezmediği, sömürmediği, bir dünyada yaşamak...

Ve Kemal Paşa'da sermaye dünyası ayaklandı...

Vay...

Siz misiniz eski köye yeni adet getiren...

Siz misiniz işçileri bilinçlendirmek isteyen...

Siz misiniz bir araya gelelim örgütlenelim, yeni bir dünya kuralım diyen...

Kıyamet koptu...

Patronlar ve onların temsilcileri, ordusu, polisi açıldığımız günden bugüne kadar, baskı üstüne baskı, tehdit üstüne tehditler savurdular.

Yılmadık mücadele ettik. Bütün baskılara rağmen direndik.

Baktılar ki yerel baskı yetmiyor, topyekün saldırıya geçtiler.

11 Aralık 2007. Salı günü sabah saat altı sularında "devasa bir operasyon" gerçekleştirdiler. Valisi, kaymakamı, emniyet müdürüyle, İzmir'den gönderilen bir binbaşının yönetiminde dört ayrı eve yapılan baskınla yedi işçi arkadaşımızı gözaltına aldılar.

Hepsi de dernek yöneticisi, üyesi...

Kemal Paşanın paşaları, patronları derin bir ah, işçileri derin bir of çektiler... Operasyon tamamlanmıştı, iki gün Jandarma nezaretinde baskı ve zulme uğrayan işçiler evlerinden çağrılarak getirilen savcı ve hakimle sorgulanan işçiler, İzmir'den görüş sorularak serbest bırakılmışlardı.

Kemalpaşa halkı,

İşçiler,

Sonucu baştan belli bu Ali Cengiz oyununun anlamı nedir? Baskı, tehdit ve deşifre ederek hukuken yapamadıklarını fiilen yapmak demokratik hakların kullanılmasını engellemek, Mart İşçi Kültür Derneği ve yöneticileri şahsında tüm Kemalpaşa işçilerine, emekçilerine bir gözdağı vermek, "gözümüz üzerinizde" demek için...

Peki bunu niçin yapıyorlar?

Hiçbir güvencesi olmadan açlık sınırının altında kölece yaşam koşullarına mahkum edilmiş mücadele birliği içinde olmadan, öncüsüz, örgütsüz işçilerin baş kaldırmaması için...

Öyle mi?

Öyleyse işçiler başkaldıralım, bakalım ve görelim. Yanı başınızda sendikal hakları için direnen DİMES işçileriyle birlikte mücadeleyi yükseltelim.

Öyleyse işçiler,

Susmak yok,

Ürkmek yok

Korkmak, sinmek yok

Öyleyse işçiler başlar yukarı...

Daha yukarı, en yukarı...

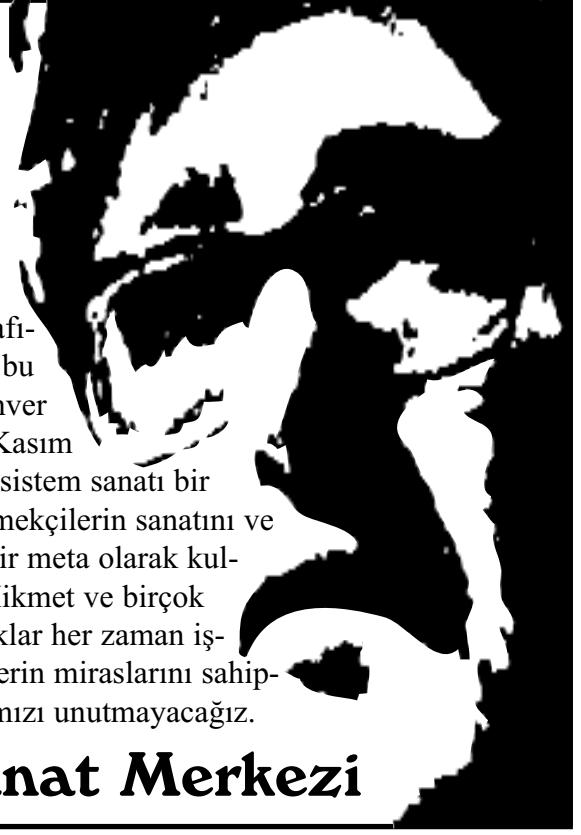
Ve hep birlikte yürüelim ileri, daha ileri, en ileri. Sınıfsız, sömürsüz, sınırsız, savaşırsız, özgür ve mutlu bir dünya özlemiyle haykıralım.

**Yaşasın İşçilerin Mücadele Birliği
Dünya Emegün Olacak
Mart İşçi Kültür Derneği**

Adana Ayışığı'nda Enver Gökçe Anması

Emeğin sanatını üreterek, sınıflar savaşımında safını ezilen emekçi halklardan yana belirleyen ve bu uğurda büyük bedeller ödeyen devrimci şair Enver Gökçeyi, Adana Ayışığı Ekin Sanat Merkezi'nde 25 Kasım Pazar günü yaptığımız bir etkinlikle andık. Kapitalist sistem sanatı bir Pazar olarak kullanmak ister ve her zaman işçilerin emekçilerin sanatını ve kültürünü yok etmek istemiştir; yok edemediğini de bir meta olarak kullanmak ve ondan çıkar kazanmak ister, tıpkı Nazım Hikmet ve birçok şairimizin eserlerine yaptığı gibi. Fakat biz ezilen halklar her zaman işçilerin ve emekçilerin kültürünü üreten devrimci şairlerin miraslarını sahip olacağız ve toplumcu gerçekçi şairlerimizi yazarlarımızı unutmayacağız.

Adana Ayışığı Ekin Sanat Merkezi

Ayışığı Sanat Merkezi

Telekom grevi bitti...
Ardında onlarca deneyim bırakarak...
Biz de sanat merkezi olarak,
şarkılarımız, türkülerimiz ve
şiiirlerimizle onların yanındaydık...

Bahar Derin

*Porsuk çayının yakınındayız
Yol Cafe'de cam kenarında
Boğazım düğüm düğüm
Nasıl incindiğimi anlatıyorum
Yaralarımı gösteriyorum bir bir*

*Gözlerim akıyor hiç korkusuz
yağmur misali*

dinliyorsun,

anlıyorsun,

hissediyorsun

Yağmur ardından doğan güneş gibi yüzün

Cesurca bırakıyorum kendimi sana

Yüreğin toprak

çekiyor acılarını

ve insanlığın acılarını

Hiç kimseye böyle çırılçıplak olmamışım

Sana doğru yürüyorum

uçar gibi hafif

sarıyorum

Bir ömrü geçirebilirim böyle

uçar gibi hafif

akar gibi rahat

süzülür gibi sessizce

Geçebilirim de bu ömürden

Seni sen yapan değerler için

Sadece insan kalabilmek için

Senin (de içinde olduğun insanlık) için

Geçebilirim bu ömürden

Kış '08

Nazım Akarsu

Güneşin dalına astım
umutlarımın rüzgarını
sana moral taşıyın diye
gül yaprağı döksün
başından aşağı
ve yanık türküler fısıldasın kulağına
içli ama
güneşli türküler
hani zor zamanlar چراغی
tutup seni ellerinden kaldıran
Sokrat'a
baldıran zehrini tattıran hüznü
başından kovan
moral aşılaman
özsuyu çekilmemiş
fidanlar yetiren
Kalk
hava ayaklanma
ve devrim kokuyor bak
Bir moral tütsüsü de
sen yak
Karamsarlara inat
bir kıvılcım çak
Uzak değil
sokaklar boyu akan
Kalabalıklar
çıkacak köşe başlarından
Yakalarına
kan kokan
karanfiller takan
Gelincikler kadar narin
çakırdikenler kadar güçlü
Umut kadar inatçı
bilinç kadar sağlam

Bizim ülkemizde çocuklar erken büyür... Erken atılırlar yaşama... Birden bire sorumluluk yüklenir o küçük omuzlarına... Bu küçük yüreklerden 11 yaşındaki ve birkaç gün sonra on iki yaşına girecek olan ve ne olmak istediği sorulduğunda “gerilla olmak istiyorum” diyen bir kız çocuğundan mektup aldık ve sizlerle paylaşmak istedik.

Duyduk ki küçük kızımız okul harçlığından arttırarak kumbarasına attığı paralarını Gebze zindanındaki kadın tutsaklara göndermiş. Biz de bu sayfa aracılığıyla Gebze zindanındaki kadın tutsakların kucak dolusu sevgilerini ulaştırmak istedik.

Bir Pazar sabahı mahallemizde oyun oynamak için sokağa indiğimizde sokak duvarlarında kırmızı yazıyla MHP yazan yazıları gördük. Çocuklar birbirlerine soruyordu bu yazı ne anlama geliyor diye. Ben de bu yazının, insanları bir birlerinden ayırmak ve birbirine düşman etmek anlamına geldiğini söyledim. Biz sokakta oynarken seçim çalışması yapan arabalar geçiyordu. Üstünde duvarlardaki yazının aynısı vardı. MHP...

Küçük çocuklar beni çağırdıklarında koşarak yola indim. Arabadan bir adam çocuklara kağıt dağıtıyordu. Bende oradaki küçük çocukları topladım ve bu arabanın kötü amaçlara hizmet ettiğini, onların verdiklerini almamalarını söyledim ve arabayı taşlamalarını istedim. Başladık aracı taşlamaya. En küçük çocuğun attığı taşla aracın camı kırıldı. Araçtan çıkan adam çocuğun üstüne yürümeye başladı. Bende, “o çocuğa niye kızyyorsun” diye bağırdım. Çocuğu bırakıp benim üstüme yürümeye başladı. Bende korkup kaçtım. Daha sonra öğrendim ki, çocuğun ailesini bulup 200 YTL cam parası ödetmişler. Aslında o camı ben kırmak isterdim ama herkes babamın düşüncesini bildiği için babamı polisler götürür diye korktum. Ama onlar küçücük çocuğu cezalandırdılar. Bizde buna inat gidip bir kutu boya alıp duvardaki yazıların üstünü kapattık. Onlar yazdı biz kapattık.

Üç arkadaş var. Bu üç arkadaş bir yaz günü yaya olarak yolculuk yapmak zorunda kalıyorlar. Biri Türk, biri Kürt, diğeri de Ermeni. Ama Ermeni olan aynı zamanda papaz. Sıcak, bir süre sonra yolda susuyorlar. Etrafta su yok. Bağların olgun zamanı. "İki salkım üzüm yiyelim de ağzımız ıslansın," diye bir bağa giriyorlar.

Bağın sahibi bir Türk ama onu görememişler. "Kaç paraysa veririz," diyerek yemeye başlamışlar. Bu sırada bağın sahibi gelmiş. Bakmış üç kişi üzümünü yiyorlar. Fena bozulmuş ama üç kişiyle de başa çıkamayacağını düşünmüş. Birine bakmış, kıyafetinden Ermeni ve papaz olduğu belli. Diğerine bakmış, konuşmasından Kürt olduğunu anlamış. Üçüncüsü de Türk. Dönmüş Ermeni'ye, "Bak bu adam Türk, yesin malımı. Benim kanımdandır. Helali hoş olsun. Bu da Kürt'tür ama din kardeşimdir. Sen niye yiyorsun benim üzümümü?" demiş.

Bu laf, üzerlerine sorumluluk yüklenmeyen Türk ve Kürt'ün hoşuna gitmiş. Adam, papazı bir güzel dövmüş. Kıpırdayacak hal bırakmamış, yere uzatmış. Bağ sahibi biraz sonra Kürt'e dönmüş. "Müslüman'sın da niye sahipsiz bağa giriyorsun. Bu adam benim kanımdan yediyse afiyet olsun, çünkü o Türk'tür. Kardeşimdir," diyerek bir güzel onu da dövmüş ve yere uzatmış. Bu durum Türk'ün hoşuna gitmiş. Biraz sonra Türk'e dönmüş ve "Tamam anladık Türk'sün, aynı kandanız, aynı dindeniz ama sahibi olmadan başkasının bağına girilir mi?" diyerek Türk'e de vurmaya başlamış. Türk yumrukla yere yuvarlanınca Kürt'e dönmüş ve "Biz," demiş "papazı dövdürmeyecektik"

Sarkiz Çerkezyan

**Ruhan Mavruk'un
Yeni Kitabı
ÇIKTI**

**Ruhan
Mavruk**

**ISSIZ
ADA
VE
SAVAŞ
ZIRHLISI**

**AYIŞIĞI
SANAT
MERKEZİ**

Kitap Dışı

**Kitabı
Ayışığı Sanat
Merkezi
ve Şubelerinden
temin edebilirsiniz.
0212 249 44 43**